
NYPL RESEARCH LIBRARIES
3 3433 06666024 6

Digitized by Google

v. 24
Lousse
GAC

Digitized by Google

Digitized by Google

VADERLANDSCHE

HISTORIE.

VIER- EN- TWINTIGSTE DEEL.

Digitized by Google

Digitized by Google

VADERLANDSCHE
HISTORIE,

VERVATTENDE DE

GESCHIEDENISSEN

DER

VEREENIGDE NEDERLANDEN,

ZINTS DEN AANVANG DER NOORD-AMERICAANSCHE ONLUSTEN, EN DEN DAAR UIT GEVOLGDEN OORLOG TUSSCHEN ENGELAND EN DEEZEN STAAT, TOT DEN TEGENWOORDIGEN TYD.

Uit de geloofwaardigste Schryvers, en egte Gedenkstukken, zamengesteld.

Met Plaaten.

TEN VERVOLGE VAN WAGENAARS VADERLANDSCHE HISTORIE.

VIER- EN- TWINTIGSTE DEEL.

TE AMSTERDAM, BY
JOHANNES ALLART.
M D C C C.

AV

Digitized by Google

Digitized by Google

VADERLANDSCHE

HISTORIE.

ACHT-EN-ZESTIGSTE BOEK.

INHOUD.

Stoffe van dit Boek. Het voleindigen der Heffinge van de vyf en twintigste Penning in Holland. Uitbanningen uit verscheide Hollandsche Steden. JOHANNES GRYPSOE *leevert een Verzoekschrift in. Op welke voorwaarde door den Stadhouder van straf ontheeven. Publikatien te Leyden, en te Gouda, tegen Rustverstooringen. De Leeraars te Amsterdam gelast zich op den Dank- en Bededag tot geene staatkundige geschillen in te laaten. Wat men daar ter Stede den Boekverkooper* BORCHERS *aandeedt. Amsterdam door het Stadhouderlyk Gezin bezogt. Rotterdam met dit bezoek vereerd. Ongeluk aldaar, ter dier gelegenheid, het Admiraliteits Jacht overgekomen. De Oud-Raadpensionaris* PIETER VAN BLEISWYK *sterft. Iets 's Mans Character betreffende. De Griffier* HENDRIK FAGEL *sterft. Iets over diens Character.* FRANCOIS HEMSTERHUIS *overlydt.* WIGBOLD SLICHER *over-*

LXVIII. BOEK. *overleeden zynde, wordt door* COENRAAD LE LEU DE WILHEM *opgevolgd.* — *Amnestie in Gelderland afgekondigd. Zonderlinge voorbehouding in dezelve voor de Regenten der Steden. Gevolgen daar van. Oorzaak dat 'er onder de Uitgezonderden geenen van Deutichem gevonden worden. Wat een Verzoekschrift ten hunnen voordeele uitwerkte. Onder welke voorwaarden zy Genabetoon verkreegen. Hoe men zich omtrent den Kerkleeraar van Oosterwolde* EGBERT WILLEM BRINK *gedroeg.* HENDRIK VAN RENESSE *gebannen.* — *Uitbanningen en Strafoefeningen in het Sticht. Het Geschut en de Krygsbehoeftens door Holland aan Utrecht verstrekt. wedergegeeven.* — *Overgang tot Overysfel. Welk eene Bekentenis* W. DE LILLE *doet. Hoedanig eene door de Zwolsche Regeering hem wordt afgevorderd. Opmerkenswaardig Antwoord van* DE LILLE, *Eisch tegen* GERRIT JAN PYMAN *gedaan. Hy wil tot geen verzagten eisch verstaan. Onderscheide lot van* H. J. VAN COLMSCHATE *en* J. H. THOMASSEN. *Vonnis over den Schipper* REINIER MARTENS *te Deventer. Handelwyze der Gilden te dier Stede.* — *Wat 'er in Zeeland met* C. VERSLUIS, *over de Eedvordering, te doen viel. Verslag van de Stad Goes omtrent het beroep der Kerkleeraaren. Gevolgen daar van op den Leeraar* BERNARDUS BOSCH. *Deeze te Poortvliet beroepen zynde, wordt dat Beroep geschorst. Werkzaamheden om dat Beroep te doen doorgaan. Gecommitteerde Raaden wraaken hetzelve. Pogingen ten tegendeele aangewend. Verzoekschrift ten zynen voordeele. Wat deswegen ter Zeeuw-*

Digitized by Google

Zeeuwsche Staatsvergadering voorviel. Afwyzend Staatsbesluit Verandering in het Publiek Gebed. Verbod van zeker Werkje. —— *In Friesland komen drie Kerkleeraars door onderschepte Brieven in ongelegenheid als* Eilco Alta. *Wat* Bernardus Acerius Snoek *bejegende. Wat* Dominicus van der Schaaf *overkmam. Diens Verzoekschrift afgeslaagen.* — *Wat Stad en Lande, als mede het Landschap Drenthe byzonder opleeveren.* — *Aanstalte ter voltooijing van de Scheepsbergplaats in het Nieuwe Diep. Werkzaamheden van 's Lands Oorlogschepen. Bezwaaren voor den Handel in een Kaapreglement des Konings van Zweeden. Wat men des van de zyde deezes Lands te werk stelt. Gunstige uitslag. Verzoekschriften der Vlaardinger Visschers. Verzoekschrift der Zeeuwsche en Hollandsche Keetmeesteren. Bezwaaren omtrent de Vlasbereiding hier te Lande. Publikatie deswegen ontworpen. Vertoog tegen die Publikatie ingediend. Overweegingen wegens den staat der Oost-Indische Maatschappye. Toeziende Heeren door den Prins voorgesteld. Op welke voorwaarden zy die post aanneemen. Voorlo pig Verslag door hun uitgebragt. Een Stuk tot deeze zaak betreklyk, van Hoofddeelhebbers, door* G. Titsingh *opgesteld, ingediend. Aanmerkingen daar op Verschillende gevoelens over de middelen tot Herstel. Eene Bezending na de Indiën aangeraaden. Hoe door* Titsingh *beantwoord. Eene Geldheffing aan de Oost-Indische Maatschappy toegestaan. Eene Militaire Commissie komt op Batavia. Bedenkingen over het verminderen der onkosten*

LXVIII. BOEK.

Digitized by Google

LXVIII. BOEK. *aan de Kaap de Goede Hoop. De West-Indische Maatschappy neigt ten val Gesteldheid in Surinaame Vroegtydig Voorjaar. Hoog Zeewater in de Winter. Zwaare Mist. Voorzorgen tegen ongelukken by zwaare Mist, te Amsterdam en te Haarlem gedraagen.*

1790. Stoffe van dit Boek.

Naar gelange wy ons verder verwyderen van het Tydperk der Omwentelinge, neemen de lotgevallen en gebeurtenissen, in de byzondere Gewesten, Steden en Plaatsen, die eigenaartige stoffe aan de Geschiedpenne verschaffen, in menigte af. Te deezer oorzaake zullen wy, in den omvang van één enkel Boek, alles van dien aart, in het tydsverloop van één Jaar voorgevallen, zeer gemaklyk kunnen vervatten; en dit Boek zal, zonder tot eene overmaatige dikte te zwellen, teffens kunnen behelzen eenige Gebeurtenissen, den Vaderlande in 't algemeen betreffende, van zulk eenen aart, dat ze niet welvoeglyk in de Staatsgebeurtenissen deezes Jaars, in ons voorig Boek, begreepen, konden vermeld worden. Tot het een en ander bestemmen wy het Boek, 't geen wy met *Holland* aanvangen. —— Met *Holland*, dat zich zo voorlyk aanstelde in alles, wat ter vestiging en uitbreiding van de thans vastgestelde Regeeringsvorm dienstbaar kon weezen. Hier toe strekken, behalven 't geen wy des optekenden in het beloop der Algemeene Staatsverrigtingen,

vee-

Digitized by Google

veele dit Gewest alleen raakende byzonderheden. LXVIII. BOEK. 1790.

De Heffing van de vyf en twintigste Penning, in den Jaare MDCCLXXXVIII, in *Holland* uitgeschreeven, was met Sprokkelmaand deezes Jaars geëindigd, en maakte men schikking op de splitzing of zamenvoeging der opgebragte Penningen (*). Alle mogelyke voorzorgen waren 'er door Gecommitteerde Raaden gedraagen om het beloop daar van, als mede van de Uitgaven, diep geheim te houden (†). Eenige der in 't oog loopendste Posten, waar toe die Gelden besteed zyn, werden genoegzaam bekend, andere gegist, en, met eene meerdere of mindere maate van waarschynlykheid, opgegeeven. Wy hebben, de Uitschryving dier Geldheffinge vermeldende, des het een en ander in 't midden gebragt, noodloos te herhaalen (§). Nieuwe ontdekkingen, meerder bepaalingen deswegen, gegrond op in de Geschiedenis duchtige bewysstukken, zyn ons zedert niet te vooren gekomen.

't Voleindigen der vyf en twintigsten Penning.

De Uitbanningen ten eeuwigen dage uit *Holland*, *Zeeland*, *Friesland* en *Utrecht*, met verwyzing in de Regtskosten, van Persoonen, in de jongste Staats- en Stads-onlusten betrokken, hielden nog niet op. Deeze troffen JOHANNES SANDERS van *Delft*; PAU-

Uitbanningen uit verscheide *Hollandsche* Steden.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1790. bl. 197.

(†) R. L. BOUWENS *aan zyne Committenten* bl. 250.

(§) Zie onze *Vaderl. Hist.* XX. D. bl. 325. 326.

LXVIII. BOEK. — 1790.

PAULUS GEVERS, HUIBERT LEEMPUT, PIETER CAARTEN en JOANNES PENNING *Abz.* allen uit *Rotterdam*; WILLEM JACOBUS KLOEK van *Alkmaar*. De Stad *Hoorn* leeverde mede vier Ballingen op, KLAAS BREEBAART *Pz*, JOANNES VAN KRIMPEN, PAULUS BELL en JAN VAN DE POLL; in *Monnikendam* trof dit lot DIRK CLAUS (*).

J. GRYPSOE leevert een Verzoekschrift in.

Staaken by zo veele Strafvonnisſen, over de Patriotten uitgeſprooken, ſterk af, zo veele Gunst- en Genabetooningen, als uit kragte der verleende Amnestie, aan de Oranjeyveraaren, van tyd tot tyd, geſchonken werden, zeer in 't ooge; als mede de genaen gunstbetooning aan het uitvaagzel des *Agterkloosters* te *Rotterdam*, KAAT MOSSEL, geſchonken, nog verbaazender zag men, ten deezen Jaare op, wegens het niet in agt neemen der éénigſte uitzondering op het Plakaat van Amnestie voor de Oranjeyveraaren gemaakt, „ dat, naamlyk, de „ ſchuldigen aan *Moord*, *Roof*, *Diefſtal*, „ *Falſiteiten* en andere Misdaaden, niet tot „ Oproer behoorende, door dat Plakaat „ niet bevryd zouden weezen van hunne „ ſtraffen, ſchoon zy, onder voorwendzel „ van zugt voor de goede zaak, mogten „ misdreeven hebben." — Deeze alzins billyke uitzondering, op voordragt van *Leyden* gemaakt, moest in die eigenſte Stad geſchonden worden op eene wyze, die geene

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1790. bl. 197.
(†) Zie onze *Vaderl. Hiſt.* XX. D. bl. 470.

Digitized by Google

ne goedkeuring kon, maar aller gevoelige afkeuring moest wegdraagen. JOHANNES GRYPSOE, die zyne Juffrouw CATHARINA TAAN, Weduwe van GILLIS CHRISTIAAN VAN DER MEULEN, van eenen toeleg op het leeven des Stadhouders beschuldigd, en in die betichting eene zyner Mededienstbaaren ingewikkeld, en van de valschheid dier betichtinge overtuigd, het welverdiend Vonnis van Geesseling en Brandmerk, met den strop om den hals, ondergaan hadt, en voor den tyd van dertig Jaaren uit *Holland en Westfriesland*, *Zeeland* en *Utrecht* gebannen was (*) — deeze Onverlaat hadt de onbeschaamdheid om by den Stadhouder een Verzoekschrift om Vergiffenisse in te leeveren. In 't zelve liet men dien Snooden deeze taal voeren; „ dat voor hem „ geen ander middel overbleef dan tot de bekende Goedertierenheid van zyne Hoogheid toevlugt te neemen; dat hy thans alleen zou aanvoeren, dat, wanneer zelfs de „ zaak uit dat oogpunt beschouwd werd, „ dat de Beschuldiging tegen hem, door „ zyne Bekentenis, volledig geregtvaardigd was, het dan nog zeker bleef, *dat* „ *een, met te veel drifts doorgezette yver, tot* „ *voorstand van die Party, voor welke hy zo* „ *veel yvers betoonde, hem tot dat exces ver-* „ *voerd hadt*; en dat, gelyk omtrent byna „ alle anderen, die door dien zelfden yver „ eenige Buitenspoorigheden begaan hadden,

LXVIII. BOEK.
——
1790.

(*) Wy hebben van dit geval breed gewaagd in onze *Vaderl. Hist.* VIII. D. bl. 284 *enz.*

Digitized by Google

LXVIII. BOEK. — 1790.

„ den, de Souverain zelfs Gratie betoond „ hadt, hy ook alzo vertrouwde, de Goeder- „ tierenheid van zyne Hoogheid te mogen „ inroepen, en te verzoeken Brieven van „ Pardon, of zodanige andere Gratie als „ zyne Doorl. Hoogheid gepast zou mo- „ gen oordeelen."

Op welke voorwaarden van ſtraf ontheeven.

Een zo onbeſchaamd verzoek eens volſtrekt eerloozen, eens volſlaagen booswigts, die, hoe zeer ook anderen mogten voorwenden, uit yver voor den Stadhouder en diens Huis, misdaaden gepleegd te hebben, egter nimmer kon zeggen, door dien zelfden yver gedreeven, eenen nooit gemaakten aanſlag te hebben verzonnen, en bekend gemaakt; maar wiens Misdryf middag klaar een zugt aanduidde, om daar door voor zich zelven Fortuin, en teffens zyne valsch beſchuldigde Meesteresſe ongelukkig te maaken — kon ingang vinden by zyne Hoogheid. Zo ver wist deeze die ſchreeuwende zaak te brengen, dat de Staaten, deswegen berigt van den toenmaaligen *Leydſchen* Hoofdofficier VAN HEUSDEN gevraagd, den Preſident en Raaden des Hofs van *Holland*, *Zeeland* en *Friesland* daar over geraadpleegd, en het goedvinden des Stadhouders des gevraagd hebbende, aan deezen Gunst- en Gena-verzoeker „ verleenden „ Kwytſchelding van den overigen tyd van „ het tegen hem geſlaagen Vonnis eener „ dertigjaarige Gevangenisſe; met Herroe„ ping van den Ban, waar toe hy veroor„ deeld was," — alleen met die kleine bepaaling, „ om zich, zyn leeven lang ge-

„ duu-

„ duurende, te onthouden buiten het „ Grondgebied der Stad *Leyden*, en dat van „ *Rhynland.*" Deeze Brief van Gratie droeg den naam L. P. VAN DE SPIEGEL, en het Onderschrift, „ By de Staaten van „ *Holland en Westfriesland*, ter Relatie van „ zyne Hoogheid, Erfstadhouder, Erfgou- „ verneur, Erfcapitein Generaal en Ad- „ miraal der voorschreeve Landen. Ter „ Ordonnantie van dezelve getekend T. „ J. DE LARRY (*)."

LXVIII. BOEK. —— 1790.

Publikatien te *Leyden* en *Gouda* tegen rustverstooringen.

In eene Stad, waar eenen volstrekten Onverlaat zulk een Gunstbetoon bejegende, waar de menigte des slegten Volks zeer groot is, waar diens Ongeregeldheid zo dikmaals de Burgerrust, op eene ontzettende wyze, stoorde, zullen wy ons niet bevreemden, nog in dit Jaar, eene Stedelyke Afkondiging te hooren, in welke die van den Geregte, by den aanhef, verklaarden, „ met de uiterste verontwaardiging verno- „ men te hebben, dat veele Kinderen van „ Burgers en Ingezetenen, waar onder „ zelfs de zodanigen, van wier meer dan „ kinderlyke Jaaren men niets dergelyks „ zou verwagten, zich niet ontzagen, om, „ zedert eenigen tyd, onder het voorwend- „ zel van met elkander te speelen, in groo- „ ten getale zamen te rotten, en als dan „ allerlei onordentelykheden op straat en „ aan de huizen der goede Burgeren en „ In-

(*) Het Verzoekschrift en de Brief van Gratie zyn beide geheel voor handen in de *N. Nederl. Jaarb.* 1790. bl. 200—204.

Digitized by Google

LXVIII. BOEK. —— 1790. „ Inwoonderen der Stad te pleegen, zo „ door de Lieden, welken zy ontmoeten, „ met woorden en daaden te bespotten, na „ te roepen, en te schelden, ja ook wel „ zomtyds tot daadlykheden, vooral om„ trent onweerbaare Vrouwspersoonen te „ komen, als ook, en vooral des Zondags, „ zelfs mede geduurende den Predikdienst, „ op de deuren en vensters met voeten te „ loopen, en met steenen te stooten, of te „ gooijen: alle daaden strekkende tot ver„ stooring der algemeene rust en veiligheid „ binnen deeze Stad." —— De bedryven hier opgenoemd, en by de klagten over de Lieden van hooger Jaaren, nog vermeerderd, door het „ bevuilen der deuren en „ vensters" met het tydsgewrichte vergeleeken, wyzen genoegzaam uit, welk eene Party onder de heffe des Volks dusdanige rustverstooringen pleegde: terwyl de Strafbedreigingen van zulk eenen aart waren, dat ze duidelyk eenig ontzien der Moeitemaakeren inhielden: immers moesten de Heeren Raaden en Thesauriers der Gebuurten, wanneer één of meerder der Gebuuren hun deswegen klagtig vielen, die Kinderen ernstig vermaanen van elkander te gaan, en de onwilligen, om aan dit bevel te voldoen, terstond aan een der Onderschouten of Dienaaren des Geregts aan brengen, die ook last kreegen om zodanige Kinderen uit elkander te doen gaan, en, des noods, de onwilligen te vatten. De oudere van dagen, werden bedreigd, voor de eerste reize daar op betrapt wordende, drie dagen 't zy

on-

Digitized by Google

onder het Raadhuis, 't zy op *'s Gravestein* gebragt, en ten hunnen koste, op water en brood gezet te worden; terwyl zy, by eene herhaalde betrapping, voor zekeren by Schepenen te bepaalen tyd, op *'s Gravestein* zouden vastgezet worden, om als dan met eigen handen arbeid de kost te winnen. Deeze Afkondiging schynt, egter, op dit straatgeweld pleegend Gepeupel zo veel invloeds gehad te hebben, dat de Burgers van die onaangenaamheden, welker zommigen zich niet altoos tot de Patriotten bepaalden, voortaan meer bevryd bleeven (*). —— Het onrustig *Gouda* gaf den Regenten ten deezen Jaare op nieuw stoffe om voorziening te gebruiken tegen ongeregeldheden van menigerlei aart (†).

LXVIII. BOEK. —— 1790.

Wyslyk droegen Burgemeesters van *Amsterdam* zorge, om uitdruklyk den Kerkleeraaren, vóór den ten deezen Jaare te houden Dank- en Bededag, te laaten aanzeggen, om zich op denzelven, in geene politieke of staatkundige aanmerkingen, die naar eenige Partydigheid zouden kunnen zweemen, noch vóór deeze of geene Party, noch tegen dezelve in te laaten. Een vermaan, 't welk schynt opgevolgd te zyn; althans van geene overtreeding vinden wy eenig spoor. De eene Party ook hadt alle reden, om een voorzigtig zwygen in agt te neemen, en schoon de andere zich verzekerd kon hou-

De Leeraars te *Amsterdam* gelast zich op den Dank- en Bededag tot geen Staatkundige geschillen in te laaten.

(*) De geheele zonderlinge Publikatie is voorhanden in d *N. Nederl. Jaarb.* 1799. bl. 2400 enz.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1799. bl. 137.

Digitized by Google

LXVIII. BOEK. 1790. houden, dat zy de grootste behoedzaamheid niet behoefde te gebruiken, was dus een vermaan, egter een teugel om niet in dollen yver voort te hollen, en eene taal uit te slaan, waar toe niet weinigen ten dezen dage, mogelyk zouden hebben vermeend volle vryheid te hebben.

Wat men 'er de Boekverkooper BORCHERS aandeed.

Steeds was men te deezer Stede waakzaam op de Drukpersse en de Boekwinkels. Men liet, gelyk wy vermeld hebben niet af, van tyd tyd, Schriften in 't licht te geeven, gerigt tegen het Stadhouderlyk Huis, en het tegenswoordig Bestuur. Het eigenste Stukje 't geen den *Leydschen* Hoofdofficier VAN HEUSDEN gelegenheid gaf tot een' zonderlingen voordragt (*), nevens nog een ander (†), deedt den *Amsterdamschen* Hoofdofficier BACKER, te weeten gekomen, dat ze by den Boekverkooper A. BORCHERS te bekomen waren, dezelve langs eenen omweg, uit diens Winkel haalen. Daarop begaf hy zich, met het volle Geregt, derwaards, liet BORCHERS in de boeijen brengen, en maakte zich meester van diens Winkel en Schryfboeken. Zints den twintigsten van Louwmaand tot half Lentemaand deezes Jaars zat BORCHERS in de boeijen. Een zogenaamde Schuldbekentenis diens Boekhandelaars, die zeker veel van dit slag van Schriften onder den man hielp, afgedwongen hebbende, werd hy,

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXIII. D. bl.

(†) Dit was getyteld, *Het vrolyke Keesje in de Verdrukking.*

Digitized by Google

hy, als een misdaadiger van de ergfte foort, na de befpottingen van twee Onderfchouten ondergaan te hebben, met de handen op de rug na het Rasphuis gebragt, waar hy, tien maanden lang, grooter hardigheden dan andere Gevangenen ondergaan moest. De eisch tegen hem was niet minder dan, om op het fchavot eerst te pronk te ftaan, daar op gegeesfeld, en vervolgens gebannen te worden. Met een Banvonnis voor tien jaaren kwam hy 'er af, en deedt naderhand vergeeffchen aanzoek om wedergave van het hem ontnomene. Alleen zyne Winkel- of Schuldboeken kreeg hy weder (*).

LXVIII. BOEK. —— 1790.

Ten deezen Jaare werd, in Wynmaand, de *Amftelftad* bezogt door het Erfftadhouderlyk Gezin, vergezeld door den Landgraaf van Hessen, de Prinsfen van Nassau Weilburg en Nassau Usingen, en verfcheide andere aanzienlyke Perfoonen. Onthaalen, Bezigtigingen en Begroetingen maakten het hoofdbedryf deezes Bezoeks uit. In de wederreize na *'s Gravenhaage* hieldt het gezelfchap het Middagmaal in den

Amfterdam door 't Stadhouderlyk Gezin bezogt.

(*) De Boekverkooper Borchers heeft, in den Jaare 1797, een Stukje uitgegeeven onder den Tytel *Het heilig Regt verkragt door Boosdoenders, of kort en zaaklyk Verhaal der onregtvaardige Procedures in den Jaare* 1790 *gehouden door den toenmaaligen Hoofdofficier* C. W. Backer, *mitsgaders Schepenen der Stad Amfterdam, tegen* Albrecht Borchers, *verryk met Authentieke Stukken.*

Digitized by Google

LXVIII BOEK — 1790. den *Haarlemmer Hout*, op de Lustplaats van den Heer HOPE (*).

Rotterdam desgelyks. Ongeluk daar aan een Admiraliteits Jacht overgekomen.

Weinig dagen vroeger hadt dit zelfde aanzienlyk Gezelschap een keer na *Rotterdam* gedaan, waar 't zelve het te water loopen van een Oorlogschip gezien hebbende, door de Gecommitteerde Raaden ter Admiraliteit op de *Maaze*, in het nieuw gebouwd Admiraliteits Huis, ten maaltyd onthaald werd. —— Naa dat die Stoet 's Lands Werf verlaaten hadt, en in de Schouwburg den avond fleet, hoorde men in de Stad een' slag, die in zwaarte al het schieten van dien dag verre overtrof. Dit deedt een ongeluk vermoeden. Welhaast veranderde dit vermoeden in de droeve zekerheid, dat een der Admiraliteits Jachten, 't welk nevens andere Schepen, dien dag lustig geschooten hadt, de ramp was overgekomen van gedeeltelyk in de lugt te springen. Welk toeval dit ongeluk veroorzaakte, werd niet ontdekt; doch de Zoon des Schippers, benevens een Matroos hadt 'er het leeven by verlooren, een ander Matroos was zwaar gekwetst (†).

De Oud Raadpensionaris VAN

Van 't Staatstooneel in *Holland* was reeds in den Jaare MDCCLXXXVII afgetreeden de Raadpensionaris PIETER VAN BLEISWYK

(*) De Jaarboekschryver is, naar gewoonte, breed in het vermelden deezer Onthaalen. Wie des berigt begeert kan dit Werk raadpleegen bl. 2276 *enz.* voor 't Jaar 1790.

(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1790. bl. 2281 *enz.*

WYK (*), en verliet hy het tooneel deezer Wereld op den negen en twintigsten van Oogstmaand deezes Jaars, aan de gevolgen eener waterzugt, in den ouderdom van zes en zestig Jaaren. Wy hebben dien Heer, in den loop onzer Geschiedenisse, leeren kennen als een Man, wiens geheele gedrag, staande de Staatsbeweegenissen, veeler aandagt trok; doch ongeschikt was om hem den lof te doen verwerven van een Staatsman, zo opregt als schrander; algemeen vertrouwen kon hy niet wegdraagen, nu tot de eene, dan tot de andere Party zwenkende. — Die hem van naby gekend, en met hem, staande zyne hooge Staatsbedieningen, gemeenzaam verkeerd hebben, verzekerden ons te meermaalen, dat hy, in eene grooter maate dan men zelfs in een Staatsman kan gedoogen, agterhoudend was, en eene openhartigheid derfde, die doorgaans braave Characters vergezelt en verciert. Onder de Staatsbedryven, welke hem by de Volksparty, soms door hem voorgestaan, verdagt en gehaat maakten, was het eerst vermoed, en vervolgens beweezen aandeel, 't geen hy hadt in de veel gerugts maakende *Acte van Consulentschap* den Veldmaarschalk Hertog VAN BRUNSWYK bezorgd (†). Aan deezen zo veel invloeds hebbenden Man, was VAN

LXVIII. BOEK. — 1790. BLEISWYK sterft. Iets zyn Character betreffende.

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XX. D. bl. 304. en wegens diens aanstelling onze *Vaderl. Hist. ten onmiddelyken Vervolge op* WAGENAAR XXIV. D. bl. 283 *enz.*

(†) Men slaa hier over na onze *Vaderl. Hist.* VIII. D. bl. 117. en vergelyke het daar opgeteekende

LXVIII. BOEK. 1790. VAN BLEISWYK, nog Penſionaris te *Delft*, goeddeels zyne vorderingen in de Staatkundige loopbaane verſchuldigd, en bewees hem dien wederkeerigen, by veelen, en met regt zo gehaaten dienst. Intusſchen heulde hy, ſtaande eenigen tyd, met de Party, die de Regeering in onzen Staat zogt te hervormen, „ en die," mogen wy op het zeggen van MANDRILLON afgaan, „ zeker de ſchaal ten haaren voordeele zou „ hebben zien overſlaan, zonder de „ Trouwloosheid van den Raadpenſionaris VAN BLEISWYK, die beloofd hadt „ zich na *Amſterdam* te zullen begeeven, om 'er de Staatsvergadering te houden. Hy kwam niet, en alles veranderde van gedaante (*)." Dat hy egter althans den ſchyn maakte, om zich derwaards te willen vervoegen gaat vast, indien het berigt waarheid behelst, hoe hy, in het tydſtip der Omwentelinge, toen veelen uit de *Hollandſche* Staatsvergadering *'s Gravenhaage* verlieten, ook druk bezig geweest zou hebben met oppakken, en dat Staaten van *Holland*, bekommerd, dat hy, met de Zegels na *Amſterdam* mogt vertrekken, hem door vier Staatenbodens deeden bewaaren (†). Men vergelyke hier BLEIS-

de met het vermelde ten dien opzigte, in het XV. D. bl. 244.

(*) *Memoires pour ſervir a l'Hiſtoire de la Revolution des Provinces Unies* en 1787 par Mr. JH. MANDRILLON p. 34.

(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1787. bl 4553. Zie ook onze *Vaderl. Hiſt.* XV. D. bl 194.

BLEISWYKS gedrag, by de houding, welke hy aannam, toen de Stadhouderlyke Party de overhand gekreegen hadt, en boven al diens Aanspraak by het nederleggen zyner Staatsbedieningen (*). —— Voorts mogen wy, tot zynen welverdienden lof, aanmerken, dat BLEISWYKS kundigheden zich niet beperkten binnen de paalen van Regtsgeleerdheid en Staatsbeleid, hoedanig dan ook het laatste moge geweest hebben; maar zich ook uitstrekten tot andere takken, die meer dan cieraaden zyn in eenen Staatsdienaar. Wiskunde en Proefondervindelyke Natuurkennis, maakten zyne geliefde Weetenschappen uit, en tragtte hy deeze den Vaderlande dienstbaar te maaken. Eene Verhandeling *over de Dyken*, in 't *Latyn* geschreeven, en in 't *Nederduitsch* vertaald, kan hier van ten bewyze strekken. In deeze Weetenschappen vondt VAN BLEISWYK tydkorting, staande den tyd van zyn meest Amptloos leeven (†); want hy hadt het Curatorschap van 's Lands Hoogeschool te *Leyden* alleen behouden, en kreeg daar in ten Opvolger Mr. P. H. VAN DE WALL, Oud-Burgemeester en Raad der Stad *Dordrecht*.

LXVIII. BOEK.
——
1790.

Een

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* te laatstgemelder plaatze, en XX. D. bl. 305.

(†) 's Mans Boekery was eene der welvoorziendste in den Lande. Groote, kostbaare en zeldzaam voorkomende Werken bezat hy. By openbaare Verkooping bragt dezelve de aanmerkelyke som op van 38000 Guldens. Zie *Algemeene Konst- en Letterbode* VII. D. bl. 162 en 172.

LXVIII. BOEK. — 1790. De Griffier FAGEL sterft.

Een ander Staatsdienaar, Mr. HENDRIK FAGEL, tradt, ten deezen Jaare, op den negentienden van Slachtmaand van het Staatstooneel, in den ouderdom van bykans vier en tachtig jaaren, van welke hy als Commis en als Griffier van hun Hoog Mog. den Staat zestig jaaren lang gediend hadt (*). Gelyk zyn Geslacht (†), van oude tyden her, de Stadhouder aankleefde, toonde hy zich ook diens Huize sterk toegedaan. By de verheffing van WILLEM DEN IV. was hy een der benoemde Staatsleden, om deezen het Diploma zyner Aanstellinge tot Erf-Capitein en Erf-Admiraal der Unie te overhandigen, en deelde diep in diens eer- en gunstbetooningen. Dit hield stand onder de Gouvernante ANNA. Het volduurde onder WILLEM DEN V. Ten dage van diens Stadhouders vernedering, by het woelen der Staatsonlusten, wist hy, schoon standvastig aan 's Prinsen belangen verknogt, door zyne bekwaamheid, en zich in zyn post noodzaaklyk gemaakt hebbende, staande te blyven. Onmiddelyk naa de aanhouding der Prinsesse ontving hy van daar een Brief, die ontmoeting betreffende, om hun Hoog Mogenden des te verwittigen (§). Alzins zich

(*) Zie wegens diens aanstelling WAGENAARS *Vaderl. Hist.* XIX. D. bl. 475.

(†) Men raadpleege om veel van dit in Staatsbewind veelvuldig diens baar Geslacht by een te vinden J. KOK *Vaderlandsch Woordenboek* XV. D. bl. 16 *enz.*

(§) Zie onze *Vaderl. Hist.* XV. D. bl. 30.

zich yverig ten voorſtande van dat Huis betoonende, viel het hem gemaklyk, om, wanneer zyn Zoon FRANCOIS FAGEL, hem als Griffier toegevoegd, vroegtydig overleden was, zyn Kleinzoon en Naamgenoot als tweede Griffier (*) aangeſteld te zien, welke hem thans ook opvolgde. LXVIII. BOEK. 1790.

Iets over diens Character.

Schoon zommigen den overleeden Griffier van Amptsbejag, zo uit hoofde van dit laatſte bedryf, als van andere, beſchuldigen, en op hem, als mede op zyn Geſlacht, het bekende zeggen toepasſen *Nemo gratis malus est* (†), gaat hem anderzints de lof naa van onvermoeide werkzaamheid, braafheid en eerlykheid. Van de eerstgemelde hoedanigheid hebben wy nog onlangs een treffend blyk ontmoet (§). Veel, zeer veel, deedt hy, naa de Omwenteling, om het Gezag van het Oranjehuis te vestigen; bovenal was hy onvermoeid in het bewerken der Verbintenisſe met *Engeland* (**), en

(*) Zie onze *Vaderl. Hiſt.* XX. D. bl. 96.

(†) *Niemand is ondeugend of hy heeft 'er belang by.*

(§) Zie onze *Vaderl. Hiſt.* XXIII. D. bl. 307.

(**) Reeds het een en ander van de zamenwerking eeniger Staatslieden tot dat einde, hebben wy vermeld, zie onze *Vaderl. Hiſt.* XX. D. bl. 17, 318, 319. Ter toelichting van het Character des Griffiers FAGEL kan de volgende byzonderheid, de Verbintenis met *Engeland* betreffende, dienen. De jonge Griffier FAGEL ſchreef. ,, Met het hernieuwen onzer oude ,, Verbindtenisſen met *Engeland* ſchynt het, dat ,, het oude Politiek Systhema ook moest herbooren worden, en dat wy met *Engeland* die vertrouwelyke Vriendſchap behoorden aan te gaan, ,, welke eertyds tusſchen 't zelve en ons heſtondt. — Maar dit ſchynt nog niet geheel het

LXVIII. BOEK — 1790. en den Raadpenſionaris VAN DE SPIEGEL zodanige maatregelen voor oogen te houden en in te boezemen, als eene veeljaarige ondervinding hem geleeraard hadt meest dienstbaar te weezen voor de belangen van het Huis van *Oranje*, waar mede hy oordeelde dat 's Lands belangen moesten ſtaan of vallen. Hoe ver deeze beiden daar in over-

„ Systhema van den Penſionaris VAN DE SPIEGEL te „ zyn. Tot hier toe komt het denkbeeld nog niet „ by hem op, dat *Engeland*, vereenigd met de „ Republiek, *de concert* moeten te werk gaan in „ alle zaaken, die de Scheepvaart en de Marine be- „ treffen; en het ſchynt dat het oude Systhema van „ de Zeemogendheden, die, om zo te ſpreeken, „ als het hoogſte Gerichtshof uitſpraak deeden, „ in zaaken den Handel en Scheepvaart betreffen- „ de, thans niet meer in de moode is. — Eene „ zaak aanmerkelyk genoeg, is deeze, dat de Prins „ nimmer de nuttigheid, om niet te zeggen de „ noodzaaklykheid, van eene naauwe Alliantie „ tusſchen *Engeland* en de Republiek, begreepen „ heeft. Wanneer myn Grootvader hem zeide, „ dat deeze Alliantie eene Natuurlyke Alliantie „ was, antwoordde hy altoos, *Ik ken geene Na-* „ *tuurlyke Alliantie*; waar op myn Grootvader, „ meer dan eens, ingebragt heeft, *Niemand egter* „ *behoorde ze be er te weeten dan je Hoogheid!*" — De jonge Griffier, geheel in de begrippen zyns Grootvaders treedende, voegt 'er dit affchryvenswaardige nevens; „ In de daad is het Stadhouder- „ ſchap erflyk in het Huis van *Oranje*, de wanke- „ lendſte en onzekerſte zaak ter wereld, zonder „ *Engeland* en deszelfs onderſteuning. Maar de „ groote beweegreden van den Prins is, dat de „ politieke verwandſchappen en betrekkingen kun- „ nen veranderen, en dat bygevolge de beweeg- „ redenen, die zulke of zodanige Alliantien heb- „ ben doen ſluiten, kunnen ophouden. — Maar „ dit zou nooit het geval zyn tusſchen *Engeland* „ en

overeenstemden, behoeft naauwlyks vermeld te worden; noch ook, hoe die twee aanzienlyke Amptenaaren van Staat, met den anderen zamenstemmende, het beheer der zaaken goeddeels in handen hadden. Bekend immers is het, dat de Griffier der Algemeene Staaten en de Raadpensionaris van *Holland*, de twee groote spillen zyn, op welke het rad van Staat draait. De Raadpensionaris van het laatstgemelde vermogendste Gewest, benevens andere Afgevaardigden van 't zelve, de Vergaderingen der Algemeene Staaten steeds bywoonende, mag gezegd worden niet alleen de zaaken van dit Gewest goeddeels te beheeren; maar ook die der zamenverbondene Provincien; terwyl hy ook, in zyne hoedanigheid, veele gesprekken en onderhandelingen heeft met de Gezanten der vreemde Mogenheden. En wordt, uit dien hoofde, buiten 's Lands, *Holland* doorgaans niet alleen voor de geheele Republiek; maar ook de Raadpensionaris van *Holland*, voor den eersten Staatsdienaar van alle de Gewesten gehouden. Die Amptenaaren van Staat, beiden aan den Stadhouder verknogt, maaken met deezen

LXVIII. BOEK.

1790.

„ en ons, indien de zaaken goed gingen. Het „ schynt dat onze Verbintenis zo naauw behoor- „ de te zyn, dat wy oogschynlyk maar ééne en „ dezelfde Mogendheid uitmaakten!" R. L. Bouwens *aan zyne Committenten* bl. 157. 158. Men zie terugge op bl. 148 *enz.* om te verneemen hoe de oude Fagel en van de Spiegel over de toen aan te gaane Verbintenissen met *Engeland* en *Pruissen* spraaken.

LXVIII. BOEK. — 1790.

zen een Driemanschap uit van eenen overheerschenden invloed op de Staatsbelangen, zo binnen als buitenslands, en draagt het Tydperk, 't welk wy thans beschryven, van deeze waarheid blyk by blyk — De overledene Griffier werd in stilte bygezet op de Begraafplaats *Ter Navolging* by *Scheveningen*.

F. HEMSTERHUIS sterft.

Een Vriend van den ouden Griffier en diens Geslacht, FRANCOIS HEMSTERHUIS, Zoon van den grooten en wydvermaarden Letterkundigen TIBERIUS HEMSTERHUIS, oudste Commis der Secretarye van den Raad van Staaten, zag in Hooimaad deezes Jaars in '*s Gravenhaage* zyn laatsten dag. Wy vermelden hem: dewyl hy zyn Geleerdheid en Vernuft. op eene ongewoone wyze voor eenen *Hollander*, aan den dag gelegd heeft, door eenige Werkjes, in cierlyk *Fransch* te schryven, zommigen in den smaak der Gesprekken van PLATO, wiens Leertrant hy zogt na te volgen. Alleen ter uitdeeling aan zyne Vrienden liet hy ze cierlyk drukken, met Vignetten, door eigen hand gegraveerd, verrykt (*).

W. SLICHER sterft, en wordt door C. LE LEU DE WILHEM opgevolgd.

De slag des doods trof in Wynmaand nog een oud Staatsman, die zes en zeventig jaaren bereikt hebbende, overleedt, Mr. WIGBOLD SLICHER, Voorzitter in den Edelen Hove van *Holland*, *Zeeland* en *Friesland*, Gewoon Raad zints den Jaare MDCCXLV en tot Voorzitter aangege-

(*) Men vindt zyne Werkjes opgeteld in de *N. Nederl. Jaarb.* 1790, bl. 1851.

gesteld in den Jaare MDCCLXV, als Raadsheer was hy zyn Grootvader opgevolgd, die deeze post, zedert MDCCLXXXVII, bekleed hadt. Hun Ed. Gr. Mogenden stelden, op de verkiezing des Stadhouders, tot Voorzitter aan COENRAAD LE LEU DE WILHEM, wiens staatlyke inleiding tot die Eerepost in Wintermaand deezes Jaars met de gewoone plechtigheden, by zodanig eene gelegenheid gebruikelyk, geschiedde. LXVII. BOEK. 1790.

Twee aanzienlyke Commissien waren hier toe bestemd. Uit Staaten van *Holland* eene bekleed door de Ridders Jr. WILLEM LODEWYK, *Baron van Wassenaar*, Heer van *Starrenburg*; Jr. FRANCOIS CORNELIS VAN AARSEN, Heer van *Spyk*; Mr. BARTHOUT VAN SLINGELANDT, *Vryheer van Slingeland en Goodschalksoord*, Oud-raad en Oud-burgemeester van *Dordrecht*; Mr. MATTHYS STRAALMAN *Heer van Duyst*, Burgemeester van *Amsterdam*; Mr. JACOB HALSTEEN, *Heer van Cadier en Blankenburg* Burgemeester van *Alkmaar*, en de Raadpensionaris van *Holland* Mr. P. L. VAN DE SPIEGEL. Wegens *Zeeland* werd die last volvoerd door Mr. WILLEM VAN CITTERS Wz; Jr. ADRIAAN JAN VAN BORSSELE; Jr. WILLEM ZEELANDUS VAN BORSSELE en Jr. PHILIP JACOB VAN BRAKEL, vier Gemagtigden wegens 't gemelde Gewest ter Algemeene Staatsvergadering. Naa dat beide deeze Commissien, door een aantal Bodens van Staat vergezeld, benevens de Heer LE LEU DE WILHEM ten Hove aangekomen waren, en een weinig vertoefd

 had-

LXVIII. BOEK. — 1790 hadden, werd de nieuwe Voorzitter door de Commissie uit *Holland* na het Hof Provinciaal begeleid, en naa de aankomst der *Zeeuwsche*, ingehuldigd. Een prachtig Middagmaal op den *Huize van Prins Mauritz*, waar op niet alleen de gemelde Heeren tegenwoordig waren, maar ook de Stadhouder, besloot deeze staatlyke verrigting (*).

Gelderland, Amnestie daar afgekondigd. Eene Amnestie bepaaldlyk den Burgeren van *Hattem* en *Elburg* betreffende, zo zeer beheind als wy vermeld hebben (†), was, tot nog, het eenige van dien aart in *Gelderland* gegeeven. Naa eenigen ten doode, en veelen tot andere straffen verweezen te hebben (§), kwam 'er, van wegen Staaten van *Gelderland*, ten deezen Jaare, op den zesden van Bloeimaand, eene Amnestie te voorschyn, gebouwd op de gronden van zo veele andere Amnestien, als wy in eenige Gewesten hebben aangetroffen, noodloos hier te herhaalen. De veelvuldige uitzonderingen waren ook van denzelfden stempel. Eén der uitzonderingen betrof, „ zodanige Persoonen, welke als gevaarlyk voor de rust, door eenige Officieren en Magistraaten aan de Staaten waren opgegeeven." Met naame vinden wy daar opgenoemd veertien Burgers uit *Arnhem*, tien uit *Zutphen*, veertien uit *Thiel*,

ze-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1790 bl. 2291. 2418. 2484.
(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* XII. D. bl. 272.
(§) Zie onze *Vaderl. Hist.* XII. D. bl. 272. XVIII. D. bl. 80. 173. 192. en bovenal XXI. D. bl. 196—218.

zeventien uit *Elburg*, vyf uit *Groenlo*, zes uit *Doesburg*, één uit *Wageningen*, en twee uit de *Neder-Betuwe*.

LXVIII. BOEK.

1790.

Zonderlinge voorbehouding in dezelve voor de Regenten in de Steden.

Zonderling was eene voorbehouding der Magiſtraaten van de Steden *Zutphen* en *Arnhem*, „ om aan die geenen van hunne Bur„ gers of Ingezetenen, welke onder der „ Staaten Amnestie mede mogten begree„ pen zyn, en hun Burgerſchap verwerkt „ hadden, 't zelve Burgerſchap, onver„ minderd de aan hun verleende Amnes„ tie, al of niet te kunnen te rug gee„ ven (*).” Eene vergunning, die *wel ſpeciaal*, gelyk 'er uitgedrukt ſtaat, voorbehouden was door de Magiſtraaten der twee gemelde Steden, dan waar op de andere gelyke aanſpraak maakten. Zulks hadt ten natuurlyken gevolge, dat het al of niet begrypen in de reeds zo bepaalde Amnestie, niet afhing van der Staaten oordeel; maar van elke Stadsregeering, of Luitenant Stadhouder, dien men in de meeste *Gelderſche* Steden vondt, voor zo verre het de Burgers dier Steden betrof.

Gevolgen daar van.

Van hier die vreemde ongelykheid ten aanziene der Burgeren van verſchillende Steden, die of in de Kwytſchelding begreepen, of 'er van uitgemonſterd wierden. — Van hier, dat geen gering getal Burgers, wier daaden, volgens de letter der

(*) De geheele Amnestie, den zesden van Mey gegeeven, is voorhanden in de *Verzamel. by* DE CHALMOT XXV. D. bl. 310.

Digitized by Google

LXVIII. BOEK. 1790. der Amnestie, 'er toe behoorden, des verstooken werden door by de Regenten in persoonlyken haat te staan. Onder deezen bevonden zich Persoonen, welker tyd van Banvonnis toen reeds verstreeken was, en gevolglyk met de Amnestie niets te maaken hadden. De *Elburgsche* Burgemeester VAN SPAAN, den last zyner Stad tot uitsluiting van zommige Persoonen, in het Kwartier uitbrengende, maakte geene zwarigheid, om, hoe zeer ook gehegt aan de thans heerschende Staatsbegrippen, uit eigen beweeging, voor zich zelven, te betuigen, dat 'er geen redenen tot Uitsluiting dier Lieden zich opdeeden; dewyl dezelve door zyne Mederegenten, alleen uit persoonlyken haat, geschied was. Dan zyn verzoek by hun Ed. Mog. dat men 'er, te dier oorzaake, geen agt op zou willen slaan, was een vergeefsch poogen, om de onschuld van den wrok der partyschappe niet alleen, maar ook van persoonlyke veete te bevryden.

Te deezer oorzaake strekte dit nieuwe Plakaat van Vergiffenisse, ten grondslage voor nieuwe Vervolgingen en een altoosduurende Ballingschap, zelfs van de zodanigen, die de hun opgelegde straf reeds geheel of gedeeltlyk geleden, of geen regterlyk Vonnis, hoe genaamd, ontvangen hadden. Want tegen éénen enkelen Ingezeten, die, uit hoofde van de verleende Amnestie, zich van de Vervolgingen des Hofs, of der Stedelyke Regtbanken, ontheeven zag, werden 'er misschien tien anderen door dee-

ze

ze Uitzonderingen, op nieuw ongelukkig: dewyl veelen deezer, naa eerst de verjaaging hunner Persoonen, Vrouwen en Kinderen, en de plundering hunner goederen ondergaan te hebben, en vervolgens geregtlyk vervolgd en gebannen te zyn, nu, naa hunne wederkomst tot hunne wooningen en kostwinningen, dezelve andermaal verlaaten moesten, en omzwerven. LXVIII. BOEK. —— 1790.

Bevreemding baart het misschien, dat men op de Lyst der uitgezonderde Persoonen geenen van de kleine Stad *Deutichem* vermeld vindt, als welke mede eene rol in den tyd der Patriotten, gespeeld hadt (*), en waar het gevolglyk aan geen Staatszondaars kon ontbreeken. Men vondt 'er van tweeërleyen stempel — Vier hadden een Verzoekschrift in handen des Hofs gesteld, gena verzoekende en opheffing van de Regts vorderingen door den Advocaat Fiscaal der Stad *Deutichem* tegen hun aangevangen; dewyl zy zich na *Overysfel* onder het getal der Auxiliairen begeeven hadden, en dus schuldig gemaakt aan de overtreedinge van 's Landschaps Publikatie in Hooimaand des Jaars MDCCLXXXVII. —— Een zestal Burgers te dier Stede, deeden verzoek van Genabetoon en opheffinge van de Regtsvordering des Fiscaals, hun aangedaan, ter oorzaake, dat zy zich hadden schuldig gemaakt aan beledigende Adresfen der Magistraat

Oorzaak dat 'er onder de Uitgezonderden geene uit *Deutichem* gevonden worden.

(*) Zie onder andere onze *Vaderl. Hist.* VIII. D. bl. 250. XII. D. bl. 307.

LXVIII. BOEK. 1790. ſtraat ter handgeſteld; aan het in den Eed neemen op de Markt van nieuwe door hun als Gecommitteerdens van de Burgery aangeſtelde Gemeenslieden, en het daar toe doen byeenkomen van drie Compagnien Burgers; als mede het weeren des Krygsvolks van VAN EFFEREN om in de Stad binnen te komen; en eindelyk aan het verzamelen van Penningen voor het *Nationaale Fonds.*

Wat een Verzoekſchrift ten hunnen voordeele uitwerkte. De vier eerstgemelden werden, ten eigen dage der bovengemelde Amnestie, door het Hof en de Staaten daar in begreepen. Omtrent de anderen vondt men meer zwaarigheids. Wanneer het Hof, aan den eenen kant, het oog ſloeg op het onderdaanig Verzoek, ontdekte het daar in, zo als het zich uitdrukte, (en waarlyk, het was in zulke bewoordingen begreepen,) „ eene „ vry klaare en onbewimpelde erkentenis „ van ſchuld en ſtrafwaardigheid; eene betuiging van berouw en leedweezen, over het gepleegde, en eene belofte van beterſchap voor het toekomende, alle vereischten tot het verkrygen „ van vergiffenis gevorderd " —— Hier by kwam, dat de Magiſtraat van *Deutichem* hun een getuigenis gegeeven hadt. Een getuigenis, „ dat zy voorheen zich altoos „ als ſtille en vreedzaame Burgers hadden „ gedraagen, en dat hun onbezonne yver „ en betoonde euvelmoed, niet zo zeer „ kon onderſteld worden, uit hun eigen „ boezem te zyn voortgeſprooten; maar „ veeleer moest toegeſchreeven worden

„ aan

„ aan de perſoneele verleiding van andere LXVIII.
„ verleidende geesten." — Die zelfde Ma- BOEK.
giſtraat verklaarde, dat zy meest allen wa- ——
ren van de voornaamſte neering- en han- 1790.
deldryvende Burgers daar ter Stede, van welken veelen, van minder ſoort, hun beſtaan hadden (*), en dat gevolglyk hunne Stad een onherſtelbaar verlies zou lyden, indien de Regtsvorderingen tegen hun, naar ſtrikt Regt, werden voortgezet.

Dit alles pleitte zeer ten hunnen voordeele, en zou het Hof hebben kunnen doen overhellen, om gunſtig op het ingediend Verzoekſchrift te beſluiten; maar, wanneer het Hof, aan den anderen kant, het oog vestigde op de natuur der Misdaaden; op de verzwaarende Omſtandigheden, die 'er mede hadden gepaard gegaan; op den tyd, wanneer dezelve gepleegd waren, vondt het zich, door gewigtige bedenkingen, wederhouden, om des eenigen raad te geeven, veel min een gunſtig oog op het Verzoek te ſlaan. Weshalven zy de bepaaling, in dit netelig ſtuk, aan de Staaten overlieten.

Staaten van *Gelderland* neigden ten zelf den dage, hoe zeer de misdryven door dit elf- Onder welke voor-

(*) Wy kunnen niet afzyn hier aan te merken, dat, hoe zeer men zich veeltyds, over de Voorſtanders der gezogte Herſtellinge, in den Jaare 1787, uitliet als meerendeels beſtaande uit de Heffe des Volks, dit getuigenis der *Deutichemſche* Regeering, naar waarheid gegeeven, benevens veele andere, zulke voorgeevens der Partyſchappe logenſtraft.

Digitized by Google

LXVIII. BOEK. — 1790. waarden zy Genabetoon verkreegen.

elftal begaan, in derzelver waaren aart beschouwd, huns oordeels, niet zeer geschikt waren voor eenig Genabetoon, nogthans, om bygebragte reden, 't zelve, in dit byzonder geval, uit kragte van hun Volmagt, te verleenen, en hun van de geregtlyke vervolgingen te ontheffen. —— De voor hun opengezette deur van Genade konden zy egter niet zonder herhaalde bukkingen ingaan. Immers vorderden de Staaten, —— dat zy verpligt zouden zyn, by een behoorlyk eigenhandig getekende schriftlyke Verklaaring, alle de beledigende Adressen aan de Magistraat van *Deutichem* gedaan, in te trekken, met verklaaring, dat zy het daar voor hielden, als of zy dezelve, benevens alle verdere Handelingen, daar uit gesprooten, nimmer hadden gedaan; voorts daar by, met nogmaalige betuiging van hun opregt berouw en leedweezen over alle hunne daar op volgende wanbedryven, te belooven, van zich voortaan nimmer aan iets van die natuur weder te zullen schuldig maaken, en zich altyd met een betaamlyken eerbied en hoogagting jegens de Hooge Overheid, en hunne wettige Magistraat, met eene behoorlyke onderwerping aan derzelver bevelen, gelyk getrouwe en gehoorzaame Burgeren betaamt, te zullen gedraagen. —— *Ten anderen* moesten zy die Verklaaring zo aan den Hove Provinciaal als aan de Magistraat der Stad *Deutichem* aanbieden; met verzoek, dat het aldaar, ten blyke van hunne zuivere meeninge, mogt vernieuwd worden. — *Voorts* moes-

Digitized by Google

moesten zy alle de kosten, in hun geval gemaakt, betaalen, en waren zy gehouden aan den Hove Provinciaal Brieven van Gratie en Abolitie, onder het groot Zegel van het Vorstendom en Graafschap te verzoeken. —— Wel scherp was de slotbedreiging, die dit taay verleend Genabetoon vergezelde, „ dat, wanneer zy het immer „ mogten onderstaan om wederom aan ee- „ nige rustverstoorende daaden, of aan „ iets van soortgelyken aart, als waar van „ hun thans Gratie was verleend, zich „ schuldig te maaken, zy daar door daadlyk „ van het effect der thans verleende Gra- „ tie zouden zyn verstooken, en als dan „ zo wel over deeze door hun gepleegde „ wanbedryven, waar van hun tegenwoor- „ dig Abolitie was gegeeven, als over het „ geen dan op nieuws door hun mogt zyn „ begaan, zonder eenige Conniventie, naar „ scherpheid van Regten en strengheid der „ Wetten, zouden worden gestraft (*)." LXVIII. BOEK. —— 1790.

Hoe men zich omtrent den Leeraar BRINK gedroeg.

De Kerkleeraar te *Oosterwolde* EGBERT WILLEM BRINK, in de *Geldersche* onlusten zeer betrokken (†), werd, wegens het aandeel, 't geen hy genomen hadt in het bevorderen van de deelneeming in het *Vaderlandsch Fonds*, van zyne Leeraarsplaats en Opziender van het *Feithof* te *Elburg*, vervallen verklaard, onbevoegd geoordeeld om in

(*) *Verzamel. by* DE CHAMOT X. D. bl. 9—12. XXV. bl. 304 *enz.*

(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXI. D. bl. 215. in de Aantekening.

LXVIII. BOEK. 1790. in *Gelderland* eenig openbaar Ampt te bekleeden, en voor den tyd van zes jaaren uit dit Gewest gebannen. Dan, ten dage van de bovengemelde Genabetooningen, by een Smeekschrift verzagting van dit Vonnis verzoekende (*), werd het Banvonnis, over hem uitgesprooken, ingetrokken (†). Naa dien tyd is hy tot Leeraar in de kleine Gemeente te *Oudorp* by *Alkmaar* beroepen.

J. H. VAN RENESSE gebannen. Korten tyd vóór het uitvaardigen der gemelde Amnestie, en het verleenen deezer byzondere Genabetooningen, hadt men over JAN HENDRIK VAN RENESSE, wegens het inzamelen van Penningen voor het Vaderlandsch Fonds een Banvonnis uit *Gelderland*, voor den tyd van drie Jaaren, uitgesprooken (§).

Uitbanningen en Strafoefeningen in 't Sticht. Dezelfde rol van Uitbanning en Verbeurtverklaaring van goederen, die men ten voorleden Jaare in het *Sticht* hadt aangevangen (**), werd voortgespeeld, en trof dit lot, in alle uitgestrektheid, MATTHEUS HOUTKAMP, wegens zyn aandeel in de jongste Staatsbeweegenissen (††); als mede JACOB DE JONKHEERE: dewyl hy zich, als Raad in de Vroedschap der Stad *Utrecht* hadt laaten aanstellen en beëedigen, op het onwettig Regeerings Reglement, en daadlyk

(*) *Verz. by* DE CHALMOT XVI. D. bl. 190.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1790. bl. 422.
(§) *Verz. by* DE CHALMOT XXV. D. bl, 303.
(**) Zie onze *Vaderl Hist.* XXIII. D. bl 53.
(††) *Verz. by* DE CHALMOT XXXIV. D. bl. 202.

lyk die post bekleed (*). —— Leendert Blanke, Kamerbewaarder van de Staaten, kwam 'er af met een twaalfjaarige Verbanning uit de Stad en Lande van *Utrecht* (†). De bekende Schryver van het by veelen gehaate Weekblad de *Post van den Neder-Rhyn*, Pieter 't Hoen, werd voor vyf en twintig, en diens Zoon R. 't Hoen voor twaalf jaaren gebannen (§). ——. De *Utrechtsche* Burger Gerardus Betting, voorheen tot eene Geldboete van veertien duizend Guldens verweezen, hadt een beklag ingediend, wegens die verbaazende somme hem opgelegd, en door hem betaald, eene Geldboete in vergelyking met andere zwaarder Staatsmisdaadigers, anders met hem in gelyke omstandigheden, afgevorderd: dan hy moest, ten deezen Jaare, verneemen, dat de Gelastigden tot die zaak, op zyn Verzoekschrift, ten antwoord gaven, dat in 't zelve niet kon getreeden worden (**).

LXVIII. BOEK. —— 1790.

Het Geschut en de Krygsbehoeften aan Holland wedergegeeven.

Ten dage der benarringe van de Stad *Utrecht*, en de Verbintenisse tusschen die Stad en het Gewest *Holland*, hadt het noch aan bystand van Manschap, noch aan toevoer van Geschut en Krygsbehoeften, ontbrooken (††). —— Dit Geschut door Staaten van *Holland* wedergevraagd, was op een

(*) *Verz. by* de Chalmot XXXIV. D. bl. 196.
(†) *Verz. by* de Chalmot XXXIV. D. bl. 200.
(§) *N. Nederl. Jaarb.* 1790. bl. 2141. 2142. waar men een grooter aantal opgenoemd vindt; dan wy noemden alleen de voornaamste.
(**) *Verz. by* de Chalmot XVI. D. bl. 308—313.
(††) Zie onder andere onze *Vaderl. Hist.* XVII. D. bl. 364.

LXVIII. BOEK. — 1790. een zonderlingen toon door die van *Utrecht* geweigerd, en hadt zulks aanleiding gegeeven tot een wederschryven op een zeer nadruklyken trant (*). Dit vreemd geschil tusschen de Bondgenooten hing tot Wintermaand deezes Jaars, wanneer de Heer CAU, Commis van 's Lands Magazyn te *Delft*, binnen *Utrecht* kwam, om, volgens eene overeenkomst tusschen Staaten van *Holland* en des laatstgemelden Gewests, het Kanon en de verdere Krygsbehoeften, daar ter Stede zo lang bewaard, over te neemen, en na *Holland* te brengen (†). — Dit bestond uit negen en dertig Metaalen, en tachtig Yzeren Kanonnen, zes Metaalen Mortieren, en acht Houwitzers, met al den toestel daar by behoorende, als mede de Krygsbehoeftens. — Hier mede maakte men een einde aan de tot nog overgebleevene gedenktekenen van den heftigen tweestryd en binnenlandschen Oorlog tusschen de beide Gewesten gevoerd.

Overgang tot *Overysſel.* De schryfstoffe, welke der Geschiedkunde, ten deezen Jaare, in de byzondere Gewesten wordt aangeboden, heeft, behalven de schaarsheid aan belangryke Gebeurtenissen, nog het ongevallige, dat dezelve meest voorwerpen van Vervolging behelst, alleen kan de onderscheide wyziging, welke dezelve in verschillende Gewesten aanneemt, eenige verandering schenken. Hier van leevert, wanneer

(*) Zie onze *Vaderl. Hist* XXI. D. bl. 134—140.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1790. bl. 2592. en voor 1791. bl 121.

heer wy in *Overysfel* treeden, waar alles een geweldige keer genomen hadt (*), dat Gewest voorbeelden op. Een en ander geval zal de voldingenfte en teffens befchaamendfte bewyzen opleeveren van voortvaarendfte Vervolgzugt.

LXVIII. BOEK. —— 1790.

In de eerfte plaats mogen wy, op dit ftuk vermelden Mr. W. DE LILLE. Hy was, nevens J. BANNIER, Ontwerper van het Adres der Afgevaardigden uit de Schutteryen, Vrycorpfen en Genootfchappen van Wapenhandel in *Overysfel* binnen *Zwolle* vergaderd, en in de Vergadering van Ridderfchap en Steden overgegeeven, tot het weigeren en wederftaan van den doormarsch der *Pruisfen* (†). Nevens anderen vondt hy zich deswegen met Regterlyke Vervolgingen bedreigd (§). Om des ontheeven te worden, was door hem aan Ridderfchap en Steden, in den Jaare MDCCLXXXVIII, een en andermaal een Verzoekfchrift ingeleeverd (**). In dezelve hadt DE LILLE, by de erkentenis en herroeping van het beledigende der gebezigde uitdrukkingen, verklaard, „ geen oogmerk gehad te hebben, „ om hun Ed. Mog. de Heeren Staaten, „ zyne Doorlugtige Hoogheid den Heer „ Erfftadhouder, of iemand, wie het ook „ zy, met woorden of uitdrukkingen, „ voor-

Welke Bekentenis W. DE LILLE doet.

(*) Zie onze *Vaderl Hift* XXI. D. bl. 267. en XXIII. D. bl.

(†) Zie onze *Vaderl. Hift* XVIII. D. bl. 40—44.

(§) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXI. D. bl. 270.

(**) Deeze zyn voorhanden in de *Verzamel. by* DE CHALMOT X. D. bl. 91 en 108.

LXVIII. BOEK. 1790. „ voorbedagtlyk te hoonen, of iets te committeeren tegen derzelver Hoogheid en „ Geregtigheid; maar in tegendeel nu en „ altoos bereid te zyn om zich daar van „ met Eede te zuiveren; en ook nimmer „ te zyn afgeweeken van die gevoelens „ van ontzag, welke hy aan hun Ed. Mogenden als de Souverain der Provincie, „ en aan den Heere Erfstadhouder in die „ Eminente Kwaliteit verschuldigd was, en „ welke hy, ten allen tyde, wilde bewaaren."

Welke de *Zwolsche* Regeering hem afvergd. Zo veel, en dit in de daad was zeer veel, kon Burgemeesteren en Raaden van *Zwolle* niet voldoen. Hy werd veroordeeld om, op den eerst aanstaanden Regtdag, aan de Hooge Bank te dier Stede in te leeveren eene hem dus woordlyk voorgeschreevene verklaring, „ dat hy zyn erreur *ingenue* profiteerde, zyne voorige daaden „ verzaakte, en zyn groot leedweezen, *in* „ *specie* mede met betrekking tot het onbetaamelyke der expressien den Heer „ Erfstadhouder concerneerende, die in het „ Request aan Ridderschap en Steden den „ dertienden September MDCCLXXXVII gepresenteerd, voorkwamen, betuigende, „ vergeeving verzogt; met belofte, om „ de tegenwoordige alleen wettige Constitutie van Regeering in *Overyssel*, te „ zullen agnosceeren, en dezelve, als ook „ den Heer Erfstadhouder, ten hoogsten „ te zullen eerbiedigen" Met byvoeging, dat, zo DE LILLE onvermoedelyk in gebreke mogt blyven, om, in den voorbepaalden tyd, zodanig eene Verklaring in-

te

te leeveren, hem als ongehoorzaam aan de Hooge Overheid, behoorde te worden ontzegd, zo als hem, in dit geval, by deezen ontzegd werdt, de Inwooning binnen de Stad *Zwolle*, de Vryheid en 't Schoutampt van dezelve, met verwyzing in allen gevallen in de kosten (*).

LXVIII. BOEK. — 1790.

Op deeze afgevergde wydstrekkende verklaaring gaf DE LILLE dit opmerkenswaardig Antwoord, „ dat hy ten plegtigste betuigde, in alle zyne handelingen, welke „ met mogelykheid door hun Ed. Hoog „ Agtb. konden bedoeld worden, gevolgd „ te hebben zyn Licht en de Inspraak van „ zodanige Grondbeginzels, welke hy, ter „ goeder trouwe, de beste keurde, en „ waar van Ridderschap en Steden, vóór „ dertig September MDCCLXXXVII, openlyke professie deeden. Dat hy zyne „ voorige daaden toetzende, aan die grondbeginzelen, en de omstandigheden, waar „ in hy zich bevondt, in zyn gemoed verzekerd was, *niets* misdreeven, noch zich „ *schuldig* gemaakt te hebben aan eenig „ strafbaar *Fait*, *Delict* of *soort van Delict*. „ En ook op goede gronden vertrouwde, „ dit te nedergestelde, (indien hy immer „ ter verantwoording zyner Daaden en „ Grondbeginzelen geroepen was,) op de „ overtuigendste wyze te zullen hebben „ betoogd, zo wel uit den aart der zaake „ zelve, als met het gezag van Regtsgeleerden; niet van zulken, welken, den „ ge-

Opmerkenswaardig Antwoord van DE LILLE.

(*) *Ver z. by* DE CHALMOT XXVI. D. bl. 273.

LXVIII. BOEK. 1790. „ gepresumeerden geest der tyden volgen- „ de, zich verdiensten zoeken met, zon- „ der oordeel of onderscheid, tot de galg „ te doemen (*); maar van zodanigen wel- „ ker onkreukbaarheid hun Edel Hoog „ Agtb. zelve niet zouden mistrouwd heb- „ ben (†)."

Voorts erkent DE LILLE „ de mogelyk- „ heid van in grondbeginzelen met hun „ Ed. Mog Ridderschap en Steden, ge- „ dwaald te hebben; doch twyfeld hy niet „ of hun Ed. Hoog Agtb. zouden met „ hem de tegenstrydigheid, ja de zedelyke „ onmogelykheid gevoelen van *Dwaalingen* „ te erkennen. *openhartig te erkennen*, om- „ trent welker bestaan men niet verlicht is, „ en *Daaden te verzaaken*, (dat is voor *ondeu-* „ *gend* en *schandelyk* te erkennen,) welke, „ zonder eenig *doleus opzet*, of *misdaadig* „ *voorneemen*, begaan waren.

„ Voor zyn Geweeten overtuigd van „ niemand, wie hy ook zyn mogt, met „ onbetaamelyke uitdrukkingen, opzette- „ lyk te hebben willen hoonen, kon hy „ dus, behoudens de van hem gevergde „ *open-*

(*) Ongetwyfeld bedoelt DE LILLE hier het uit- vaarend stuk ten aanziene van dit onderwerp door den Hoogleeraar M. TYDEMAN gesteld. *Verz. by* DE CHALMOT IX. D. bl. 68—94.

(†) Even zeer heeft hy hier op 't ooge het be- scheiden oordeel over die zelfde zaak van de Hee- ren ENGELHARD Raad en Syndicus der *Ommelan- den*, en de Hoogleeraars in het Regt te *Groningen* SCHROEDER en CANNEGIETER. *Verzam. by* DE CHAL- MOT XXVI. D. bl. 243. Zie onze *Vaderl. Hist.* XVIII. D. bl. 45.

„ *openhartigheid*, om geene *vergeeving* vraa- LXVIII. BOEK.
„ gen, noch eenig ander *leedweezen* betui-
„ gen, dan 't geen natuurlyk voortvloei-
„ de uit iedere onstrafbaare, vrugtlooze 1790
„ daad van onaangenaame en onberekende
„ gevolgen; terwyl hy, zich het tegendeel
„ te wyten hebbende, opregtlyk verklaar-
„ de, dat een welmeenend naaberouw hem
„ reeds van stonde aan, eene ongevergde,
„ veel kragtiger belydenis van schuld, dan
„ by het Vonnis werd voorgeschreeven,
„ zou hebben afgeperst."

Ter gedreigde straffe verweezen.

Hoe edelmoedig deeze Verklaring mogt weezen, zy tastte den geest der Vervolging, veel meer door een TYDEMAN opgehitst, dan door een ENGELHARD, SCHROEDER en CANNEGIETER tot bedaaren gebragt (*), te gevoelig aan, om eenigen ingang, ten baate van DE LILLE, te vinden. Hy werd, als *Ongehoorzaam aan de Hooge Overheid*, ter gedreigde straffe verweezen (†).

Eisch tegen G J. PYMAN gedaan.

Tegen GERRIT JAN PYMAN, den Voorzitter ter Vergadering van de Afgevaardigden der *Overysselsche* Genootschappen van Wapenhandel, uit welker boezem het bovengedagte Adres, 't welk zo veel naasleeps vondt, was voortgekomen, hadt men den lyfstraflyken eisch gedaan, dat hy, by vonnis door de Magistraat van *Zwolle*, zou verwee-

(*) Zie de Aantekeningen (*) en (†) op de laatstvoorgaande bl. 38.

(†) *Verzamel. by* DE CHALMOT XXVI. D. bl. 273—280.

LXVIII. BOEK. — 1790. weezen worden om blootshoofds, op zyn knien liggende, in de Stads hooge Vierschaar, berouw en leedweezen te betuigen, wegens het beledigende zo voor Ridderschap en Steden, als voor den Heer Erfstadhouder, in dit Adres voorkomende; als mede God en de Heilige Justitie om Vergiffenis te bidden. Daarenboven vorderde die eisch, behalven de straffe van Infamie, eene Geldboete van duizend Gouden Ryders.

Hy wil tot geene verzagte eisch verstaan. Bovengemelde Syndicus der *Ommelanden* en Hoogleeraars in de Regten op de Hoogeschool van *Stad en Lande*, oordeelden, dat de gedaagde PYMAN, die zich nergens op ingelaaten, of eenig Verzoekschrift ingediend hadt, by Vonnis behoorde verklaard te worden „ schuldig en gehouden „ te zyn, binnen eenen te bepaalenen voegelyken tyd, in den Geregte een Verklaaring in te leeveren, en daar in zyne Dwaaling opregtlyk te belyden; zyne voorige denkwyze, en daar mede verknogt geweest zynde daaden, te veranderen, en, zyn groot leedweezen betuigende, om vergeeving te verzoeken, met belofte van de tegenwoordige alleen wettige Regeering in *Overysſel* te zullen erkennen, en dezelve altoos ten hoogsten te eerbiedigen." Met verwyzing in alle kosten ten deezen aanziene gevallen en dat hem, hier in weigerig bevonden, *Overysſel* behoorde ontzegd te worden. — Dan PYMAN, die reeds voor lange zich na elders begeeven had, en voor een tyd al-

„ thans,

Digitized by Google

thans, in *Holland* zich onthieldt, was zo min geneegen om aan dusdanigen verzagten, ſchoon hard gebleeven eisch, te voldoen, als om aan den voorgemelden te gehoorzaamen (*).

LXVIII. BOEKI — 1790.

Mogt het H. J. VAN COLMSCHATE, op wiens verzoek kundſchappen geregtlyk waren ingewonnen, betrekkelyk het Adres, 't welk anderen op zo veel leeds te ſtaan kwam, gebeuren, dat den Ficcaal KLOPMAN diens eisch ontzegd werd, op den in genomen raadſlag der *Frieſche* Raadsheeren SCHELTINGA en HUBER, en hy alleen in de kosten der geregtshandelingen verweezen (†); Mr. J. H. THOMASSEN Burgemeester der Stad *Lochem*, werd door den Advocaat Fiscaal dier Stede opgeroepen, wegens zyn Lidmaatſchap in het Patriottisch Genootſchap en andere Patriottiſche bedryven. Diens Verzoekſchrift, daar tegen ingerigt, deedt niets af, hoe zeer ook onderſchraagd. Hy werd in een boete van zestig zilveren Ducatonnen verweezen, welker Betaalinge men geregtlyk, ten zynen koste, uit zyne goederen zich aanſchafte (§).

Onderſcheidelo. van COLMSCHATE en THOMASSEN.

Op eenigerlei wyze de hand geleend te hebben aan de zaak der Vryheid, werd bovenal te *Deventer* naauw gezogt en ſtreng geſtraft. Schipper REYNIER MARTENS, die, op een Provinciaale Uitlegger, in den Jaa-

Vonnis over R. MARTENS te *Deventer*

(*) *Verz. by* DE CHALMOT XXVI. D. bl. 229.
(†) *Verz. by* DE CHALMOT XXII. D. bl. 292.
(§) *Verz. by* DE CHALMOT XLVI. D. bl. 78—89.

Digitized by Google

LXVIII. BOEK. 1790. Jaare MDCCLXXXVII, de post van Capitein bekleed hadt, eischte men ter doodstraffe, niet ter oorzaake van de Uitzonderingen op de daar verleende Amnestie; maar op valsche beschuldigingen. Deeze egter ontkwam hy; maar hy werd verweezen tot het betaalen eener Geldboete van acht honderd en veertig Guldens, en daar en boven ter vergoeding der kosten in zyn regtsgeding gemaakt, welke nevens de Geldboete, bykans de geheele waardy van zyn verkogt Schip, of vyftien honderd Guldens beliepen: bovendien verklaarde men hem onbekwaam om ooit weder eenig Veer in *Deventer* te mogen waarneemen. Dit ontzetten van 's Mans éénigen eigendom, dit versteeken van alle kostwinning, moest nog den naam draagen van *Gratie voor rigeur van Justitie te trekken* (*).

Handelingen der Gilden te dier Stede. De Gilden in *Deventer*, door dit en soortgelyke voorbeelden gesterkt, maatigden zich ook het regt aan, om hunne Medegildebroeders, die gewerkt hadden om de Gilden-regten aan *Christen-geloofsgenooten* van allerlei Belydenis te doen vergunnen, (eene vergunning zo volstrekt billyk, en die, zo verre wy weeten, door geheel het Land, uitgenomen *Deventer* en *Arnhem*, gebruikelyk is,) voor hunne opgeworpen Regtbanken te roepen. Zy verweezen zommigen tot het het betaalen van zwaare Geldboeten, veroordeelden anderen om slegts

(*) *Verzamel. by* DE CHALMOT XXXIV. D. bl. 207—212.

Digitized by Google

ſlegts met één of twee Knegts te mogen werken, ja ſlooten anderen te eenemaal van het wettigst verkreegen Gilderegt uit. Willekeurige regtspleegingen, of liever regtsverkragtingen, welke een geruimen tyd aanhielden, eer de nieuwe Regeering moeds genoeg kreeg om ze op te ſchorten, en nog langer eer zy de onredelykſte vorderingen der Gilden, of op naam der Gilden, tegen zommige lieden gedaan, durfde van de hand wyzen (*).

Wat'er in *Zeeland* met C. VERSLUIS over de Eedvordering te doen viel

De Eedvordering op de nu ſtandgrypen de Conſtitutie, welke zo veel twists en hairklovens elders veroorzaakte, uit hoofde van de woordſchikking en de verſchillen de betekenisſen, ingevolge daar van, 'er aan te hegten (†), bragt ten deezen Jaare in *Zeeland* te wege, dat Mr. CORNELIS VERSLUIS, onder de afgezette Raaden van *Vlisſingen* behoorende, als Ontvanger van het Stedelyk Last- en Lantaarngeld te dier Stede aangeſteld, by het afvorderen van den nieuwen Eed, der Regeeringe by eenen Brieve te verſtaan gaf, hoe hy, alvoorens het afleggen van dien Eed, onderrigting verzogt, of in het Formulier het woord *beſtaande* ſloeg op de beide voorgaande woorden *Conſtitutie* en *Regeerings vorm*, of alleen op 't *laatſte?* —— De *Vlisſing-*

(*) Wy hebben by voorraad des reeds gewaagd, in onze *Vaderl. Hiſt.* XXI. D bl. 285, en daar de bewysſtukken dier Burgerplaagerye opgegeeven.

(†) In 't breede hebben wy over eene dergelyke Eedvordering in *Holland* geſprooken. *Vaderl. Hiſt.* XXI. D. bl. 263—300.

Digitized by Google

LXVIII. BOEK. 1790. *ſingſche* Regeering oordeelde zich onbevoegd om op die vraag eenige opheldering of verklaaring te geeven, en dit ſtuk ter Staatsvergadering te moeten brengen. — Daar gebragt en overwoogen, kwam het beſluit hier op neder; dat die Eed, tot vastſtelling der Conſtitutie en Regeeringsvorm, met eenpaarige bewilliginge van alle de Leden, door Staaten van *Zeeland* vastgeſteld, ook door allerlei Amptenaaren binnen of van wegen de Provincie, alzo was afgelegd; en men het mitsdien voor volſtrekt onnoodig oordeelde, als nu eene Verklaaring van dien Eed, hoe genaamd, te geeven: te minder, voegen de Staaten 'er nevens, „ om dat alle zwaarigheid, „ welke nog door andere Amptenaaren „ zou kunnen worden ingebragt, over het „ recht verſtand der bovengemelde woor„ den, wordt weggenomen" door de aanſtonds daar op volgende zinſnede; *zodanig als hetzelve* (Erfſtadhouderſchap) *in hunner Edel Mogenden Reſolutien van den Jaare* MDCCXLVII *is opgedraagen, en in het Jaar* MDCCLXVI *aanvaard.* — Wilde VERSLUIS het hem opgedragene Ampt aanvaarden, dan was hy verpligt, met alle andere *Zeeuwſche* Amptenaaren, dien Eed af te leggen, en dit, op verbeurte van 't zelve, binnen zes weeken te verrigten (*).

Voorſlag van Goes omtrent het be- Was met een enkele penneſtreek deeze zaak afgedaan, eene andere was van meerder naaſleeps. De Regeering der Stad *Goes*

(*) *Not. van Zeeland* 12 April en 26 July 1790.

roepen der Leeraaren.

Goes schreef aan Gecommitteerde Raaden van *Zeeland* eenen Brieve, by welken zy te verstaan gaf, hoe het buiten tegenspraak was, dat, niet tegenstaande de gelukkige bevestiging der Constitutie; niet tegenstaande de vastſtelling van alle de deelen, waar door derzelver Onveranderlykheid buiten alle twyfeling was gebragt, de gevoelens zodanig niet vereenigd waren, of de Regeering moest, by aanhoudenheid, waakzaam zyn om alles te weeren, 't geen voedzel tot wantrouwen kon voortbrengen, 't geen de zaaden van tweedragt zou kunnen bevorderen, en de verderflyke begrippen, welke byna eenen geheelen ondergang hadden veroorzaakt, zouden kunnen doen herleeven. — Onder deeze middelen telden zy, als geen van de minste, den invloed der Leeraaren op de gemoederen der Gemeenten, en de zorge om in die posten Voorwerpen aan te neemen van goede getuigenisſen voorzien, en die ten minsten in deezen zich niet aanstootlyk en berisplyk hadden gedraagen (*).

Zy vonden zich verpligt onder de aandagt van hun Ed. Mogenden te brengen, dat men onder de Clasſis van hun Eiland om opengevalle plaatzen te vervullen, het oog begon te vestigen op Perſoonen, die de een minder, de andere meerder, zich in de voorige Onlusten zodanig gemengd hadden, dat zy, zo al niet met eene openly-

(*) *Friesland* was in deeze voorzorge reeds voorgegaan, zie onze *Vaderl. Hist.* XXIII. D. bl. 88.

Digitized by Google

LXVIII. BOEK. —— 1790. lyke afzetting bezwaard, ten minsten in het waarneemen hunner Bedieningen, of bepaald, of door daadlyke afzettingen waren verhinderd geweest. Van de zodanigen hadden 'er reeds openlyk hunne gaven laaten hooren, en waren 'er reeds beroepen.

By betuiging hunner bekommeringe voor de gevolgen, indien zulke stappen niet werden tegengegaan, gaf die Regeering te kennen haar voorneemen, wat *Goes* betrof, zorge te draagen, dat onder billyke verdenking liggende Leeraaren, geene gelegenheid zouden hebben om binnen dezelve dienst te doen; en namen zy de vryheid Gecommitteerde Raaden in bedenking te geeven zodanige maatregels te neemen, als konden strekken om Leeraars van bovengemelden stempel dat Ampt niet te laaten bekleeden. Met byzonder vermaan, dat het, onder die maatregelen, hun niet ondienstig zou voorkomen, dat de Classen van *Zeeland*, en inzonderheid die van *Zuid-Beveland* werd aanbevolen, om, by het naazien der stukken van onderscheidene Beroepingen, naauwkeurig te letten op de Getuigschriften, aangaande het gedrag der beroepene Predikanten in de jongstverloopen tyden, en indien daar aan iets mogt ontbreeken, zodanige Beroepingen niet goed te keuren (*).

Gevolgen daarvan voor Ds. Bosch. Een voorslag van deezen aart kon niet nalaaten aangenaam te weezen by Staaten van

(†) *Verz. by* DE CHALMOT XXXVI. D. bl. 711.

van *Zeeland*, en ten grondslage te strekken van een Staatsbesluit daar mede overeenkomstig (*). Ook kon het niet anders dan invloed hebben, en uitwerking baaren. Deeze beide vertoonden zich eerlang in 't geval van den Kerkleeraar BERNARDUS BOSCH, ten tyde der Omwenteling dit Ampt op het Dorp *Diemen*, niet verre van *Amsterdam*, waarneemende. Een Man, die zich door een en ander uitgegeeven Werken het deelneemen in de zaak der Patriotten, zeer bekend gemaakt, en des, in een en ander opzigt, dermaate gemoeid hadt, dat hy het geraaden vondt, zyne Standplaats te verlaaten, en na elders te wyken. Zyne eerste wykplaats, *Amsterdam* werd hem ontzegd, en troffen wy hem aan op het Dorp *Durgerdam* (†). Vóór het afloopen van het Jaar der Omwentelinge verzogt hy, by eenen Brieve, zyn ontslag als dienend Leeraar der Gemeente te *Diemen*, behoudens Eere en teffens getuigenis van zyn Wandel en Gedrag. Een en ander werd hem verleend, en zyn ontslag, door een Clasficaale goedkeuring, bekragtigd.

LXVIII. BOEK. —— 1790.

BOSCH te *Poortvliet* beroepen. Schorting van dit Beroep.

Amptloos bleef BOSCH tot het midden van Bloeimaand des Jaars onzer tegenwoordige beschouwinge, wanneer de Gemeente te *Poortvliet* hem beriep, en dit beroep de gewoone Classikaale goedkeuring ontving. Te bekend was de Man, om deeze zyne Be-

(*) *Verz. by* DE CHALMOT XXXVI. D. bl 71.
(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXI. D. bl. 25 en 44.

LXVIII. BOEK. —— 1790

Beroeping in ſtilte te laaten doorgaan, en, of de algemeene bekendheid niet genoeg ware om anders denkenden over de Staatsbelangen daar tegen in 't harnas te jaagen, lieten zyne Vrienden en Bekenden niet naa hem, wegens die herſtelling in het Leeraarampt, met mond en pen, geluk te wenſchen, en die gebeurtenis zegepraalend te vermelden. —— Welhaast werd, volgens beſluit van Gecommitteerde Raaden van *Zeeland*, de Baljuw DE VREE gelast, den Kerkenraad van *Poortvliet*, uit naam van hun Ed. Mogenden, aan te zeggen, om de Bevestiging diens Leeraars, tot nadere beſchikking, op te ſchorten.

Werkzaamheden om dit Beroep te doen doorgaan.

In deezen liet, noch de Regeering, noch de Kerkenraad van *Poortvliet*, na, alles aan te wenden om den beroepen Leeraar in zyn Ampt geſteld te zien. De eerstgemelde verklaarde, ten dien einde, dat deeze den Eed van Getrouwheid, ingevolge van het Staatsbeſluit van den vyftienden van Bloeimaand MDCCLXXXVIII, hadt afgelegd. De laatstgenoemde leeverde een Verzoekſchrift aan Gecommitteerde Raaden van *Zeeland* in; by 't zelve uit verſcheiden hoofde, de billykheid en wettigheid der gedaane keuze aandringende. —— BOSCH zelve was niet agterlyk om gelyktydig aldaar een Verzoekſchrift over te geeven, by 't zelve verlangende, om, in gevalle eenige klagten of beſchuldiging ten zynen laste, waren ingekomen, daar op niet beſlooten zou worden, zonder hem gelegenheid te geeven, om zich daar tegen

gen behoorelyk te kunnen verantwoorden: waar toe hy vertrouwde volledig in ſtaat te zyn, als zich niets te verwyten hebbende, 't welk hem een naauwkeurig onderzoek, zyn Leer en Leeven betreffende, zou behoeven te doen ſchroomen. Hy nam de vryheid op eene ſpoedige afdoening aan te dringen, uit aanmerking, dat hy zyne Beroeping in Bloeimaand, op eene wettige wyze geſchied, en goedgekeurd zynde, niets minder dan eene Opſchorting van zyne Bevestiging, zo weinig dagen vóór dat dezelve plaats zou hebben, kunnende verwagten, tegen dien bepaalden tyd, met Huisgezin en Goederen, na zyne Standplaats was overgekomen, en zich thans in eenen geheel onzekeren, en hoogst onaangenaamen toeſtand bevondt. Terwyl boven dien, dit alles niet kon nalaaten eenen nadeeligen invloed op zyn goeden Naam en Dienstwerk te veroorzaaken, in gevalle 'er niet ſpoedig, en op eene voor hem voldoende wyze, gunſtig in voorzien werd.

LXVIII. BOEK. 1790.

Gecommitteerde Raaden wraken dit Beroep.

Ondanks deezen aandrang in Hooimaand, ondanks de inlichtingen, ten zynen aanziene, in welke ten ſlotte verklaard wordt, „ voor 't overige zyn wy onbekend, zo„ danige misgrypingen, waar aan de Pre„ dikant Bosch zich zou hebben ſchuldig „ gemaakt, waar door dezelve den Predik„ ſtoel onwaardig en gevaarlyk voor de „ Zamenleeving kan gerekend worden," verſtonden Gecommitteerde Raaden, in 't begin van Oogstmaand, den Kerkenraad te *Poortvliet* aan te ſchryven; dat hun Ed. Mo-

LXVIII. BOEK. — 1790. Mogenden volledig gebleeken was, dat de Leeraar BOSCH geschreeven hadt een werkje getyteld *de Eigenbaat*, en een ander de *Vryheid der Drukpers* geheeten; Schriften, beide, huns oordeels, van eenen zeer oproerigen en gevaarlyken inhoud, als waar in even dezelfde schadelyke gevoelens en wanbegrippen, door welke de laatste Onlusten in de Republiek waren veroorzaakt, werden voorgesteld en aangepreezen; en zy daarenboven volstrekt verzekerd waren, dat de Regeering van *Amsterdam* hem de Inwooning daar ter Stede ontzegd hadt. — Stukken van dien aart, dat zy, tot handhaaving van de goede Orde en Rust in *Zeeland*, het alzins noodzaaklyk oordeelden, dien Man tot geene openbaare Bediening, en inzonderheid tot die van Predikant toe te laaten. Weshalven zy den Kerkenraad van *Poortvliet* gelasten de gedaane Beroeping, als niet gedaan, te houden, en een ander bekwaam Persoon, daar toe op de gewoone wyze, te beroepen; met ernstige aanmaaning om zich zorgvuldig te onthouden van de Beroeping te doen vallen op een Leeraar, die zich in eenige opzigten, aan onlangs plaats gegreepen hebbende Onlusten binnen de Republiek, mogt hebben schuldig gemaakt.

Poogingen ten tegendeele aangewend. By het *Collegium Qualificatum* van *Poortvliet* bragt de Voorzitter in bedenking, of hetzelve niet verpligt was zich deeze zaak wel ernstig aan te trekken, en zodanige middelen in 't werk te stellen, als men best geschikt oordeelde om herstel in deeze

zaak

Digitized by Google

zaak te bewerken. Dit vondt eenpaarige goedkeuring, en werd, uit het midden dier Vergaderinge, de Ambagtsheer GAASWYK, nevens de Ouderling HUTSPOT afgevaardigd om na *Middelburg* te trekken, en aldaar, in naam dier Vergaderinge, alles aan te wenden en te tekenen wat tot herstel in deezen kon dienen.

LXVIII. BOEK. — 1790.

Zy volvoerden dien last, leeverden een Verzoekschrift in, strekkende om de onschuld van den Leeraar BOSCH ten sterksten te verdeedigen, voornaamlyk ten opzigte der twee bovengemelde Werkjes door deezen geschreeven, en die 't meest ten grondslage gediend hadden tot de afzetting van den Man, wiens zaak zy op zich genomen hadden. Te zyner verdeediging merken zy op, „ dat het Dichtstuk *de* „ *Eigenbaat* in 't byzonder ten eenigsten „ doel hadt het afschuwelyke dier snoode „ Ondeugd, op het kragtigst, voor te stel„ len, en dezelve van de aarde te verwen„ schen, zonder dat in eenige byzonder„ heden wordt getreeden, terwyl de Bur„ gerwapening, welke ten sterksten aange„ raaden wordt, in den Jaare MDCCLXXXV, „ toen dit Dichtstuk werd uitgegeeven, en „ de Republiek met eenen Oorlog door „ eenen magtigen Nabuur werd gedreigd, „ de aanmerkelyke gevolgen nog niet gehad „ hadt, welke de twee volgende Jaaren, „ op zo eene byzondere wyze, in de His„ torie van dit Gemeenebest zouden ken„ schetzen: waarom dezelve ook, niet „ slegts door de uitdruklykste en sterk-

Verzoekschrift tenzynen voordeele.

LXVIII. BOEK. — 1790.

„ ſte Plakaaten der Staaten van *Holland*, „ wiens Ingezeten BOSCH was, bevolen, „ maar in meest al de andere Gewesten, „ op het oogſchynlykst begunſtigd werd. — „ Dat in het andere door hem geſchreeven Werkje, onder den tytel *Vryheid der Drukpers*, de Vryheid ſlegts ſpreekende wordt ingevoerd, ontdekkende „ wat de Drukkunst heeft geopenbaard, „ zonder dat iets omtrent het gebeurde „ der laatſte verwarde tyden wordt bepaald, en zonder dat hetzelve dus den „ Schryver eenigermaate konde bezwaaren."

Wat deswegen in der *Zeeuwſche* Staatsvergadering voorviel.

Ter *Zeeuwſche* Staatsvergaderinge deedt de Raadpenſionaris verſlag van het verrigte door Gecommitteerde Raaden in de zaak van B. BOSCH; met uitboezeming van de hoop, dat de door hem aangevoerde redenen, by de Staaten voldoende zouden voorkomen, en als eenen genoegzaamen grond opgeleeverd te hebben, dat by de tegenwoordig zynde Leden van het Collegie van den Raad, was voortgevaaren tot het kragtloos maaken van het Beroep dieus Leeraars; dat hy nogthans de beoordeeling van het verrigte in deezen, zou overlaaten aan der Staaten wysheid, en vertrouwen, dat, hoedanig deeze zaak ook mogt worden begreepen, hun Ed. Mog. zouden overtuigd zyn, dat de Heeren van den Raad getragt hadden het hunne toe te brengen tot de Publieke Rust, welke welligt zou kunnen worden geſtoord.

Niet geheel eenſtemmig waren de Raad-

ſla-

Digitized by Google

ſlagen der *Zeeuwſche* Staatsleden. De Heer VAN LYNDEN voor den Eerſten Edelen, en de Afgevaardigden van *Goes* en *Veere*, bedankten Gecommitteerde Raaden voor de aangewende zorg en voorzigtige handelwyze met iemand van den Predikſtoel te weeren, wien door de Regeering van *Amſterdam* de Inwooning was ontzegd; naardien zy anderzins zich verwyt op den halze gelaaden zouden hebben. Waarom zy hun ook aanbevolen, om, by voorkomende gevallen van gelyken aart, op denzelfden voet, daar mede te handelen tot bewaaring der rust. Wat het ingediende Verzoekſchrift betrof, dit zou, als behelzende verſcheide ongemeſureerde uitdrukkingen, zonder eenige beſchikking daar op te maaken, terug gegeeven kunnen worden. —— Afgevaardigden der gemelde Steden voegden 'er by, ten aanziene van het Verzoekſchrift, dat men het aan Gecommitteerde Raaden zou kunnen toeſchikken, om, des noods, nader te beſluiten op de daar in voorkomende oneerbiedige en gevaarlyke beginzels, tot ondermyning van de gevestigde Conſtitutie, en deswegen aan B. BOSCH, en den Inleeveraaren zodanig een Beſluit te doen toekomen, als zy op dit ſtuk voeglyk oordeelden. —— De Afgevaardigden van *Middelburg* namen ten vollen genoegen in de Afzetting van BOSCH, en het van de handwyzen des ingedienden Verzoekſchrifts. —— Dan betuigden wel gewenscht te hebben, dat daar de Staatsleden ten tyde van het Beſluit der Gecommitteerde

LXVIII. BOEK.
——
1790.

Digitized by Google

LXVIII BOEK 1790 Raaden vergaderd waren, deeze zaak ter hunner beraadslaaging was gebragt geworden: naardemaal zy niet gaarne zouden toegeeven, dat de Raad, tot het pleegen van zulk eene daad der Souverainiteit, bevoegdheid hadt, en zeker niet op een tyd, wanneer de Vergadering der Staatsleden zich by den anderen bevondt.

Volle goedkeuring bragt *Tholen* uit. De Afgevaardigden der Stad waren gelast hunne verwondering te betuigen over de stap der Gequalificeerden, ten voordeele van B. Bosch; dat het Stuk door deezen ingediend, huns oordeels, ingerigt was om de daaden der Heeren van den Raade by de Staaten in een haatlyk daglicht te stellen, en hun Ed. Mog. ware het mogelyk daar van wendig te maaken, terwyl het door deezen verrigte aan de Regeering van *Tholen* voorkwam gegrond te zyn op de zorg en waakzaamheid voor de rust en goede Orde in *Zeeland*, allen lof en goedkeuring verdiende. Zy wilden het Verzoekschrift onbeantwoord wedergeeven, of, uit hoofde van den alleszins bedenklyken inhoud, in handen van den Raad gesteld hebben; ten einde dien aangaande en omtrent alles, wat in deeze zaak verder zou voorkomen, te beschikken op eene wyze als zy die Heeren wel durfden toevertrouwen. —— Ten meerderen blyke hoe zeer zy over de gehoudene handelwyze in deezen in hun schik waren, 'er by voegende, te vermeenen, dat de Raad door hun Ed. Mogenden behoorde verzogt te wor-

worden, in derzelver loflyke poogingen ten dienste van het algemeen, waar van het tegenwoordige geval eene nieuwe proeve hadt opgeleeverd, te blyven voortgaan. — Terwyl de Regeering van *Tholen*, op de voorzigtigheid, discretie en het goed beleid van meergemelden Raad berustende, zich overtuigd hieldt, dat het Collegie van Gecommitteerde Raaden, steeds doordrongen van deszelfs pligt omtrent de Staaten van den Lande, zaaken, tyden en omstandigheden wikkende en weegende, niet alleen alle gegronde vrees; maar het vermoeden zelve, wegens het overstappen of het te verre uitstrekken van de paalen van deszelfs aanleg, door een wys bestuur zou tragten te voorkomen.

Gansch anders luidde, ten deezen laatsten opzigte, de Raadslag der Afgevaardigden van *Zierikzee*. Geenzins konden zy aan Gecommitteerde Raaden toekennen eene algemeene bevoegdheid, om, in alle gevallen, te stremmen de Bevestiging van Predikanten, op eene wettige wyze, volgens de Kerkenordening van *Zeeland*, geschied, en daarom wel hadden gewenscht, dat, byaldien de Opschorting der Bevestiging van B. Bosch by voorraad dienstig hadt mogen geoordeeld worden, zulks niet door eene daadlyke vernietiging der Beroeping, zonder nadere kennis en gezag van de Staaten, ware agtervolgd geworden. —— Dat zy egter, uit aanmerking, dat noch de Predikant Bosch, door zyn voorheen gehouden gedrag, noch de Inleeveraars des

LXVIII. BOEK. — 1790. Verzoekschrifts aanspraak konden hebben op de Bescherming van den Souverain, in zamenstemming met alle de overige Leden wel mogten lyden, dat het Verzoekschrift, zonder daar op te besluiten, werd afgegeeven, en men, voor dit maal, in het besluit by Gecommitteerde Raaden genomen, berustte, zonder dit verder in overweeging te neemen.

Afgevaardigden van *Vlissingen* stemden geheel met die van *Middelburg* en *Zierikzee* in; doch waren van oordeel, dat men in 't algemeen, in het verrichte van Gecommitteerde Raaden niet behoorde te berusten; indien nogthans de overige Staatsleden mogten blyven volharden by de reeds uitgebragte raadslagen, hadden zy in last het Besluit aan te zien.

Afwyzend Staatsbesluit.

Dit Besluit viel in deezer voege, dat Staaten van *Zeeland* aan MARTINUS JACOBUS GAASWYK en CORNELIS HUTSPOT, Gevolmagtigden van het *Collegium Qualificatum* te kennen gaven, dat hun Ed. Mogenden niet dan met zeer veel bevreemding vernomen hebbende, dat die van het *Collegium Qualificatum*, op eene zo onvoorzigtige wyze, waren voortgegaan tot het beroepen van B. BOSCH tot Leeraar te *Poortvliet*, en dat zy allezins goedkeurende en pryzende het gehouden gedrag van Gecommitteerde Raaden in den loop deezes gevals, ten opzigte van de Bevestiging des gemelden Leeraars: naardien deezes Mans manier van denken en handelen, en in 't byzonder zyn personeel Character genoeg-

zaa-

Digitized by Google

zaame redenen hadden opgeleeverd om te besluiten, dat hy tot den Predikdienst in *Zeeland* niet geschikt was: weshalven zy ten overvloede bekragtigden het besluit by Gecommitteerde Raaden deswegen genomen; met last aan die van hetzelfde *Collegium Qualificatum*, om als nog daar aan stiptlyk te voldoen: weshalven het verzoek door de Gemagtigden van 't zelve gedaan, van de hand werd geweezen. Met verdere verklaaring, dat, offschoon hun Ed. Mogenden deeze zaak hier mede voor afgedaan hielden, zy egter niet ongemerkt konden voorbygaan, dat de Inleeveraars van het Verzoekschrift in 't zelve zich hadden durven veroorlooven zeer oneerbiedige bewoordingen te gebruiken, en zeer gevaarlyke beginzels te stellen tot ondermyning van de gevestigde Constitutie en Regeeringsvorm; dat hun Ed. Mogenden niet dan ongaarne zulks meerder zouden verneemen, en hun mitsdien gelasten zich daar van in het doen van eenige Adressen, zorgvuldig te onthouden, tot voorkoming van zodanige ernstige maatregelen, als Hoogstdezelve, in zo onverhoopt een geval, zouden genoodzaakt worden ten hunnen opzigte, te moeten neemen (*). — Op deeze wyze eindigde een voorval, 't geen, ten tyde der gebeurtenisse, zo veel gerugts maak-

LXVIII. BOEK.

——

1790.

(*) Alle de Stukken, waar uit wy dit verslag ontleenden, zyn voor handen in de *Verzam. by* DE CHALMOT XXXVI. D. bl. 179—189. 193—212. 218—223.

Digitized by Google

LXVIII. BOEK. —— 1790.

maakte, en uit hoofde der bekendheid van den Persoon, dien het voornaamlyk betrof, en de handelwyze daar in gehouden. Aan onderscheide oordeelvellingen was het onderheevig, in welke de Partyschap het hoogste woord voerde.

Verandering in het Publiek Gebed, en Verbod van zeker Werkje.

Het zal niemand vreemd dunken, dat Staaten van *Zeeland* het voorbeeld van andere Gewesten volgden met eene verandering in het Publiek Gebed, ten aanziene van het Vorstlyk Huis te maaken, en met meer onderscheidings voor den Erfprins te doen bidden, te dier gelegenheid, het stipt in agt neemen, op nieuw, met strafbedreigingen beveelende (*). —— Zo is het ook een wel te wagten verschynzel, dat de Beheerschers van dit Gewest, gelyk die van andere, hunne aandagt vestigden op de uitkomende Schriften, die strekking hadden om de Stadhouder, diens Gezin, en de tegenwoordige Regeeringspersoonen, in eenen haatlyken dag te zetten. Van dien aart was een Werkje, door den Raadpensionaris ter Staatsvergaderinge zeer veroordeelenswaardig gekeurd, op welks verspreiden en verkoopen, de Staaten eene boete van honderd *Zeeuwsche* Ryksdaalders stelden (†).

Friesland. Drie Lee-

Zo zeer als in eenig der Bondgenootschaplyke Gewesten, hadden veele Kerkleeraren

(*) *Verzam. by* DE CHALMOT XXXVI. D. bl. 93.

(†) Het voerde den tytel *De verdrukte Hollandsche Patriotten voor de Vierschaar der Menschheid gebragt. Verzam. by* DE CHALMOT XXXVI. D. bl 94.

Digitized by Google

leeraars in *Friesland* zich in de Onlusten des Jaars MDCCLXXXVII, gemoeid, en waren, naa de Omwenteling, niet geheel van hunne Staatsbegrippen terug gekomen. Ja vondt men 'er, die met de uitgeweekene *Friezen*, Briefwisfeling hielden. Zulks kwam een en ander, ten deezen Jaare, duur te ftaan. Onderfchepte Brieven bragten hun in ongelegenheid. Dit was het geval van EILCO ALTA, Kerkleeraar te *Bosfum*, die, wanneer hy wegens een Brief aan E. F. VAN AYLVA, *Grietman van Barderadeel*, te *Duinkerken* gefchreeven, voor Gedeputeerde Staaten van *Friesland* een en andermaal gedagvaard, zich van verantwoording oordeelde te moeten afmaaken met de Onwettigheid der Dagvaardingen van de Regtbank in 't midden te brengen, verweezen werd om zich van den Predikftoel, en alle deelen van het Leeraarampt, te onthouden (*).

1790.

Leeraars in *Friesland* komen door onderfchepte Brieven in ongelegenheid, als EILCO ALTA.

BERNARDUS ACERIUS SNOEK, Leeraar te *Oosterwierum*, werd een Brief aan denzelfden uitgeweeken Grietman gefchreeven, voorgehouden. Hy erkende dat de hand wel naar zyne hand geleek; doch dat die Brief door hem niet gefchreeven was, maar denzelven hieldt voor een ondergeftooken Stuk. Ten zelfden verhoore beleedt hy wel eenen Brief aan gemelden Heere gefchreeven te hebben; doch niet te weeten, dat daar in eenig kwaad ftak; oordeelden hun Ed. Mog. dat zodanig fchryven ongeoor-

Wat B. A. SNOEK bejegent.

(*) *Verzam. by* DE CHALMOT XXVI. D. bl. 284.

LXVIII. BOEK. —— 1790.

oorloofd was, dan verzogt hy deswegen verfchooning, en riep de goedgunftigheid van hun Ed. Mog. in, gereed om te belooven, zich voortaan van alle Briefwisfeling met dien Heer te zullen onthouden. — Men vergeleek den onderfchepten Brief met verfcheide andere Schriften en Naamtekeningen van 's Leeraars hand, waar uit geoordeeld werd, dat de Brief in gefchil, wel deegelyk van diens hand kwam. —— 't Was uit deezen hoofde, dat hy, als zich niet alleen fchuldig gemaakt hebbende aan ongeoorloofde Briefwisfeling; maar ook door zyne ondertekening te lochenen het Collegie van Gecommitteerde Raaden hadt zoeken te misleiden, ongefchikt verklaard werd zyne Gemeente langer te ftichten: op welken grond men hem het Leeraarampt in *Friesland* ontzeide (*).

Wat D. van der Schaaf.

De Leeraar te *Minnersga*, DOMINICUS VAN DER SCHAAF, hadt eenen Brief, mede in handen gevallen, aan C. L. VAN BEYMA, te *St. Omer* in *Frankryk* gefchreeven. Hy erkende de egtheid des Briefs: met byvoeging of hun Ed. Mog. ook nader Verklaaring begeerden over de uitdrukkingen daar in voorkomende, welke hy ten zelfden tyde overgaf. Dan, noch de bereidvaardige erkentenis, noch de zonderlinge Verklaaring van dien Brieve, bevrydde VAN DER SCHAAF van een zelfde vonnis als over diens twee bovengemelde Ampten

en

(*) *Verzam. by* DE CHALMOT XXVI. D. bl. 288.

Digitized by Google

en Lotgenooten was uitgesprooken (*). En werd hy wegens genomen aandeel in de Onlusten des Jaars MDCCLXXXVII, het danken voor de behouden aankomst der Auxiliairen uit *Holland* in *Friesland*, als mede het bidden, dat het werk der *Franekeren* gezegend mogt worden, in Lentemaand des volgenden Jaars, voor drie jaaren, uit *Friesland* gebannen (†).

LXVIII. BOEK. 1790.

Het voorgevallene met A. SCHELTINGA.

Meermaalen gewaagde onze Geschiedenis, over *Friesland* handelende, van den Burger ALLARD SCHELTINGA, voormaals onder *Arum*, op geen onaanzienlyk Landgoed woonagtig, dan nu onder de Uitgeweekenen behoorende. Eene Indaaging, met opnoeming van veele Bedryven, door hem, staande den korten tyd der *Friesche* binnenlandsche onlusten, ten laste gelegd, was gedaan (§). Wy vinden aangetekend, dat hy misschien de éénige der *Friesche* Ingezetenen was, met wiens Crimineele Dagvaarding het Hof de vryheid gepaard hadt, om zich door eenen Gevolmagtigden te laaten verdeedigen; doch dat hy niet te min by de Dagvaarding werd opgeroepen om in *Persoon* te verschynen, zonder eenig gewag van gemelde vergunning. Onbewust hier van, liet hy, buiten 's Lands zynde, aan het Hof eene verklaaring inleeveren, van twee Geneesheeren, dat ziekte hem

(*) *Verzam. by* DE CHALMOT XXVI. D. bl. 286. en XXXV. D. bl. 240. 243.

(†) *N. Nederl. Jaarb.* voor 1791. bl. 418.

(§) *Verz. by* DE CHALMOT XII. D. bl. 106—109.

Digitized by Google

LXVIII. BOEK. 1790. hem belette, over te komen; op dien grond verzoekende, om zich door eenen Gemagtigden te laaten vervangen. Vreemd zag de Commisſaris van het Hof, waar voor hy verſchynen moest, op, wegens dit verzoek; doch ontdekte eindelyk, dat de gemelde vergunning uit de gemelde Dagvaarding gelaaten was. Zonder navorſching van den losſen verzuimer of voorbedagtlyken verwaarloozer van die voor SCHELTINGA zo belangryke zaak, werd alleen de uitlaating herſteld. 'Er loopt een vermoeden, dat zeker Grietman groot belang geſteld hadt in de Veroordeeling van dien Burger: dewyl hy, naa de Verbeurtverklaaring van diens Goederen, voor eenen geringen prys, dagt eigenaar te worden van een gedeelte der ſtemgeregtigde Landeryen deezen welgezeten Man toekomende. Wy laaten dit onbeſlist.

Diens Verzoekſchrift afgeſlaagen. Doch, wat hier van ook zyn moge, de Burger SCHELTINGA, in den voorleeden Jaare ter rolle van den Hove, wegens herhaald betoon van halſtarrigheid beſchuldigd, zag Sequesters in zynen Boedel geſteld. Naa een Jaar verwyls oordeelde hy zich andermaal by hun Ed. Mogenden te moeten vervoegen met de bewyzen, welke hy, voorheen aangenomen hadt te voorſchyn te zullen brengen; ten einde zich te zuiveren van de beſchuldigingen hem, by de Dagvaarding, zyns oordeels, verkeerdlyk ten laste gelegd. In dit Stuk, door eene menigte van Getuigenisſen, ter zyner verontſchuldiginge in de hem ten laste gelegde ge-

Digitized by Google

gevallen van fterke deelneeming in de be- weegingen, welke *Friesland* ten Jaare MDCCLXXXVII, geweldig gefchokt hadden, geftaafd, vleidde de Befchuldigde zich zy- ne Onfchuld te hebben aangetoond, als noch misdaan hebbende tegen de Publika- tie van den vyf en twintigften van Bloei- maand des gemelden Jaars, welke ook flegts eene Geldboete oplei; noch ook tegen een der negen uitzonderingen by de Amnestie in Wynmaand daar op volgende gegeeven. Op deeze gronden nam hy de vrymoedig- heid om zich nogmaal tot hun Ed. Mog. te wenden, zich ftreelende met het vooruit- zigt, dat deezen hem de gelegenheid niet zouden afflaan van zich volkomen te zui- veren, door hem toe te laaten, indien hun Ed. Mogenden nog niet genoeg- zaam overtuigd waren van zyne onfchuld, om zich, afweezig zynde, op de gewoone wyze, door eenen Advocaat, te verdeedi- gen; en dus te ontheffen van de noodzaak- lykheid om in Perfoon ten Rolle van den Hove te verfchynen. —— Wyders verzogt hy, dat de verleende *Prife de Corps* te- gen hem uitgevaardigd, weder mogt wor- den ingetrokken, met bygevoegden last aan den geftelden Sequester over zynen Boe- del, om zich voorts van allen beheer, des betreffende, niet alleen te onthouden, maar geheel aan hem over te laaten; of ten min- ften, in gevalle hem toegeftaan werd, om, afweezig zynde, door een Advocaat voor hem te laaten fpreeken, dat dan alles, han- gende de Regtshandelingen, zynen Boedel be-

Digitized by Google

LXVIII. BOEK. — 1790.

betreffende, in den voorigen ſtand mogt blyven: en dat ook dit zelfde mogt plaats grypen, geſteld dat het berigt van den Procureur Generaal mogt gevorderd worden (*).

Dit Verzoekſchrift onderging het zelfde lot van afwyzinge als de Verzoekſchriften om in een gewoon Regtsgeding te mogen ontvangen worden, en zich door een Advocaat, naar 's Lands gebruik, te verdeedigen, in den Jaare MDCCLXXXVIII, door AIZO BOELENS, weleer Volmagt ten Landsdage, wegens *Stellingwerf Oosteinde*, en dat van Jonker SICCO DOUWE VAN AYLVA, Grietman van *Westdongradeel*, als mede voor PIETER FONTEIN, ten gemelden Jaare, ingediend (†).

Stad en Lande, als mede *Drenthe* leeveren niets byzonders op.

Gelyk dit Jaar *Friesland* veelvuldig was in Vonnisſen, over de op het Blokhuis gevangen gezetten, waar van wy voorheen melding deeden (§), zo leeverde *Stad en Lande* desgelyks, veele voorbeelden op van buiten de Amnestie vallende Ingezetenen. De voornaamſten deezer gedagten wy by voorraad, die Amnestie in derzelver uitwerking te boek ſtellende (**). Geene zaaken van algemeene aangelegenheid, die ſtoffe voor onze Geſchiedenis verſchaffen, vielen 'er, ten deezen Jaare, in dit Gewest voor. — Dit ook was het geval in

(*) *Verzamel. by* DE CHALMOT XXXV. D. bl. 222 *enz.*

(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1790. bl. 1087.

(§) Zie onze *Vaderl. Hiſt.* XXII. D. bl. 22 *enz.*

(**) Zie onze *Vaderl. Hiſt.* XXIII. D. bl. 81 *enz.*

Digitized by Google

in het Landschap *Drenthe.* Weshalven wy kunnen voortgaan om het oog te vestigen op dit slag van Gebeurtenissen, 't welk wy, met den aanvange deezes Boeks vermeld hebben, een gedeelte van de schrytstoffe tot hetzelve te zullen uitmaaken.

LXVIII. BOEK. 1790.

Aanstalte ter voltooijing der Scheepsbergplaats in 't Nieuwe Diep.

Te meermaalen gewaagde onze Geschiedenis, in de dagen door ons beschreeven, van beraadslaagingen om eene veilige Legplaats voor 's Lands Schepen van Oorlog, en andere Vaartuigen, waar aan het volgens aller toestemming ontbrak, te vervaardigen. Van de geschillen deswegen gereezen, die een algemeen erkend noodzaaklyk werk deeden verwylen, hebben wy gesprooken. Deeze Legplaats was eindelyk in het *Nieuwe Diep* by het Zeegat van *Texel* bepaald (*).

Om dien aanleg het uitgebreidst nut te geeven, en voor 's Lands Zeedienst 'er het beoogde voordeel van te trekken, diende het aanleggen van twee honderd Roeden nieuwen Dyk, tot het vormen en insluiten van eene Werkplaats, benoodigd tot het kielen en herstellen van 's Lands Schepen; waar toe, met den aanvange deezes Jaars, de Bestekken gereed gemaakt, en ter openbaare Aanbesteeding voorgelegd werden (†).

Werkzaamheden van 's Lands Schepen.

's Lands Vloot bleef ten deezen Jaare niet werkloos. Een gedeelte stevende, gelyk wy vermeld hebben, na *Engeland* (§). Ca-

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXII. D. bl. 212.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1790. bl. 134.
(§) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXIII. D. bl. 214.

Digitized by Google

LXVIII. BOEK. —— 1790. Capitein VAN BRAAM begeleidde de Koopvaardyschepen na de *Oostzee.* Een Vlootdeel onthieldt zich in de *Middellandsche Zee.* Ter oorzaake van de geweldaadigheden door weggeloopen Slaaven in een en ander onzer *West-Indische* Volkplantingen aangerigt (*), werd de Admiraal Generaal in 't Voorjaar verzogt, ter voorkoming daar van, en tot dekking der Volkplantingen, twee of meer Schepen te doen uitrusten en derwaards af te zenden (†).

Bezwaaren voor den Handel in een Kaapreglement des Konings van *Zweeden.*

Van het edelmoedig gedrag des Konings van *Zweeden*, ten aanziene van een en ander onzer Koopvaardyschepen leeverde het voorleeden Jaar een zeer spreekend voorbeeld op (§). Dan een Reglement op de Kaaperyen ter Zee, te *Stokholm* uitgekomen, baarde geene ongegronde vrees voor beletzelen aan 's Lands Koophandel op de *Oostzee.* In dit Kaapreglement werd contant Geld aan boord der Schepen van onzydige Mogenheden gevonden, ten meerderen bedraage dan zy bewyslyk voor Tollen, Scheepsbehoeftens, en ten dagelykschen gebruike der Schippers en zyn Volk tot de plaats hunner bestemminge, noodig was, voor Contrabande gerekend.

Bekend is het, dat de Handel van hier op *Rusland*, toen nog met *Zweeden* in Oorlog, grootendeels met gereed Geld gedreeven wordt: 't welk de Geldverzending derwaards

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXIII. D. bl. 171.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1790 bl. 196.
(§) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXIII. D. bl. 162.

waards zeer aanzienlyk maakt. Uit deezen hoofde moest eene bepaaling van dien aart door zyne *Zweedsche* Majesteit gemaakt, eigenaartig een donker vooruitzigt en veel verlegenheids baaren by het niet onaanzienlyk deel van 's Lands Ingezetenen, wier Handelbedryf voornaamlyk op *Rusland* liep.

LXVIII. BOEK. 1790.

De Bestuurders van den *Moskovischen* Handel, als mede een aanzienlyk getal Kooplieden ter Koopbeurtze van *Amsterdam*, vervoegden zich, met een dringend Verzoekschrift by hun Hoog Mogenden, dier tusschenkomst, in deeze zaak, ten behoeve van den Koophandel deezer Landen, vraagende. De Algemeene Staaten leenden hier aan onmiddelyk gehoor, blykens den last aan den Heer VAN DER BORCH, hun Afgezant te *Stokholm*, gegeeven, om ten *Zweedschen* Hove aan te dringen; zo op het intrekken als het buiten werking stellen van dit zo veel onheils spellend Kaapreglement, voor zo verre het gereede Geld onder Contrabande Waaren rekende; als op de daadlyke vrygeeving der gereede Gelden, welke vóór de tyding van het verklaaren der Gelden voor Contrabande, van hier verzonden waren; byaldien onverhooptlyk eenige derzelven reeds mogten aangehouden weezen, of opgebragt (*).

Wat men des te werk stelt.

Zo

(*) Dit Kaapreglement was door den Koning van *Zweeden* reeds in den Jaare 1783 vastgesteld; doch in dit Voorjaar eerst aan onzen Minister ter hand gekomen. *Resol. Gen.* 22. en 23. April 1790.

Digitized by Google

LXVIII. BOEK. —— 1790. Gunstige uitslag.

Zo spoedig als gunstig en gerustitellend was het berigt, 't welk de Heer HASSELGREEN, Agent des Konings van *Zweeden* te *Amsterdam*, ontving door de Graave VAN LOVENHELM, *Zweedschen* Gezant by onzen Staat, hem op 't einde van Bloeimaand toegeschikt; immers het hieldt in, „ dat het zyne *Zweedsche* Majesteit terstond „ behaagd hadt, op het berigt van deeze „ zaak aan hem gedaan, aan zyne Admi„ raliteit te gelasten, by voorraad de uit„ voering van het bewuste Artykel op te „ schorten, ten aanziene der Koopvaar„ dyschepen uit de verscheide Havens „ van dit Gemeenebest vóór en op den „ achttienden van Grasmaand vertrek„ ken. —— Om boven dien het geheele „ Commercieweezen van deeze Landen „ gerust te stellen hadt zyne Majesteit te„ vens bevolen, dat zonder een oogenblik „ verzuim aan zynen algemeenen Consul „ te *Elzeneur* Paspoorten zouden gezon„ den worden, om, voor niet uit te gee„ ven aan de Schippers der *Hollandsche* „ Schepen. — Ingevolge van deeze schik„ king, zou het Geld, dat in deezer voe„ ge aan boord van zodanige Schepen ge„ vonden mogt weezen, hoewel voor den „ Vyand bestemd, geheel vry zyn, en be„ schermd voor Verbeurtverklaaring (*)."

Verzoekschriften der *Vlaardinger* Visfers.

Elk meent op zyn getyde te moeten visschen; dit oordeelden, uit hoofde van de omstandigheden in *Brabant* en *Vlaande-*

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1790. bl. 1068.

——

1790.

deren, en den invloed van onzen Staat op dezelve, de Gcommitteerden der Visferyen zo van *Vlaardingen* als *Maasfluis* en *Zierikzee* te moeten doen, door by een Verzoekfchrift aan de Algemeene Staaten te kennen te geeven, dat zy, meer dan ééns, hun Hoog Mogenden hadden voorgedraagen, van welk een aanbelang de Vischhandel was voor *Holland* en *Zeeland*, als mede de gevoelige fchade, welke zy moesten lyden door de belemmeringen en hinderniszen, in de nabuurige Landen aan den anders fterken uitvoer van verfche en gezouten Visch, Haring en Oesters, toegebragt. —— Bepaaldlyk herinnerden zy hun Hoog Mogenden aan een Verzoek in den Jaare MDCCLXXXV gedaan, wegens een Verbod, ten dien tyde, door het Gouvernement der *Oostenrykfche Nederlanden* uitgevaardigd tegen den invoer van Zoutevisch en Abberdaan. —— Wel hadt het aan hun Hoog Mogenden behaagd, ten gemelden Jaare, vertoogen te hunner begunftiginge aan het Hof van *Brusfel* te laaten doen; doch geene gewenschte uitwerking daar van hadden zy mogen ondervinden; hun verlangen was onvoldaan gebleeven: waarom zy op herhaalde tusfchenfpraak by dat Hof, ter verwervinge van den invoer van den gemelden Visch en Oesters aandrongen (*).

Verzoekfchrift der *Hollandfche*

Door een zelfde beginzel gedreeven, waren Keetmeesteren in *Holland* en *Zeeland* hun Hoog Mogenden aan, met een Verzoekfchrift

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1790. bl. 2395.

LXVIII. BOEK. 1790. en *Zeeuwsche* Keetmeesteren.

schrift hoofdzaaklyk hier op nederkomende, hoe het eene bekende zaak was, dat de bereiding van het Witte Zout, byzonder in de opgemelde Gewesten, van de eerste tyden en opkomst deezes Gemeenebests, een der Hoofdneeringen geweest was, welke door het zeer sterk verkoopen na nabuurige Landen, over het algemeen een aanmerkelyk voordeel toebragt aan verschei-de bronnen van bestaan, als Binnen- en Buitenlandsche Scheepvaart, de *Friesche* Veenderyen en andere. Dat het Witte Zout, althans van het begin deezer Eeuwe tot in den Jaare MDCCXLVII, 't welk in de *Oostenrykſche Nederlanden* werd ingevoerd, niet hooger was belast dan drie Guldens het Vat, waar voor, in vroegeren tyde, volgens het Tarif van den Jaare MDCLXXX alleen ééne Gulden werd gevorderd; doch dat, geduurende de Bezetting der *Oostenrykſche Nederlanden* met *Fransch* Krygsvolk, dit Zout met de bovenmaatige belasting van negen Guldens het Vat bezwaard zynde, daar door met de daad, een geheel verbod hadt stand gegreepen. —— Wel was, naa dat het *Fransche* Krygsvolk die Landen ontruimd hadt, by een Bevelschrift te *Brussel* uitgevaardigd, in den Jaare MDCCXLIX die zo hoogloopende Belasting op vier Guldens tien Stuivers het Vat verminderd; doch eene veertigjaarige Ondervinding deedt ten klaarsten zien, dat deeze Belasting standhoudende, de Invoer van Wit Zout in *Brabant* en *Vlaanderen*, niet kon blyven standhouden. Meer dan eens hadden de Keet-

Digitized by Google

Keetmeesteren zich verpligt gevonden hunne billyke klagten over deezen drukkenden last by hun Hoog Mogenden te doen hooren, en hunne tusschenspraak te verzoeken. —— Het van jaar tot jaar toeneemend verval der Zoutkeeten in den Lande drong hun die aanzoeken te vernieuwen, en te smeeken, dat het hun Hoog Mogenden gunstig behaagen mogt, de vereischte poogingen te doen, of te laaten aanwenden, ten einde de Belasting op het Witte Zout, uit deeze Landen in *Brabant* of *Vlaanderen* ingevoerd, verminderd, en althans niet hooger dan tot drie Gulden het Vat bepaald werd (*). —— In Slachtmaand hoorden de Algemeene Staaten deeze Verzoeken der Visscheren en der Keetmeesteren: wat daar op gedaan en gevolgd is, blykt ons nergens.

LXVIII. BOEK. —— 1790.

Bezwaaren omtrent de Vlasbereiding hier te Lande.

De teelt, de bereiding en verzending van Vlas, maakt, onder de menigvuldige takken, welke noeste vlyt, hier te Lande aanwendt, geen onaanzienlyke tak uit. Maar zal het vertier van dit voortbrengzel des Vaderlandschen Gronds, standhouden en bestendig bloeijen, dan is het ongetwyfeld van het hoogste aanbelang, dat de Vlasbouwers en Bearbeiders in het zwingelen en opmaaken van dit Gewas, niet alleen met de vereischte kunde, maar ook met eerlykheid, te werke gaan; ten einde de Koopers, in plaats van Vlas, geen gedeelte niets waardig vuil en stoppelen in handen

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1790. bl. 2394—2397.

LXVIII. BOEK. —— 1790.

den krygen. Welk bedrog, niet dan na het heekelen, en de laatste bereiding, ontdekt kunnende worden, het nafpeuren der Bedriegeren onmogelyk maakte. 't Welk ten gevolge hadt, dat de *Hollandsche* Vlasfen buiten 's Lands in minagting geraakten, waar uit een minder vertier in de verzending van raauwe Vlasfen moest volgen, en teffens het verstoppen van deeze bron van Welvaart. By Keuren en Ordonnantien hadt men, in zommige Steden, tegen eene zo schandelyke handelwyze, wel tragten te voorzien; doch meestal die behoedmiddelen vrugtloos gevonden. Uit deezen hoofde was het, dat eenige Kooplieden, zo te *Dordrecht* als te *Rotterdam* zich reeds in den Jaare MDCCLXXXVIII tot Staaten van *Holland* keerden, met den voorslag van eenige middelen tot herstel en voorkoming deezer bedriegeryen; met nevensgaand verzoek, dat hun Ed. Groot Mogenden die middelen door een Wet mogten bekragtigen.

Tegen-vertoog.

Eenige *Amsterdamsche* Vlas-fabrikeurs leeverden hier tegen een Vertoog by de Staaten in, strekkende om aan te toonen, dat het oogmerk der Verzoekeren alleen was, om het raauwe Vlas zo zuiver te hebben, dat het voor buitenlandsche Verzendingen weinig of geen moeite zou weezen het in soorten te onderscheiden; maar 't zelve, van de Markt komende, terstond in te pakken. Waar van zy oordeelden het zigtbaar nadeel te kunnen aantoonen. De Kooplieden te *Gouda*, sterk in deezen Handel

be-

Digitized by Google

betrokken, ſtemden niet alleen met hun in; maar gaven een breedvoerig Stuk over ter wederſpreekinge der *Dordrechtenaaren* en *Rotterdammeren*, die beide deeze Stukken niet onbeantwoord lieten. —— Gecommitteerde Raaden deeze ingeleeverde Stukken overwoogen hebbende, dienden de Staaten van hunnen raadſlag, ten aanzien van een voor hun zo nieuw werk als de Vlasteelt en Handel. De ſterkst in deeze zaak betrokkene Steden *Dordrecht*, *Amſterdam*, *Gouda*, *Rotterdam* en *Gornichem* namen dit ter Staatsvergaderinge over.

LXVIII. BOEK. —— 1790.

Publikatie deswegen.

Zo verre liepen de bemoeijingen over dit ſtuk, zints den Jaare MDCCLXXXVIII, tot in Oogstmaand van 't Jaar MDCCLXXXIX. En leedt het tot het midden des Jaars, welks gebeurtenisſe wy thans te boekſtellen, dat de Afgevaardigden van *Dordrecht* en *Rotterdam*, eenige bedenkingen te berde gebragt hebbende, Gecommitteerde Raaden een naderen Raadſlag uitbragten; met een Ontwerp van eene Publikatie, dit zo lang betwist onderwerp des Handels betreffende. Eerlang namen de Staaten een Beſluit omtrent de Vlasbereiding hier te Lande, en ſtelden eene Publikatie vast.

Vertoog tegen die Publikatie ingediend.

Niet minder dan vier honderd en twee en zestig Vlasbouwers dienden by hun Ed. Gr. Mog. een Verzoekſchrift in tegen de beraamde Publikatie op het bearbeiden en binden van het Vlas, beweerende, dat zy buiten ſtaat waren hun Vlas zodanig bewerkt te krygen, als by het Plakaat werd voorgeſchreeven, of men moest daar toe

LXVIII. BOEK. — 1790. zodanige middelen bezigen, welke, naar hun inzien, den volslaagen ondergang der Vlasbouweren en hunne duizenden Arbeideren ten gevolge zou hebben. Hier by kwamen de verschillende gevoelens der Kooplieden in Vlas, volgens welke die bewerking door den eene dus, door den anderen zo verklaard werdt: als mede de openlyke en algemeene wederzin, die de Arbeiders daar tegen in 't algemeen lieten blyken, en openlyk betoonden. Zy onderſteunden deeze bezwaaren met aanduidingen der bewerking van het Vlas op de by 't Plakaat voorgeſchreevene wyze, en de nadeelen voor den Vlasteeler en Bearbeider daar uit onvermydelyk voortſpruitende. Met bygevoegd vertoog, dat de Vlasſery, wel verre van onder de oude wyze van bewerking agterwaards gegaan te zyn, ſpoed genomen hadt. —— Was het Vlas door zommigen niet behoorelyk ſchoongemaakt geweest, hadden eenige de bedriegeryen, waar over men klagtig viel, gepleegd, het zou, huns oordeels, eene groote hardigheid weezen, dat, om de oneerlykheid van eenen enkelden, of zeer weinigen, alle de Vlasbouwers, en zo veele duizenden hunner Arbeideren, ſchade zouden moeten lyden. —— Voorts vermeldden zy de indragt, door dit Plakaat gemaakt, op de Vryheid, die alle andere Landbouwers en Handwerkslieden in *Holland* genooten, om hunne Goederen zodanig te bewerken, als zy meenden tot hun meeste nut en voordeel dienstbaar te zyn; mits 'er geen bedrog

drog mede gepleegd wierd. Niet alleen was hun, zo dit Plakaat ſtand greep, die vryheid benomen; maar hun eene wyze van bewerking voorgeſchreeven, welke reeds in derzelver beginzelen, zo voor hun, als voor hunne Arbeiders, alleszins ſchadelyk was, en by voortgang eene aanmerkelyke vermindering, zo niet de geheele ruïne van de Vlasſerye hier te Lande ten gevolge zou kunnen hebben. Daar het ondertusſchen van zelve ſprak, dat, indien de Vlasbouwers, zo wel als de andere Handwerklieden, de vryheid behielden, om hun Vlas, gelyk voorheen, naar hun genoegen; doch buiten allen bedrog, te blyven bewerken en opmaaken, en de nieuwe wyze van bewerking zo voordeelig was, als men hun Ed. Groot Mogenden hadt voorgedraagen, dat dan die nieuwe manier van bewerking ook van zelve zou worden ingevoerd, zo ras het maar bleek, dat de Kooplieden, voor het Vlas, zo na mogelyk, volgens de nieuwe wyze, bewerkt, zo veel meer beſteeden, dat daar uit aan de Vlasbouwers het gemis van hun verlooren gaande Vlas werd vergoed, en zy aan hunne Arbeiders zo veel meer loons konden betaalen, dat die Daggeld konden winnen, geëvenredigd aan 't geen zy, volgens de oude wyze van bewerking, konden verdienen.

Op deeze gronden verzogt het gemelde aantal in dit bedryf betrokkene Mannen, dat hun Ed. Groot Mogenden het Plakaat zodanig geliefden te verzagten, dat, in

het

Digitized by Google

LXVIII. BOEK. 1790.

het vervolg, aan alle Vlasbouwers vry en onverlet bleeve, om hun Vlas, 't zy overeenkomſtig met de wyze by dat Plakaat voorgeſchreeven, of wel naar de oude en gewoone, te bewerken, en op te maaken, en alzo te markten en te verkoopen, zonder, in het een of ander geval, te vervallen in de boetens by 't zelve vastgeſteld; blyvende dat Plakaat, zo met betrekking tot het niet behoorelyk ſchoonmaaken van het Vlas, als ten aanziene van de bedriegerye, welke met het aanvullen der koppen, met vuil en zwingelſtof, of met het Vlas op eene onbehoorelyke wyze te bevogtigen, zou mogen worden gepleegd, in zyn geheel, en dat voorts, hangende de raadpleegingen van hun Ed. Groot Mog. de werking van het Plakaat mogt worden opgeſchort (*).

Overweegingen wegens den Staat der *Oost-Indiſche Maatſchappye.*

Herhaalde keeren hebben wy, in de jongstverloopen Jaaren, een treurig oog gevestigd op de ſtaat der *Oost-Indiſche Maatſchappye*, het veelvuldig en aanhoudend Geldgebrek, als mede de poogingen aangewend om dezelve te hulp te komen, en in dit gebrek te voorzien (†). De aanhoudenheid hier van werd een zeer drukkende last voor de Gewesten; en deedt de veelbeduidende Vraagen gebooren worden,

(*) De Stukken tot dit langduurend en dus behandeld verſchil zyn byeen te vinden in de *N. Nederl. Jaarb.* 1790. bl. 2297—2354.

(†) Wy wyzen te rugge op het XXII. D. bl. 219.

Digitized by Google

den —— Is de *Oost-Indische* Maatschappy, met die bezwaarende Onderstandgelden, te behouden, of niet? —— Of dezelve moest behouden worden? —— En eindelyk, of dan, van wegen de zodanigen, die zo groote Opofferingen deeden, geen toevoorzigt behoorde plaats te hebben, zo om de mogelykheid van het behoud na te spooreu, als om te waaken, dat de waare en gepaste middelen ter behoudenisse van dit den Lande zo belangryk Lichaam wierden aangewend. — Het gevolg deezer beraadslagingen was, eene buitengeweone Commissie daar te stellen van eenige Heeren, om toezigt te neemen op het goed bestuur van de zaaken dier Maatschappye. Hun Hoog Mogenden droegen het benoemen dier toeziende Heeren op aan zyne Hoogheid (*).

Toeziende Heeren door den Prins voorgesteld.

Volvaardig werd dit besluit volbragt. 's Volgenden daags wees een Brief diens Opperbewindhebbers van de *Oost-Indische* Compagnie uit, dat hy tot die post bestemd hadt, GERLACH JAN DOYS VAN DER DOES, Heer van beide de *Noordwyken*, Lid van de Ridderschap, en wegens dezelve zitting hebbende in de Provinciaale Rekenkamer, Mr. PIETER HENDRIK VAN DE WALL, Oud Burgemeester der Stad *Dordrecht*, Mr. JOACHIM RENDORP, Heer van *Marquette*, Burgemeester der Stad *Amsterdam*, en Mr. HENDRIK VAN STRAA-

LEN

(*) *Resol. Gen.* 14 Mey 1790.

Digitized by Google

LXVIII. BOEK. —— 1790. LEN *Jansz.*, Secretaris van Heeren Gecommitteerde Raaden in het *Noorder Kwartier.*

Op welke voorwaarden zy die post aanneemen.

By de bekendmaaking deezer keuze vermeldde de Raadpensionaris, dat die Heeren, onderrigt dat zyne Hoogheid het oog der verkiezinge op hun geslaagen hadt, „ van den eenen kant, wel zeer gevoelig „ waren, wegens de zonderlinge eere en „ het onderscheidend vertrouwen 't welk „ hun Ed. Groot Mogenden, nevens zyne „ Doorlugtige Hoogheid, in hunne Per„ soonen betoonden te stellen; maar dat „ zy teffens, aan den anderen kant, voor „ Hoogstdezelven niet konden verbergen, „ wel gewenscht te hebben, dat de keu„ ze van zyne Doorlugtige Hoogheid ge„ vallen ware geweest op zodanige Per„ soonen, van wier arbeidzaamheid en kun„ digheden, met grond betere en over„ vloediger vrugten konden verwagt wor„ den; en dat zy, uit dien hoofde, zo „ wanneer zy aan de inspraak en neigin„ gen van hun hart den vryen en onbe„ lemmerden loop lieten, hun Ed. Groot „ Mogenden zouden moeten verzoeken, „ om hun te willen verschoonen van de „ aanvaarding eener Commissie, waar van „ zy de moeilykheden, en het epineuse, „ met welke zy zouden te worstelen heb„ ben, ten duidelykste vooruitzagen; — „ doch dat de gratieuse wyze op welke „ die Commissie hun werd opgedraagen, „ en vooral het vertrouwen op de onder„ steuning en bescherming, zo van hun

„ Ed.

„ Ed. Groot Mogenden, als van zyne „ Doorlugtige Hoogheid, de eenige gronden opleeverden, welke hun de vrymoedigheid gaven, om zich, by voorraad, de Benoeming te laaten welgevallen." LXVIII. BOEK. 1790.

Naa deeze voordragt, voegden zy eenige voorwaarden, aan welker inwilliging zy niet konden twyfelen, en die hun altoos een open gaven, om, wanneer zy niet naar wensch flaagden, zonder fchade of fchande, uit dit gareel te kunnen treeden. Immers zy lieten, by monde van den Raadpenfionaris, volgen, „ dat zy den opgedraagen last zouden aanvaarden, byaldien hun Ed. Groot Mogenden aan hun die verzekering zouden gelieven te geeven, dat Hoogstdezelven geene zwaarigheid zouden maaken, om hun *niet alleen* daar van, ten allen tyde, op derzelver verzoek, te ontflaan, zo wanneer zy in den loop der zaaken, zodanige omftandigheden zouden mogen ontmoeten, welke hun, met grond, deeden vreezen, dat hun arbeid en poogingen van geen gelukkigen uitflag zouden weezen — *maar ook* in 't byzonder aan hun die vryheid zouden overlaaten, om zich meer bepaaldlyk te verklaaren, wanneer zy van de daadlyke en waare gefteldheid der zaaken van de *Oost-Indifche* Compagnie behoorelyk en naauwkeurig zouden zyn onderrigt geworden, en aan hun verfchaft zou weezen al dat geene, 't welk, naar hunne gedagten, gefchikt zou

„ zyn

LXVIII. BOEK. — 1790. „ zyn, om, *van vooren* eenigermaate te kunnen berekenen, of de Handelingen, met een gegrond vooruitzigt van een gelukkige uitkomst, al of niet, zouden kunnen worden voortgezet. — En dat vervolgens, van wegen hun Ed. Groot Mogenden, aan Bewindhebberen van de *Hollandsche* Kameren mogt worden aangeschreeven, om aan hun zodanige naauwkeurige en uitgewerkte openingen van de tegenwoordige gesteldheid, en den staat der zaaken, betreklyk de *Oost-Indische Compagnie*, te doen geworden, als zy zouden noodig hebben, en zy van voorschreevene Bewindhebberen in het gemeen, mitsgaders van de Advocaaten deezer Maatschappye, zouden vorderen; ten einde, naa een onpartydig onderzoek, en beoordeeling van alle de ingekomene en verzogte Onderrigtingen, zich als dan, over het al of niet volduuren hunner Commissie nader en volstrekt te kunnen verklaaren."

Aanstelling. Deeze voorwaarden baarden geene belemmering. Gemelde vier Heeren werden, met eenpaarigheid, benoemd. Van deeze benoeming zou aan Bewindhebberen van de *Hollandsche* Kameren, door hun Ed. Gr. Mogenden, kennis gegeeven, en hun tevens aangeschreeven worden om aan dat gedeelte der voorwaarde, hun betreffende, door de Commissie bedongen, te voldoen. Desgelyks zou voor hun, geduurende den tyd, dat zy zich in 't volvoeren van dien last, bezig vonden, de noodige Geloofsbrief, als

als buitengewoon Afgevaardigden ter Vergadering van hun Hoog Mogenden worden ter hand gesteld. Nevens de kennisgeeving van dit Besluit, zo aan zyne Hoogheid, als aan opgemelde Heeren, zou men deswegen kundschap laaten toekomen aan Staaten van *Zeeland* (*).

LXVIII. BOEK. 1790.

Voorloopig Verslag door hun uitgebragt.

Niet verwylend sloegen die Heeren de hand aan 't werk, en bragten in Hooimaand een voorloopig Verslag uit; daar in zich bepaalende tot het Onderzoek, of de staat der *Oost-Indische* Compagnie tot dat uiterste gekomen was, dat zy, van nu af aan, niet verder konde of behoorde geholpen te worden; en of de in Commissie gestelde Heeren, eenigermaate van vooren konden berekenen, of hunne raadpleegingen met een gegrond uitzigt al of niet konden worden voortgezet?

Het onderzoek hadt zich, in de eerste plaats, bepaald om na te gaan, of de zo zeer vernederde staat der Maatschappy *alleen* aan de gebreken, welke in alle handeldryvende en staatkundige Lichaamen van eene groote uitgestrektheid gevonden worden, te wyten ware; dan wel voornaamlyk aan toevallige oorzaaken? met andere woorden, of ze van zodanig eenen aart waren, dat ze voor geheel ongeneeslyk en voor eene langzaame herstelling volkomen onvatbaar waren geworden.

Uit de opgaven hun gedaan, was hun gebleeken, dat, hoe zeer de Maatschappy, ze-

(*) *Resol. van Holl.* 15 Mey 1790.

LXVIII. BOEK. —— 1790.

dert het Jaar MDCCXXXV, wanneer zy nog een baatig ſlot bezat van ƒ2,160,736, tot het Jaar MDCCLI, van tyd tot tyd, ten agteren was gegaan ƒ21,543 644, en dit agterweezen, in het Jaar MDCCLXXIX, tot ƒ8,506,567 was verminderd geworden. Waar uit zy het beſluit getrokken hadden, dat de Maatſchappy, toen ten tyde, de middelen niet ontbraken, om zich, binnen weinig jaaren, uit alle baare ſchulden te redden.

By dit gunſtig vooruitzigt ſtak zeer af, het ſchrikverwekkend en ontroerend Tafereel, 't welk zy van de tegenwoordige geſteldheid der Maatſchappye ophingen, en toeſchreeven aan den Oorlog, waar in het Gemeenebest met *Groot-Brittanje* werd ingewikkeld. Deeze ſneedt niet alleen dit gunſtig vooruitzigt eensklaps af; maar hadt het deerlyk gevolg, dat de ſchuld der Maatſchappy, in Bloeimaand van het afgeloopen Jaar, en dus binnen den omtrek van tien Jaaren, geklommen was tot meer dan *vier en zeventig Millioenen*, welk agterweezen, zedert dien tyd, tot op heden, op omtrent tien of elf Millioenen, huns agtens, mogt begroot worden. — Een agterweezen, waar onder de Maatſchappy reeds hadt moeten bezwyken, indien dezelve, door hun Ed. Groot Mogenden, niet edelmoedig en volvaardig ware onderſteund geworden.

Zy bragten dit in 't midden, om hun Ed. Groot Mogenden te doen gevoelen, dat toevallige omſtandigheden voor geen de minſte, zo niet voor de voornaamſte oor-

zaa-

zaaken moesten gehouden worden van den veragterden ſtaat, waar in zich de Maatſchappy daadlyk bevondt, en dat de Maatſchappy, in haaren eigen boezem, genoegzaame redmiddelen hadt, ten minſten in den Jaare MDCCLXXIX gehad hadt, om door het aanwenden van gepaste maatregelen, tot herſtel van ingeſloopene misbruiken, het diep vernederd hoofd wederom op te beuren, en haare zo groot geworde ſchulden te verminderen. LXVIII. BOEK. 1790.

Het kon niet gelochend worden, erkenden zy, dat de Staatrekeningen van *Indie*, zedert het begin van deeze Eeuw, jaar op jaar, en opeenvolgend waren blyven agteruitgaan. Een verſchynzel, waar uit men, in den eerſten opſlage, misſchien zou beſluiten, dat de Staat der Maatſchappy, hoe voordeelig ook in haar uitzigt, in den Jaare MDCCLXXIX zich hier te Lande opdeedt, egter in den grond, en wel ingezien zynde, zich op den duur, en ſchoon de Oorlog met *Engeland* geen plaats gegreepen hadt, niet zou hebben kunnen ſtaande houden.

Om deeze Aanmerking te wederſpreeken, voerden zy eene ſtelling aan, welke wy, met de eigene woorden, zonderlingheids halven, moeten vermelden —— „ Zo lang „ die nadeelige Balans in *Indien*, door de „ Verzending van Contanten, en uit de „ betaaling van Asſignatien in het Moe„ derland, heeft kunnen worden gezui„ verd, zo lang heeft de Maatſchappy de „ middelen in haaren boezem gehad, om „ den Handel, ſchoon met eene groote

Digitized by Google

LXVIII. BOEK. 1790. „ Winstderving, te kunnen blyven voortzetten. Men moet de Maatschappy vergelyken by een groot Koopman, welke „ twee byzondere Comptoiren in twee „ byzondere Landen of Plaatsen heeft, op „ het eene verliest hy by continuatie, en „ jaar op jaar, op het ander gaat hy voorwaards, en suppleert daar uit het verlies van het eerste: zo lang hy dit kan „ blyven doen, is hy in staat en in de „ mogelykheid om den geheelen Handel „ van die beide Comptoiren aan te houden; ja, de winst van het eene geeft „ hem zelfs geen ongegrond vooruitzigt, „ dat hy het verlies van het andere zal „ kunnen blyven suppleeren, en, by slot „ van rekening, een avans doen. —— „ Even zo was het gelegen met de staat „ van de *Oost-Indische Maatschappy*, vóór „ het uitbarsten van den Oorlog, en wanneer 'er middelen kunnen worden uitgedagt, om de lasten in *Indien* te doen „ verminderen, en de verregaande gebreken aldaar te verbeteren, zo moet, naar „ onze gedagten, uit de Staatrekeningen van „ *Indien* dit besluit voornaamlyk worden „ getrokken, dat de ingekankerde kwaal „ aldaar een dubbele aandagt, en buitengewoone geneesmiddelen, vordert; 't welk „ des te noodzaaklyker wordt, naar maate „ de staat van de Maatschappy hier te „ Lande thans met meerder Lasten bezwaard zynde, minder vermogen heeft „ om dat agterweezen in *Indien* te kunnen „ suppleeren."

In

Digitized by Google

In dit gunſtig vooruitzigt vonden zy zich geſterkt door de taal der Bewindhebberen van de Voorzittende Kamer, ten ſlot van eenige middelen van herſtel door dezelve voorgeſlaagen. „Wanneer hier in," zeggen zy, „onze nederige wenſchen mogten worden vervuld, en de poogingen bereids aangewend, en nog verder aan te wenden ter vermeerdering van den Handel, en winstgeevende Producten hadden dien gunſtigen uitſlag, waar toe ons de berigten uit de *Indien* ontvangen, de beste hoop geeven, en die door eene gewenschte vermindering van Lasten, in eene dubbele reden voordeelig zouden worden gemaakt; dan zouden wy door het duistere tydvak, over 't welk wy onze berekeningen in deezen hebben moeten uitſtrekken, het heuglyk oogenblik zien opdaagen; ja, met die verzekering, welke men in ſoortgelyke zaaken hebben kan, en die alleen onvoorziene gebeurtenisſen uitſluit, te gemoet zien, dat de Maatſchappy niet verder tot last van het gemeene Land of Provincie zou verſtrekken, en voortaan alleen beſtaan, om, onder GODS Zegen, in haaren boezem, ryklyk uit te ſtorten de vrugten van de moeilykſte opofferingen, welke zy aan 's Lands Ingezetenen hebben gekost, en de beooging van het algemeen welzyn zo noodzaaklyk zal hebben gemaakt, als wy zonder dat zelfde ook voor ons, als Ingezetenen, zo belangryk doelwit afkeerig zouden zyn ge-

LXVIII. BOEK.

1790.

 „weest,

Digitized by Google

LXVIII. BOEK. 1790. „ weest, immers na dezelve, ten behoeve „ van het Lichaam, 't welk wy helpen be- „ stuuren, te verlangen."

Wel oordeelden Heeren Commissarissen het zeer vermetel, deeze woorden, van nu af aan, met dat vertrouwen, de hunne te maaken; doch zy vonden geene zwaarigheid, hun Ed. Groot Mogenden te verzekeren, dat niet alleen, volgens de berigten van anderen en deskundigen, maar ook, naar hunne eigene inzage, de staat der Maatschappye *geenzins hooploos* was; dat ook geoefende Mannen, zo in als buiten het Bewind, reeds hunne talenten te koste lagen, aan het uitdenken en aan de hand geeven van bekwaame middelen tot herstel, welke niet ongeschikt scheenen, om aan den kwynenden toestand der Maatschappye een nieuw leeven by te zetten (*).

Een stuk van TITSINGH tot deeze zaak betrekkelyk, ingediend.

De beëedigde Hoofddeelhebbers van de *Oost-Indische* Maatschappye ter Kamer *Amsterdam* hadden kennis gekreegen van de benoemde Commissie, en aanschryving, ingevolge van het Staatsbesluit, den Bewindhebberen gedaan. Hoewel dit aanschryven de Hoofddeelhebbers niet aanging, oordeelden zy, dat hunne betrekking tot de Maatschappy hun bevoegd maakte, om eene *Memorie van Consideratien van een Hoofddeelheb-*

(*) Dit is de aanvang van het breedspraakig Rapport dier Commissie op den 8 July 1790 aan Staaten van *Holland* overgleeeverd, met de Bylaagen, voorhanden in de *Zaaken van Staat en Oorlog* by J. ALLART XXIII. D. bl. 1—47.

hebber, over de oorzaaken der veragtering en de middelen tot verbetering derzelve, te midden van Zomermaand aan Hoofdparticipanten overgegeeven, kort daar op, aan de Commissie toe te zenden. Zy beschreeven den Opsteller als iemand, die, in verscheide betrekkingen, geduurende het tydverloop van veertig jaaren, de Maatschappy gediend hadt, en dus in de gelegenheid geweest was om dat groot Lichaam, in veele opzigten, van naby te leeren kennen, en die daarenboven te meermaalen met de voornaamste Ministers der Maatschappy hadt medegewerkt. Dit stuk was gevloeid uit de welversneede pen van den Heere GUILL. TITSINGH (*). Zyne bedenkingen draagen alzins de kenmerken niet alleen van de wydstrekkende kunde, maar ook van de rondborstigheid dien bekwaamen Man eigen.

LXVIII. BOEK.

1790.

Aanmerkingen daar op.

Zodanig straalden die hoedanigheden, in dit uitgewerkt stuk door, dat de Heeren OTTO WILLEM FALCK, JAN ELIAS CRAEYVANGER en JOHANNES PETRUS SCHOLTEN, Bewindhebbers der *Oost-Indische Maatschappye*, Leden van het eertyds genaamde *Vyfde Departement*, doch thans het *Departement van Besognes* geheeten, schoon met hem in allen deele niet instemmende, des het voordeeligst getuigenis gaven. Immers de aanvang van een door hun in-

(*) Deeze hoogstbelangryke Consideratien zyn zeer uitgewerkt, en te vinden in de *N. Nederl. Jaarb.* voor 1790 bl. 1910—1991.

Digitized by Google

LXVIII. BOEK. — 1790. ingediend ſtuk draagt hier van getuigenis, en zal de verkorte opgave hier van teffens tot een ſchets kunnen ſtrekken van het heerſchend denkbeeld door den Heer TITSINGH aan de hand gegeeven. „ De Memorie „ van den Heer Hoofdparticipant TITSINGH, alzins kenmerkende deszelfs „ zugt, om van zyne verkreegene kundigheden, een nuttig gebruik te maaken, en mede te werken tot behoud der „ *Oost-Indiſche* Compagnie, aarzelt men „ geen oogenblik om met Heeren beëedigde Hoofdparticipanten, eene billyke „ waarde te hegten aan een Werk, met „ een zo pryslyk oogmerk in de wereld „ gebragt, en aan gemelden Heer toe te „ kennen den lof, dien zyne yverige poogingen, tot bereiking van het gewenscht „ einde, verdienen. —— Men kan zich „ terſtond voegen by diens gevoelen, dat de „ lasten van de Compagnie zo zwaar zyn, „ dat geen uittedenken Treſor kan toereiken om dezelve, op den duur, goed „ te maaken, en zy kunnen en behooren „ verminderd te worden. —— Men gelooft ook, dat het niet genoeg is zich „ daar by te bepaalen, en dat zelfs hier „ te Lande eenige Bezuinigingen kunnen „ plaats hebben, als mede dat in den Handel verandering moet worden gemaakt; „ doch men kan met den Heer TITSINGH „ niet inſtemmen, dat de voorgeſlaagene „ Middelen van Herſtel genoegzaam zouden zyn om de Compagnie te doen „ bloeijen; ſchoon men egter van begrip

„ is,

„ is, dat door het omhelzen of uitbreiden LXVIII. BOEK. 1790.
„ van zommige derzelven en het byvoe-
„ gen van andere, tot dat heuchlyk ein-
„ de, kragtdaadig zou kunnen worden
„ medegewerkt. — Men is het gevolg-
„ lyk met dien Schryver één, dat, hoe
„ zorglyk de toestand van de Compagnie
„ ook zyn moge, dezelve niet als hoop-
„ loos moet worden aangemerkt, en dat
„ geene middelen ter behoudenisse moe-
„ ten worden onbeproefd gelaaten; mits
„ maar vóór het omhelzen derzelven, met
„ alle zorgvuldigheid worde onderzogt,
„ de waarschynlykheden van een goed ge-
„ volg, en of dezelve kunnen strekken
„ tot vermindering van den omslag, zo
„ wel in *Indiën* als hier te Lande, om
„ daar door, en door eene voorzigtige ver-
„ meerdering der Retouren, de Uitgaven
„ aan de Inkomsten evenredig te maaken."

Veel, zeer veel, vonden deeze Heeren, ondanks dien toegezwaaiden lof, aan te merken op het voorgedraagene van dien Hoofddeelhebber, die de Middelen van Herstel, meer hier te *Lande*, dan in *Indiën* wilde gezogt hebben; terwyl zy dezelve meer tot de *Indiën* bepaalden, en oordeelden dat het zeer veel bedenkens droeg of het wel geraaden zou zyn, de volvoering van de voorgeslaagene of het uitdenken van nieuwe middelen tot Herstel alleen aan het tegenwoordig Bestuur in *Indiën* over te laaten; daar de tegenwoordige Gouverneur Generaal, zo wel als de overige Leden van het hoogste Collegie van *Indiën*, in

Verschillend gevoelen over de middelen tot herstel.

Digitized by Google

LXVIII. BOEK. —— 1790. Eene Bezending aangeraaden.

in deezen hooggeklommen nood, in gebreke bleef om eenig middel van Herstel aan de hand te geeven.

Oneindig beter keurden zy het over te gaan tot het zenden eener Commissie van voorzigtige en onbaatzugtige Persoonen na de *Indiën*, die, doordrongen van de hachlyke gesteldheid der Compagnie, en overtuigd van de noodzaaklykheid van een spoedig en kragtdaadig herstel, daar in niet werden wederhouden, door het ontzien van deeze of geene betrekkingen, noch door het denkbeeld, dat het invoeren van 't zelve, een stilzwygend verwyt zou opleeveren, dat men, als 't ware, nalaatig was geweest daar toe eerder de hand te leenen, of door eene vreeze om daar door ontzet te worden, van eene voorige Grootheid, en de gelegenheid om Vrienden en Gunstelingen te verryken, en wat dies meer mogt weezen; maar alleen bezield zynde, met de zugt om mede te werken tot het in stand houden der Maatschappy, en daar in hun lust en eere stelden. —— Dan zou men zich, huns agtens, mogen vleijen met eene goede uitwerking der middelen, die men hadt gemeend te moeten voordraagen, en eene gegronde hoope mogen voeden, dat dezelve, zo niet allen, ten minsten voor een groot gedeelte hadden medegewerkt tot behoud van een Lichaam, welks belangen zo naauw verknogt waren aan die van het lieve Vaderland (*).

D:

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1790. bl. 2204—2234.

De onvermoeide TITSINGH bleef niet in gebreke om op dit Stuk een antwoord te geeven: 't welk in uitgebreidheid zyn eerst hier bovengemelde Vertoog evenaarde; waar in hy zeer kragtige taal sprak, en stukken ter baane bragt, die veelen misschien liever der duisternisse zouden aanbevolen gezien hebben. — Wegens het aangepreezen middel tot Herstel in de *Indiën*, het derwaards schikken eener Bezending, zegt hy, „ een „ Middel waarlyk, waar by men zich *zo* „ *wel* gevonden heeft, dat het nooit ten „ tweedemaale is herhaald; terwyl men „ door het opgeeven van de hoedanighe- „ den, welke de Leden deezer Commissie „ zouden moeten bezitten, niet onduide- „ lyk te kennen gaf, dat deeze aan de „ Hooge Regeering in de *Indiën* ontbra- „ ken, en daarom, op eene zo buitenge- „ woone wyze, behoorden te worden aan- „ gevuld." Uitgewyd hebbende over het grievende in deeze taal begreepen voor den tegenwoordigen Heer Gouverneur Generaal, in getrouwe diensten voor de *Oost-Indische Maatschappy* grys geworden, en voor de geheele *Indische Regeering*, welke den Souverain en de Vergadering van Zeventienen in het *Oosten* vertegenwoordigt; hoe zeer het tot krenking van haar gezag moest dienen, hun moedloos maaken, en buiten het vermogen brengen om eene medewerking te betoonen, zo hoogstnoodig, zo volstrekt onontbeerlyk in deeze zeer gevaarlyke oogenblikken, gaat de kundige Man voort, om met de stukken, in 't groot, te

LXVIII. BOEK.

1790. Door TITSINGH beantwoord.

Digitized by Google

LXVIII. BOEK. — 1790. te toonen, wat hier te Lande plaats vondt, en daar uit te doen zien, welke Bezuinigingen daar in konden te werk gesteld worden.

„ Hoe," vraagt hy; „ kunnen deeze „ Heeren spreeken van eene vermeerdering „ der *Indische* Uitgaven, en geheel zwy„ gen van die der *Vaderlandsche*, by welke „ de eerstgenoemde geheel verdwynt. — „ Het is waar, ze zyn toegenomen, en „ nooit hebben wy tegengesprooken dat ze „ behooren verminderd te worden; maar „ blyven beweeren, dat die vermindering „ niet van eenig belang kan zyn." — „ Dat," vervolgt hy, „ die Heeren dan „ het kwaad, het welk voor de voeten „ zelfs ligt, toch niet met stilzwygen voor„ bygaan; het Bewind moet gehouden „ worden te willen zien, of men doet „ het te kort; en het moet zien, zal het „ met ernst en mannenmoed aangrypen, „ daar het behoort. Het uur is geboo„ ren, (maar het verloopt ook elk oogen„ blik, om nooit weder te keeren,) waar „ in alles opwekt om dit te doen, met „ cordaatheid, yver, en agterstelling van „ alles, wat hier toe niet behoort. Zo „ lang het Credit van de Compagnie, door „ het opeenhoopen van Intrestpenningen, „ de jaarlyksche veragtering kon aanvul„ len, kon zich nog iemand met hoope „ voeden, dat eenige buitengewoone ge„ beurtenis de zaaken ten goede zou kun„ nen doen keeren: maar die hoope kan „ nu alleen bestaan in het sluiten en wee-

„ ren

„ ren van Desorders, welke zo ſchandelyk LXVIII.
„ als bekend zyn: in het invoeren van BOEK.
„ goede en waare Orde, die nooit nadee- ——
„ lig kan zyn voor het eerlyk middel van 1790.
„ beſtaan van braave Dienaaren, in 't pluk-
„ ken van alle die vrugten, welke haare
„ uitgeſtrekte Zeevaard, by geduurige op-
„ lettenheid, kan opleeveren, welke de
„ Geest der Natie, en het belang omtrent
„ de Mededingers, met opzigt tot den
„ Handel, ſchynen aan te bieden, zo de-
„ zelve met waaren ernst worden omhelsd.

„ Meenen die Heeren, dat, ondanks al-
„ les wat wy gezegd hebben, wegens de
„ onwraakbaare en natuurlyke oorzaaken
„ der vermeerdering van de *Indiſche* Lasten,
„ ondanks de door ons geſtelde onmoge-
„ lykheid van eenige vermindering aldaar,
„ welke van uitwerking zou kunnen zyn
„ op het behoud der Compagnie, ondanks
„ de door ons betoogde allerhoogſte ſcha-
„ delykheid en 't gevaar van zulk eene ge-
„ weldige vermindering, van wegens des-
„ zelfs noodzaaklyken en onvermydelyken
„ invloed op 't geen wy hartaderen noem-
„ den; egter de Lasten in *Indiën* zullen
„ worden gebragt op den voet deezer
„ Eeuw, wat is dan billyker dan dat men
„ zich ook hier te Lande het zelfde op-
„ legge: en men zal daar door in minder
„ tyds de Compagnie ſchatryk maaken,
„ dan men nu heeft beſteed met over de
„ middelen te twisten.

„ Wy ſtaan in dat opzigt volkomen in
„ het gevoelen van een onzer Leermees-

„ te-

Digitized by Google

LXVIII. BOEK. 1790.

„ teren, in wien wy altoos een byzonder „ doorzigt in 's Compagnies belangens heb- „ ben opgemerkt, te weeten; *dat, in zo* „ *verre de Gebreken hier te Lande, de waare* „ *primitive oorzaaken van het verval van de* „ *Maatschappy zyn, het onmogelyk is, daar* „ *in te voorzien, en alle poogingen ten dien* „ *einde altoos zullen blyven buiten effect, in-* „ *dien niet præalabel die gebreken gecorri-* „ *geerd en geheel weggenomen worden, zon-* „ *der welke de Maatschappy verlooren is,* „ *welkers verlies geheele Steden en Provincien,* „ *jaa de Republiek zelve met gewissen onder-* „ *gang dreigt.*

„ Wy zeggen niet, dat ons Plan, dit „ Herstel alleen kan uitwerken; maar wel „ dat het 'er een groote weg toe is, als „ dezelve, met die hartlykheid en volstrek- „ ten wil, om tot het einde te komen, „ bewandeld wordt: zonder welke het be- „ ter zou zyn 'er geen voet op te zetten, „ en het 'er mede gaan zoude, als het „ gewoonlyk met alle kwaalen doet, wan- „ neer men *palliative* hulpmiddelen gebruikt „ om dat de *specifique* niet van onzen smaak „ zyn (*)."

Eene Geldheffing aan de O. I. Maatschappy toegestaan.

Te midden van alle die schikkingen op de redding der Maatschappye gemaakt; te midden van deeze overweegingen, zo wyd uiteenloopende, over de middelen om dezelve te doen stand grypen, bleef de Maatschappy in de oude Geldbehoefte, en kreeg de-

(*) Dit uitgewerkt stuk is voorhanden in de *N. Nederl. Jaarb.* 1790. bl. 2499—2554.

dezelve in Hooimaand van Staaten van *Holland* verlof, om, onder hunne Vrywaaring, van Hoofdsom en Renten, eene Geldligting van acht Millioenen Guldens, by wyze van Lotery, ten behoeve der *Hollandsche* Kameren, te doen (*). LXVIII. BOEK. —— 1790.

Thans bleek dat de *Oost-Indische* Maatschappy, zints den Jaare MDCCLXXXI, ondersteund was met de verbaazende som van *f* 67707585. 't welk Jaar door Jaar gerekend *f* 4513832 beliep. En oordeelde men dat 'er tot instandbrenging van den Handel niet minder vereischt wierd dan *f* 25000000 (†). Welke verbaazende Geldsom-

(*) Zie het Plan in de *N. Nederl. Jaarb.* 1790. bl. 1924 *enz.*

(†) Zie hier de berekening, volgens de opgave van R. L. BOUWENS *aan zyne Committenten*, bl. 360 *enz.*

1. Indien de Militaire Magt in de *Indiën* moet gecompleteerd worden tot 18 of 19000 Man, zal zulks aan aanritsgelden en transport extraordinair kosten	*f* 3500000
2. Tot herstelling van de restanten voor de Comptoiren in de *Indiën*	*f* 10000000
3. Tot herstel van de Navale Magt van de Compagnie met twintig Schepen	*f* 3500000
4 Tot inwisseling van het Papieren Geld in de *Indiën* rouleerende .	*f* 3000000
5. Tot in staatstelling van de Kas boven het Provenu van het Retour .	*f* 5000000
Te zamen	*f* 25000000
Terwyl boven dien het Bewind nog voor de extraordinaire uitbreiding van den Handel berekende	*f* 5000000
En dus in 't geheel de som	*f* 30000000

Digitized by Google

LXVIII. BOEK. 1790.

fommen te koste gelegd aan een Lichaam, 't welk thans, wel verre van eenig voordeel aan 's Lands Kas toe te brengen, tot een allerdrukkendst bezwaar van dezelve ftrekte! — Ter bekoming van welke Gelden men zich bediende van eene voor 's Lands Credit zo nadeelige Wisfel-Negotiatie (*).

Eene Militaire Commisfie komt op *Batavia.*

Inmiddels waren, in Slachtmaand ter Reede van *Batavia* aangekomen twee Lands Fregatten, de Heeren VAILLANT, VERHEUL en GREBENSTEIN, eene Militaire Commisfie derwaards afgevaardigd, overvoerende. Wederzyds greepen de gebruiklyke begroetingen plaats (†). Hun komst mogt ten voorfpel dienen van eene nadere Bezending, welke men aldaar te wagten hadt.

Bedenkingen over het verminderen der Onkosten aan de *Kaap.*

De Heeren FALCK, CRAEYVANGER en SCHOLTEN, dien wy zo zeer gefteld zagen om het herftel der *Oost-Indifche Maatfchappye* in de *Indiën*, zelve, en meer dan hier te *Lande* te zoeken, in tegenftelling van het gevoelen des Heeren TITSINGH, hadden, by de befchouwing van de toeneemende en te zeer drukkende lasten dier Maatfchappye, byzonder het oog laaten vallen op de, van jaar tot jaar, vermeerderende Onkosten aan de *Kaap de Goede Hoop*, waar door zy verklaarden, „ dat dit „ Gouvernement thans een Lastpost was „ ge-

(*) Wat de Afgevaardigden van de Stad *Amfterdam* des oordeelden, hebben wy geboekt in onze *Vaderl. Hift.* XXII. D. bl. 224.

(†) *N. Nederl Jaarb.* 1791. bl. 1756.

„ geworden, welke alleen de Compagnie, LXVIII. BOEK.
„ binnen kort, geheel ten gronde zou
„ doen gaan, indien 'er niet onmiddelyk
„ in werd voorzien." Te deezer oorzaake 1790.
oordeelde zy het van hun onvermydelyken pligt, den ſtaat van dit Gouvernement naauwkeurig na te gaan, hunne bevinding voor de Vergadering van Zeventienen open te leggen, op dat, zonder verder uitſtel, het noodige deswegen zou kunnen beraamd; en zulke middelen daargeſteld worden, als tot eigen behoud volſtrekt noodzaaklyk waren. Hoe zeer zy begreepen, dat zulks ook ten aanziene van de andere Vastigheden noodig zou weezen, meenden zy egter, dat de *Kaap*, als uit hoofde van de nabyheid, meer onder het rechtſtreeks toezigt van het Bewind hier te Lande, ook in de eerſte plaats vorderde, dat het Bewind werkzaam ware om de noodige Hervorming daar in te voeren.

Zy erkenden, dat de *Kaap*, beſchouwd als een Ververſchingsplaats, voor de uit- en t'huisvaarende Schepen buiten twyfel van de grootſte nuttigheid was; eene nuttigheid, welke zich niet alleen bepaalde tot onze *Oost-Indiſche* Maatſchappye, naardemaal ook de Schepen van andere Volken des gebruik maakten. Wel betaalden de laatstgemelden hunne Behoeften tot veel hooger Pryzen dan de Vaderlandſche; doch men zou zich grootlyks bedriegen, indien men in die laagere Pryzen voor welke de Schepen der Compagnie hunne Benoodigdheden en Ververſchingen kreegen, het voor-

Digitized by Google

LXVIII. BOEK. 1790. deel boven de Vreemden wilde zoeken. Want de Maatschappy moest tot het verschaffen van die Behoeften zo veel omslags onderhouden, en diensvolgens zulke verbaazende kosten maaken, dat dit schynbaar voordeel niet alleen geheel verdween; maar dat die Bezitting tot een aanmerkelyk bezwaar hadt gestrekt, zelfs in die tyden, toen de Maatschappy aldaar een maatigen omslag onderhieldt.

Deeze stelling wordt in 't breede met de stukken beweezen, en moet men zich verbaazen over de steeds toeneemende uitgaven, in veelerlei opzigten, die alle een spaarloosheid aanduidden, de kenmerken van eene zeer ongeregelde huishouding draagen, en ten bewyze strekken, dat 'er kwaade Praktyken om zich, tot groote schade der Maatschappy, te bevoordeelen, plaats vonden. Men ziet uit alles, dat 'er geen schyn zelfs is te vinden van het voldoen aan eene aanpryzing der Vergadering van Zeventienen, om de uitgaven na te gaan, en, zo veel mogelyk, te besnoeijen; men hadt zelfs gezien, dat, om dit slegts ten voorbeelde by te brengen, de Ministers, in deeze bekrompene tyden, waren overgegaan tot den inkoop van eene Staatsiekoets, die 2310 Guldens kostte. — „ In „ *Indiën*," merken de Voordraagers dier Bedenkingen op, „ moge, op zommige „ plaatzen, met eenig regt worden voorgegeeven, dat een uiterlyke praal noodig is, om de Inlandsche Vorsten de „ oogen te verblinden; maar aan de *Kaap*

„ moet

„ moet dit zeker geheel overtollig voorko-
„ men; daar men zeker geene waarde kan
„ hegten aan de denkbeelden, die de *Kaap-*
„ *sche Inlanders* of *Hottentotten* zich mo-
„ gen maaken van de Grootheid der Com-
„ pagnie, of van hunne Dienaaren; ter-
„ wyl de daar voorbytrekkende Vreemde-
„ lingen van beduidenis, niet aan het ui-
„ terlyke zullen blyven hangen; maar veel
„ eer de innerlyke waarde beoordeelen."

Inzonderheid laaten zy zich uit over de verbaazende kosten aan de Versterking van de *Kaap*, zints den Jaare MDCCLXXXIII besteed, en het Krygsvolk daar onderhouden. —— Het was ondertusschen in de vermindering der Krygsbezetting, en de betaalingen op den ouden voet alleen niet, dat zy de lasten der Maatschappye *aldaar* willen verminderd hebben. Zy haalen verscheiden andere *Artykelen* van groote kosten op, waar in zeer veel zou kunnen bezuinigd worden. In de daad, de geldverspillingen waren in veele opzigten, in het oog lopend groot. By derzelver vermelding worden de middelen ter bezuiniging opgegeeven; en dit alles komt in zodanig een licht voor, dat derzelver aanwending, de Maatschappy niet alleen ontheffen zou van haar bedervende kosten; maar ook die Vastigheid slegts tot een maatig bezwaar doen strekken. Gegrond is hunne aanmerking,
„ dat men in 't algemeen niet zou kun-
„ nen tegenspreeken, dat, hoe meer de
„ omslag verminderd en eenvoudiger ge-
„ maakt wordt, men ook tevens de gele-

Digitized by Google

LXVIII. BOEK. —— 1790.

„ genheid beneemt om misbruiken te doen „ volduuren, die eerst ongemerkt ingesloopen, vervolgens als wettig worden „ aangezien en voorgedraagen; terwyl zy „ ook, naar de denkwyze en gemoedlykheid van de Ministers en Bediendens der „ Maatschappye, kunnen worden uitgebreid. —— By den invoer, derhalven, „ van middelen van Bezuiniging en Inkrimping, waar by de baatzugt van den „ eenen, de grootheid van den anderen, „ en dus de beide dryfveeren van de „ menschlyke daaden, Zelfbelang en Eigenliefde, worden beteugelt, moet men „ zich altoos voorstellen zwaarigheden, en „ tegenkantingen, te zullen ontmoeten, om „ de uitvoering van heilzaame orders onmogelyk te doen voorkomen, of ten „ minsten te verschuiven (*)."

De *West-Indische* Compagnie neigt ten val.

Was en bleef de *Oost-Indische Maatschappy* in groote ongelegenheid, de *West-Indische*, neigde, ondanks de kostbaare Bezending van drie Heeren na deeze Wereldstreeken (†) ten val. Dien voorspellende was eene Bekendmaaking op hoog Gezag van

(*) Dit uitvoerig en zeer leezenswaardig stuk is voorhanden in de *N. Nederl. Jaarb.* voor 1790. bl. 1011—1064. Wy herinneren ons, in de Reizen van J. S STAVORINUS, in de Jaare 1793 en 1797 veel over de *Kaap* en de daar plaatshebbende misbruiken geleezen te hebben. Verborgenheden der ongeregtigheid daar gepleegd, worden in een beschaamenden dag gezet, door een waarheidlievend Man, die geen reden hadt om ze voor het oog zyner Landgenooten te verheelen

(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXIII. D. bl. 165.

van deezen inhoud. Naardemaal het Octroy van de *West-Indische Compagnie* met den laatsten van Wintermaand des Jaars MDCCXCI, staat ten einde te loopen, hebben hun Hoog Mogenden goedgevonden, dat, zonder voor als nog eenige bepaaling te maaken omtrent het volduuren of niet volduuren der *West-Indische* Compagnie, om, in allen gevalle, en wanneer eens goedgevonden mogt worden, die Compagnie te doen ophouden, eene behoorlyke waardeering en vereffening van de Effecten, Goederen en Schulden van de Compagnie tegen de Schulden, ten haaren laste, by tyds te kunnen opmaaken, de Bewindhebberen te doen aanschryven, om, zo dra zulks mogelyk is, eene Vergadering van Tienen te beschryven; ten einde daar in eenige weinige Gecommitteerden te benoemen, om, met Heeren Afgevaardigden van hun Hoog Mogenden, mede byzonder daar toe te bestemmen, in onderhandeling te treeden over de wyze waar op deeze waardeering en vereffening, in het veronderstelde geval, zou behooren te geschieden (*). —— De uitslag van die Zamenkomst, de eindelyke Ontbinding van dit Lichaam, valt in een volgenden Jaarkring.

LXVII. BOEK. —— 1790.

Gesteldheid in *Suriname*.

In *Suriname* was de Koffy zo slegt geslaagd, dat de meeste Schepen, ter vervoeringe van dit Gewas daar liggende, niet dan laat, en veele zonder eene volle Laading

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1790. bl. 2234.

LXVIII. BOEK. 1790.

ding te kunnen bekomen, zouden moeten vertrekken. — De Prys der Slaaven, was door gebrek aan toevoer, zeer hoog gesteegen; men betaalde van zes honderd vyf en zeventig tot acht honderd voor een Slaaf (*).

Vroegtydig Voorjaar.

Wy zullen deezen Jaarkring besluiten met de korte vermelding van eene en andere optekenenswaardige byzonderheid. Strenge Winters tekenden wy te meermaalen aan, dewyl zy verschynzels van eenen zeldzaamen aart opleeverden. Zonderlinge Voorjaars zagtheid van Lugtsgesteltenisse, en daar uit volgende meer dan gewoone vroegtydige ontwikkeling der herleevende Natuure, mogen wy desgelyks niet onopgemerkt laaten. In 't laatst van Lentemaand bloeiden niet slegts de Perzik- en Abrikoosboomen; maar zagen wy in den Tuin der Bloemisten de Gebroeders Veen even buiten *Haarlem*, 't geen vry zeldzaamer is, een Peerenboom in vollen bloei. De vrees dat koude en nagtvorst, niet zeldzaam in dit Jaargetyde, die veelbelooovende en bekoorelyke vroegtydigheid, zou doen beklaagen, werd niet geheel ongegrond bevonden (†).

Hoog Zeewater in den Winter.

Een zeer stormagtig Najaar joeg in Wintermaand, aan de *Hollandsche* Kust, het Water der *Noordzee* tot eene ontzettende hoogte op. Het strand was zo geheel bedekt, dat de Duinen met den voet in het Zee-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1790. bl. 591.
(†) *Algem. Konst- en Letterbode* IV. D. bl. 96. 120.

Zeewater ſtonden. Eene zo zeldzaame als ſchrikbaarende vertooning, welke de nieuwsgierigheid derwaards lokte. Ontzetting beving den aanſchouwer; vrees werd by hem gaande; doch gelukkig bleef het by die kommervolle aandoening. LXVIII. BOEK. — 1790.

Zwaare Mist.

Met meer jammers ging gepaard en werd daar van gevolgd een anders niet ongewoon Weerverſchynzel, doch ongewoon in die maate, en 't welk men moet bygewoond hebben om over de zwaarte te kunnen oordeelen. Naamlyk de Mist, die met den laatſten Avond deezes Jaars opkwam, en tot omtrent elf uuren aanhieldt. Dezelve was, by aanhoudenheid, welke maar weinig tusſchenpoozingen van verligting hadt, zo ſterk, dat in *Haarlem*, *Amſterdam* en *'s Gravenhaage*, waar die Mist het ſterkst en omtrent gelyktydig ſchynt gevallen te weezen, geen geheugen van iets dergelyks kennis droeg. Met angst zag men buiten de deur, één Mist was alles wat het oog ontmoette. Zeer naby moest een voetganger, voorzien met een Kaars of Lamplicht weezen, om ontdekt te worden: behalven aan het ſpreeken en toeſchreeuwen, 't geen de akelige ſtilte op het ontzettendst afbrak. In eigen deur ſtaande, kon men het licht, 't geen een Buurman voor een venſterraam gezet hadt, niet ontdekken. Menschliefde reikte Lampen, Kaarsſen en Flambouwen uit aan den verlegen voetganger, en zette Lichten waar zy dagt dienst te kunnen doen. De Oudejaars-avond, op gemelde plaatzen, veel

LXVIII. BOEK. — 1790. al in Vrienden-bezoeken gesleeten, maakte de drukte op straat grooter, en de verlegenheid der t'huis zittenden algemeener. Ieder was begaan over de zynen, die men dagt dat op weg konden weezen. Eene beduchtheid niet ongegrond; want Menschen en Rydtuigen, die ten tyde der zwaarste Mistvlaagen, zich op straat bevonden, werden verbysterd, misten den rechten weg, gelukkig indien dit omdwaalen het ergste was, veelen geraakten in 't water, en werden gered; doch een aantal in *Amsterdam*, en eenigen in *Haarlem*, en één in *'s Gravenhaage* beleefden het uiteinde des Jaars niet, deerlyk verdrinkende. — Buiten *Amsterdam* was de Mist niet minder sterk. Jaagschuiten wier uur van afvaaren ten achten inviel, durfden niet voor half tien uuren de reis aanneemen; wanneer eenige opklaaring een geheel verdwynen van die Mist beloofde. Hoe ongeraaden het was van wal te steeken, mag men opmaaken uit het geval van eenen Heer, die aan de *Schulpbrug* op den *Buiten Amstel*, noodzaaklyk aan de overzyde moetende zyn, met den Overhaaler in diens schuitje stapte; doch omtrent anderhalf uur op den *Amstel* zwierf eer hy den wal, op eene bekende plaats, bereikte.

Voorzorgen tegen zwaare Mist gedraagen. Zo diepen indruk maakte deeze gevaarlyke Mist op het hart, dat eenige menschlievende *Amsterdammeren*, die het zich eene eere rekenen zo wel onheilen voor te komen, als de daar in gedompelden uit te redden, Plans ontwierpen, om by het weder

LXVIII. BOEK. — 1790.

der ontstaan van zulk eene Mist-donkerheid hunne Medeburgers voor 't gevaar des Waters, waar mede die Stad zo zeer doorsneeden is, te beveiligen. *Zy* wilden Ballustrades langs de Stads Gragten plaatzen, voorzien van zodanige slagboomen, als noodig waren ter voorkoming van het stremmen of bezwaarlyk maaken van het lossen en opslaan van Koopmans Goederen, het bluschen van Brand, en soortgelyke gevallen. —— Dan dit Plan hadt geen gevolg: naardemaal die van den Geregte der Stad deeze heilzaame Ontwerpen, door menschliefde aangeboden, aanmerkten als met te veel ongelegenheden omgeeven ter daadelyke invoering. *Zy* bevalen den algemeenen Brandmeester en de Brandmeesters van alle de Wyken der Stad, om te wederzyde van alle de Bruggen en Sluizen, 's avonds by opkomende zwaare Mist, Pikblaakers en brandende Toortzen te plaatzen. Dat de Nagtwaakers, als dan, voorzien van een brandenden Lantaaren of Toorts, en met hunne Dreggetjes, ter redding der ongelukkig in 't water gevallenen, langs alle de Stads Gragten de rondens zouden doen. —— *Zy* vermaanden de Burgers, op de geschiktste wyzen, de voetpaden der Stad te verlichten; en ook langs de Gragten Touwen ter hoogte van drie of vier voeten te spannen, welke Touwen in de huizen by voorraad zouden worden gereed gehouden (*).

Die

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1791. bl. 21—25.

LXVIII. BOEK. 1790. Die van den Geregte van *Haarlem* lieten het berusten by de Burgers te verzoeken en aan te maanen, om, by een onverhoopte zwaare Mist, 's avonds hunne Huizen van binnen of van buiten te verlichten, of Kaarsſen of ander Licht op de Stoepen voor hunne Huizen te plaatzen (*). Eene en andere plaats te dier Stede, in zulke omſtandigheden het gevaarlykst, werd door een afſchuttenden yzeren hek naar de plaatslyke omſtandigheden ingerigt, veiliger gemaakt.

Met den beſchreeven Mist, die deeze Voorzorgen ten gevolge hadt, liep dit Jaar ten einde, en dus ook de taak onzer Beſchryvinge, van dien Jaarkring.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1791. bl. 14.

VA-

Digitized by Google

VADERLANDSCHE

HISTORIE.

NEGEN EN ZESTIGSTE BOEK.

INHOUD.

Stoffe deezes Boeks. Onze Staat onder de Bemiddelende Mogenheden om den Vrede tusschen den Keizer en de Porte te bevorderen. Aanvang der Onderhandelingen te Szistove. Waar door vertraagd. Toegeeven van de Turksche zyde. Berigtgeeving deswegen. Oorsprong van deeze Toegeevenheid der Hooge Porte. Belemmerende Voorslag van den Keizerlyken Gezant. Handelingen deswegen. Marren der Vredesonderhandelingen. Dezelve hervat en voortgezet. Wat dit werk bespoedigt. De Vrede met veel plegtigheids getekend. Verslag van den Vrede tusschen Rusland en de Porte. Handelingen tusschen den Keizer en onzen Staat. Besluit om den Keizer een voorstel te doen van wederzydschen Bystand. De Onderhandelingen door der Staaten Gezant te Weenen aangevangen. Voorslagen van wegen hun Hoog Mogenden den Keizer gedaan. Antwoord des Keizerlyken

LXIX. BOEK.

Digitized by Google

LXIX. BOEK.

ken Gezants. De Staaten treeden toe. De Pruisſiſche Zaakbezorger RENFNER *vertrekt uit den Haage. De Koning van Frankryk neemt de nieuwe Staatsregeling aan. Bekendmaaking hier van aan hun Hoog Mogenden. Nadere en bepaalder kennisgeeving deswegen. Hoe beantwoord. De Franſche Afgezant hier te Lande erkend. Hun Hoog Mogenden ontvangen berigt van de Verbintenis tusſchen den Keizer en den Koning van Pruisſen, met eene uitnoodiging. De Verbintenis te Pilnitz geſchetst. De hoop der Franſche Uitgeweekenen verzwakt. Hoe de Keizer zich verklaart omtrent de zaaken in Frankryk. Wat de Koning van Pruisſen deswegen betuigde De Franſche Uitgeweekenen ſcheppen eenigen moed. Hoofddoel der Verbintenisſe te Pilnitz. Zwaarigheden by de Leden des Duitſchen Ryks over die Verbintenis. Opklaaring van dezelve. Nadere gerustſtelling. 's Keizers dreigend ſchryven aan Frankryk. Gerustſtellende Uitſchryving van den Dank- en Bededag der Algemeene Staaten. Byzonderheid by den Wapenſchouw te Waasdorp. De Prins bezoekt zyne Heerlykheid Borkulo. Voltrekking des Huwelyks van den Erfprins met de Prinſesſe* FREDRICA SOPHIA WILHELMINA. *De Gehuwden te Utrecht ontvangen. Derzelver aankomst in 's Gravenhaage Openlyke Intreede der Gehuwden in dit Hofplaatze. Gelukwenſchingen Lyfrente der Prinſesſe door Holland toegelegd. Lyfrente van Zeeland. De Jaardag der nieuw getrouwde Prinſesſe in 's Gravenhaage gevierd. Het voorſchrift des openbaaren Gebeds in Holland verbreed. Het lot*

Digitized by Google

tot der na Frankryk uitgeweekene Bataaven. Inhoud eens Geschrifts aan de Nationaale Vergadering in den voorleden Jaare opgesteld en nu overgeleeverd. Nader daar by gevoegd Vertoog. Nieuwe aandrang deezer Uitgeweekenen by de Nationaale Vergadering. Antwoord daar op van den Voorzitter D'AVERHOULT. *Het stuk der Quotas blyft hangen.* LXIX. BOEK.

Mogten wy den Jaarkring des voorigen Jaars ontsluiten met den Vrede in het *Noorden*, binnen denzelven tot stand gebragt, te vermelden; mogten wy toen spreeken van eenen gedreigden, doch gelukkig agtergebleeven, Kryg, tusschen *Spanje* en het *Britsche* Ryk, waar buiten onze Staat niet zou hebben kunnen blyven; mogten wy gewaagen van Vredeswenken, ten aanziene van den Oorlog zo bloedig woedende, met zo wisselenden Krygskans gevoerd tusschen *Oostenryk* en de *Ottomannische Porte* (*); het Jaar, tot welks Geschiedkundige beschouwing wy ons thans zetten, zag laatstgemelden Kryg geëindigd. Daar nu onze Staat, in de voltrekking van dien Vrede zyn aandeel, en dezelve onmiddelyke gevolgen hadt op de betrekkingen tusschen den Keizer en de Vereenigde Gewesten, zullen wy zeer eigenaartig met

1791. Stoffe deezes Boeks.

(*) De Leezer zie, wegens deeze aangeduidde gewigtige Gebeurtenisfen, te rugge op den aanvang van het LXVII. Boek onzer *Vaderlandsche Historie*.

LXIX. BOEK. — 1791. met het vermelden van den Vredehandel, en wat daar uit voor den Lande gebooren werd, dit Jaar openen; en by het vermelden van eenen toen desgelyks geëindigden Kryg, tusschen *Rusland* en den *Turk*, dit Boek voorts besteeden tot het ophaalen der Gebeurtenisssen en Schikkingen van verscheidenerleien aart de Bondgenootschaplyke Gewesten in 't algemeen raakende. Schryfstoffe van eenen afwisselenden aart. Welker verscheidenheid ons toelacht, en die wy ons verzekerd houden dat de aandagt onzer Leezeren over het geheel op geene ongevallige wyze zal toeven; schoon 'er, by wylen, Gebeurtenisssen in zullen voorkomen, die meer schitterend dan den Lande daadlyk voordeelig waren; Gebeurtenisssen, waar in zommigen de kiemende zaaden van 's Lands volgende Onheilen meenen te ontdekken. Derzelver voordragt zal aanwyzen, wat men van dusdanige gedagten te houden hebbe. Op eenigen, schoon geen verren tydsafstand schryvende, is 'er naderhand genoeg gebeurd, 't welk staatkundig licht aan die vroegere voorvallen, toen nog met nevelen omwonden, kan byzetten.

Onze Staat onder de bemiddelende Mogenheden

Niet ongunstig hadt Keizer LEOPOLD, in den voorleeden Jaare, zich over den Vrede met de *Ottomannische Porte* uitgelaaten (*). Was de zoen in *Brabant* door de tusschenspraak der Gevolmagtigden van *Groot-Brittanje*, *Pruissen*, en van onzen

Staat

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXIII. D. bl. 223.

Staat getroffen (*), Staatsdienaars van die zelfde Mogenheden, JEROME, *Marquis van Lucchesini*, wegens *Pruisſen*; ROBBERT MURRAY KEITH, wegens *Groot-Brittanje*, en R. VAN HAEFTEN, wegens hun Hoog Mogenden, vervoegden zich, met het afloopen des voorigen Jaars, na *Szistove*, de plaats beſtemd om den Vrede tusſchen den Keizer en den *Turk*, indien mogelyk, te bewerken. LXIX. BOEK. 1791.

Met den eerſten dag deezes Jaars vingen de Onderhandelingen aan, die, zo ras zy, in volgende dagen, belangryker werden, verſchillende gevoelens over vooraf gaande punten, tot bepaling van de *wyze hoe* behoorende, ter baane bragten. 's Keizers Gevolmagtigde, de Vryheer VAN HERBERT-RATHLEAL, verklaarde dat de bemiddelende Mogenheden, ingevolge der overeenkomst te *Reichenbach* getroffen, alle Verbintenisſen moesten vrywaaren tusſchen het Huis van *Oostenryk* en de *Porte* geſlooten. Maar dewyl by die Verbintenisſen aan *Oostenryk* geene geringe voordeelen, den Handel betreffende, waren toegeſtaan, waar onder de vrye Vaart op den *Donau* tot in de *Zwarte Zee*, behoorde, kon het niet misſen of deeze Verklaaring moest weinig ingangs vinden by den Afgezant der *Porte*, daar de Groote Heer die vrye Vaart altoos met een jalours oog hadt aangezien. Zyn Gevolmagtigde verzette zich hier tegen niet alleen; maar eischte tevens, dat alle overeen-

Aanvang der Onderhandelingen te *Szistove*.

(*) Zie onze *Vaderl. Hiſt.* XXIII. D. bl. 243.

LXIX. BOEK. 1791. eenkomsten tusschen de beide Mogenheden, zints den Vrede te *Belgrado*, tot op den aanvang des tegenwoordigen Oorlogs geslooten, geheel vernietigd zouden worden, of weezenlyke veranderingen ondergaan moesten. —— De Staatsdienaars der bemiddelende Mogenheden, bragten in 't midden, dat, daar die Overeenkomsten, ten tyde van derzelver sluiting, aan de buitenlandsche Hoven niet bekend gemaakt waren, men niet guarandeeren kon, waar men niet af wist: en dezelve gevolglyk als byzondere zaaken, moetende aangemerkt worden, geen gedeelte van een algemeen Verdrag konden uitmaaken; ten ware alle de Mogenheden van de byzondere omstanden, daar toe betrekkelyk, onderrigt werden. — De Vryheer VAN HERBERT bleef, ondanks deeze tegenverklaaringen op zyn stuk staan: hier door vondt de *Turksche* Afgezant zich genoodzaakt om Boden na den Groot-Visier en na *Constantinopolen* af te vaardigen, om deswegen naderen last te vraagen.

Toegeeven van de Turksche zyde. Deeze nadere lastvraaging viel juist in ten tyde van den voorspoed der *Russische* Wapenen tegen de *Porte*, en de bloedige verovering van *Ismaïl*. De verlegenheid waar in men zich deswegen te *Constantinopole* bevondt, deedt de voorige eischen by de *Szistovische* Onderhandeling intrekken. De nieuwe last des Afgezants hieldt in, dat de *Porte* den *status quo*, zonder eenige byvoeging, zo als dezelve op de Zamenkomst te *Reichenbach* was vastgesteld, aannam.

De-

Dewyl nu, volgens de daar geslootene Overeenkomst, in het Vredes Tractaat met *Oostenryk* tusschen het *Turksche* en Keizerlyke Hof, alles in dien staat moest gesteld worden, als zulks vóór den Oorlog was (*), en alle de voorige geslootene Verdragen tusschen beide de Hoven in kragt bleeven, begreepen de Staatsdienaars der bemiddelende Mogenheden, dat 'er thans geene andere zwaarigheid overbleef, dan de Vrywaaring dier Verbintenissen: weshalven zy onmiddelyk hunne Hoven van deezen nieuwen stap tot de Bevrediging lieten verwittigen.

LXIX. BOEK.

1791. Berigtgeeving deswegen.

Veel gronds was 'er om deeze toegeevenheid der *Porte* slegts aan te merken, als een gevolg haarer verbitteringe tegen *Rusland*, aan welk Ryk zy geen de minste voordeelen, ter verkryging van den Vrede, wilde toestaan, ondanks de veelvuldige voordeelen door 't zelve op haar bevogten, en den zeer gevoeligen bykans onvoorbeeldlyken neep jongst, by de verovering van *Ismaïl*, geleden (†). Stout op haa-

Oorsprong van deeze toegeevenheid der *Porte*.

(*) Dat is vóór den 8 van February 1788.

(†) Deeze Verovering, een der bloedigste, is te gedenkwaardig om 'er niet met een woord gewag van te maaken. Dezelve viel voor op den twee en twintigsten van Wintermaand des Jaars 1790. Ten dien dage werd de Vesting *Ismaïl* door de *Russen*, aangevoerd door den Bevelhebber SUWAROFF RIMNIKSKY, stormenderhand ingenomen; van wederzyde werd met onvoorbeeldlyken moed gestreeden. Niet minder dan 30,816 Man sneuvelde aan de zyde der *Porte*; terwyl het getal der gevangen genomen *Turken*, *Christenen* en *Jooden* op 14,000 ge-

LXIX. BOEK. —— 1791.

haare Bondgenooten, bleef de *Porte* in de Vredesonderhandelingen met *Rusland* onverzettelyk. Wanneer de Vryheer VAN HERBERT te *Szistove* de genegenheid van zyn Hof te kennen gaf om ook den Vrede met *Rusland* hersteld te zien, met byvoeging, dat de Keizerin zich met eene maatige schadeloosstelling zou vergenoegen, drong men, van de *Turksche* zyde, 'er op aan, dat *Rusland* niet alleen al het veroverde moest terug geeven, maar ook op den afstand van de *Krim*, als een voorafgaand Artykel.

Belemmerende Voorslag van den Keizerlyken Gezant.

Intusschen namen de Onderhandelingen des Vredes, met welke men waande vry verre gevorderd te zyn, een keer, die op de Gezanten der bemiddelende Mogenheden

gerekend wordt. Van de eersten stierven den volgenden dag reeds 2000 aan hunne bekomene wonden. Men vervoerde de overigen na elders; de gevangen *Christenen* en *Jooden* werden in vryheid gesteld en na de Stad terug gezonden. — Het getal der gesneuvelden aan de *Russische* zyde beliep slegts 1943 Man, waar onder 64 Opperofficieren, en dat der Gekwetsten 2700, onder welken 250 Officieren van rang. Aanmerkelyk waren de voordeelen de *Russen*, by die verovering, ten deele gevallen. Zy bestonden uit niet minder dan 265 Stukken Kanon, by de 23000 Ponden Kruid, 20000 Kanonkogels, eene groote menigte andere Krygsbehoeften; 400 Vaandels (behalven de vernielden in den stryd) 7 Paardenstaarten, 2 Sangiacken; acht Vaartuigen met 12 Kanonnen, en 5 Falconetten; als mede uit 12 Transportschepen en 22 andere kleine Vaartuigen. Zie *Historisch Schouwtooneel van 's Werelds Lotgevallen*, te Haarlem by A. LOOSJES *Pz.* I. D. bl. 44. Men vindt in het IV. Deel diens Werks eene uitmuntende Beschryving van die Stad.

Digitized by Google

den eenen onaangenaamen indruk maakte. LXIX. BOEK. 1791.
Op een der byeenkomſten in Sprokkelmaand verklaarde de Keizerlyke Gezant, dat zyn Meester wel niet afzag van de beloften, door zynen Staatsdienaar, uit zynen naam, te *Reichenbach* gedaan; doch dat 'er groot onderſcheid was tusſchen *Voorbereidende Schikkingen* of de *Voorafgaande Artykelen*, dat het te *Reichenbach* de vraag niet geweest was, de laatstgemelde vast te ſtellen, waar aan men thans arbeidde; maar wel om eerstgenoemde te beraamen. Dat gevolglyk de tegenwoordige Zamenkomst zich met de voorafgaande Artykelen, als nog niet geregeld zynde, moest bezig houden, en dat de Verbintenisſen, in het eindelyk Vredesverdrag door het Huis van *Oostenryk* aan te gaan, niet onverdeelbaar dezelfde konden zyn, als de algemeene en in veele opzigten onbepaalde Verbintenisſen te *Reichenbach*; vermits dezelve min of meer afhingen van de toegeeflykheid der *Turken*, ten aanziene der wederzydſche ſchikkingen, tot verzekering der Grenzen en de duurzaamheid van den Vrede, welke de Keizer, by zyne verklaaring van *Reichenbach*, zich uitdruklyk hadt voorbehouden aan de *Porte* voor te ſtellen.

Handelingen deswegen.

Zo onverwagt als bevreemdend klonk deeze taal des *Oostenrykſchen* Gezants in de ooren der Staatsdienaaren van de bemiddelende Hoven. Zy poogden aan te toonen, dat 'er maar één onverdeelde grondſlag was, waar op het Vredesverdrag moest rusten:

 naam-

LXIX. BOEK. 1791. naamlyk de Verklaaring der *Oostenrykſche* Staatsdienaaren aan die van zyne *Pruisſiſche* Majeſteit, in den voorleden Jaare, te *Reichenbach* overgegeeven, en de Tegenverklaaring, door welken de laatſten dezelve, in den naam van den Koning hun Meester, onder Vrywaaring der beide Zeemogenheden, aannamen. Ingevolge hier van beweerden zy, dat de beide Ryken te *Szistove* geene Verbintenisſen konden aangaan, onderſcheiden van de toen gemaakte, uit welken hoofde zy de Verklaaring des Heeren HERBERT aanmerken als geen ſteek houdende. — Overeenkomſtig met dit begrip drongen zy by den Keizerlyken Gezant aan om te verklaaren, of hy zich, uit kragt der algemeene bedoelingen van het Kabinet des Keizers, dan wel op Hoogstdeszelfs onmiddelyken last, op die wyze hadt uitgelaaten. Zeer ſtellig luidde de betuiging in antwoord, „ dat het de uit„ druklyke wil van LEOPOLD DEN II was, „ en hy in 't vervolg by zyne nu gedaa„ ne Verklaaring zou blyven!"

Marren der Vredeshandelinge. De verzekering hier van maakte, zonder naderen last, alle Onderhandelingen vrugtloos, deezen zogten de Staatsdienaars der bemiddelende Mogenheden, als mede de *Turkſche* Gezant, te bekomen. Staande dit ſleepend houden der werkzaamheden, kwam, in Lentemaand de Graaf D'ESTERHAZI, Afgevaardigde tot de Vredehandeling wegens de Kroon van *Hongaryen*, als tweede Gevolmagtigde van het *Weener* Hof, te *Szistove* aan.

Niet

Digitized by Google

Niet lang vertoefden deeze beide Keizerlyke Gevolmagtigden te *Szistove*; maar begaven zich na *Bucharest*. De bemiddelende Gezanten, door dit vertrek, niet afgeschrikt, lieten geenzins na hunne onderhandelingen met de gebleevene *Turksche* Staatsdienaars voort te zetten. Zy verdubbelden hunne poogingen om de wydgaapende belangen der wederzydsche Mogenheden nader aan elkander, en eene gewenschte vereeniging tot stand te brengen. Zo gelukkig slaagden zy in dien arbeid, dat de vertrokken Keizerlyke Gezanten, naa het maaken van de noodige afspraake wegens het verlengen van den Wapenstilstand, van de zyde der *Ottomannische Porte* verzogt wierden tot het terugkeeren na *Szistove* om de afgebrooke Onderhandelingen te hervatten. Vóór hun vertrek hadden beide Keizerlyke Gevolmagtigden zich daar toe geneegen verklaard; en kwamen zy in 't midden van Hooimaand ter plaatze der Vredeshandelinge weder. Onmiddelyk werden de byeenkomsten tot het daarstellen van een minzaam vergelyk hervat, en onafgebrooken voortgezet.

LXIX. BOEK.

1791.

Hervat en voortgezet.

De Krygsverrigtingen der *Porte* tegen *Rusland*, met hoe veel yvers ook hervat, hadden denzelfden ongelukkigen uitslag; bykans overal moesten de eersten voor de laatsten bukken; de Pest woedde daarenboven op het verschriklykst in het *Turksche* Ryk. Met één woord, de alleszins kommerlyke toestand der *Ottomannische Porte* was van dien aart, dat

Wat dit werk bespoedigt.

Digitized by Google

LXIX. BOEK. —— 1791. zy het voortzetten van den Kryg voor haar volstrekt ongeraaden moest oordeelen. Alles liep zamen om te verwagten, dat de thans hervatte Vredesonderhandelingen, op het treffen van den onlangs zo schynbaar zich verwyderenden zoen zouden uitloopen.

DeVrede met veel plegtigheids getekend. Die Vredestekening greep den vierden van Oogstmaand stand, en ging met zonderlinge plegtigheden vergezeld. De *Turksche* Schriftuitleggers naar hunne rekening, bevonden hebbende, dat op den gemelden dag de Naamiddag alleen gunstige uuren tot Ondertekening van den Vrede opleeverde, verlangde de Reis-Effendi dien tyd waar te neemen; de Gevolmagtigden der Christen-Mogenheden schikten zich naar dit zwak der *Turken*. Omtrent vier uuren 's naamiddags vervoegden zy zich allen na het Huis der Vredeshandelinge. Voor 't zelve zaten in grooten getale de *Turken* op straat, Tabak rookende: ook stonden, op het Voorplein, vyf fraay toegestelde *Turksche* Hengsten. In de Vergaderkamer zat de Reis-Effendi, met de overige aanweezende *Turken* ter rechter zyde op een Divan, en de Christen-Staatsdienaars te slinker zyde by een tafel. Naa de Tekening der Geschriften, het Vredesverdrag inhoudende, stonden zy allen op en traden elkander te gemoet. De *Pruisische* Gezant nam van den Reis-Effendi het ondertekende Geschrift aan, overreikte het aan den *Engelschen* Gezant, deeze aan dien van onzen Staat, die het weder aan den *Pruis-*

sischen

ſiſchen ter hand ſtelde; uit diens hand ontving het de Baron HERBERT, die het aan den Graaf D'ESTERHAZY overreikte. Daar op ontving de *Pruisſiſche* Gezant van den Baron HERBERT het andere Geſchrift, 't welk op dezelfde wyze rondwandelde (*). Naa deeze overgifte lagen de *Turken* elkander het hoofd op den ſchouder; de Christen-Gezanten omarmde de een den ander. Hier op ging men zitten. Vyf *Turkſche*, met Sabelvellen uitgemonſterde en gevoerde Pelſen in de Vergaderkamer gebragt zynde, werd door *Turken* den *Pruisſiſchen* Gezant omgehangen, vervolgens de *Engelſche* en *Hollandſche* Gezanten te gelyk, en eindelyk de beide Keizerlyke Koninglyke Gezanten tevens. Onder dit laatſte bedryf kondigde het bulderend Geſchut de voltrekking deezes Vredehandels aan. De Tolken bekwamen, te dier gelegenheid, een Kleed met gemeene Sabelvellen uitgemonſterd, de Geheimſchryvers als mede de Bedienaars een Winterkleed. De drie Gezanten der bemiddelende Mogenheden, als mede de twee Keizerlyke Koninglyke beſteegen de hun toegeſchikte Rydpaarden. —— Met die plegtigheden liep eene Vredehandeling af, waar toe van wegen deezen Staat de Heer VAN HAEF-

LXIX. BOEK. —— 1791.

TEN

(*) De Stukken toen getekend en uitgewisſeld, vindt men geheel in het bovengemelde *Historisch Schouwtooneel* voor den Jaare 1791 in de *Bylagen* het III. Deel.

LXIX. BOEK. TEN bestemd was, die deswegen eene buitengewoone belooning ontving (*).

Schoon onze Staat niet werklyk betrokken ware in den Vredehandel tusschen *Rusland* en de *Porte*, moeten wy 'er, met een kort woord, van gewaagen, als eene gebeurtenis met den laatstgemelden Vrede in verband staande, en in de gevolgen geenzins onverschillig voor de Vereenigde Gewesten. De ontzettende nederlaage by de verovering van *Ismaïl* (†), verwekte een zo luid gemor en daar mede gepaarde algemeene beweeging in de Hoofdstad des *Ottomannischen* Ryks, dat de Grooten Heer alle voorbehoedzels nam tot het verhoeden van een Volks Opstand. Ondertusschen hadt die nederlaage, wel verre van hem tot Vrede te doen neigen, op dien Heerscher eene strydige uitwerking. Zyne verbittering tegen de *Russen* nam, by het krygen der geduchtste slagen, toe; en voelde hy zich tot het kragtdaadiger voortzetten des Krygs aaugevuurd. Te Lande en te Water voerde hy dien; maar met een aanhoudenden ongelukkigen uitslag. Al-

1791. Verslag van de Vrede tusschen *Rusland* en de *Porte*.

(*) Men besloot de Heer VAN HAEFTEN, buiten zyn daggeld van *f* 60 als Envoyé, nog *f* 40 daags toe te leggen, zo lang de Onderhandelingen te *Szistove* geduurd hadden, en *f* 3000 voor Equipagiegeld. Diens Secretaris, SILEMAN, die ten *Weener* Hove de zaaken, geduurende 's Envoyés afweezigheid, waarnam, ontving hier voor het buitengewoon daggeld van *f* 12 daags. BOUWENS *aan zyne Committenten* bl. 260.

(†) Zie hier boven bl. 113.

LXIX. BOEK. 1791.

Alle de voordeelen door *Rusland* op de *Porte* behaald, moesten eigenaartig in 't einde ſtrekken om den trots des *Ottomanniſchen* Heerſchers te vernederen, en handelbaarder te maaken. De Hoven van *Londen* en *Berlyn* hadden den voet reeds op den weg der Onderhandelinge gezet, en dagten nu grooter ſtappen te kunnen doen om de twistende Partyen te bevredigen, en daartoe Voorſlagen, in Zomermaand, aan het *Rusſisch* Staatsbeſtuur overhandigd. Eenige werden volſtrekt afgeſlaagen, andere ontmoetten eene gunſtiger bejegening; dan het ſlot was, dat de Beheerſcheresſe aller *Rusſen*, ingevalle de *Ottomanniſche Porte*, in haare onredelyke ſtyfzinnigheid mogt volharden, van de billykheid en vriendſchap des *Engelſchen* en *Pruisſiſchen* Hofs vertrouwde, dat zy de zorg om den Oorlog te eindigen, aan den enkelen loop der Gebeurtenisſen, daar uit voortvloeijende, zouden overlaaten.

Duidelyk ontwaarden de Gezanten der beide gemelde Hoven, dat 'er van de zyde der Keizerinne geen meer toegeeven te wagten was: weshalven zy, in de voorgeſtelde maatregelen, traden, en zich, in den naam hunner Hoven, verbonden, om het eindigen van den Oorlog aan den loop der gebeurtenisſen over te laaten, indien de *Porte* na hunne raadgeevingen en vertoogen weigerde te luisteren, of op den voorgeſtelden grondſlag in Onderhandeling te treeden. Dit, als mede de tydsbepaaling van het antwoord der *Porte* hier op,

 en

LXIX. BOEK. 1791. en den voorslag van een Wapenschorssing. indien het *Turksche* Hof tot den voorslag mogt neigen, ontmoette eene onverwylde goedkeuring der Keizerinne.

Middelerwyl gingen de Krygsverrigtingen der *Russen* tegen de *Turken* nog steeds haaren gang. Een Zeeslag op de *Zwarte Zee* havende de *Turksche* Vloot allerdeerlykst, en de overwinnende *Russische* was gereed om, naa 't herstel van het beschadigde, het overschot der *Turksche* op te zoeken, te vernielen, en voorts op *Constantinopole* los te gaan. Dan naauwlyks was de *Russische* Vlootvoogd onder zeil, of hy ontving berigt, dat de voorloopige Vredesvoorwaarden op den elfden van Oogstmaand, te *Galatz* tusschen den Prins VAN REPNIN en de Groot Vizier getekend waren, en, ingevolge hier van, bevel tot het staaken der Vyandlykheden. De Gevolmagtigden ten Vredehandel werden benoemd. Zy zetten deeze Vredesarbeid te *Jassy* met zo gelukkigen uitslag voort, dat, met het afloopen deezes Jaars 'er niets overschoot dan het gemaakt Verdrag te tekenen; dat geschiedde door de wederzydsche Gevolmagtigden met den aanvange des Jaars MDCCXCII: en liep hier mede een onderhandeling ten einde, volkomen naar den wensch des Hofs van *Petersburg*, en werd 'er een Vrede daar gesteld, by welken de Alleenheerscheresse der *Russen* niets afstondt, en die, onder veele andere gedenkwaardige daaden van CATHARINA DE II, haare schrandere Staatkunde in vol-

volgende Eeuwen zal doen bewonderen (*).

LXIX. BOEK. 1791.

Schoon deeze Vrede tusſchen de *Porte* en *Rusland* geene byzondere betrekking hadt op de Staatsbelangen deezes Lands, mogen wy hier aanmerken, dat dezelve voor de Landzaaten, zo uit hoofde van Handelbelang, als uit andere inzigten, geenzins onverſchillig kon weezen. En mogten 's Lands Hooge Magten daar in een verheugend deel neemen, uit aanmerking van de goede verſtandhouding, welke tusſchen het *Rusſiſche* Hof en deezen Staat plaats greep, nog ten deezen Jaare gebleeken, uit de onderſcheidende wyze en het vriendſchaps betoon, waar mede *Neerlands* buitengewoone Afgezant ten *Rusſiſchen* Hove, de Heer HOGGUER, door haare Keizerlyke Majeſteit ontvangen en onthaald was.

Geſteldheid tusſchen het Hof van *Rusland* en onzen Staat.

Ten eerſten gehoor by haare Keizerlyke Majeſteit toegelaaten op het Lusthuis *Czars kozelo*, werd hy met de gewoone plegtigheden, in het vertrek der Keizerinne ingeleid, waar zy zich alleen met den Vicekanſelier VAN OSTERMAN bevondt. Zyne Aanſpraak, beſlooten met deeze vleijende betuiging voor haare Grootheid, „ myne „ eerzugt zou voldaan zyn, Mevrouw! in„ dien

Hoe CATHARINA II. onzen Afgezant ontvangt.

(*) Een Verſlag van de laatſte Verrigtingen in dien Kryg, als mede van de byzondere werkzaamheden tot het daarſtellen van dien Vrede, en het Vredes Verdrag zelve, vindt men in het *Historisch Schouwtooneel* voor 1791, en in den aanvange van dat voor 1792.

LXIX. BOEK. 1791. „ dien de keus, welke hun Hoog Mogen„ den van myn Perſoon, om de Tolk van „ hunne gevoelens te zyn by eene Souve„ raine, die zich zo door de uitmuntend„ ſte Deugden, als door den luiſter van „ eene allerroemwaardigſte Regeering on„ derſcheidt, hebben gelieven te doen, „ de hooge goedkeuring van uwe Keizer„ lyke Majeſteit mogt wegdraagen. Myne „ ſtandvastige toeleg om haar van myne „ eerbiedige gevoelens te overtuigen, zal het „ doel myner vlytigſte zorgen uitmaaken," werd niet alleen op de vriendlykſte wyze beantwoord, gepaard met de betuiging hoe zeer aangenaam het haar zou weezen, de wederzydſche Vriendſchap meer en meer aan te kweeken; doch hy genoot de eere om ten middagmaale getoefd te worden aan eene tafel der Keizerinne, waar behalven die Vorstin, en eenige aanzienlyke Hofperſoonadien, zich ook de Gezanten van *Weenen*, *Zweeden* en *Napels* bevonden. —— Naa den gehouden maaltyd begaf zich de Heer HOGGUER na het Lusthuis van den Grootvorst en Grootvorstin. In het byzonder gehoor hem daar verleend, ſprak hy van het geluk de Vereenigde Gewesten ten deele gevallen, in die beide doorlugtige Perſoonen onlangs eenige dagen te mogen bezitten; een geluk, 't welk hun Hoog Mogenden deedt hoopen, in zyne Keizerlyke Hoogheid de Vriendſchap van diens Doorlugtige Voorzaaten te zullen vinden, mitsgaders een vasten ſteun

van

Digitized by Google

van de eenheid, welke zo lange tusschen de twee Staaten bestaan hadt (*). LXIX. BOEK.

Nader en onmiddelyker betrekking hadt onze Staat tot Keizer LEOPOLD DEN II, thans met den *Turk* bevredigd. Het aandeel, 't geen hun Hoog Mogenden genomen hadden in het bewerken van den zoen tusschen den Keizer en de *Oostenryksche Nederlanden* (†), ter oorzaake van de plaats der Onderhandelinge, by den naam van de *Haagsche Overeenkomst* bekend, als mede de nabuurschaplyke betrekking, welke 'er tusschen deezen Staat en den Keizer plaats heeft, kon niet nalaaten verdere Staatsverrigtingen tusschen beiden te doen stand grypen. Naa de vereffening van eene en andere byzonderheid, den zin en tewerkstelling der *Haagsche Overeenkomst*, betreffende (§), bleeven 'er nog in de *Belgische* Gewesten zo veel onlusten woelen, dat de Regeering geenzins van allen kommer ontheeven was. Deeze gaf aanleiding tot eenige Openingen aan den Gevolmagtigden Gezant van onzen Staat te *Brussel*, den Heer HOP, wegens de noodzaaklykheid eener Verbintenisse tusschen den Keizer en de Vereenigde Gewesten.

1791. Handelingen tusschen den Keizer en onzen Staat.

Die openingen kwamen niet ter kennisse van hun Hoog Mogenden, of deezen namen, op het Voorstel des Stadhouders, een Be-

Besluit om den Keizer een voor-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1791. bl. 619–621.
(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXIII. D. bl. 223 *enz.*
(§) Zie hier over het *Historisch Schouwtooneel* voor 1791. bl. 206, 242 en Bylage VII.

Digitized by Google

LXIX. BOEK. 1791. Besluit om VAN HAEFTEN, hunnen Gezant ten Hove van *Weenen*, by aanschryving te gelasten, dat hy, ter eerste gelegenheid, dit Hof zou verzekeren, dat de Algemeene Staaten, met het hoogste genoegen, bewyzen zouden geeven van hunne opregte begeerte om kragtdaadig mede te werken ter versterking der banden van Vriendschap, welke tusschen den Keizer en dit Gemeenebest zo gelukkig plaats greepen, en ter handhaaving der Orde en openbaare Rust in de nabuurige *Nederlanden*, onder de Heerschappy zyner Majesteit en het Gouvernement van *Brussel*. Met byvoeging, dat zy, byaldien de Keizer, ter bereiking van dat oogmerk, het dienstig oordeelde, eenige gemeenschaplyke maatregels te neemen, van hunnen kant, genegen waren, daar over in onderhandeling te treeden, op zodanig eene plaats, als zyne Majesteit daar toe zou verkiezen; zich verzekerd houdende, dat de Nabuurschap der beide Landen, en de gelyke omstandigheden, waar in zy zich zouden kunnen bevinden, wederzydsche maatregels vereischten (*).

stel te doen van wederzydsche bystand.

Van dit veel in hebbend Staatsbesluit werd een Afschrift gezonden aan de Gezanten van onzen Staat te *Brussel*, *Londen* en *Berlyn*; ten einde den inhoud aan de Staatsdienaaren dier Hoven, op de vertrouwlykste wyze, mede te deelen. De Griffier van hun Hoog Mogenden gaf des kennis aan Lord SPENCER, thans Gevolmag-

(*) *Resol. Gen.* 21. Oct. 1791.

magtigd Gezant van *Engeland* by onzen Staat; als mede aan den Heer BILFINGER Zaakwaarneemer des Konings van *Pruissen*, en BUOL VAN SCHAUENSTEIN, die zelfde post van wegen den Keizer by onzen Staat bekleedende.

LXIX. BOEK. 1791.

De Onderhandelingen door der Staaten Gezant te *Weenen* aangevangen.

Zints dien tyd namen de Onderhandelingen daar toe met het *Weener* Hof werklyk eenen aanvang. De Baron VAN HAEFTEN opende dezelve met de overgave van een Geschrift, welks aanvang in deeze bewoordingen den staat der zaake uitdrukte. „ Het is aan hun Hoog Mog. uit verscheide „ berigtgeevingen, gebleeken, dat, hoe„ wel de Souverainiteit van zyne Keizer„ lyke Majesteit in de *Oostenrykſche Neder*„ *landen* openbaar hersteld en in alle Pro„ vincien is erkend geworden, egter de„ zelfde geest van Misnoegen en Tegen„ kanting, welke aldaar, en in andere na„ buurige Gewesten, zo veele onlusten „ en verwarringen heeft veroorzaakt, 'er „ blyft voortduuren, en zelfs dermaate, „ dat op de grenzen van eene dier Pro„ vincien, talryke Vergaderingen worden „ gehouden, welke gevaarlyk zouden kun„ nen worden voor de openbaare rust: „ te meer dewyl dezelve niet alleen be„ staan uit de Onderdaanen van de *Oosten*„ *rykſche Nederlanden*; maar ook uit de „ misnoegden en heethoofdige Lieden van „ andere Landen, welke eene soort van „ Verbintenis schynen aan te gaan; ten „ einde hun beginzel van losrukking van „ onderhoorigheid en van vernietiging van

„ al-

LXIX. BOEK. — 1791.

„ allen wettig Gezag, in te volgen, en by
„ de eerste gunstige gelegenheid, door te
„ zetten. — Hun Hoog Mog. bevinden, dat
„ deeze gesteldheid van zaaken de grootste
„ oplettenheid verdient, niet alleen by het
„ Gouvernement der *Oostenrykſche Neder-*
„ *landen*; maar ook by alle Koningryken
„ en Staaten, welke deel konden hebben
„ aan de gevolgen, in gevalle door dat
„ verderflyk beginzel de beroeringen in
„ gezegde *Nederlanden* kwamen uit te ber-
„ sten. —— Hun Hoog Mogenden zyn
„ daarenboven onderrigt, dat het Gouver-
„ nement der *Oostenrykſche Nederlanden*,
„ welke het eerst aan dit gevaar onderhe-
„ vig zyn, niet aflaat 'er het oog op te
„ houden, en dat het tevens eenige ope-
„ ningen gedaan heeft aan hun gevolmag-
„ tigden Minister te *Brussel* de Baron Hop,
„ wegens de noodzaaklykheid om eenige
„ Verbintenis met hunnen Staat te tref-
„ fen, ter verhoeding van het kwaad, 't
„ geen uit de gezegde gesteltenis van zaa-
„ ken, zou kunnen voortvloeijen."

Naa deeze wenken van ongerustheid, en daar uit geboorene zorge, wegens den geest van Vryheidsmin, die zo in den Vaderlande, als in de *Oostenrykſche* Gewesten, wel gedempt, maar niet te ondergebragt was, en ten deezen dage, uit het geen in *Frankryk* voorviel, sterkte raapte, gegeeven te hebben, laat de Gezant bykans woordlyk het hier boven gemelde Besluit van hun Hoog Mogenden tot deezen Voordragt volgen.

Voort-

Digitized by Google

Voorslagen van wegen hun Hoog Mogenden aan den Keizer.

Voortgaande tot den eigenlyken inhoud zyner Boodschappe, geeft hy het verlangen zyner Zenderen hoofdzaaklyk in deezer voege te kennen —— Dat ten grondslage van deeze Overeenkomst van Vriendschap en Nabuurschap zouden gelegd worden de Conventien te *Fontainebleau* den achtsten van Slachtmaand des Jaars MDCCLXXXV en in *'s Gravenhaage* den tienden van Wintermaand des Jaars MDCCXC gesllooten. — Dat de tot heden plaats gehad hebbende geschillen, zo omtrent de gemaakte Scheiding in de *Oostenrykſche Nederlanden*, als omtrent den Handel en Visschery zouden worden uit den weg geruimd, als mede dat de wegen van retorsie en daadlykheden, welke zo ligt aanleiding tot oneenigheid tusschen twee zo naauw verbondene en aan elkander grenzende Natien geeven kunnen, voor altoos zouden worden afgeschaft. —— Dat de hooge onderhandelende Partyen, ingevalle van opstand tegen de wettige Regeering, in een der beide Landen, door de Regeering daar toe verzogt zynde, onderling elkander ten vaardigsten zouden bystaan, ter herstelling van de goede Orde, en, tot dat einde, ten koste des Verzoekers, zodanige hulp van Krygsvolk geeven, als de nood zou vorderen. Met byvoeging dat het Gouvernement Generaal der *Oostenrykſche Nederlanden* zou gevolmagtigd worden, om den vereischten Bystand te geeven, wanneer de omstandigheden niet mogten toelaaten de bevelen zyner Keizerlyke Majesteit af te wagten. ——

LXIX. BOEK. — 1791. Dat de Aangaanders deezer Verbintenisse, van wederzyden, zich onder de verpligting lagen om geene misnoegden, of in opstand zynde, Onderdaanen het Grondgebied te verleenen om 'er een Lichaam te vormen, veel min hun eenige hulp te schenken van Geld, Schepen, Krygsvolk, Oorlogs- en Mondbehoeften, of ook toelaaten dat deeze hun verkogt of geleeverd wierden door byzondere Persoonen, in hun Gebied woonagtig. — Eindelyk, dat men geen verklaarde Muiters of Vlugtelingen, in de wederzydsche *Nederlanden*, zou ontvangen, om 'er die te laaten woonen, of wel aan hun schuilplaats te geeven; maar de zodanigen, op verzoek der wederzydsche onderhandelende Partyen, binnen acht dagen, het Grondgebied doen ruimen (*).

Antwoord des Keizerlyken Gezants. Op dit Geschrift, eensdeels de ongerustheid der Inleeveraaren voor nieuwe Staatsbeweegenissen, en anderdeels de wegen aanduidende tot deelneeming in dezelve; wegen, van de zyde deezes Lands, in de jongste *Brabantsche* onlusten, zo oogschynlyk betreeden, als onze Geschiedenis vermeld heeft, kwam binnen kort, een antwoord door den Keizerlyken Gezant in *'s Gravenhaage* (†). 't Zelve behelsde eene volmondige verklaaring van 's Keizers genegenheid om tot de voorgeslaagene Overeen-

(*) *Historisch Schouwtooneel* voor 't Jaar 1791. Bylage XX.

(†) *Historisch Schouwtooneel* voor 't Jaar 1791. Bylaage XXI.

eenkomst toe te treeden: dan waren 'er eenige aanmerkingen nevens gevoegd wegens een en ander der voorloopige punten, hoofdzaaklyk hier op nederkomende; dat de voorgestelde grondslag volkomen met 's Keizers oogmerken overeenstemde, en hy genegen was tot dezelve toe te treeden, in de billyke verwagting, dat de zwaarigheid ten aanziene van de Overeenkomst in den *Haage*, overeenstemmende met den geest der Voorbehouding van zyne Keizerlyke Majesteit, by de Bekragtiging, zou vereffend, en dus die Voorbehouding door de Algemeene Staaten, en hunne Bondgenooten, onderschreeven worden (*). —— Wy-

(*) De Voorbehouding hier bedoeld, was gevoegd by de Bekragtiging des getroffen Zoens, en in deeze woorden begreepen. „ Dan, op dat 'er „ geen twyfel, slinksche uitlegging of moeilyk on„ derzoek over den waaren aart van het *Eerste* Ar„ tykel, waar in over de Constitutie, de Vryheden „ en Gewoonten onzer *Belgische* Provincien gehan„ deld wordt, moge ontstaan, verklaaren wy by „ deezen, dat wy voorneemens zyn, by dezelfde „ Acte van Inhuldiging, door onze Voorgangers „ gebruikt, aan alle onze Provincien in 't gemeen, „ en elke afzonderyk, haare Constitutie, Vryhe„ den en wettige Gebruiken, te bevestigen, even „ als door hun geschied is; doch op geene andere „ wyze dan zy in kragt waren onder de Regeering „ der Keizerin Koningin MARIA THERESIA, *dat is*, „ vóór dat 'er eenige dier Nieuwigheden plaats „ hadden, welke, onder de Regeering des Keizers „ JOSEPHUS DEN II, tot de jongste Onlusten aanlei„ ding gaven. — Naa deeze onze verklaaring be„ tuigen wy goed te keuren, te bevestigen en aan „ te neemen alle Artykelen in 't gemeen, en ieder „ in 't byzonder van gemelde Overeenkomst *enz.*" —

Digitized by Google

LXIX. BOEK. — 1791. Wyders verkoos de Keizer liever, om over eene eindelyke schikking met betrekking tot de Regten van Tollen, den Koophandel en de Visscheryen, afzonderlyk te handelen: naardemaal deeze voorwerpen, met de bedoelde Overeenkomst, niets gemeens hadden, zonder egter daar door aan het punt der Grensscheidinge eenige vertraaging toe te brengen. —— Eindelyk oordeeld de Keizer, om alle twyffelagtigheid weg te neemen, welke zou kunnen gebooren worden uit het onbepaalde ten aanziene der onderlinge hulpverleeninge, dat de som behoorde vastgesteld te worden, welke men voor een bepaald getal Krygsvolks zou moeten geeven.

De Staaten treeden toe. 's Keizers antwoord, en wel inzonderheid diens aanmerking omtrent het vereffenen der zwaarigheid, betrekkelyk de *Haagsche* Overeenkomst, bragt eenige vertraaging toe aan de Onderhandelingen; naardemaal de Algemeene Staaten, die met *Engeland* en

Thans gaf de Keizer, ten dien opzigte, te kennen. „ Deeze Voorbehouding heeft gediend ten grondslage van het Herstel in de *Nederlanden*. Deeze „ Orde eens hersteld zynde, zullen hunne Hoog. „ Mogenden in hunne Wysheid overweegen, dat „ de Keizer dat geene, waar op dezelve rust, niet „ kan veranderen, zonder zyn Gouvernement aan „ nieuwe onlusten bloot te stellen. De Algemeene Staaten, als mede hunne Bondgenooten zullen 'er geene ontmoeten by hunne toegeeflyke „ onderschryving van 't zelve: welke in de daad „ niets is, dan de onderschryving van het geen het „ *Belgische Volk*, waar voor zy zich geintresseerd „ hebben, wel bevalt."

Digitized by Google

en *Pruisſen* wel deeze *Overeenkomst*, maar niet 's Keizers *Voorbehouding* (*) bekragtigd hadden, thans de laatſte niet konden onderſchryven, zonder deswegen de gevoelens hunner mede bemiddelende Bondgenooten gevraagd en bekomen te hebben. —— Zy vervoegden zich derhalven, hier over aan de Hoven van *Londen* en *Berlyn*, en ontvingen van het laatſte een Antwoord geſchikt om alle ongerustheid, van dien kant, met betrekking tot het voldoen van 's Keizers begeerte, geheel weg te neemen. De Koning van *Pruisſen* verklaarde 'er verre af te zyn om eenig beletzel aan de voorgeſlaagene Overeenkomst te willen toebrengen; maar zich te vrede te houden met het goedkeuren van zodanige verzagtingen, als de Mogenheden, die voornaamlyk daar by belang hadden, zouden aanneemen; en derhalven aan de Algemeene Staaten de verdere ſtappen over te laaten, welken zy geſchikt mogten oordeelen, om de bereiking hunner oogmerken te bevorderen. Zo ook dagt men ten *Engelſchen* Hove.

LXIX. BOEK. —— 1791.

In alle deeze handelingen met den Keizer vinden wy niets vermeld, wegens het aandeel 't welk van de zyde deezes Lands, of door byzondere Perſoonen, zou genomen weezen in de voorheen woelende en thans zo verre geſtilde *Brabantſche* Onlusten, dit ſcheen geheel te ſlaapen. Doch het kwam eerlang en eerst in 't volgend Jaar ter baane. Wy hebben, de tydorde aan

(*) Zie de laatstvoorgaande Aantekening.

LXIX. BOEK. 1791. aan de éénheid der zaake opofferende, des reeds eenig Verslag gegeeven, en getoond hoe men, van de Keizerlyke zyde, dit alles, zo veel mogelyk ten goede hieldt, en met den mantel der Staatkunde toedekte (*). Andere tyden vorderden, in dit vak, andere maatregelen.

De Pruisische Zaakbezorger RENFNER vertrekt.

By onzen Staat was de Heer RENFNER een reeks van Jaaren met de zaaken des Konings van *Pruissen* gelast geweest. De Koning boodt hem op om zitting te neemen in diens Departement der buitenlandsche zaaken te *Berlyn*, en hadt den Krygsraad VAN BELFINGER benoemd om by hun Hoog Mogenden zich te onthouden, als Zaakbezorger, tot de wederkomst des Graaven VAN KELLER, en den Heer VAN BIELEFELDT bestemd, om als Secretaris van Ambassade by het Gezantschap te blyven. Deeze beide Heeren stelde de vertrekkende RENFNER aan hun Hoog Mogenden voor als lieden waardig die posten te bekleeden, en beval hun de Algemeene Staaten aan. By zyne afscheidneeming was zyn woord, „ Het zou my moeilyk vallen, by deeze „ laatste Amptsverrigting, de zo billyke en „ wettige aandoening, die ik thans ge„ voele, te willen te keer gaan. Kan ik „ met onverschilligheid een Land verlaaten, „ daar ik het beste gedeelte myns leevens „ heb doorgebragt; daar ik duizenden van „ genoegens heb gesmaakt, welkers aan„ denken my dierbaar blyven zal? Neen! „ myn

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXIII. D. bl. 251 *enz.*

„ myn hart zal ſteeds dankbaar zyn. Naa „ zo veele gedenkwaardige gebeurtenisſen, „ waar van het my, in een tydvak van „ twintig Jaaren, geoorloofd geweest is ge- „ tuigen te weezen, verheug ik my dit „ Gemeenebest gelukkig te verlaaten. Ge- „ lukkig door haare betrekkingen buiten „ 's Lands, door haare inwendige rust en „ vooral door den luister van het Door- „ lugtig Huis, welks welvaart die van den „ Staat altoos zal verzekeren en uitwyzen. „ Dit tydſtip van Geluk worde dan nim- „ mer afgebrooken! Dat het vereeuwigd „ blyve, door de erkende Vryheid der „ Hooge Regeering, en door de yveri- „ ge zorgen van een verlicht Staatsbe- „ wind!" (*).

De Koning van *Frankryk* neemt de Nieuwe Staatsregeling aan.

Veel, zeer veel, was 'er, binnen een kort Tydsverloop, in *Frankryk* gebeurd, 't geen gansch onderſcheidene beoordeelingen ondergîng, en niet kon nalaaten de aandagt der Mogenheden, als mede van onzen Staat te trekken. Wy zouden verre buiten ons beſtek treeden, wilden wy dit ophaalen, en daar over uitweiden. Doch, om iets te vermelden van eene zo groote, en in de gevolgen zo gewigtige, Gebeurtenis, kunnen wy niets beters doen dan de kennisgeeving van 's Konings wege aan alle Mogenheden gezonden, betreffende diens aanvaarding eener nieuwe Staatsregeling, by eenen Brieve door den Heer DE MONTMORIN, Staatsdienaar der buitenlandſche zaaken,

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1791. bl. 620.

Digitized by Google

LXIX. BOEK. 1791 Bekendmaaking hier van.

ken, uit *Parys* den drie en twintigsten van Grasmaand deezes Jaars geschreeven. Dezelve was van den volgenden hoogst merkwaardigen en gewigtigen inhoud.

„ De Koning, myn Heer! belast my U „ te berigten, dat het zyn allerduidelykste „ bedoeling is, dat gy zyne gevoelens over „ de *Fransche Constitutie* bekend maakt aan „ het Hof by 't welk gy U onthoudt. De „ Ambasfadeurs en Ministers van *Frank-* „ *ryk*, aan alle Hoven van *Europa*, ontvan- „ gen dezelfde Orders; ten einde geener- „ lei twyfel moge overblyven, noch over „ de bedoelingen van zyne Majesteit, noch „ over de vrye aanneeming, welke Hoogst- „ dezelve van de *Nieuwe Regeeringsvorm* heeft „ gedaan, noch over deszelfs onherroepe- „ lyken Eed van die te zullen handhaaven.

„ Zyne Majesteit hadt de Generaale Staa- „ ten des Koningryks beroepen, en in zy- „ nen Raade bepaald, dat de Gemeenten „ daar in Gedeputeerden zouden hebben, „ in gelyk getal met dat der toenmaals „ aanweezige beide andere Standen. Dee- „ ze provisioneele daad van Wetgeeving, „ welke oogenblikkelyke hinderpaalen niet „ gedoogden gunstiger te maaken, kon- „ digde genoeg aan de begeerte van zyne „ Majesteit, om de Natie in alle haare „ Regten te herstellen.

„ De Generaale Staaten waren verga- „ derd, en namen den Tytel aan van *Na-* „ *tionaale Vergadering*. Weldra verving „ eene Constitutie, geschikt om het wel- „ weezen van *Frankryk*, en den Monarch

„ uit

„ uit te maaken, de Oude Orde van Zaa-
„ ken, in welke de ſchynbaare Magt van
„ het Koningſchap niets verbeide dan de
„ weezenlyke Magt van eenige Ariſtocra-
„ tiſche Lichaamen.

„ De Nationaale Vergadering nam aan
„ de Repreſentative Regeeringsvorm, ge-
„ voegd aan het Erflyk Koningſchap. Het
„ Wetgeevend Lichaam werd beſtendig
„ verklaard; de keuze der Bedienaaren van
„ den Godsdienst, der Bewindvoerderen
„ en der Regenten werd aan het Volk te
„ rug gegeeven; men droeg aan den Ko-
„ ning de Uitvoerende Magt op; de za-
„ menſtelling der Wet aan het Wetgee-
„ vend Lichaam, en haare bekragtiging
„ aan den Monarch. De Publieke Magt,
„ zo in- als uitwendig, werd op dezelfde
„ Grondbeginzelen, en volgens den grond-
„ wettigen Grondſlag der onderſcheiding
„ van de vermogens ingerigt. *Dusdanig*
„ *is de Nieuwe Conſtitutie des Koningryks.*

„ Het geen men *Omwenteling* noemt is
„ niets dan de vernietiging eener menigte
„ van Misbruiken, zedert eeuwen lang op
„ een geſtapeld, door de dwaaling des
„ Volks of de magt der Ministers, wel-
„ ke nooit de magt des Konings is ge-
„ weest. Deeze misbruiken waren niet
„ minder noodlottig voor de Natie dan
„ voor den Monarch. Het gezag hadt, on-
„ der gelukkiger Regeeringen, niet opge-
„ houden, die misbruiken aan te tasten,
„ zonder die te kunnen verdelgen. *Zy*
„ zyn niet meer. De Natie zelve Souve-

 „ rain

LXIX. BOEK. 1791. „ rain, heeft niets dan Burgers, in gelyke „ Regten ſtaande; geen Despoot dan de „ Wet; geen Tolken dan de publieke Uit„ voerders, en van deeze Uitvoerders is „ de Koning de Eerſte. *Dusdanig is de* „ *Franſche Omwenteling.*

„ Zy moest tot Vyanden hebben allen, „ die in een eerſte oogenblik van dooling, „ om perſoonlyke voordeelen, de misbrui„ ken van het Oude Beſtuur hebben be„ treurd. Van daar de ſchynbaare Ver„ deeldheid, die zich in het Ryk heeft „ geopenbaard, en welke dagelyks af„ neemt; van daar misſchien eenige ſtren„ ge wetten en omſtandigheden, welke „ de tyd zal verbeteren. Maar de Ko„ ning, wiens waaragtig vermogen onaf„ ſcheidbaar is van dat der Natie, die „ geene andere Eerzugt heeft dan des „ Volks welweezen, noch eenige andere „ Magt dan hem is opgedraagen — de „ Koning heeft, zonder aarzelen kunnen „ aanneemen eene gelukkige Conſtitutie, „ welke te gelyk, onder zyn gezag, de „ Natie en de Monarchie hervormen zou. „ Men heeft hem alle magt gelaaten, be„ halven het geducht vermogen van Wet„ ten te maaken. Hy is belast gebleeven „ met de Onderhandelingen met vreemde „ Mogenheden, met de zorg om zyn Ryk „ te verdeedigen, en de afweering van „ deszelfs Vyanden; maar de *Franſche Na*„ *tie* zal 'er voortaan van buiten niet meer „ hebben dan haare Aanvallers. Zy heeft „ geen inwendige Vyanden meer, dan de „ zul-

„ zulken, die, zich nog met dwaaze hoop „ voedende, zouden gelooven, dat de wil „ van vier en twintig Millioenen Men- „ schen, in hunne natuurlyke Regten terug „ gekeerd, met het Koningryk zodanig „ ingerigt te hebben, dat van de oude „ vormen, en van de oude misbruiken, „ alleen de herinneringen overblyven, niet „ is *eene onbeweeglyke*, *eene onherroepelyke* „ *Constitutie*.

„ De gevaarlykste dier Vyanden zyn „ zulken, die zich verledigd hebben om „ twyfelingen te verspreiden over de oog- „ merken van den Monarch. Deeze Lie- „ den zyn, of zeer strafwaardig, of zeer „ blind. *Zy* waanen zich Vrienden des „ Konings. *Zy* zyn de eenige Vyanden „ van het Koningschap. *Zy* zouden den „ Monarch beroofd hebben van de liefde „ en het vertrouwen eener Groote Natie, „ zo zyne grondbeginzelen en braafheid „ minder bekend geweest waren. —— En „ wat heeft de Koning niet gedaan, om „ te toonen, dat hy ook de *Omwenteling* „ en de *Fransche Constitutie* onder de ty- „ tels tot zyn roem telde? Naa het aan- „ neemen en bekragtigen van alle Wetten „ heeft hy geen middel verzuimd om die „ te doen uitvoeren. Van de Maand Fe- „ bruary des voorleeden Jaars af, hadt hy in „ den boezem der Nationaale Vergadering „ beloofd die te handhaaven; hy heeft 'er „ den Eed op gedaan in het midden „ der algemeene Fœderatie des Ryks. „ Vereerd met den Tytel van *Hersteller*

„ *der*

Digitized by Google

LXIX. BOEK. 1791. „ *der Fransche Vryheid*, zal hy zynen Zoon „ een Kroon meer overdraagen; hy zal „ hem overdraagen een *Constitutioneel Koningschap*.

„ De Vyanden der Constitutie houden niet op te herhaalen, dat de Koning niet gelukkig is; even of 'er voor „ een Koning eenig ander geluk kon zyn „ dan dat des Volks. Zy zeggen dat zyn „ gezag vernederd is, even of 't gezag, „ op het geweld gegrond, niet minder „ magtig en meer onzeker was dan 't gezag der Wet! Kortom, dat de Koning „ niet vry is. — Verfoeilyke lastertaal, indien men onderstelt, dat zyne wil gedwongen hadt kunnen worden — ongerymd, zo men voor gebrek van vryheid aanziet de bewilliging zyner Majesteit om in 't midden der Burgeren van „ *Parys* te blyven — bewilliging, die hy „ verschuldigd was aan hun Patriotismus, „ zelfs aan hunne vrees, bovenal aan hunne liefde.

„ Deeze lasteringen nogthans zyn tot „ aan vreemde Hoven doorgedrongen. Zy „ zyn aldaar herhaald door *Franschen*, die „ zich vrywillig uit hun Vaderland hebben gebannen, in plaats om in deszelfs „ roem te deelen: en die, zo zy 'er de „ Vyanden niet van zyn, ten minsten „ hunne post als Burgers hebben verlaaten. „ De Koning gelast U, myn Heer! hunne „ Kunstenaaryen en Ontwerpen te verydelen. —— Dezelfde lasteringen, met de „ alleronwaaragtigste denkbeelden over de

„ *Fran-*

„ *Fransche* Omwenteling te verspreiden,
„ hebben by verscheide Natien de *Fran-*
„ *sche* Reizigers doen verdenken, en de
„ Koning gebied U uitdruklyk, hun te
„ beschermen en te verdeedigen. — Geef,
„ myn Heer! van de *Fransche* Constitutie
„ het denkbeeld dat de Koning zelve daar
„ van vormt. Laat geenerlei twyfel over,
„ wegens de gezindheid zyner Majesteit,
„ om die, uit al zyn vermogen, te hand-
„ haaven.

„ Met het verzekeren der Vryheid en
„ Evengelykheid der Burgeren, vestigt
„ deeze Constitutie den Nationaalen Voor-
„ spoed op de onwrikbaarste grondslagen;
„ zy bevestigt het Koninglyk Gezag door
„ de Wetten; zy verhoedt, door eene
„ roemwaardige Omwenteling, de Omwen-
„ teling, welke de misbruiken van het
„ Oude Regeeringsbestuur weldra zouden
„ hebben doen uitbarsten, door misschien
„ de Ontbinding des Ryks te veroorzaa-
„ ken. Eindelyk, zy zal des Konings ge-
„ luk uitmaaken. De zorg om dezelve
„ te regtvaardigen en te verdeedigen tot
„ een regel te stellen van uw Gedrag moet
„ uw eerste Pligt weezen.

„ Reeds verscheide keeren heb ik U
„ deswegen het gevoelen van zyne Maje-
„ steit bekend gemaakt; maar op het geen
„ hem is ter ooren gekomen van het ge-
„ voelen, dat men in vreemde Landen tragt
„ te vestigen over 't geen 'er in *Frankryk*
„ omgaat, heeft Hoogstdezelve my bevo-
„ len U te belasten den inhoud van dee-

„ zen

Digitized by Google

LXIX BOEK. — 1791. „ zen Brieve bekend te maaken aan het „ Hof, waar gy U bevindt, en om dien „ te algemeener bekend te maaken, heeft „ zyne Majesteit bevolen denzelve te doen „ drukken (*)."

Nadere en bepaalder kennisgeeving deswegen. Op deezen rondgaanden Brieve den Heer CAILLART den hier gebleeven Secretaris van het *Fransche* Gezantschap gezonden, volgde in Herfstmaand een andere, door deezen Heer, by een onderhoud met den Griffier FAGEL en den Raadpensionaris VAN DE SPIEGEL, nevens de Artykelen van de *Nieuwe Fransche Constitutie* overgereikt, door den Koning zelve getekend, loopende op deezen zin; „ De Nationaale Vergadering „ heeft ons de Constitutioneele Acte, door „ haar vastgesteld, aangeboden. Wy zyn „ bewoogen geworden dezelve aan te nee„ men; om dat wy dezelve moeten aan„ merken als het Resultaat van den wensch „ van de groote meerderheid der Natie. „ Wy haasten ons om U kennis te geeven „ van deeze Gebeurtenis, weetende dat „ Gy zo wel in den voorspoed der *Fran„ sche Monarchie*, als in al 't geen ons be„ treft, belang stelt. Wy verzoeken U „ wel verzekerd te zyn, dat de Verande„ ring in de *Fransche* Constitutie te wege „ gebragt, onze begeerte, om de betrek„ kingen welke tusschen ons en de Ver-

„ ee-

(*) *Hist. Schouwtooneel* van 1791. *Bylage* XV. Wy wyzen om het beloop der zaaken in *Frankryk*, ten deezen tyde kortlyk byeengebragt te vinden tot het I. en II. Deel diens Werks voor het gemelde Jaar.

„ eenigde Gewesten beſtaan, hoe langer „ hoe meerder onveranderlyk te maaken, „ in het geringſte niet verminderen zal." LXIX. BOEK.

1791.

Niet lang draalden hun Hoog Mogenden, of zy zonden den Koning een Antwoord, waar in zy betuigden „ zeer gevoelig te zyn aan dit nieuw bewys van „ Vriendſchap en Toegenegenheid zyner „ Majeſteit, in hun deeze Gebeurtenis be„ kend te maaken, en zich te haasten om „ daar voor hunnen dank te betuigen. „ Deeze gelegenheid waarneemende, zo wel „ als andere die zich voor hun opdeeden, om „ aan zyne Majeſteit te verklaaren 't leeven„ dig belang, 't geen zy namen in alles wat „ zynen Koninglyken Perſoon betrof, zo „ wel als in den voorſpoed en welvaart „ der *Franſche Monarchie.* — Het grootst „ genoegen hadden zy gevonden, met in „ den Brieve van zyne Majeſteit de ver„ zekering te ontmoeten; om de wederzyd„ ſche betrekkingen tusſchen Haar en de „ Republiek ſtandgrypende, meer en meer „ beſtendig te maaken; en vermits zy „ met dezelfde gevoelens bezield waren, „ zouden zy, aan hunne zyde, alle zorg „ aanwenden om dezelve aan te kweeken, „ en meer en meer te bevestigen de ge„ lukkige banden, die de *Franſche Natie* „ met de hunne vereenigden (*)." Hoe beantwoord.

Een Gezant diens Konings by deezen Staat, GOUVERNET, verſcheen kort daar op in *'s Gravenhaage*, en werd, naa het over- De *Franſche* Afgezant hier erkend.

(*) *Reſol. Gen.* 29 Sept. en 4 Oct. 1791.

LXIX. BOEK. 1791. overleeveren zyner Geloofsbrieven, aan den Voorzitter der Algemeene Staatsvergadering, in die hoedanigheid, erkend (*). — In deezer voege fcheen de breuke tusfchen *Frankryk* en onzen Staat geheeld; doch een zamenloop van Staatsverbintenisfen en hoogstbelangryke Voorvallen, uit dezelve herkomftig, en daar mede gepaard, deedt de voorige verwydering niet alleen op nieuw ontftaan; doch een Oorlog opblaaken, die voor de *Nederlanden* de belangrykfte, en ten deezen tyde geheel ongeziene gevolgen hadt. Het zal over zulks voegen, dat wy de ftappen, derwaards heen loopende, naafpeuren, en van tyd tot tyd, aanwyzen; ftappen, die in den beginne flegts ondiepe fpooren hebben naagelaaten; doch allengskens meer en meer zigtbaar worden. Groote Gebeurtenisfen, Staatsomwentelingen, bereiden zich menigwerf langzaamer hand, en komen niet dan naa veele lotwisfelingen tot rypheid.

De Staaten ontvangen berigt van de Verbintenis tusfchen den Keizer en *Pruisfen*, met eene uitnoodiging.

Zo zullen wy het pad der waarheid niet bezyden treeden, indien wy, in de handelingen, ten deezen dage, de beginzels zoeken van de even aangeduide voor ons Land hoogstgewigtige gebeurtenisfen. — Wanneer de *Oostenrykfche* Gezant by onzen Staat het antwoord des Keizers overbragt op de voorgeflaagene Verbintenis ter onderlinge befcherming tegen zeer mogelyk daar te vreezene Onlusten (†), gaf hy,

(*) *N. Nederl. Jaarb.* voor 1791. bl. 1629.
(†) Zie hier boven bl. 130.

hy, in 't flot, een veelbeduidende wenk, door te betuigen, te deezer gelegenheid, bevel ontvangen te hebben, om vertrouwlyk den Staatsminister van hun Hoog Mogenden te kennen te geeven, dat, uit kragte van een Tractaat van Alliantie tusschen den Keizer en den Koning van *Pruisfen*, van 't welk de voorloopige voorwaarden reeds waren vastgesteld, het van de Algemeene Staaten, die genoodigd werden daar by toe te treeden, zou afhangen, om daar aan deel te neemen, en onder zulk een vorm, als zy dienstig zouden oordeelen. Welk toetreeden niet weinig zou toebrengen tot het genoegen zyner Keizerlyke Majesteit, die zich, door dat middel, onder verschillende betrekkingen, met hun Hoog Mogenden zou verbonden zien (*).

LXIX. BOEK. 1791.

De Verbintenis te *Pilnitz* gesloten.

In 't laatst van Oogstmaand hadt Keizer LEOPOLD en de Koning van *Pruisfen*, te *Pilnitz*, een mondgesprek gehouden. Men was, in deeze dagen, daar de oogmerken en onderhandelingen van der Vorsten Kabinetten met een ondoordringbaaren fluier van geheimhouding veelal omhangen waren, onkundig aangaande het eigenlyk voorgevallene by het gemelde, zo nadenklyke mondgesprek. Alles wat men, met zekerheid, van den uitslag deezer merkwaardige byeenkomst kon zeggen, bestondt hier in, dat 'er tusschen den Keizer en den Koning van *Pruisfen* in persoon eene voorloopige Verbintenis,

(*) *Historisch Schouwtooneel* voor 't Jaar 1791. Bylage XXI.

LXIX. BOEK. — 1791. nis, de handhaaving der Regeeringsgesteldheid en der Regten des *Duitschen Ryks* ten grondslage hebbende, en reeds eenige dagen te vooren tusschen den Prins VAN KAUNITZ en den *Pruisfischen* Collonel VAN BISSCHOFSWERDER te *Weenen* in orde gebragt, gesloten werd; als mede dat die beide Vorsten, te deezer gelegenheid, op aandrang van MONSIEUR en den Graaf VAN ARTOIS, aan deezen eene eigenhandig getekende Verklaaring ter hand stelden. — Eene Verklaaring welke hoofdzaaklyk hier op neder kwam; dat zy den toestand, waar in de Koning van *Frankryk* zich toen bevondt, aanmerkten als een voorwerp van algemeen belang voor alle Souverainen van *Europa*; dat zy hoopten, dat dit belang niet missen zou, door die Mogenheden erkend te worden, welker hulp verzogt was, en deezen, derhalven, niet zouden weigeren om gezamenlyk, nevens hun, de kragtdaadigste middelen, naar evenredigheid van hunne magt, aan te wenden; ten einde den Koning van *Frankryk* in staat te stellen, in de volkomenste vryheid, de gronden eener Monarchaale Regeering, overeenkomstig met de Regten der Souverainen, en het welzyn der *Fransche* Natie, te bevestigen, en eindelyk, dat zy *dan*, en in *dat geval*, besloten hadden, om met spoed, volgens een onderling overleg, met de noodige Krygsmagt te handelen; om dus het gemeenschaplyk voorgestelde doel te bereiken. Zy zouden intusschen aan hun Krygsmagt, de gepaste bevelen geeven

ven, op dat zy in ſtaat mogten zyn zich in beweeging te ſtellen. LXIX. BOEK.

1791.

De hoop der *Franſche* Uitgeweekenen verzwakt.

Geen wonder dat zulk eene Verklaaring eenen diepen en veelbeloovenden indruk maakte op de gemoederen der gemelde Prinſen, op die der *Franſche* Edelen, en zo veele anderen als vol misnoegen over de gebeurteniſſen in dat Ryk, 't zelve verlaaten hadden in het vooruitzigt om, geſterkt en geſtyfd door andere Mogenheden, de oude Regeeringswyze in 't zelve te herſtellen, en te handhaaven. Deezen door den Heere MONTMORIN afgeſchetst in zynen rondgaanden hier boven medegedeelden Brieve (*), draalden niet om dit hun gunſtig aanlachend vooruitzigt, alomme bekend te maaken. Doch die flikkering van hoope was kortſtondig: want de toezegging voorwaardelyk gedaan zynde, mogt, zints de vrywillige aanneeming van den nieuwen Regeeringsvorm, door den Koning van *Frankryk*, aangemerkt worden, als niet geſchied, en in dat licht beſchouwde men deeze zaak vry algemeen.

Verdwynt nogmeer.

Nog meer taande de hoop deezer uit *Frankryk* geweeken Ryksgrooten, ja verdween bykans geheel, wanneer LODEWYK DE XVI, te midden van Wintermaand, in de Nationaale Vergadering verklaarde, dat hy beſlooten hadt de *Duitſche* Prinſen te verwittigen, om niet langer de Verzameling der *Emigranten* of *Uitgeweekenen*, op hun Grondgebied, te gedoogen, zo min als de

(*) Zie hier boven bl. 136.

LXIX. BOEK. — 1791. de Oorlogstoebereidzelen aan hunne zyde, en zulks voor het midden van eerstkomende Louwmaand; dat hy, by weigering, dezelve als Vyanden van *Frankryk* zou aanzien. Hy gaf tevens te kennen aan den Keizer te zullen schryven, om hem te verpligten zyne goede diensten, en des noods zyn Gezag, als Opperhoofd van het *Duitsche Ryk*, in 't werk te stellen, ten einde de onheilen af te keeren, welke eene lange hardnekkigheid van zommige Leden van het *Duitsche* Bondgenootschap onvermydelyk naa zich moest sleepen. Van 's Keizers tusschenkomst, voegde de Koning 'er nevens, kon men ongetwyfeld veel verwagten; doch hy maakte te gelyk zodanige Krygstoerustingen, als meest geschikt waren om die verklaaringen te doen eerbiedigen: terwyl 'er, wanneer men hier niet na luisterde, voor hem niet anders overschoot dan de Oorlog voor te slaan; een Oorlog, dien een Volk, 't geen plegtig van het maaken van alle Overwinningen hadt afgestaan, nimmer dan uit noodzaaklykheid voert; doch die eene edelmoedige en vrye Natie weet te onderneemen, wanneer eige veiligheid en eer zulks gebieden.

Hoe de Keizer zich verklaarde omtrent de *Fransche* zaaken.

Ten Keizerlyken Hove hadt, zints de Aanneeming des nieuwen Regeeringsvorms in *Frankryk* door den Koning, alles reeds eene andere gedaante aangenomen. De Afgezant van dit Ryk verscheen 'er weder. De Keizer verklaarde genegen te zyn om alles, wat in zyn vermogen was, tot genoegen van den Koning en de Koningin te

te willen aanwenden, dat hy gezind was met *Frankryk* in goede verſtandhouding te leeven. Hy gelastte de Bevelhebbers zyner Zeehavenen, de nieuwe *Franſche* Vlag, even als de voorige, te erkennen. Hy deedt meer, door in 't laatſte van Slachtmaand, verſcheide *Europiſche* Mogenheden aan te ſchryven, „ dat hy, daar de toe- „ ſtand des Konings van *Frankryk*, welke „ in de maand July tot eenen rondgaan- „ den Brieve aanleiding hadt gegeeven, „ zedert veranderd was, oordeelde dat men „ dien Vorst als vry, en dus ook diens „ aanneeming van den Regeeringsvorm, en „ alle daaden, daar uit voortgevloeid, als „ wettig en van kragt zynde, moest aan- „ merken; als mede, dat hy hoopte dat „ deeze aanneeming de goede Orde in „ *Frankryk* zou herſtellen, en de party „ der Gemaatigden, overeenkomſtig den „ wensch van zyne Allerchristlykſte Ma- „ jeſteit, de overhand doen behouden." — „ Dan," voegt hy 'er nevens, „ daar dit „ verlangen des Konings, tegen alle ver- „ wagting, zou kunnen verydeld, en alle „ losbandigheid en geweldige buitenſpoo- „ righeden, met betrekking tot den Ko- „ ning, zouden kunnen vernieuwd wor- „ den, meende hy, dat alle de Mogenhe- „ den, aan welken hy zich vervoegd hadt, „ van de onder elkander beraamde maatre- „ gelen nog niet moesten afzien; maar „ door hunne Gezanten te *Parys* doen ver- „ klaaren, dat hunne Verbintenis in wee- „ zen bleef, en zy gereed waren, om de

LXIX. BOEK.
——
1791.

LXIX. BOEK. — 1791. „ Regten des Konings, en der *Fransche* Mo-„ narchie, in allen gevalle, gezamenlyk „ te handhaaven."

Hoe de Koning van *Pruissen*. De Koning van *Pruissen*, hadt, ten aanziene van de toetreeding des *Franschen* Konings tot den nieuwen Regeeringsvorm, gezegd, „ dat het deel, 't welk hy aan die „ gebeurtenis nam, aan zyne erkentenis „ voor die gevoelens beantwoordde, waar „ van hem de Koning op nieuw de dier-„ baare verzekering gegeeven hadt."

De *Fransche* Uitgeweekenen scheppen eenigen moed. Dit waren de erkende gevoelens van den Keizer en den Koning van *Pruissen* ten aanzien van de keer, welke de zaaken in *Frankryk* genomen hadden, zints hunne zamenkomst te *Pilnitz*. Schoon deeze wel zeer de hoop fnuikten der uitgeweeken *Franschen*, om eenmaal gewapend in hun Vaderland te rug te keeren, en de oude Orde van zaaken te herstellen, bleeven zy zich aanhoudend, van de voorloopige Verbintenis te *Pilnitz*, nog eenig goed spellen. De verklaarde erkentenis des Keizers, die anders hun hoop moest te nederslaan, was voorwaardelyk, en veelligt konden 'er gebeurtenissen, daar aan niet beantwoordende, ontstaan. De Koning van *Pruissen* hadt zich in zo algemeene bewoordingen over dit stuk uitgelaaten, dat het luttel betekende, en rekenden zy daar en boven op zodanige Mogenheden, die, met den Koning van *Spanje*, zich niet konden overreden, dat de stap, door Koning LODEWYK gedaan, *vrywillig* geschied was, waar aan ook, ondanks de verklaaringen en betui-

gin-

gingen ten dien opzigte, met veel gronds, twyfel viel. LXIX. BOEK. 1791.

Voorts bleef in hoe verre de Verbintenis te *Pilnitz* geslooten, tot de *Fransche* zaaken, en de gevolgen van dezelve, betrekking hadt, en welke daar van de bepaalde inhoud was, een diep geheim. Alles wat men, met zekerheid, des kon zeggen, bestondt hier in, dat die Verbintenis op een Verdrag van Vriendschap en Verdeediging stondt uit te loopen, dat de Voorwaarden tot hetzelve getekend waren, als mede dat van deeze gebeurtenis, door den Aartshertoglyken Gezant van *Oostenryk*, den Vryheer VAN BORIÉ in Wintermaand aan den Ryksdag werd kennis gegeeven, „ dat de handhaaving en verzekering van „ de *Duitsche* Regeeringsgesteltenisse, en „ de Regten van het Keizerryk, eene van „ de weezenlykste grondslagen uitmaakte, „ en de beide Vorsten zich op het oogenblik van deeze gelukkige vereeniging, „ op de heiligste wyze, verbonden hadden, om die Regeeringsgesteldheid te „ handhaaven, en te verzekeren."

Hoofddoel der Verbintenis te *Pilnitz*.

Dit oogmerk was aan alle Leden van het *Duitsche* Ryk hoogst aangenaam; doch 't zelve gaf, dewyl de beide Partyen in deeze Onderhandeling en Verbintenis betrokken, zich met gemelde algemeene bekendmaaking vergenoegden, zonder in eenig verslag aangaande de Artykelen zelve te treeden, zommigen aanleiding tot bekommering, en men verbeeldde zich, dat het evenwigt van het *Duitsche* Ryk door dee-

Zwaarigheden by de Leden des *Duitschen* Ryks over die Verbintenis.

LXIX. BOEK. — 1791. deeze Mogenheden, zints een halve eeuw bewaard, niet langer bestondt, of althans, dat de naauwe Verbintenis van twee zo aanzienlyke Leden des *Duitschen* Lichaams, alle de andere zou noodzaaken, om die maatregels te volgen, welke de beide verbondene Hoven mogten goedvinden voor te schryven.

Opklaaring derzelven. Naardemaal deeze ongerustheid niet in den boezem opgekropt bleef, kreeg, en het Hof van *Berlyn*, en van *Weenen* des te weete. Dit hadt wel geene geheele ontdekking van het te *Pilnitz* vastgestelde ten gevolge; maar gaf aanleiding, dat zyne *Pruisfische* Majesteit op den Ryksdag te *Regensburg*, in Wintermaand, by monde van zynen Gezant, eene verklaaring liet doen, strekkende, aan den eenen kant, om de berigten, welke men door het Ryk verspreid hadt, wegens den gevaarlyken invloed der geslootene Verbintenisse met den Keizer op de bewaaring der Regten en vrye Regeeringsgesteldheid van het *Duitsche* Ryk tegen te gaan, aan den anderen kant, om de Leden van 't zelve, wegens den waaren aart dier Verbintenisse te onderrigten, en langs dien weg de deswegen opgevatte bekommeringen te doen ophouden. —— De *Oostenrykſche* Gezant deedt, van wegen zynen Mester, aan de Rykseden eene soortgelyke verklaaring: beide werden zy, door de Afgevaardigden der Ryksvorsten met erkentenis van wegen hunne Meesters ontvangen.

Meer

LXIX. BOEK.

1791. Nadere gerust-ftelling.

Meer dan woorden fpraaken op deezen Ryksdag. De Keizer bekragtigde het Ryks befluit van zommige *Duitfche* Vorften over de *Franfche* Regeering, met betrekking tot hunne Bezittingen in den *Elfas* en *Lotharingen*. Hetzelve bevatte, dat men zich ftandvastig aan de Vredestractaaten zou houden, welke met de *Franfche* Kroon beftonden, gelyk ook aan de Overeenkomften, door de Voorzaaten van den Keizer, als Hoofd des *Duitfchen* Ryks, met toeftemming van de Keurvorften, Vorften en Stenden geflooten, en, in tegendeel, geen agt geeven op alle infchiklykheid of onderwerwerping, welke de Leden, of byzondere Perfoonen, tot het Ryk behoorende, met betrekking tot hunne Bezittingen in den *Elfas* en *Lotharingen*, voor zich zelven, buiten toeftemming van den Keizer, of het Ryk, mogten beloofd hebben. — Dat de Schikkingen door de *Franfche* Nationaale Vergadering gewelddaadig gemaakt, en uitgevoerd tegen de Stenden en byzondere Perfoonen van het *Duitfche* Ryk, in den *Elfas*, *Lotharingen* en elders, gehouden moesten worden van onwaarde, ftrydig met de Tractaaten, en van zulk eenen aart, dat niet alleen de Regten van den Keizer en het Ryk behoorden gehandhaafd te worden; maar ook dat men niet kon vermyden om zich deeze zaak, ten behoeve der beledigde Stenden, en andere byzondere Perfoonen des Ryks, aan te trekken. — Dat de Keizer, fchoon het antwoord van den *Franfchen* Monarch geen-

LXIX. BOEK. — 1791. zins aan de algemeene verwagting voldaan hadt, egter reden meende te hebben om te gemoet te zien, dat die Vorst, op eene verdere voorſtelling, in naam van hem en van het Ryk gedaan, zich wel gewillig zou betoonen, om de bezwaaren, waar over men klaagde, in het vriendlyke te herſtellen; der beledigende Partyen de vrugten en inkomſten te vergoeden, van welke men ze, tot dus verre beroofd, hadt, en alles weder op eenen voet te brengen, met de Vredesverdragen overeenkomſtig. — Dat hy, in eenen Brieve aan den Koning van *Frankryk*, in zynen naam, en in den naam des geheelen Ryks, zich verklaard hadt tegen alles, 't geen zedert Oogstmaand des Jaars MDCCLXXXIX, tot ſchending dier Verbintenisſen gedaan was, en reeds aan de beledigde Ryksſtenden en anderen onder het Ryk behoorende, de kragtdaadigſte hulp zou hebben verleend, indien de bekende billykheid van den *Franſchen* Monarch hem niet deedt hoopen, dat alles nog in het minlyke, overeenkomſtig de Vredesverdragen en aangegaane Verbintenisſen, herſteld zou worden. — Ten ſlot van dit Keizerlyk beſluit ter bekragtiging ontmoeten wy eene kennisgeeving van 's Vorſten misnoegen, wegens de deels vreemde, deels binnenlandſche Geſchriften, welke men in *Duitschland* deedt rondloopen, beginzels verſpreidende, eeniglyk geſchikt om den Onderdaanen een geest van weerſpannigheid tegen hunne Regeeringen in te boezemen. Hy vertrouwde wel ten vollen

Digitized by Google

len van alle de Onderdaanen des Ryks, dat zy zich door niets dergelyks zouden laaten verleiden om van de *Duitsche* Getrouwheid af te wyken; veel min om zich tot Oproer te laaten aanzetten; doch was niet in gebreke gebleeven, om, overeenkomstig met zyne Vaderlyke genegenheid jegens het Ryk, en ingevolge van den zeer agtenswaardigen raad der Keurvorsten, Prinsen en Stenden, aan alle Kreitzen te schryven, en hun aan te maanen, om de verspreiding van oproerige Schriften en Beginzels te beletten, en overeenkomstig met de Regeeringsgesteldheid van het Ryk, den staat van Verdeediging, waar in zich het *Duitsche* Lichaam, ter handhaaving van de rust en openbaare veiligheid moet bevinden, op eenen goeden voet, te herstellen; ten einde daar door, aan den eenen kant, met zo veel te meer zekerheids te verhoeden, dat onnozele lieden zich hier en daar, door valsche vertoogen tot eenige kwaadwilligheid jegens hunne Overheden, of wie het ook zy, of zelfs tot openbaare beweegingen of wanordes lieten verleiden; en, aan de andere zyde, om, wanneer onverhoopt op de eene of andere plaats eenen Opstand ontstaan mogt, een kwaad van dien aart kragtdaadig te keer te kunnen gaan (*).

LXIX. BOEK.

1791.

De Brief aan den Koning van *Frankryk*, van welken de Keizer in deeze Bekragtiging

's Keizers dreigend

(*) *Historisch Schouwtooneel* voor 1791. *Bylage* XVIII.

LXIX. BOEK. 1791 Beschryven aan Frankryk

ging gewaagt, behelsde veel verwyts, en eene plegtige tegenverklaaring, gepaard met de betuiging van zyne bereidvaardigheid, om die hy als door *Frankryk* bezwaarden hadt afgemaald, „ op zulk eene „ wyze te hulp te komen, als de waardigheid zyner Keizerlyke Kroon, de „ Verbintenisſen van het Ryk en de alge-„ meene Grondwetten, zouden vorderen." — Dit beſluit, met de Ryksſtanden genomen, zou reeds door de kragtdaadige middelen, welke in zyne magt waren, ten uitvoer gebragt zyn; doch men wilde vóór af nog den weg van zagtheid beproeven, om den Vrede met het *Duitſche* Ryk te bewaaren (*). — Een Vrede, welke aan eene zyden draad hing, en moest breeken, de toenmaalige geſteldheid des *Franſchen* Volks en 's Keizers verklaarde bedoelingen in aanmerking genomen zynde. Een Vredebreuk, die niet misſen kon ons Land, met 's Keizers Bondgenoot den Koning van *Pruisſen* zo naauw, en met den Keizer eenigermaate verbonden, in de rampen des Oorlogs in te wikkelen, welke ook eerlang uitborst; doch welks beſchryving in een ander Tydvak valt. Dit aanleidelyke dier Vredebreuke wilden wy wat uitvoeriger te boek ſtellen: dewyl het ons ter ontwikkeling van volgende Gebeurtenisſen te ſtade zal komen, en die, zonder dit kortlyk gemelde, met eene duisternis zouden omgeeven blyven, niet op te klaaren, dan door

(*) *Hist. Schouwtooneel* voor 1791. *Bylage* XV.

door teffens het voorgevallene tusfchen den Keizer en *Frankryk*, ten deezen dage, elders op te zoeken.

1791. Gerustftellende Uitfchryving van den Dank- en Bededag der Algemeene Staaten.

Schoon eenige deezer nevelen zich voor 't eenigzins opgeklaard ftaatkundig oog niet wel konden verbergen, fcheen de Staatshemel geheel onbewolkt by de Algemeene Staaten, ten tyde hunner jaarlykfche Uitfchryving van den gewoonen Dank- en Bededag. Met zo veel opgeruimdheids, als immer voeren zy den Landzaaten te gemoete; „ De Vrede, dat dierbaar gefchenk „ voor een Volk, is onder ons bewaard „ gebleeven, en, daar genoegzaam alle „ Ryken en Staaten van *Europa* door Oor„ logen, door toerustingen of door be„ klaagenswaardige Beroertens, gefchokt „ worden, zyn wy niet alleen in rust ge„ bleeven; maar onze Republiek heeft „ ook, met haare Geallieerden een middel „ in GODS hand mogen zyn om den ver„ deren voortgang van het Oorlogsvuur, „ en der Verwarringen in andere Landen, „ paalen te helpen zetten. De overvloed „ van het noodzaaklyk Leevensonderhoud „ heeft alle oorden van ons Gemeenebest „ vervuld. De fchaarsheid is in voorraad „ veranderd. De Landman is door een „ gezegende Oogst verblyd. De Weiden „ zyn bedekt met het nuttig Vee. De „ Koophandel en Zeevaart herleeft in vee„ lerlei takken. Geene doorgaande befmet„ lyke Ziekten hebben onze Landpaalen „ aangeftooken. Geen harde Winter heeft „ de hand van den Arbeider toegeflooten."

Meer-

LXIX. BOEK. —— 1791. Byvoeging der Staaten van *Zeeland*.

Meermaalen, schoon schaars, gebeurde het, dat Staaten van byzondere Gewesten, of dat enkele Steden, zich met de Algemeene Uitschryving, ter oorzaake van verschillende Staatsbegrippen, niet vereenigden (*), en hunnen Ingezetenen of Burgeren eene andere voorhielden. Staaten van *Zeeland* konden, ten deezen Jaare, in die ruime uitboezemingen van 's Lands Zegeningen niet berusten; doch gaven aan dit gedeelte eene andere wending, of voegden 'er deeze uitbreiding aan toe; „ Daar „ nu alle de genoemde Zegeningen de „ zigtbaarste blyken draagen, dat de God- „ lyke Goedertierenheid en Weldaadigheid „ over ons nog geen einde hebben, zou- „ den wy daar omtrent zeer roekloos ver- „ keeren, indien wy, by alle deezen, geen „ agt gaven op die Merktekenen, welke „ het der Godlyke Voorzienigheid behaagt „ dit Volk en Land voor oogen te stellen, „ en hetzelve daar door als van verre te „ waarschuwen, dat, indien het genot van „ Voorspoed de harten der Inwoonderen „ niet beweegen kan tot een waaragtig „ inzien omtrent derzelver verkeerd be- „ staan, het aanbiddelyk Opperweezen „ dan middelen in zyne hand heeft om „ zo een Volk, door wegen van tegen- „ spoed, te verminderen en te vernederen. „ Wy erkennen, dat de Koophandel en „ Zeevaard, in eenige gedeelten van het „ Ge-

(*) Zie onder andere onze *Vaderl. Hist.* IV. D. bl. 185—190.

„ Gemeenebest, het hoofd wel opbeuren; „ maar de geduurige afneeming van die „ voornaame takken van welvaart en be- „ ſtaan binnen deeze Provincie, gevoegd „ by de onzekere uitkomst der maatrege- „ len, die tot behoud van de *Oost* en „ *West-Indiſche* Maatſchappyen worden „ aangewend, geeft te rechte nadenken, „ dat alle menschlyke poogingen wel eens „ ongenoegzaam kunnen zyn. —— Hier „ by komt, dat, ſchoon geen harde Win- „ ter de hand van den Arbeider toege- „ ſlooten heeft, de geduurige Stormwin- „ den, in dit Saiſoen, en in 't byzonder „ die in Sprokkelmaand laatstleden, door „ den daar by gepaard gaanden hoogen „ Vloed, in verſcheide oorden van het „ Vaderland en in deeze Provincie aan- „ merkelyke ſchade en kosten veroorzaakt „ hebben, die gevoegd by de aanhoudende „ Plaag van het Zeegewormte, zodanig „ zullen vermeerderen, dat hier door de „ last der Provinciaale Finantien niet wei- „ nig zal worden bezwaard." —— Dan dit onderſcheid in de Uitſchryvingen bepaalde zich meest tot Gewestlyke belangen, en gewaagden Staaten van *Zeeland*, zo min als de andere, van donkere wolken, die een Staatsonweer dreigden.

Wel konden Staaten van *Zeeland* goedkeuring geeven aan het donker gedeelte van het Tafereel wegens 's Lands inwendigen en Zedelyken toeſtand, aan de uitgeboezemde klagten; „ Waar is die bran-

„ den-

Digitized by Google

LXIX. BOEK. — 1791. „ dende yver voor den Godsdienst, die
„ weleer het cieraad van *Nederlands* Inge-
„ zetenen plagt te zyn? De betreurens-
„ waardige Onverschilligheid in dit gewig-
„ tig stuk, opent eene wyde deur voor
„ een menigte van vreemde gevoelens,
„ die onder het schynschoon kleed van Ver-
„ lichting des Menschdoms, de zuivere
„ Leer des Euangeliums ontluisteren, ja
„ zelfs de gronden van den Godsdienst
„ ondermynen. En daar de Liefde GODS
„ uit de harten der Menschen wykt, wor-
„ den ook de banden der Liefde des Naas-
„ ten verbrooken, en alle de betrekkingen
„ in de Burgerlyke Maatschappy verliezen
„ haaren klem. De Zedigheid verandert
„ in Losbandigheid; de Naarstigheid in
„ Bedryfloosheid; de Spaarzaamheid in
„ Verkwisting; de Eerlykheid in Bedrie-
„ gery; en een Staat, daar zulk een ver-
„ val plaats heeft, gaat van schreede tot
„ schreede na zynen ondergang. — De
„ vrugten zelfs der Vryheid worden mis-
„ bruikt, om de waare Vryheid onkenbaar
„ te maaken: immers de Drukpers, die
„ onbelemmerd moet zyn, om nutte waar-
„ heden onder het Menschdom te ver-
„ spreiden, overstelpt het Land met Ge-
„ schriften, die de Onderwerping aan God-
„ lyk en Menschlyk Gezag bestryden; en
„ terwyl een geest van eigenwilligheid en
„ waanwysheid zich aan Nieuwigheden ver-
„ gaapt, wordt het genoegen en de dank-
„ baarheid voor de Voorregten, die *Ne-*
der-

„ *derlands* Ingezetenen waarlyk genieten „ kunnen, niet gevoeld, niet erkend (*).” LXIX. BOEK.

1791.

Hoe veel waarheids in een andere trek der Schildery van de Godsdienstige en Zedelyke Gesteldheid der Ingezetenen mogt gevonden worden, zal men 'er algemeenheid en overdreevenheid aan moeten toekennen, en de spooren van Partyschappe laaten zich duidelyk ontwaaren. Aan vertoonmaaking van Godsdienstigheid ontbrak het egter niet. — Als eene byzonderheid daar toe door veelen gebragt, vinden wy opgetekend, dat, by het jaarlyks te velde trekken van een gedeelte des Krygsvolks op de Vlakte van *Waasdorp*, de Wapenschouw met een meer dan gewoon vertoon van Godsdienstigheid pronkte: naardemaal twee *'sGravenhaagsche* Kerkleeraars REGULETH en FRIESWYK, als Veldpredikers, ieder daar eene Leerreden deeden, en den Eerdienst verrigtten, bygewoond door den Erfstadhouder, den Erfprins en eene menigte van Toehoorders, zo uit het Campement, als uit 's *Gravenhaage*, en elders derwards zamengevloeid (†).

Byzonderheid by den Wapenschouw te *Waasdorp*.

Met het einde van Zomermaand vertrok de Stadhouder, met zyn Gezin, na *Breda*. Behalven de gewoone Bezoeken door hem afgelegd, ging zyne Hoogheid dit Jaar, voor de eerste keer, na eene Heerlykheid in *Gelderland* in den Jaare MDCCLXXVII door hem gekogt (§), de Heerlykheid *Bor-*

De Prins betrekt zyne Heerlykheid *Borkulo*.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1791. bl. 370 en 402.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1791. bl. 516. 517.
(§) Zie onze *Vaderl. Hist.* I. D. bl. 104.

Digitized by Google

LXIX. BOEK. — 1791.

Borkulo. Jonkheer VAN HEECKEREN VAN ZUIDERAS, Drosſaart dier Stad en Heerlykheid, ontving hem nevens de Magiſtraat. Begroetingen, Vreugdebetooningen, Verlichtingen, by dusdanige gelegenheden gebruiklyk, ontbraken 'er niet; deeze werden hem, op alle de Plaatzen dier Heerlykheid toen door hem bezigtigd, onder veelvuldig vreugdegeroep, geſchonken (*).

Voltrekking des Huwlyks van den Erfprins.

De Egtverbintenis des oudſten Zoons van WILLEM DEN V. met de Prinſesſe FREDRICA LOUISA WILHELMINA VAN PRUISSEN werd op den eerſten van Wynmaand, te *Berlyn* voltrokken. Van deezen dag ter beſtemde Huwelyksplegtigheid hadt zyne Hoogheid de Algemeene Staaten en Staaten van *Holland* tydig de weete doen toekomen. Op hoe groot een afſtand ook, bleef die Egtverbintenisſe in *'s Gravenhaage* niet ongedagt, de Burgers betoonden des veel vreugds.

De Getrouwden te *Utrecht* ontvangen.

Het thans Prinsgezind *Utrecht* rekende het zich een groote eere, en een uitſteekend geluk, zyne Hoogheid, diens Gemalin, het nieuwlings getrouwde Paar, en andere Vorstlyke Perſoonen, op de reis van het Lusthuis 't *Loo* na *'s Gravenhaage*, binnen zyne muuren, onder het losbranden, van 't Geſchut en Klokkenſpel, te ontvangen. De Regeering wagtte dien ſtoet ter begroetinge op by de *Wittevrouwen Poort*. Het nieuw getrouwde Vorstlyk Paar was vergezeld van dertig Ruiters, die 't zelve tot aan

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1791. bl. 1198.

aan *Woerden* begeleidden. De Krygsbezetting der Stad ſtondt geſchaard. De Generaal Baron Bentinck, Bevelhebber van het binnen *Utrecht* gelegerd Krygsvolk, reedt in ſtaatlyken optocht te paard voor de koets der jeugdige Egtgenooten door de Stad tot buiten de *Catharyne Poort*. De ſtraaten, door welke de trein van elf koetzen, ieder met zes paarden beſpannen, reedt, waren opgepropt met nieuwsgierige en juichende aanſchouwers, en gaf het niet minder drukte buiten de Poorten.

Derzelver aankomst in *'s Haage*.

Toejuichingen ontbraken 'er desgelyks niet, wanneer die Vorstlyke Stoet, den negen en twintigſten van Wynmaand, op de Oranje Zaal aankwam. By dit Lusthuis was eene aanzienlyke Eerwagt van Grenadiers, Musquettiers met een Vaandel, Hautboisten, en wat verder ſtaatſie kon byzetten. De vrolykheid hadt 'er haar zetel gevestigt. De Officieren van de *'s Gravenhaagſche* Krygsbezetting deelden in die voorbereidende Feestvieringen. De nieuwlings Getrouwden bleeven op dat Lusthuis; doch het overige Stadhouderlyk Gezin toog na *'s Gravenhaage*, waar de plegtige Inhaaling van den Erfprins, nevens zyne Gade, met groote ſtaatlykheid, eerlang zou plaats hebben, tot welke men zich gereed maakte, als mede om te voldoen aan het voorſchrift des Hofs van *Holland*, en van de Magiſtraat van *'s Gravenhaage*, om hunne Huizen, of de Straaten voor dezelve, te verlichten, op den tweeden van Slachtmaand, den dag ter openbaare Intreede

Digitized by Google

LXIX. BOEK. van den Erfprins met zyne Gemalinne bestemd.

1791. Openlyke intreede der Getrouwden in den *Haag*.

Deeze dag brak aan. De staatlykheid nam eenen aanvang met den optocht der Schuttery van *'s Gravenhaage* na 't *Huis in 't Bosch*. De Opper-Hofmeester en Opperstalmeester verscheenen met de Vorstelyke Rydtuigen, ter afhaalinge van het doorlugtig Paar bestemd. Staatlyk en Vorstlyk was de optocht. De Koetzen, waar in het openlyk intreedend Paar zat, en die met aanzienlyke Persoonen van beiderlei Sexe, tot het Hof en Hofgezin behoorende, vervuld waren, werden voorgegaan door een stoet van Krygsvolk, te voet en te paard, van dezelve by afdeelingen vergezeld, en sloot Paardenvolk den Statiestoet op.

Een en twintig kanonschoten begroette den trein op 't oogenblik dat dezelve aan de Hofplaats kwam. Zy dootreedt de aanzienlykste straaten na het Stadhouderlyk Kwartier, waar de Ouders met het Hofgezin, het jeugdig Paar ontvingen, en verwelkomden. Alles vertoonde schitterende pragt. Hier vertoefde het hooge Gezelschap, hieldt 'er den maaltyd, en werden de Egtelingen, met zo veel ommeslags ontvangen, niet zonder plegtigheid na het Oude Hof geleid om 'er den intrek te neemen. 's Avonds haalde de blyde Burgery het hart op by de bevolene Verlichting: terwyl 'er op 't Stadhouderlyk Kwartier groot Cirkel plaats hadt.

De

De eerstvolgende dagen waren ter Gelukwensching bestemd. In deezen gingen voor de Afgevaardigden van hun Hoog Mogenden bestaande uit den Graaf VAN WELDEREN wegens *Gelderland*; VAN DEN SANTHEUVEL en de Baron VAN WASSENAAR wegens *Holland*; de Baron VAN LYNDEN TOT BLITTERSWYK wegens *Zeeland*; de Heer PESTERS wegens *Utrecht*; de Baron RENGERS wegens *Friesland*; de Baron SLOET TOT WESTERHOLT wegens *Overysfel*; de Heer VAN IDSINGA wegens *Groningen*, en de Griffier FAGEL.

LXIX. BOEK. 1791. Geluk-wenschingen.

Om uit Staaten van *Holland* die groete af te leggen, waren benoemd de Baron WILLEM LODEWYK VAN WASSENAAR, Heer van *Starrenburg*, wegens Ridderschap en Edelen, ARNOLDUS ADRIAAN VAN TETS, Vryheer van beide de *Goudriaanen*, wegens *Dordrecht*; JEAN LA CLÉ, wegens *Haarlem*; CANZIUS ONDERDEWYNGAARD wegens *Delft*; ADRIAAN VAN HEUSDEN wegens *Leyden*; JAN ELIAS HUIDECOPER, Heer van *Maarseveen*, wegens *Amsterdam*; FRANCOIS DE MEY, Heer van *Nieuwlekkerland* wegens *Gouda*; JOHAN GERBRAND VAN MIEROP wegens *Rotterdam*; JOHANNES WILHELMUS VAN HANSWYK wegens *Alkmaar*; HERMAN BERCKHOUT wegens *Hoorn*, en ANDRIES SLYPER wegens *Enkhuizen*.

Afgevaardigden uit de Staaten der overige Gewesten des Bondgenootschaps maakten desgelyks hunne opwagtingen, zo by het nieuwlings verbonden Paar als ten Stad-

 hou-

LXIX. BOEK. —— 1791.

houderlyken Hove. —— Uit den Raad van Staaten, uit de Generaliteits Rekenkamer, uit de Admiraliteiten, verscheenen desgelyks gelukwenschende Bezendingen. Alle deezen werden op hun beurt ten prachtigen Maaltyde getoefd. —— De Hoofden der *'s Gravenhaagsche* Schuttery, de Kerkenraad der Hofplaatze, lagen hunne begroetingen af. —— Daar toe Afgevaardigden van de Kerkelyke Synode in *Gelderland* boezemden hunne Gelukwenschingen uit. —— De *Portugeesche Joodsche* Natie in *'s Haage* gedagt op eene onderscheidende wyze aan deeze Egtverbintenisse (*).

Lyfrente der Prinsesse door *Holland* toegelegd.

Onder alle Gelukwenschers staaken Staaten van *Holland* uit. Deezen hadden in Bloeimaand besloten aan de Koninglyke Prinses FREDERICA LOUISA WILHELMINA eene Lyfrente, ten bedraage van 15000 Guldens 's jaars, ter gelegenheid van dit Huwelyk met den Erfprins, toe te leggen; en vervolgens vastgesteld deeze in een Gouden Doos, ter waarde van 1800 Guldens, door eene plegtige Bezending, aan te bieden (†).

Lyfrente van *Zeeland*.

Schoon eenigen dit eene onnutte weggeeving van 's Lands Penningen oordeelden, voor een Gewest, dat zo lange en zo dikwyls klagten uitboezemde, wegens Bezwaar en Geldgebrek, wraakten veelen nog

(*) Wat ter deezer gelegenheid voorviel, vermeld de *N. Nederl. Jaarb.* voor 1791. bl. 1813—1820. in 't breede.

(†) BOUWENS *aan zyne Committenten* bl. 258.

Digitized by Google

nog meer het Staatsbefluit eenes zints lange ten agtergaanden, diep in fchulden gezonken, en des aanhoudend jammerenden Gewests. Staaten van *Zeeland* naamlyk hadden in Zomermaand goedgevonden, dat aan den Erfprins van *Oranje* zou worden te kennen gegeeven, dat hun Ed. Mogenden op het gedaane voorftel van de genegenheid der Staaten van *Gelderland*, om, het zy uit de Generaliteits Kas, of wel anders Quotaswyze, door de Gewesten hem, ter gelegenheid van zyn Huwelyk, aan te bieden eene Lyfrente van 30,000 Guldens 's jaarlyks, of zo veel minder of meerder, als waar toe geneigdheid by de Gewesten mogt gevonden worden, zeer bereid waren, om daar toe, op de een of de andere der voorgeftelde wyzen, indien men des ter Algemeene Staatsvergaderinge een voorftel mogt doen, met de overige Bondgenooten, toe te ftemmen. — Doch dat, ingevalle deswegen, uit hoofde van de fchikkingen by zommige Gewesten desaangaande reeds genomen, niets mogt worden voortgebragt, Staaten van *Zeeland*, ter gelegenheid van dit Hooge Huwelyk, aan de beide aanftaande Egtgenooten aanboden eene Lyfrente, ten Lyve van de Koninglyke Prinfesfe, van 300 *Ponden Vlaams*, jaarlyks, in te gaan met den Trouwdag. Dat deeze Lyfrente, ingevalle zyne Hoogheid de Erfprins, ten eenigen tyde, in de daadlyke uitoefening en het genot der Waardigheden van Erfftadhouder, Capitein en Admiraal van *Zeeland* zou getreeden zyn, of

LXIX. BOEK.

1791.

 by

LXIX. BOEK. — 1791. by Hoogstdeszelfs onverhoopt overlyden vóór dit gebeurde, zou blyven alleen ten behoeve van haare Koninglyke Hoogheid, haar leeven lang (*).

Van het gemelde Voorſtel door *Gelderland* gedaan, kwam niets. En daar *Holland* voor zich zelve bovengemelde Aanbieding deedt, was *Zeeland* desgelyks verbonden tot de voorgeſlaagene Lyfrente. Andere Gewesten, zo verre ons bekend is, lieten het by mondlyke Gelukwenſchingen berusten. Dat *Holland* en *Zeeland* deezer wyze op zich zelven ſtonden, heeft een misſchien niet ongegrond vermoeden doen gebooren worden, dat de Invloed, dien een eerst Staatsdienaar thans in *Holland* hadt, en wiens invloed op *Zeeland* voorheen zo groot, nog by lange na niet geheel verdweenen was, de oorzaak moge geweest hebben, dat die beide Gewesten, door byzondere Staatsbeſluiten, ten voordeele van dit Vorstlyk Paar, de andere hebben willen opwekken om dit voorbeeld te volgen, de bezwaarlykheid inziende om eene Gifte, ter gelegenheid van dit Huwelyk, Quotaswyze, op een wenſchelyken voet, 'er door te krygen, daar dit netelig ſtuk nog onafgedaan hing. Wat hier van zyn moge, het hadt een vreemd aanzien, dat het zo zeer bezwaarde *Holland*, het onder den last der Staatsſchulden wegzinkend *Zeeland*, de eenige Gewesten waren, die,

(*) *Not. van Zeel.* 8 Juny 1791.

Digitized by Google

die, te deezer gelegenheid, Geldaanbiedingen deeden.

LXIX. BOEK.

1791.

De Jaardag der nieuw getrouwde Prinsesse gevierd.

Min vreemd, of liever zeer eigenaartig, was het, dat men een Vier- en Vreugdedag hier te Lande, en byzonder in de Hofplaats, te meerder hadt, door den Jaardag der nu aan het Stadhouderlyk Huis vermaagschapte Prinsesse van *Pruissen*. Zy tradt den achttienden van Slachtmaand in haar achttiende Jaar, en bleef men niet agter, om dien Dag met Gelukwenschingen, Vreugdebetooning en Feestviering, boven al ten Stadhouderlyken Hove, door te brengen (*).

Het voorschrift des openbaaren Gebeds in *Holland* verbreed.

Hoorn, ter Staatsvergadering van *Holland* meermaalen zeer voorbeeldlyk naauwgezet op 't geen, by den openbaaren Godsdienst, het bidden voor 's Lands Magten, en hooge Staatspersoonen, betrof, was de eerste met ter Staatsvergaderinge het Voorstel te doen, om het Formulier van Voorbidding te verbreeden, en agter de woorden, *voor zyne Doorlugtige Hoogheid den Heer Erfprinse van Oranje en Nassau*, te stellen, *benevens Hoogstdeszelfs Koninglyke Gemalin, en de Afstammelingen van het Doorlugtig Huis van Oranje en Nassau*. Men keurde dit goed, en werd de noodige Aanschryving gedaan om aan deeze Verbreeding stiptlyk te voldoen (†).

'tLot der na *Frankryk* uitgeweekenen.

Meermaalen hebben wy het voeglyk gekeurd, om, by het vermelden van den voor-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1791. bl. 1820.
(†) *Resol. van Holland* 9. Dec 1791.

LXIX. BOEK. 1791 voorspoed en vreugde der in den Lande thans heerschende, en zich meer en meer vast in den zetel des Bewinds bevestigende Partye, het oog te wenden, op het gedeelte onzer Landgenooten den Vaderlyken grond, by den afgeloopen Staatsstorm, ontvlugt. Laatstmaal verlieten wy de na *Frankryk* geweekenen in geen gunstige omstandigheden (*). De taal des Heeren VAN HOEY, ten dien tyde, zo vol nadruks gevoerd, waar in hy onder anderen uitriep, „ de Beschermengel van *Frankryk* heeft „ de denkbeelden van Vryheid en van „ Regtvaardigheid en Deugd doen ontstaan. „ By U bestaat eene *Agtbaare Vierschaar*, „ daar deeze geheiligde Naamen nog geëerbiedigd worden, en daar, daar is het „ dat wy hoopen gehoord te zullen worden (†)," bleek eene geenzins ongegronde Voorspelling te weezen, schoon het eenigen tyd aanliep dat de vervulling schemeragtig opdaagde.

Inhoud eens Geschrifts aan de Nationaale Vergadering in den voor- De uitgeweekene *Nederlandsche* Patriotten, welke zich in *Frankryk* bevonden, hadden in Bloeimaand des Jaars MDCCXC een Geschrift opgesteld en getekend, 't geen zy, om byzondere redenen, eerst in die Maand des Jaars, 't welk wy thans beschryven, aan de Nationaale Vergadering ter

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXII. D. bl. 371.
(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* als boven bl. 376. Wy hebben daar aangemerkt, dat de Heer VAN HOEY door die *Agtbaare Vergadering* de *Nationaale Vergadering* bedoelde. Hy schreef dit stuk in Wintermaand des Jaars 1789.

ter hand ſtelden. *Zy* vangen op deezen trant aan — „ Republikeinen, uit hun Vaderland verjaagd, door het heerschzugtig geweld van den eerſten Staatsdienaar, door het Vuur, het Zwaard, Bannisſementen en Plunderingen van hunne haardſteden en altaaren verwyderd, zyn aan hunnen Bondgenoot een veilige ſchuilplaats komen verzoeken, en die hulp en onderſtand, welke zyne Regtvaardigheid aan de ongelukkige Vryheid hadt toegezegd. —— Zy hebben, ten voordeele van die Vryheid, niet ingeroepen de middelen van eene kragtdaadige beſcherming, welke men hun, in meer gunſtige dagen, hadt aangeboden, en op welke zy hun *grootſte*, zo niet hun eenigſte hoop hadden gevestigd. —— Met geheel *Europa* overtuigd, dat de wet van noodzaaklykheid alleen onoverkomelyke verhinderingen heeft kunnen opleeveren, tegen het in 't werk ſtellen van die poogingen, welke zy grond hadden te verwagten van de Goede Trouw en het Politiek Belang van *Frankryk*, hebben zy dien grooten tegenſpoed geduldig gedraagen, met een gevoel van onderwerplykheid, 't welk en hun zelven, en hunnen Edelmoedigen Bondgenoot, tot eer moet verſtrekken.

LXIX. BOEK. —— 1791. leeden Jaare opgeſteld en nu overgeleeverd.

„ Terwyl zy weenen op de puinhoopen van een Vaderland, door 't geweld uit den rang der Republieken uitgewischt, hebben zy tevens hunne oogen gevestigd op de algemeene gisting, wel-

„ ke

LXIX. BOEK. — 1791.

„ ke in *Europa* alle Landen en Perfoonen „ tot de ontwikkeling en daarftelling der „ Burgerlyke Vryheid voorbereidt, en hun „ hart heeft zich geopend voor de bemoe- „ digende vertroostingen van lieden, die „ verdienen vry te zyn.

„ De oorzaaken, de omftandigheden en „ de gevolgen van de *Hollandfche* Revolutie „ zyn aan geheel de wereld bekend; maar „ nimmer was het verftandig Publiek beter „ gefchikt om dezelve, volgens haare wee- „ zenlyke waarde, te beoordeelen, dan in de „ tegenwoordige omftandigheden; nimmer „ leeverde de wending der gemoederen, en „ de toedragt van zaaken, een gunftiger „ gelegenheid op, om by de *Franfche* Na- „ tie te regtvaardigen het belang, 't welk „ zy genomen hadt in deeze groote zaak „ der Regtvaardigheid en Vryheid."

Naa eene fchets gegeeven te hebben van de bedoelingen der *Nederlandfche* Patriotten, vaaren zy voort, „ Deeze was de omwen- „ ding van zaaken, welke de Rede en „ Eerbied voor de Regten van het Mensch- „ dom, op het punt ftondt in het midden „ der *Vereenigde Gewesten* te vestigen. — „ Maar dat grootsch voorbeeld van Vry- „ heid, het geen zo veele Mannen, door „ gelyken yver, door gelyke kunde ver- „ eend, met eene zo moedige ftandvastig- „ heid, vervaardigden, dat grootsch voor- „ beeld moest het Heelal toen nog mis- „ fen!"

Met gloeijende kleuren maalen zy de aan- leidende oorzaaken der Omwentelinge en de

de Omwenteling zelve. Hoe bekend ook en door ons in 't breede geboekt, kan het vertoonen van dit gedeelte des nu gemaalden tafereels, ter herinnering ſtrekken, en aanwyzen hoe men des dagt en ſprak, waar men onbeſchroomd zyne gevoelens durfde uitboezemen. Hoort hun ſpreeken. —— LXIX. BOEK. —— 1791.

„ Het Despotisme van den Stadhouder, „ en de Ariſtocratie van den Adel en Pa„ trice Familien, weleer door een ge„ meen belang zamen verbonden, vervol„ gens door byzondere inzigten van elkan„ der verwyderd, hereenigden zich eens„ klaps uit haat voor de Geregtigheid, en „ door het afgryzen, 't welk het denk„ beeld alleen van Vryheid hun inboe„ zemde.

„ Een groot aantal Ingezetenen, wier „ Ampten of Vooruitzigten verknogt wa„ ren aan de inſtandhouding van de Stad„ houderlyke Uſurpatie; een nog grooter „ aantal, voor welke het Goud alles was, „ of welke eene toekomſtige Wraak deedt „ beducht zyn — zwakke zielen, welke „ reeds, in voorraad, het denkbeeld ver„ moeide eener Vryheid, die men nog „ moest herwinnen — vreesagtige en wei„ nig doordenkende Menſchen, die, zich „ door kwaadwillige Lieden laatende weg„ ſleepen, waanden, dat eene zuivere „ Volksregeering het gezag der Wetten, „ en der Publieke Vryheid zou omverre „ werpen — met één woord, eene groote „ menigte Perſoonen, die nog niet *ryp* „ *voor de Vryheid*, of *dezelve niet waardig*

„ *wa-*

LXIX. BOEK. — 1791.

„ *waren*, rangschikten zich onder de banieren van de openbaare Vyanden van het Vaderland!

„ De Stadhouder en de Aristocraaten riepen toen, tot ondersteuning van hunne zo heilzaame Vereeniging, dat zo ongelukkig verblind gedeelte des Volks, waar van de Stadhouders zich zo dikwerf bediend hadden, nu om byzondere Provincien, dan om de geheele Repupbliek, aan kluisters te keetenen; — door kragt van Geld maakten zy deszelfs woede op nieuw gaande —— zy verbysterden deszelfs oordeel door oproerige Geschriften en Gesprekken — de groote helklinkende woorden van *Protestantschen Godsdienst*, en van *Stadhouder Beschermer* van deezen Godsdienst, werden, met een verbaazend gelukkigen uitslag, gebezigd —— en daar men op het zelfde tydstip alle deeze verleide zielen oprokkende, voerden zy tegen de Vryheid ten stryde aan, de gebreken der onkunde, de driften der elende, en zy gebruikten dus, ten voordeele van eene onderdrukkende Regeering, de misdaaden van de onderdrukking zelve.

„ Het Krygsvolk van de Republiek, grootendeels uit Vreemdelingen bestaande, leeverde een nieuwen ruggesteun op aan het Opperhoofd, die 't zelve in bedwang hadt, door het uitdeelen van Gunsten, Posten en Geld, en de slaafsche gehoorzaamheid van een gedeelte van de Armée kwam te *Hattem* en *El-*

„ *burg*,

„ *burg*, door plundering en verwoesting, LXIX.
„ de grondslagen leggen van het werk der BOEK.
„ Overheersching.

„ Egter bleef den Vrienden der Vry- 1791.
„ heid nog eenige hoop over —— zy had-
„ den grond om te gelooven, dat de ge-
„ zonde Rede, de geest van Regtvaar-
„ digheid en Vaderlandsliefde, eindelyk
„ tot het algemeen belang zouden terug
„ roepen nog zo veelen, die daar van ver-
„ wyderd waren.

„ Zy zagen reeds het oogenblik nade-
„ ren, waar in alle deeze zo langduurige
„ en schadelyke dwaalingen stonden op te
„ houden; — reeds waren, door verstan-
„ dige redenvoeringen, en door de waak-
„ zaamheid van de gewapende Burgers,
„ de Oproeren gedempt, —— wanneer de
„ *Pruissische* Bajonetten, door den onzigt-
„ baaren arm van *Engeland* aangevoerd,
„ van alle kanten het Grondgebied van
„ de Republiek kwamen overstroomen, de
„ Vryheid noodzaakte voor het Geweld
„ te wyken.

„ De openlyke geweldenaaryen, en de
„ aanvallen op de byzondere eigendom-
„ men der Burgeren vereenigden zich als
„ toen, om de bloeddorstige gemoederen
„ van de Vyanden van het Vaderland te
„ verzaadigen —— alle braave Burgers —
„ zy wier grootmoedige zelfverlochening
„ hun met het zwaard in de vuist tot de
„ Vryheid riep —— die allen moesten ge-
„ lyklyk bukken onder de slagen van hun-
„ ne verraderlyke overweldigers.

„ Dood-

LXIX. BOEK. — 1791.

„ Doodstraf —— Geesseling —— Ban„ nissement —— Gevangenis —— Ver„ beurtverklaaring van Goederen —— Ver„ oordeeling tot zwaare Geldboeten, door „ de Onkosten van de geregtlyke Vervol„ gingen nog verzwaard, waren het waar„ dig loon voor de Vrienden der Vry„ heid.

„ Brand —— Plundering —— Vervol„ ging en Moord doorliepen als in een „ oogenblik, als een verwoestende pest, „ de geheele Republiek, en voerden de „ *Wraak* van den Stadhouder alomme ten „ toon!

„ Te midden van deeze bloedige wor„ steling, van die zo ysselyke verscheu„ ring van alle deelen van den Staat, rie„ pen de Verdeedigers van het Vaderland, „ de Bescherming en de Regtvaardigheid „ van *Frankryk* te hulp. —— *Zy* riepen „ om die Bescherming hun zo openlyk „ toegezegd, die Geregtigheid hun zo „ sterk beloofd, tot aan het laatste oogen„ blik, en waar van de verzekering, in „ den beginne hunne besluiten hadt be„ stuurd, en hunnen moed zo lange ge„ sterkt —— *Frankryk* hadt hun verze„ kerd, dat het al wat men tegen hunne „ Vryheid mogt onderneemen, beschou„ wen zou als eene aan het Ryk zelve „ gedaane belediging —— hunne Vryheid „ was aangerand —— hunne Vryheid „ stondt overweldigd te worden; maar.... „ *Frankryk* kon de noodkreet hooren.... „ en de Verdeedigers der *Bataafsche* Vry-

„ heid

Digitized by Google

„ heid ten gelyken tyde de stoutste Za- LXIX. BOEK. 1791.
„ menzweeringen van binnen, en eenen
„ vreemden Inval van buiten te bestryden
„ hebbende, moesten bukken voor de
„ overmagt van eene Bende, voor 't geld
„ van den Staat gekogt, en tot plunde-
„ ring en moord aangevoerd.

„ Dus eindigde in een punt des tyds
„ dat groote werk der Nationaale Herstel-
„ ling, het geen zo veele jaaren, zo veel
„ kunde, moed en Vaderlandsliefde had-
„ den voorbereid. —— De Vereenigde Ge-
„ westen verlooren haare Vryheid, en
„ *Frankryk* de eer verliezende om ten
„ tweeden maale aan 't Heelal een voor-
„ beeld van Regtvaardigheid te geeven,
„ zag zyn Politiek Belang verstooken van
„ eene Alliantie, welke het, zedert den
„ rampspoedigen Inval des Jaars MDCLXXII
„ zyne sterkste poogingen en grootste zor-
„ gen hadt waardig gekeurd, en wier ver-
„ nietiging het voorwerp der vuurigste
„ verlangens van *Engeland* was geworden."

Zy tellen de voordeelen dier verbrookene Verbintenisse voor *Frankryk* op, en vaaren dan, in deezer voege voort; „ Zedert de
„ vernietiging van de *Fransche* Alliantie,
„ zyn de Publieke *Hollandsche* Nieuwspa-
„ pieren onder de volstrekte afhangelyk-
„ heid van de bovendryvende Party; ——
„ waardige Steunpylaaren van eene zo
„ schoone zaak belasteren zy dagelyks met
„ de lafste, en tevens kwaadaartigste on-
„ beschaamdheid, de gronden en gevol-
„ gen van de *Fransche Staatsomwenteling*,

LXIX. BOEK. — 1791.

„ van die groote Herfchepping in de Maatfchappy, waar van, tot heden toe, geene Eeuw een voorbeeld heeft opgeleeverd, en die, tot troost en naavolging voor den geheelen Aardbodem, eeuwig leeven zal in de Gefchiedenisfen, en in de harten der Vrienden van het Menschdom. —— Zy verdraaijen alle de omftandigheden van dezelve, ten believe van den vreemden Invloed, waar door zy beftuurd worden. —— Zy fchilderen *Frankryk* af als zieltoogende in de ftuiptrekkingen van Regeeringloosheid: vermids dat Ryk de voor hun hatelyke gedagten gehad heeft, en de nog onverdraagelyker middelen te werk gefteld om in deszelfs midden de Vryheid te doen herbooren worden, en alle de Deugden, waar van dezelve de onuitputbaare bron is. —— Zy fchetzen geftadig de Publieke Schatkist af, als in gevaar, om, van dag tot dag, te worden vernield, door de gebreken van het vroeger Beftuur, en door de nog veel grooter ongeregeldheden, welke de nieuwe Vryheid naa zich fleept. —— Zy maalen de particuliere Eigendommen af, als gehegt aan een gebouw 't geen op zyne fundamenten ftaat te wankelen, en op 't punt is om onder zyne puinhoopen vermorzeld te worden...... Het is door die kostelyke middelen, dat men, in de de Vereenigde Gewesten alle zyne vermogens infpant om het Volk eene Slaaverny te

„ doen

„ doen beminnen, die hetzelve, zo als LXIX.
„ men zegt, voor alle die rampen van de BOEK.
„ Vryheid bevrydt, en het is tevens door ——
„ dat middel, dat men de gemoederen van 1791.
„ hun, die deel in de *Fransche* Fondsen
„ hebben, met schrik vervult."

Daar op wyzen zy, in eenige byzonderheden aan, dat, indien de Alliantie van ons Gemeenebest met *Frankryk* van een zo groot gewigt was, eene nieuwe Alliantie met *Engeland* met deszelfs Staatkundige en Handeldryvende belangen moest stryden. „ Ziet daar," roepen zy uit, „ welke, voor *Engeland*, en voor *Frankryk* „ de tegenovergestelde uitwerkzels van de „ *Bataafsche* Tegenomwenteling geweest „ zyn — maar hoe veel ysselyker zyn niet „ die gevolgen nog geweest voor de *Hollandsche* Ingezetenen, Vrienden van „ *Frankryk* en Beschermers van de Natio„ naale Vryheid! —— Die ongelukkigen, „ uit den schoot van hunne Naastbestaan„ den, aan hunne Vrienden, aan hunne „ Bezittingen, door Gewapende Benden „ en bloeddorstige vervolgingen ontrukt, „ hebben, zich van daar verwyderende, „ hunne Landgoederen verwoest gezien, „ hunne Huizen geplunderd, hunne Hoe„ ven vernield. Duizenden Burgers, van „ allen ouderdom, van allerleien rang, zyn „ genoodzaakt geworden een Vaderland te „ verlaaten, het geen hunne aankleeving „ niet meer in staat was te behouden, en „ het geen aan de verfoeilyke wraak van „ de zegepraalende Party ten prooije bleef."

LXIX. BOEK. —— 1791. Voorbereidend was dit alles tot de groote zaak, welker voordragt en ontwikkeling men thans bedoelde, waar toe aanleiding gegeeven hadt de Bekendmaaking voorheen door ons vermeld (*). Het zal der moeite waardig zyn, als een beknopt verhaal behelzende van het geen den Uitgeweekenen, in veelerlei opzigten, zints de Omwenteling zo in *Frankryk* als elders wedervaaren was: anderzins niet dan uit brokkelige berigten bekend.

„ Het Hof van *Frankryk*, 't geen, in „ den Jaare MDCCLXXXVI, beloofd hadt, „ *in alle toedragt van zaaken de* Holland„ sche Patriotten, *onder zyne daadlyke Be„ scherming te neemen* —— het Hof van „ *Frankryk* gelastte, in Herfstmaand des „ Jaars MDCCLXXXVII, aan den Heer DE „ ST. PRIEST, die zich na *'s Gravenhaage* „ op reis begaf, „ „ de uitgeweekene „ „ *Hollandsche Patriotten*, te verzamelen „ „ en hun te verzekeren, dat zy van „ „ hunne verliezen zouden schadeloos ge„ „ steld worden."" Niettemin heeft men, „ naa eene zo uitdruklyke verklaaring, „ naa zo plegtige verzekeringen, tot een „ stelregel aangenomen, „ „ dat *de Koning* „ „ *gunstig zou toestaan, in plaats van eene* „ „ *schuld te betaalen*; dat de Onderstand „ „ aan de uitgeweeken *Hollanders* toege„ „ staan *eene Gunst was*, waar van zyne „ „ Majesteit geene Rekenschap verschul„ „ digd was, op welken zy geen den „ „ min-

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXII. D. bl. 369.

„ „ minſten Officieelen Invloed konden LXIX.
„ „ vorderen, en welke zyne Majeſteit BOEK.
„ „ konde verminderen, vergrooten, ja ——
„ „ zelfs te eenemaale doen ophouden, 1791.
„ „ naar maate Hoogstdezelve zulks zou
„ „ goedvinden."„

„ De *Hollandſche Patriotten*, aan wel-
„ ken men zo duidelyk hadt te kennen
„ gegeeven, zo *vóór* als *naa* de Omwen-
„ teling, den aart en uitgeſtrektheid van
„ de Beloften door *Frankryk* gedaan, zul-
„ len omtrent de nieuwe Uitlegging van
„ zyne vroegere oogmerken dat ſtilzwy-
„ gen in agt neemen, het geen aan hun-
„ nen eerbied voor dat Ryk voegt. —
„ Zy willen gelooven, dat de evengezeg-
„ de ſtelregel, ſtrydig met de zo menig-
„ werf geopenbaarde oogmerken van hem,
„ die de getrouwſte is om zyn Koninglyk
„ Woord te houden, alleenlyk is gebezigd
„ om aanzoeken te vermyden, die men
„ als weinig geſchikt beſchouwde in den
„ ſtaat van verval, waar in de Finantien
„ waren; maar die ſtelregel, kwalyk uit-
„ gelegd, heeft ſtof gegeeven tot de ſterk-
„ ſte klagten tegen het *Franſche* Minis-
„ terie (*).

„ Die klagten zyn verſpreid geworden
„ in de Schuilplaatzen der *Nederlandſche*
„ Vlugtelingen in *Vlaanderen* en *Artois*,
„ en het grootſte gedeelte van dezelven,
„ voor-

(*) Men herinnere zich hier de taal van VAN HOEY ter boven aangetekende plaats in onze *Vaderlandſche Historie*.

LXIX. BOEK. —— 1791. „ vooral van de laagſte Claſſe, heeft zich „ bevoegd geoordeeld dien aangaande ſterke, en veelligt onbeſcheidene taal te „ voeren.

„ Van eenen anderen kant heeft de „ Stadhoudersgezinde Party in *Holland*, „ met vreugde dat Tafereel van zogenaamde verdrukking beſchouwd, waar „ in het *Franſche* Ministerie de *Hollandſche* Patriotten wilde houden, en heeft „ zich, als een onfeilbaar middel, daar van „ bediend om te eenemaal de zaak der „ Vryheid, en de belangen van *Frankryk*, „ den bodem in te ſlaan —— Maar die „ zegepraal van het bedrog zal van geen „ langen duur zyn; de waarheid zal wel „ ras haare ſtem doen hooren, en aan de „ Patriotten in de Vereenigde Gewesten, „ en aan die, welke in de overige gedeeltens van *Europa* eene Schuilplaats „ gezogt hebben, aankondigen, dat zy „ geenzins aan het herſtel hunner Vryheid moeten wanhoopen.

„ De noodzaaklykheid om de Patriotten in *Frankryk* by een te zamelen, „ naa de Omwenteling, in den Jaare „ MDCCLXXXVII, was ten duidelykſte aan „ het Gouvernement betoogd, door beweegredenen, waar van het niet moeilyk was al het gewigt te gevoelen.

„ Eenige van die Patriotten hadden, in „ de eerſte oogenblikken, de wyk na „ *Duitschland* genomen; het grootſte gedeelte bevondt zich in de *Oostenrykſche* „ *Nederlanden* —— op verſcheide plaatzen,

„ en

„ en vooral in de laatstgemelde Gewes- „ ten deedt men hun bemoedigende Aan- „ biedingen, verleende hun Vrydomm- „ men — De vrye Godsdienstoefening — „ de Nabuurschap — de Overeenkomst „ in taal en zeden spraaken ten voordeele „ van de *Oostenrykſche Nederlanden* — „ Maar het belang van hunne Vryheid — „ het Politiek belang van *Frankryk* — „ hunne agting voor — hun aankleeven „ aan dat Ryk — alles riep hun toe, „ om in deszelfs boezem eene Schuil- „ plaats, benevens den onderſtand en „ troost te komen zoeken, die men hun „ aanboodt. — Men vormde wel ras „ Etablisſementen in *Vlaanderen* en *Ar-* „ *tois* — Men voorzag in het onder- „ houd der Vlugtelingen; verſcheide Of- „ ficieren bekwamen Penſioenen op het „ Departement van de Buitenlandſche „ Zaaken, en zedert Louwmaand des Jaars „ MDCCLXXXVIII zyn 'er *twee duizend* Zie- „ len, door weeklykſche Onderſtandgelden, „ onderhouden. Een vastbepaalde jaar- „ lykſche ſom is geſchikt tot de onkosten „ van dien Onderſtand en veilige Schuil- „ plaats; en het Committé van Financien „ van de Nationaale Vergadering, over- „ reed van de Regtvaardigheid en Nut- „ tigheid van dit geldbeſteeden, heeft ver- „ klaard, deeze ſomme, als aan geene „ vermindering onderheevig zynde, te be- „ ſchouwen.

LXIX. BOEK.

1791.

„ Deeze jaarlykſche Uitgave," dus vaaren zy voort, om aan te toonen, dat

LXIX. BOEK. 1791. men de Uitgeweekenen niet aan te merken hadt als berooide Landloopers, „ moet „ zelfs geenzins, ingevolge van het be„ ginzel in den Jaare MDCCLXXXVII ge„ legd, als eene loutere Opoffering van „ de *Fransche* Natie, ten voordeele der „ uitgeweekene *Hollanderen* beschouwd „ worden. Eenigen uit hun midden heb„ ben vry aanzienlyke Geldmiddelen, wel„ ke zy aan de Plundering en de Ver„ beurtverklaaring ontrukt hadden, in „ *Frankryk* overgebragt. Zy hebben reeds „ in onderscheide Steden, waar zy zich „ nedergezet hadden, van die Geldmidde„ len een nuttig gebruik gemaakt, en dat „ gebruik moet zich meer en meer uit„ strekken, en voordeeliger worden, ze„ dert de grondbeginzels der Burgerlyke „ Vryheid, de *Fransche* Industrie en Koop„ handel van alle voorige beletzelen in 't „ geheel zal verlost hebben.

„ Andere Bemiddelden, tot heden toe, „ ter vereffening van hunne zaaken in „ *Brabant* gebleeven, zullen niet langer „ vertoeven hunne Bezittingen na *Frank„ ryk* over te brengen, onder begunstiging „ van de Vryheid en Nationaale Bescher„ ming. —— Het grootste gedeelte der „ *Hollandsche* Vlugtelingen in *Vlaanderen* „ en *Artois* hebben derwaards overgebragt „ middelen tot bezigheden, en groote „ bronnen van nyverheid —— En zyn „ 'er onder hun, wier eerste proeven de „ hoop gebillykt hebben, welke men van „ de nuttigheid huns werks hadt opge-

„ vat,

„ vat. —— 'Er zyn anderen, welke, ze- LXIX.
„ dert lange, flegts na een wenk van het BOEK.
„ Gouvernement wagtten, om aldaar be- ——
„ langryke takken van *Hollandsche* nyver- 1791.
„ heid te grondvesten. —— Die Fabrie-
„ ken, die groote Werkplaatzen van eene
„ nieuwe Industrie voor *Frankryk*, zyn
„ des te gemaklyker op te richten; ver-
„ mids men ten gelyken tyde de voor-
„ naamste Werklieden bezit, die tot de
„ zamenstelling van de Werktuigen, of
„ tot vervaardiging van de Stoffen noodig
„ zyn. —— Men zou wydloopiger kun-
„ nen afmaalen de verschillende soorten
„ van Voordeelen, welke de *Fransche* Na-
„ tie van de nyverheid der *Hollandsche*
„ Vlugtelingen te wagten heeft; dan het
„ bovenstaande is, misschien, op dit oo-
„ genblik, voldoende genoeg, om het nut
„ van den Onderstand, welke zy hun ge-
„ geeven heeft, en van de Aanmoedigin-
„ gen, welke zy verzoeken, te staaven."

Deeze Heeren laaten het by dien Voordragt niet berusten; maar schetzen den verderen loop, die deeze Onderstand genomen heeft, en welke stremmingen denzelven in den weg gelegd waren, op deeze wyze af. —— „ Het Gouvernement
„ vreezende, dat het getal der Vlugtelin-
„ gen te veel mogt toeneemen, deedt, in
„ in den Jaare MDCCLXXXVIII, aankondi-
„ gen, dat, naa den laatsten dag van dat
„ Jaar, geene Vlugtelingen meer zouden
„ worden toegelaaten tot den Onderstand
„ door den Koning toegestaan. —— Maar,

LXIX. BOEK. 1791.

„ ingevolge van de weldaadige oogmer- „ ken zyner Majesteit, veronderstelde „ deeze Aankondiging van het sluiten der „ Toelaating noodwendig, dat geen Pa- „ triot meer genoodzaakt zyn zou zich „ aan de Wraak van den Stadhouder te „ onttrekken. En ongetwyfeld heeft de „ groote en regtvaardige Ziel van de Her- „ steller der *Fransche* Vryheid, zich van „ den onverzoenlyken haat der Dwinglan- „ dy geen denkbeeld kunnen vormen. — „ De Vervolgingen hebben niet te min „ in de Vereenigde Gewesten voortgang „ gehad. De Vonnissen van Uitbanning, „ van Verbeurtverklaaring zyn gestaadig, „ naa den laatsten van Wintermaand des „ Jaars MDCCLXXXVIII, even als voor- „ heen, uitgesprooken. De bovendry- „ vende Party heeft zelfs zynen yver in „ het vervolgen, geduurende den loop „ des Jaars MDCCLXXXIX, verdubbeld; „ vermids de binnenlandsche beweegingen „ van *Frankryk* de bestendigheid van de „ tegenwoordige Regeeringsvorm in het „ Gemeenebest scheenen te verzekeren.

„ De Provincie van *Utrecht*, wier Staa- „ ten in den Jaare MDCXXIX de met bloed „ geschreeven Wet van Verbeurtverklaa- „ ring vernietigd hadden, heeft haare nieu- „ we Staaten, eenstemmig met den Stad- „ houder te werk gaande, het Besluit zien „ neemen tot de Opschryving en Ver- „ beurtverklaaring van de Goederen toe- „ behoorende aan de Regenten, Militai- „ ren en andere Burgers, die de zaak der

„ Vry-

„ Vryheid onderſteund hadden. —— Het „ meerder gedeelte van hun hadt de wyk „ na *Brabant* genomen; ten einde des te „ digter by hunne Naastbeſtaanden te zyn, „ en by hunne Vrienden, die op hunne „ belangen een waakend oog hielden. —— „ Onderrigt van deeze nieuwe Vervolgin„ gen van den Stadhouder, booden zy „ in Oogstmaand des Jaars MDCCLXXXIX „ een Verzoekſchrift aan het *Fransch* Mi„ nisterie —— Vol van vertrouwen op de „ Billykheid des Gouvernements, ſmeek„ ten zy, hun te willen toeſtaan om met „ hunne Vrouwen en Kinderen, even als „ zy in de grootſte armoede gedompeld, „ eene veilige Schuilplaats te komen zoe„ ken, en aldaar gelyken Onderſtand als „ hunne Medelandgenooten te mogen vin„ den. Dit Verzoekſchrift is onbeant„ woord gebleeven.

LXIX. BOEK. —— 1791

„ Het Hof van Juſtitie in *Fries„ land* heeft, in Louwmaand des Jaars „ MDCCLXXXVIII, op verzoek van den „ Procureur Generaal bevolen, dat, in„ dien de beſchuldigde Perſoonen zich „ niet voor het Hof vervoegden, hunne „ Goederen zouden worden verbeurd ver„ klaard, en de Verbeurtverklaaring is „ met de daad in Louwmaand des volgen„ den Jaars uitgeſprooken. —— In Hooi„ maand des Jaars MDCCLXXXVIII hebben „ de Oude *Frieſche* Staatsleden zich des„ gelyks by het *Franſche* Miniſterie ver„ voegd. Zy hebben aan 't zelve hun„ ne toeſtand, en die van hunne Mede„ bur-

LXIX. BOEK. 1791.

„ burgeren voor oogen gesteld. Zy heb-
„ ben zyne Regtvaardigheid, zyne Ge-
„ voeligheid afgesmeekt ten voordeele van
„ een groot aantal Burgers, in de Ker-
„ kers van dat Gewest gedompeld, om
„ dat zy de belangen van hun Vaderland
„ en de Regten der Vryheid verdeedigd
„ hadden. —— Maar hunne vorderingen,
„ hunne zo nadruklyke beden, hebben
„ geen meerder gehoor, dan die der *Utrecht-*
„ *sche* Burgeren, mogen erlangen."

Aan dit Tafereel, van 't geen de *Nederlandsche* Patriotten voor de zaak van de Vryheid ondernomen hadden, van 't geen zy, voor haar hadden moeten uitharden, geeven zy eindelyk deeze slottrekken. ——
„ Mannen, die den dood voor hun Va-
„ derland getart hebben, hebben het Regt,
„ hebben de onvermydelyke verpligting,
„ zich door de hoop op nieuw aan 't lee-
„ ven vast te hegten; —— de hoop der
„ *Hollandsche* Patriotten leeft in de harten
„ van alle de Vrienden van het Mensch-
„ dom; vermids de *Bataafsche* Vryheid
„ verbonden is, even eens als de Vryheid
„ der Volkeren, aan eene wending en be-
„ weeging, die niet meerder in der men-
„ schen vermogen is uit te dooven, of te
„ doen ophouden.

„ Braave en edelmoedige Bondgenoo-
„ ten! Volk, waardig eenen onsterflyken
„ roem, en voor het goede 't geen gy
„ gedaan hebt, en voor 't goede 't geen
„ gy in uwe magt hebt te doen, ontvangt
„ hier, met de uitboezeming onzer wen-

„ schen,

Digitized by Google

„ schen, tevens die van onze eeuwigduu- LXIX.
„ rende verknogtheid! —— Mogten nog BOEK.
„ eenmaal de Ingezetenen der Vereenigde ——
„ Gewesten aan geheel *Europa* doen zien, 1791.
„ dat zy noch uwe Weldaaden, noch uw
„ Voorbeeld, vergeeten hebben (*)!"

Nader daar by gevoegd Vertoog.

Niet genoeg oordeelden eenige *Holland*sche Patriotten, zich, ten deezen Jaare in *Parys* bevindende, het boven aangetoogen, en deels overgenomen, Stuk, aan de Nationaale Vergadering over te geeven; maar rekenden het van 't hoogste aanbelang, in eene *Nadere Memorie*, ten zelfden tyde, eenige byzondere Politieke Aanmerkingen 'er by te voegen, zonder welke, naar hun begrip, kwalyk onderrigtte, of tegen de *Hollandsche* Patriotten vooringenomene Persoonen, zich misschien met het geen in het voorig Stuk begreepen was, niet zouden te vrede stellen. Het tydsverloop van één Jaar tusschen het opstellen daar van en de overleevering hadt gebeurtenissen doen gebooren worden, die om zulk een naderen aandrang riepen; —— gebeurtenissen, welke de bewerkingen, ten nadeele der Uitgeweekenen, uit eenen en anderen hoek aangewend, toelichten, en dienen om ons te overtuigen, van de haatlyke poogingen in 't werk gesteld, ter hunner ver-

(*) *Eenige Stukken, betrekkelyk de Hollandsche Vlugtelingen, dewelke zich in Frankryk bevinden, overgegeeven aan de Nationaale Vergadering in Mey* 1791. Te Duinkerken by VAN SCHELLE *en Comp.* bl. 1—29.

Digitized by Google

LXIX. BOEK. 1791. verdrukkinge in den ſtaat der Ballingſchappe. —— Gebeurtenisſen, welke verdienen dat ontdaan worden van den ſluier der bedekkinge, welke men zo gaarne daar over verſpreid zou gehouden hebben. Wy moeten de hoofdpunten daar van aanſtippen; wy moeten eenige gedeeltens geheel afſchryven; dit te doen zal ons niet verdrieten; dit gedaan te vinden, den dank onzer Leezeren wegdraagen, als by uitneemenheid ſtrekkende, om licht te verſpreiden over een Tydvak, 't welk grenst aan verbaazende Gebeurtenisſen onzes Lands, en die daar mede in een zeer naauw verband ſtaan.

Men vondt 'er naamlyk in *Frankryk*, die den *Hollanderen* in 't aangezigt wreeven, dat zy vrywillig hunnen Stadhouder een al te uitgeſtrekte magt hadden toegeſtaan, en dus hun eigen ongeluk berokkend. —— Dit denkbeeld, geſchikt om het medelyden met de Uitgeweekenen te verminderen, gaan zy te keer, te kennen geevende naar hun inzien, „ op welk eene wyze het Stad„ houderſchap, in den Jaare MDCCXLVII „ was ingevoerd, en door medewerking der „ Ariſtocraaten buiten de perken gebragt, „ die 's Lands welzyn vorderde. —— Hoe „ het den Stadhouder, door zulk een ver„ mogen gewapend, beſtendig door de kun„ ſtenaaryen van *Engeland* onderſteund, en „ geholpen door de zulken, die hem tot „ het Stadhouderſchap verheeven hadden, „ weinig moeite kostte, dat Vermogen, „ door alle de inbreuken, welke zyn belang

„ en

Digitized by Google

„ en heerschzugt hem konden ingeeven, te „ doen aanwassen. Dat voorts de beschouwing van dat alles overschreidend vermogen, met de nadeeligste gevolgen gepaard, de *Hollandsche* Patriotten het besluit had doen vormen, om dit haatlyk juk af te schudden; dat de middelen om dat oogmerk ten uitvoer te brengen, bestonden, in de Stadhouderlyke Magt binnen de juiste paalen te beperken, in de hervorming der misslagen in alle gedeelten van het Regeeringsbestuur, en eene Verbintenis met *Frankryk*."

Hoe de *Americaansche* Oorlog hun de gelegenheid opleeverde om de volvoering van dit plan te onderneemen, schetzen zy in 't breede, en gedenken, met dank, den verleenden Bystand van *Frankryk*, dat in de van onzen kant slap gevoerden Oorlog met *Engeland*, de *Hollandsche* Bezittingen hernam, door de *Engelschen* in beide de *Indiën* vermeesterd, en het overige beschermde. —— Zy haalen op wat zy, met *Frankryk* vereenigd, deeden tot de Vryverklaaring van *America*. —— Hoe zy aan *Frankryk* verpligt waren voor de tusschenkomst om den Oorlog met den Keizer af te weeren; en tevens wat de Patriotten te werk stelden om de zo lang gewenschte Verbintenis tusschen *Frankryk* en de Vereenigde Gewesten daar te stellen; terwyl *Frankryk* van zyne zyde niet verzuimde wat, ten dien tyde, strekken kon om de Patriotten aan te moedigen in hunne verkleefdheid aan dat Ryk, als mede om in hun-

Digitized by Google

LXIX. BOEK. 1791.

hunne onderneeming te volharden. — 's Konings Afgezant kondigde uit 's Meesters naam, de Algemeene Staaten aan, nimmer te zullen dulden, dat eenige Mogenheid zich met de binnenlandsche zaaken der Republiek bemoeide; dat hy alles, wat men tegen hunne Vryheid mogt onderneemen, als eene persoonlyke belediging zou beschouwen, en hy dezelve, in alle toedragt van zaaken, onder zyne daadlyke bescherming neemen.

Op dit woord vertrouwende, en het belang overweegende, 't welk *Frankryk* in de aangegaane Verbintenis met de Bondgenootschaplyke Gewesten stelde, hadden de Patriotten, geduurende de Jaaren MDCCLXXXV, MDCCLXXXVI, en een gedeelte van 't Jaar MDCCLXXXVII, met evengelyken moed als gelukkig gevolg, alle hunne vermogens ingespannen, om, zo als zy zich uitdrukten, de Stadhouderlyke Magt binnen behoorelyke paalen te beperken, dien Vorst tot rede te brengen, en de schreeuwende Misbruiken, in het algemeene en byzonder Regeeringsbestuur ingesloopen, uit te rooijen.

Dus veel, 't geen wy zeer verkort opgaven, te berde gebragt hebbende om het denkbeeld tegen te gaan, dat de *Nederlanders* vrywillig hunnen Stadhouder een al te uitgestrekte magt verleend, en dus hun eigen ongeluk berokkend hadden, vaaren zy voort met aan te wyzen, hoe de Ophouding der Prinsesse, den Koning van *Pruissen* het besluit deedt neemen om na het Gemeenebest een Leger te zenden, onder

voor-

Digitized by Google

voorwendzel om aan zyne Zuster, wegens de veronderſtelde beleediging haar aangedaan, Voldoening te verſchaffen. „ Dit „ voorwendzel," zo luiden de eigen woorden door deeze *Hollandſche* Patriotten gebezigd, „ deedt ten vollen aan de Patriot- „ ten het Plan ontdekken, door *Engeland* „ en *Pruisſen* geſmeed om in de Repu- „ bliek eene Omwenteling, ten voordeele „ van den Stadhouder, te bewerken, en „ der Verbintenisſe door dezelve met „ *Frankryk* geſlooten, den bodem in te „ ſlaan. LXIX. BOEK. 1791.

„ Zy gaven," dus vervolgen zy, „ hun- „ ne vrees en hunne ongerustheid aan het „ *Franſche* Ministerie te kennen. — Het „ Ministerie, of liever het hoofd dat het- „ zelve als toen beſtuurde (*), geloovende, „ of veinzende te gelooven, dat alles „ door middel van de gevraagde Voldoe- „ ning konde vereffend worden, verſpilde „ de tyd in onderhandelingen met het Ka- „ binet van *Berlyn*, dat hun bedroog, niet „ tegenſtaande eene goede Staatkunde, of „ welmeenende oogmerken, hun hadden „ behooren te beletten, om zich om den „ tuin te laaten leiden.

„ Het gevaar eindelyk ten hoogſten top- „ punt geklommen zynde, wiegde men de „ *Hollandſche* Patriotten in ſlaap met de „ Beloften van eenen kragtdaadige en op „ han-

(*) Men zie, wegens de oorzaak der bedryfloosheid van *Frankryk* in deezen, te rugge op onze *Vaderl. Hiſt.* XV. D. bl. 67.

LXIX. BOEK. 1791. „ handen zynde Onderstand, terwyl de „ *Pruisschen*, zekere kondschap draagende „ wegens het niet bestaan van een Kamp, „ door den Heer DE MONTMORIN zonder „ ophouden als hoogst noodzaaklyk geoor- „ deeld, en waar van de bloote daarstel- „ ling hunne oogmerken zou hebben te- „ gengehouden —— terwyl de *Pruisschen*, „ zeggen wy, die insgelyke alles wisten, „ wat 'er in 't Kabinet van *Versailles* werd „ verhandeld, de Republiek in trokken, „ en aldaar de gesmeede Omwenteling „ tot stand bragten, zonder dat 'er eenig „ *Fransch* Soldaat te voorschyn kwam, om „ zich daar tegen te verzetten.

„ De verschriklyke wraak, de ongehoor- „ de wreedheden, welke de Stadhouder- „ lyke Party, en de *Pruissische* Krygskneg- „ ten toen tegen de ongelukkige *Holland- „ sche* Patriotten uitoefenden, zyn ten vol- „ len bekend. Geheel *Europa* was niet „ minder verontwaardigd dan verbaasd over „ de lafhartige manier, op welke het „ *Fransch* Ministerie de zo getrouwe Bond- „ genooten van *Frankryk* verliet. —— Al- „ le braave *Franschen* waren nog sterker „ verontwaardigd van hunne Natie, in de „ oogen van de geheele Wereld, ja zelfs „ in die der Naakomelingschap, op eene „ zo schandelyke wyze, onteerd te zien."

Voorts haalen de Stellers van dit Stuk op, de toezeggingen, van wegen den Koning, aan de Patriotten gedaan, de volbrenging van dezelve, de opschortingen, de voorbehoudingen, en geheele opzeggin-

Digitized by Google

gen om de Vlugtelingen, naa een bepaald tydperk, onder welk voorwendzel ook, tot den Onderstand toe te laaten. Door welk laatst „ noodlottig besluit, 't geen de „ Heer NECKER hadt weeten te bewerken," gelyk zy spraken, „ zich een „ groot aantal Patriotten, welke door nieuwe Vervolgingen, Gevangenissen, Uitbanningen, het ontzetten van Posten, of „ het verlies van hunne Goederen, in de „ uiterste elenden gedompeld, genoodzaakt „ waren, naa het laatstgenoemde tydstip (*), „ den bystand van *Frankryk* in te roepen, „ van dien bystand verstooken werden — „ en in dien toestand zyn zy tot heden „ gebleeven."

LXIX. BOEK. — 1791.

Zy herinneren de Nationaale Vergadering hoe een van 's Konings Ministerie, in 't laatst van den Jaare MDCCLXXXVIII, uit naam van dien Monarch aan een der Vlugtelingen schreef, „ dat de toegestaane „ Onderstand een Gunst ware, van welke „ zyne Majesteit geen rekenschap behoefde te geeven, die hy kon maatigen, uitbreiden, ja zelfs, naar gelange hy zulks „ mogt goedvinden, geheel en al doen ophouden. —— Deeze toon, zo verschillend van dien, welke vóór de Omwenteling van den Jaare MDCCLXXXVII, „ door het *Fransche* Ministerie tegen de „ *Hollandsche* Patriotten gevoerd was; —— „ deeze toon, zo verschillend van dien, „ op welken men tot de Vlugtelingen, „ kort

(*) Naamlyk 1 Jan. 1789.

LXIX. BOEK. 1791.

„ kort naa de Omwenteling hadt gesproo-
„ ken — veroorzaakte by deeze laatsten
„ de hevigste ongerustheid. En alhoewel
„ zy zich niet konden verbeelden, dat
„ LODEWYK DE XVI, zodanige gevoelens
„ omtrent hun koesterde, vreesden zy eg-
„ ter, dat die denkwyze van het Minis-
„ terie, ten hunnen opzigte, vroeg of laat,
„ ten gevolge zou hebben, eene evenge-
„ lyke verlaating, als hunne Party, toen
„ de *Pruisschen* de Republiek inrukten,
„ hadt ondergaan."

Behalven de opgetelde onaangenaamheden hadden de uitgeweeke *Hollanders* nog andere moeten gevoelen. — Laaten wy ze opgeeven met de eigene woorden deezer Klaageren. „ Een aantal *Franschen*,
„ zelfs van de voornaamsten, hebben de
„ Uitgeweekenen duizendmaal verweeten,
„ ja verwyten hun nog dagelyks, dat zy
„ in de Republiek niet *eensgezind* geweest
„ zyn — dat dit de voornaamste rede
„ van den Ondergang van hunne Party is
„ geweest, en dat *Frankryk* hun dus niets
„ verschuldigd is. — Dat deeze kwalyk
„ onderrigte Persoonen dan leeren, dat zy
„ enkel en alleen door middel van de Eens-
„ gezindheid en goede Verstandhouding,
„ die onder hun heerschte, en niettegen-
„ staande het getal dier geenen, welke de
„ wapens voerden, veel minder was dan
„ dat hunner Vyanden, deeze laatsten meer
„ dan drie jaaren in bedwang hebben ge-
„ houden, en te eenemaal zouden hebben
„ te ondergebragt, byaldien *Frankryk* ten
„ laat-

Digitized by Google

„ laatsten, door eene vreesagtige Staatkunde bestuurd, hun niet zonder ophouden de Moderatie hadt voorgepreekt, — doodlyke Moderatie! die belet heeft, dat door een *Coup d'eclat*, te regter uure aangevangen, de daarstelling der maatregelen verydeld geworden zy, welke reeds lang door *Engeland*, *Pruissen* en den *Stadhouder* beraamd waren om de Patriotsche Party in den grond te booren, de met *Frankryk* aangegaane Verbintenis kragtloos te maaken, en de Republiek onder het Stadhouderlyk Juk te doen wederkeeren. — Eindelyk, dat zy, die aan de *Hollandsche* Patriotten dergelyke onregtmaatige verwytingen doen, vooral leeren, dat, zo die Patriotten in geene goede verstandhouding hebben geleefd, het alleenlyk geweest is met hunne verblinde of ontaarde Medeburgeren, die door niets konden bewoogen worden om de Party der Dwinglanden van hun Vaderland te verlaaten. — De Geschiedenis van alle Volken bewyst ten klaarsten, dat in Beroerten, gelyk aan die, waar in zy zich hebben bevonden, eene zodanige Oneensgezindheid geen zeldzaam verschynzel is."

Met den aanvange des Jaars MDCCXC verspreidde zich een gerugt, dat by een Staatsbesluit in *Frankryk* ter Bezuiniging der Uitgaven genomen, ook de som aan de uitgeweekene *Hollanders* toegestaan, zou kunnen verminderd worden. Dan de on-

LXIX. BOEK. 1791. ongerustheid, hier uit gereezen, verdween, op het verneemen hoe by een Verslag, door het Committé der Financien ter Nationaale Vergaderinge uitgebragt, geoordeeld werd, dat omtrent de som voor de uitgeweekene *Hollanders* geschikt, geene Bezuiniging kon worden voorgeslaagen, en de Natie zich niet dan te zeer kon beklaagen, dat de omstandigheden niet toelieten grootere opofferingen te doen. —— Dit Verslag en een voorloopig Besluit der Nationaale Vergadering daar op genomen, verzagtten niet alleen de opeenvolgende verdrietlykheden, van allerleien aart, waar aan die ongelukkigen ten prooije stonden; maar gaven hun thans (in den Jaare MDCCXCI) de blyde hoop, dat die agtbaare Vergadering, door de Rede, de Geregtigheid en haare gewoone Menschlievenheid bestuurd, en in aanmerking van de Verbintenissen, voormaals door *Frankryk*, omtrent alle de Patriotten in de Vereenigde Gewesten aangegaan, wel zou willen bepaalen, dat de som voorheen tot hun Onderhoud in *Frankryk* vastgesteld (*), by voortduuring tot het zelfde einde zou strekken, en verdeeld worden, volgens een plan, 't welk zy zich zou doen overgeeven „ door zodanige Persoonen, welke van „ den Staat, de Verdiensten, het Regt „ van aanspraak, en de behoeften van ie- „ der Individu kennis droegen, en die de „ Eer en het Belang der Natie met de ge- „ voe-

(*) Deeze som was 829,448 Liv.

„ voelens van Regtvaardigheid en Mensch- „ lievenheid, aan ongelukkige en agtens- „ waardige Bondgenooten verschuldigd, „ wisten overeen te brengen." Het was deeze schikking, gepaard met andere omstandigheden, welke een gunstig toekomend lot beloofden, die de Voordraagers van dit Stuk deedt betuigen, „ dat, schoon „ *Frankryk* een langen tyd zelfs zich buiten staat bevondt tot herstel der Patriotten in derzelver Vaderland mede te werken, de Vertegenwoordigers der *Fransche* Natie, door de uitwerkzelen hunner Regtvaardigheid en Menschlievenheid, de in de Republiek agtergebleevene Patriotten met eene eeuwigduurende erkentenis aan zich zouden verbinden, en *Frankryk*, door dat middel aldaar bestendig eene Party, zyner Politieke belangens toegedaan, behouden zou."

LXIX. BOEK. 1791.

Ondanks dien grond van gerustftelling voor het toekomende, konden zy niet nalaaten, te deezer gelegenheid, by de Nationaale Vergadering, hunne klagten uit te boezemen over een oud leed, 't geen nog niet ophieldt hun te drukken, „ dat naamlyk," zo als zy zich lieten hooren, „ hunne wraakzugtige Vyanden, hun zelfs in „ hunne veilige Schuilplaats, welke zy in „ *Frankryk* waren komen opzoeken, hadden vervolgd, en dat, zints hunne aankomst in dit Ryk, de zwarte Laster hun „ hadt afgeschilderd, en nog dagelyks afschilderde als Oproermaakers, waar van „ de *Pruisschen* en de Stadhouder, met

„ het

LXIX. BOEK. 1791.

„ het grootste regt, de Republiek hadden „ gezuiverd. —— Dan daar zy zich over „ 't algemeen verlieten op de kunde en „ billykheid van alle verstandige Lieden, „ en de loflyke getuigenisfen, welke zy, „ uit alle Steden van dit Ryk, waar zy „ zich met 'er woon hadden nedergezet, „ konden te berde brengen, stelden zy „ zich gerust, en vertroosten zich: dewyl „ zy zich tevens durfden vleijen, dat geen „ Lid van de Nationaale Vergadering im„ mer aan die haatlyke aantygingen het „ oor geleend hadt."

Sterker bekommerden zich de Uitgeweekenen over een ander Onderwerp, dit baarde hun eenige ongerustheid. Zy waren onderrigt, dat hunne Vyanden hun een kuil groeven, door hun aan te moedigen, om na hun Vaderland te rug te keeren, en aldaar het getal der Vyanden van *Frankryk* te vermeerderen —— of ten minsten om hun te beletten eenstemmig met hunne Vrienden in het Vaderland werkzaam te zyn, in het gebruik maaken van de gevolgen, welke de tegenwoordige Staatkundige gesteldheid van zaaken in *Europa* naa zich kon sleepen, en in te tragten om daar eene Tegenomwenteling tot stand te brengen. —— Vreemd begrip waarlyk, en waar van wy geene dan zeer duistere spooren elders ontdekt hebben. Het zal overzulks der moeite waardig zyn, met de eigene woorden deezer Uitgeweekenen, op te geeven, wat zy zeggen dat 'er van dit Plan was uitgelekt.

„ 'Er

Digitized by Google

„ 'Er bevinden zich thans Zendelingen LXIX. BOEK. — 1791.
„ van eenige vreemde Mogenheden te
„ *Parys*, die met de Zendelingen van den
„ Stadhouder, en met eenige voornaame
„ *Franschen*, vereenigd, onder de hand
„ werken om aan de uitgeweekene *Hollanders* in *Frankryk* en elders een Plan
„ van Amnestie smaaklyk te maaken —
„ even eens als of braave Lieden, die,
„ ter herkryging hunner overheerde Natuur- en Burger-regten, en tot herstelling hunner vertrapte Vryheid, goed en
„ bloed hebben opgezet, Vergiffenis noodig hadden; daar, in tegendeel, hunne
„ Vyanden hun veel eer die Vergiffenis
„ behoorden af te smeeken.

„ Die listige bende, zamen vereenigd,
„ schynt, ten einde de uitgeweekene *Nederlanders* des te beter in hunne netten
„ te verstrikken, hun te belooven, dat,
„ als een ieder zich aan eene Amnestie
„ van de byzondere Staaten zyns Gewests
„ wil onderwerpen, men aan de Ingezetenen het zo dikwerf door hun te rug
„ gevraagde Regt, om hunne Regenten
„ aan te stellen, zal toestaan — dat de
„ Stadhouder zelf 'er wel toe zou willen
„ overgaan, om een gedeelte van zyne
„ Magt op te offeren — dat de verbeurd
„ verklaarde Goederen aan de wettige Bezitters zullen worden terug gegeeven —
„ dat de afgezette Regenten hoopen mogen,
„ op nieuw in de Regeering te zullen komen. — Met één woord, dat al het gebeurde vergeeten en vergeeven zyn zou."

LXIX. BOEK. — 1791. Zy merken omtrent dus een Plan, 't geen ons voorkomt eene loutere harsſenſchim te zyn, aan „ Het is mogelyk, dat eenige ligtgeloovige en zwakke „ zielen, zich door dergelyke arglistige „ beloften laaten wegſleepen, en dat eenige anderen, die niets by de Omwenteling hebben verlooren, en by wien de „ zugt tot Vryheid meer of min is uitgedoofd, na hun Vaderland, ter herkryging „ hunner Goederen, zullen terug keeren, „ en zich aldaar aan het ſlaafſche juk onderwerpen; maar het is ontwyfelbaar „ zeker, dat negentien twintigſte gedeelten der uitgeweekene *Hollanderen*, die „ zich in *Frankryk* en elders bevinden, „ zich door dat lokaas niet zullen laaten „ verleiden. —— Zy kennen te wel de „ geheime inzigten hunner Vyanden. —— „ Zy zyn te zeer overtuigd, dat, hoe aanlokkend, hoe ſchoonſchynend, de voorwaarden van zodanig eene Amnestie ook „ mogen zyn, deezen zich daar aan niet „ verder, dan volgens de inſpraak van „ hun Belang verbonden zouden agten. „ Daarenboven weeten zy nog, dat zy die „ voorwaarde niet kunnen aanneemen, dan „ met tevens te zweeren, dat zy de Tegenwoordige Staatsgeſteldheid der Republiek erkennen, en die beſchermen „ zullen, dat door dien Eed, welks denkbeeld alleen hun doet yzen, zy zich niet „ alleen van de mogelykheid om immer „ de Vryheid in hun Vaderland herſteld „ te zien, verſteeken zouden; maar dat

„ zy

Digitized by Google

„ zy zelfs daar door het getal van de vernielers dier Vryheid zouden vermeerderen.

„ Dan veronderfteld, dat, tegen alle „ waarfchynlykheid aan, die geenen der „ Vlugtelingen, die hunne Goederen behouden hebben, of die, door zich te „ onderwerpen, dezelve te rug zouden „ bekomen, na de Republiek wederkeeren: hoe zouden dezulken, die alles „ verlooren en niet meer te hoopen hebben, hun voorbeeld kunnen volgen? — „ Veronderftelt nog eens, dat de Amnestie afgekondigd zynde, *Frankryk* aan „ alle de Vlugtelingen, die bevoorens onderftand hadden genooten, deeze taal „ liet hooren —— *Ziet daar; nu kunt gy* „ *vry na uw Vaderland terug keeren; ik heb* „ *niets meer aan u te geeven!* —— In dit „ laatfte geval zouden die ongelukkigen „ aan den Stadhouder verkogt, even als „ zy, ten prooye van *Pruisfen* gelaaten „ zyn, geene andere party dan die der „ wanhoop kunnen kiezen.

„ Immers wat zouden de zodanigen in „ *Nederland* aanvangen, wier Publiek of „ Particulier Ampt, meer of min voordeelig, hun eenigfte beftaan uitmaakte? —— Zou men aan den Stadhoudersgezinden, die dat Ampt thans bekleedt, „ hetzelve ontneemen. en het aan den Patriot te rug geeven? Neen zeker.

„ Wat zouden die braave Officieren in „ de Republiek aanvangen, die, een affchrik hebbende van het lafhartig voor-

„ beeld

LXIX. BOEK. — 1791. „ beeld van het grootste gedeelte hunner „ Medemakkeren, geweigerd hebben den „ Onderdrukker der *Bataafsche* Vryheid „ ten dienste te staan, die liever hun bloed „ en leeven ter bescherming dier Vryheid „ veil hadden — die, door deeze hunne „ heldhaftige verknogtheid hunne Posten „ hebben verlooren, en genoodzaakt ge- „ weest zyn hun Vaderland te verlaa- „ ten? — Zou de Stadhouder *hun* in „ hunne Posten herstellen? — Néen „ voorzeker.

„ Wat zouden die geenen in de Repu- „ bliek aanvangen, die door hunne Fabrie- „ ken, door hunne Koophandel, door „ hunne Bekwaamheden, een bestaan von- „ den, en wier totaale ruïne hun buiten „ staat brengt om zich immer, op hoe- „ danig eene wyze ook, te herstellen? „ Zou men hun van 't geen zy tot het „ oprigten van een nieuw Etablissement „ noodig hebben, voorzien? — Neen „ voorzeker.

„ Wat zouden die Kunstenaars, die „ Baazen der onderscheidene Handwerken, „ die voorheen zo wel gezeten, en wel- „ ker Winkels zo wel van neering voor- „ zien waren, in de Republiek aanvan- „ gen, die, insgelyks geruineerd, geene „ middelen zouden hebben, om zich een „ der tot hun Handwerk noodigste Ge- „ reedschappen aan te schaffen?

„ Laat men zich slegts voor oogen stel- „ len die Martelaaren van het edelaartigste „ Patriotismus, die getrouwe Bondgenoo-

„ ten

Digitized by Google

„ ten van *Frankryk*, zonder Credit, zon-
„ der Brood, ja zonder eenige Resſource
„ in hun Vaderland aankomende, hun ker-
„ mend en wanhoopend Huisgezin naa
„ zich ſleepende, en ontvangen onder de
„ woeste uitjouwingen, ſcheldwoorden en
„ vervloekingen van een dolzinnig gepeu-
„ pel, het geen hun voorzeker, even als
„ voorheen, verregaande mishandelingen
„ zou doen ondergaan, welke het Politiek
„ Beſtuur niet zou willen noch kunnen
„ beletten —— en dat men dan oordeele
„ of dat ysſelyk tafereel de Menschlyk-
„ heid niet doet beeven! —— De uitge-
„ weekene *Nederlanders* zullen zich voor-
„ zeker ook wel wagten, om zich aan die
„ vernederingen, aan die ysſelykheden,
„ bloot te ſtellen. —— *Zy* zouden veel
„ eer, door hunne Vrouwen en Kinderen
„ gevolgd, van huis tot huis, een aalmoes
„ gaan afbidden. —— De *Franſchen*, de
„ zo edelmoedige *Franſchen*, hunne eer-
„ waardige Broeders, zouden hun die niet
„ weigeren. —— Dan de uitgeweekene
„ *Hollanders* zouden gelooven der Regt-
„ vaardigheid en Menschlievenheid der
„ Nationaale Vergadering te kort te doen,
„ zo zy de minſte vrees hadden van door
„ dezelve te zullen verlaaten worden!"

Opmerkenswaardig is het ſlot van dit Vertoog. De *Nederlandſche* Patriotten geeven hunne hoop op een voor hun gunſtigen lotwisſel met deeze woorden te kennen —
„ Het is mogelyk dat die Ongelukkigen
„ niet altoos ten laste van *Frankryk* zullen
„ bly-

LXIX. BOEK. 1791.

„ blyven — het is mogelyk, dat onvoorziene omstandigheden hun de gelegenheid en de middelen opleveren om eenmaal zegepraalend na hun Vaderland te rug te keeren, en die omstandigheden kunnen in een oogenblik dat men dezelve het minst verwagt, te voorschyn komen —— konde het slaaffche *Frankryk*, nu drie jaaren geleeden, hoopen dat het zo spoedig het toppunt van Vryheid, welke het thans geniet, bereiken zou (*)?"

Nieuwe aandrang by de Nationaale Vergadering.

Het gunstig voorloopig Besluit der Nationaale Vergadering, waar van wy gewaagd hebben (†), gaf den uitgeweeken *Nederlanderen*, die in Bloeimaand het aangehaalde klemmend Vertoog indienden, moed, om in Herfstmaand, een nader in te leeveren, waar in zy ontvouwen, dat omtrent het vierde deel van de som, welke de Nationaale Vergadering gemeend hadt tot den Onderstand aan de Uitgeweekenen te moeten besteeden, niet meer daar toe gebruikt werd: waarom zy verzogten, dat, overeen-

(*) *Eenige Stukken, betrekkelyk de Hollandsche Vlugtelingen, dewelke zich in Frankryk bevinden, overgegeeven aan de Nationaale Vergadering in Mey* 1791. Te *Duinkerken* by VAN SCHELLE *en Comp.* bl. 30—49. De Schryver der *N. Nederl Jaarb.* hoe schaars in Stukken van dien aart te verschaffen, heeft dit gegeeven. Zie *Jaarb.* voor 1791. bl. 439 *enz.* Vreemd dat geene Aanteekeningen 't zelve vergezellen; alleen zegt hy by den aanvange, „ dat dit Stuk niet anders dan naar de denkbeelden „ der Opstelleren kon ingerigt zyn "

(†) Zie te rugge op 187. hier boven.

eenkomstig met voorige vorderingen, het te kort schietende aan de Uitgaaf der voor de Uitgeweekenen bestemde somme, mogt aangewend worden tot het onderhoud van eene menigte hunner Medevaderlanderen, die zedert twee en een half jaar, vrugtlooze aanzoek gedaan hadden om deelgenooten te worden aan den Onderstand van *Frankryk*, en die in de Departementen van het *Noorden*, en van *Pais de Calais*, zich voor het meerendeel in de uiterste armoede bevonden. LXIX. BOEK. 1791.

Wel hadt de Minister van het Departement der Binnenlandsche Zaaken, overtuigd van de weezenlykheid dier behoefte, het Committé der Pensioenen deswegen onderhouden; doch hy vondt zich buiten staat om eenige verandering in den tegenwoordigen toestand van zaaken te wege te brengen, zo lang de Dispositie van het Provisioneel Decreet van den derden van Oogstmaand des Jaars MDCCXC, door geen bepaalende Wet zou zyn opgeheeven.

Diensvolgens verzogten de uitgeweekene *Hollanders* „ de Opheffing daar van, en eene „ Wet, die het lot, de regten en verpligtingen van twee duizend Persoonen bepaalende, de Uitvoerende Magt in staat „ zou stellen, om door een nieuwen Omslag, kort aanstaande te beginnen, het „ *geheel beloop* der toegestaane Onderstandpenningen uit te deelen aan de *Hollandsche* Patriotten, die hunne rampen alleen te wyten hadden aan het gedrag „ van het *Fransch* Ministerie des Jaars „ MDCCLXXXVII,

LXIX. BOEK. „ MDCCLXXXVII, jegens hun Vaderland,
„ eertyds *Frankryks* getrouwe en nuttige
„ Bondgenoot."

1791. Wat de tegengeworpen noodwendigheid betrof om een tydstip te bepaalen, wanneer de tot deeze Uitgaaf bestemde somme zou afneemen, meenden zy te moeten aanmerken, dat de verzogte nieuwe Omslag van Onderstand, tevens met de vaste inrigting der Lysten, zou toelaaten vast te stellen, dat voortaan geene nieuwe Toelaating zou plaats hebben, en dat de uitdeelingen welke, naa den eersten van Louwmaand, des naastaanstaanden Jaars, vervielen, ten voordeele van de Publieke Schatkist zouden komen (*).

Nader mondlyk Voorstel.

Om dit belangryk stuk voort te zetten, lieten eenigen zich te *Parys* bevindende Uitgeweekenen het niet by de ingediende Memorien berusten. De Heeren ABBEMA, HUBER, BOETZELAAR, VAN HOEY, DE WIT, en DE KOCK, vervoegden zich ter Nationaale Vergadering met een Adres door hun uitgesprooken en overgegeeven (†). 't Zelve ving aan op deezen toon. „ Leden van een vry Gemeenebest, door
„ het willekeurig geweld des eersten Staats-
„ dienaars uit hun Vaderland verdreeven,
„ door het staal, het vuur, de banvonnis-
„ sen, de plundering, verre van hunne
„ haard-

(*) Hier boven bl. 198.

(†) Dit geschiedde in de Avondzitting der Nationaale Vergadering den 19 Jan. 1792; doch wy plaatzen het hier, ter oorzaake van den zamenhang dier stukken.

Digitized by Google

M[R]. JAN DE WITT.

Reinr. Vinkeles sculp.

Digitized by Google

„ haardſteden verſtrooid, hebben aan een LXIX.
„ Volk, met hun in Bondgenootſchap BOEK.
„ ſtaande, de Schuilplaats en den Byſtand
„ gevraagd, welke deszelfs Regtvaardig- 1791.
„ heid aan hunne ongelukkige Vryheid
„ hadt toegezegd. Zy hebben voor dee-
„ ze Vryheid, die middelen van werkzaa-
„ me beſcherming niet ingeroepen, die
„ men hun, in andere tydsomſtandigheden,
„ hadt aangeboden, en op welke zy hun-
„ ne grootſte en byna eenige hoope toen
„ gevestigd hadden. Met gansch *Europa*
„ overtuigd, dat de wet der noodzaaklyk-
„ heid alleen, ten tien tyde, een onover-
„ komelyke hinderpaal heeft kunnen ſtel-
„ len aan de poogingen, die zy geregtigd
„ waren van de Trouw en het Staatsbe-
„ lang des *Franſchen* Ryks te verwagten,
„ zo hebben zy, met een voor hun en
„ hunne edelmoedige Bondgenooten tot eer
„ ſtrekkend gevoel van berusting in hun
„ lot, deezen grooten rampſpoed gedraa-
„ gen. — Weenende op de puinhoopen
„ van een Vaderland, dat de gewelddaa-
„ digheid uit den rang der Gemeenebes-
„ ten uitwischt, hebben zy hun gezigt op
„ de algemeene beweegingen gevestigd,
„ die de Ryken — die ieder Mensch, in
„ *Europa*, ter Vryheid voert; en hun ziel
„ is opengebleeven voor den troost van
„ menſchen, die der Vryheid waardig zyn.
„ Zy neemen het roemryk oogenblik
„ waar, in het welke de Regten der Vol-
„ ken onderzogt worden; in 't welk de
„ Verbintenisſen met dezelve werden ge-

LXIX. BOEK. 1791.

„ woogen; en in 't welke *Frankryk* aan „ de gansche Aarde het voorbeeld geeft, „ dat de Zedekunde zich met de gezon- „ de Staatkunde kan vereenen; dat de „ Deugd en de Goede Trouw van het „ eene Volk tot het andere voor iets wee- „ zenlyks, en als vaste grondbeginzelen „ van de algemeene vereeniging der men- „ schen, die hunne nimmer vervreemdbaa- „ re Regten hebben, gehouden worden.

„ De oorzaaken, de omstandigheden, „ de uitwerkzels der *Nederlandsche* Staats- „ omwenteling zyn aan de gansche wereld „ bekend; maar het Volksverstand was „ nimmer beter geschikt om dezelve op „ de rechte waarde te schatten. dan in de „ tegenwoordige omstandigheden. Nim- „ mer booden de aandrift van den geest, „ en de gesteldheid der zaaken ook eene „ gunstiger gelegenheid aan, om by het „ *Fransche* Volk het belang, dat het in „ deeze groote zaak der Regtvaardigheid „ en Vryheid genomen hadt, te regtvaar- „ digen."

Zy laaten hier op eene schets volgen van de Staatsverbetering door de Patriotten in de *Vereenigde Nederlanden* bedoeld, en hoe dezelve, ondanks de beloofde, maar niet toegebragte hulpe, van *Frankryk*, verydeld was. Zy maalen af wat 'er zamenliep om eensslags de groote Volksherstelling te stuiten; hoe *Frankryk* de eer verloor andermaal (*) een

(*) De eerste maal in de Verdeediging der *Americaansche* Vryheid.

Digitized by Google

een voorbeeld van Regtshandhaaving aan de wereld te geeven, en aan haare Staatsbelangen een Verbond te ontrukken, dat haare uiterste kragtinspanning en haare leevendigste bezorgdheid waardig was, en welks vernietiging het voorwerp der vuurigste begeerte van haare Mededingster was geworden.

LXIX. BOEK. —— 1791.

Voor de Weldaaden bedankende over 't ongelukkig deel hunner Landgenooten in *Frankryk* verspreid, smeekten zy de luisterryke Vergadering van dit edelmoedig Volk om te bepaalen.

Voor eerst, „ Dat de som van 829,448 „ *Liv.* ten welken opzigte het Committé „ der Geldzaaken by de Staatsvormende „ Vergadering, reeds in deszelfs Berigt „ gezegd hadt, *dat hier omtrent geene Be-* „ *zuiniging was voor te stellen, en dat de* „ *Natie zich alleen over de omstandigheden* „ *te beklaagen hadt, welke haar geen groo-* „ *ter opofferingen toelieten*, by voorraad en „ geheel en al aan de ondersteunde *Ne-* „ *derlanders* gewyd bleeve."

Ten tweeden, „ Dat het uiterste oogen- „ blik, om verdere Onderssteuningen, maar „ uit deeze Hoofdsom genomen, toe te „ staan, wierd vastgesteld op den eersten „ van Mey aanstaande."

Ten derden, „ Dat naa dit tydstip de te „ nietwording der Onderstandgelden door „ het vertrek of versterf der Vlugtelin- „ gen, zodanig zou worden geregeld, dat „ de helft weder in 's Lands Schatkist „ keerde, en de andere helft bewaard

LXIX. BOEK. —— 1791. „ bleef voor de onvoorziene benoodigd-
„ heden der *Nederlanderen* in ziekte en
„ dergelyke gevallen."

Ten laatsten, „ Dat alle deeze voorwer-
„ pen terstond zouden worden onderzogt,
„ en dat deswegen, zonder uitstel, berigt
„ wierd gedaan."

Dusdanig was het voorwerp des Verzoeks 't geen zy thans by monde deeden, besllooten met soortgelyke hartlyke betuiging als de eerste Memorie over dit eigen Onderwerp ter Nationaale Vergaderinge ingediend (*).

Antwoord der Nat. Vergadering hier op.

Op dit treffend voorgedraagen Stuk ontvingen de Inleeveraars ten antwoord van den Voorzitter de Heer D'AVERHOULT, een medeuitgeweeken *Bataaf*, thans in *Parys* by de Vryheidsgezinden zo gezien, als in ons Land gehaat, die in de zaak van *Utrecht*, ten Jaare MDCCLXXXVII, eene zo groote rol speelde, „ *Batayen!* gy, wier
„ schrandere vlyt zelfs de aarde schiep,
„ die gy bewoont —— Gy, wie het *Ro-*
„ *meinsche* Volk met deszelfs Vriendschap
„ vereerde —— Gy zult ten allen tyde de
„ Bondgenooten van het *Fransche* Volk
„ zyn, zo lang Gy Vrienden der Vryheid
„ zult weezen. De Vergadering zal zich
„ rekenschap doen geeven van het voor-
„ werp uws Verzoeks —— Zy noodigt
„ u om de Zitting by te woonen (†)."

Het

(*) Zie hier boven bl. 170.

(†) *Adres van eenige uitgeweekene Hollandsche Patriotten aan de Nationaale Vergadering, uitgesprooken en overgegeeven den 19 Jan. 1792.*

Digitized by Google

Het hoogstbelangryk ſtuk over de *Quotas* bleef men ten deezen Jaare voortzetten (*). Van tyd tot tyd kwamen de Adresſen der onderſcheide Gewesten in, die verre van eenſtemmig waren; dan tot welker ophaalinge wy ons niet kunnen inlaaten. Zy gaven gelegengeid tot herhaal de poogingen om hier eene moeilyk te vindene eenſtemmigheid te bewerken (†). Deeze bleef nog agterwege, en doet zich eerst op ten volgenden Jaare, wanneer het in ons beſtek valt des Verſlag te doen.

LXIX. BOEK.

1791

Het ſtuk der Quotas blyft hangen.

(*) Zie onze *Vaderl Hiſt.* XXIII. D. bl. 300 *enz.*

(†) De Schryver van de *Nederlandſche Jaarb* voor dit Jaar heeft dezelve in 't breede gegeeven.

Digitized by Google

VADERLANDSCHE

HISTORIE.

ZEVENTIGSTE BOEK.

INHOUD.

LXX. BOEK.

Overgang ter Gewestlyke Beschouwing en verdere stoffe deezes Boeks. Behoedzaamheid door Staaten van Holland aangewend in het beroepen der Leeraaren. Voorzorgen tegen Fransche Tydingen in de Nieuwspapieren. Bepaaling ten opzigte van de Nieuwspapieren in eenige Steden van Holland. Vermeerderende Belastingen. Het Admiraliteits Huis te Amsterdam verbrand. Voorstel der Kooplieden tot herstel van de Bank te Amsterdam. Inhoud van 't zelve. Geldligting om Bankgeld in te koopen. Geschil te Amsterdam in de Luthersche Gemeente tusschen het Oude en Nieuwe Licht. Scheuring daar uit gereezen. De Regeering in dit stuk gekend. Voorstel deswegen door de Misnoegden by de Regeering. Niet ongunstig by de Regeering ontvangen. Gunstig besluit der Regeeringe. Openbaare bekendmaaking der Scheuringe Hoe beantwoord. Wederantwoord. Ruime Inzameling van Penningen. Aanmerking hier over. Het ge-

Digitized by Google

gebruik van twee Kerken, voor een tyd hun toegestaan. Inzameling van Penningen tot het bouwen eener Kerk, door de Regeering begunstigd. Bouwen eener nieuwe Kerke. Het Dierlyk Magnetismus maakt opgang hier te Lande. Veel gerugtsmaakende geneezing te Rotterdam. J. DE VEIRAC'S *oordeel over die geneezingen. Wat de Hoogleeraar* VOLTELEN *deswegen aanmerkt. Het heeft geen opgang en zulks komt verdere Verstandsbedwelmingen voor. Het beoefenend deel der Heel- en Vroedkunde te Leyden bevorderd. De vyf en twintigste Verjaardag des Genootschaps Kunst word door Arbeid verkreegen, te Leyden gevierd. Een groot Kerkhof te Diemen aangelegd. —— Overgang tot Stad en Lande. Verslag van het Instituut voor Dooven en Stommen te Groningen Aanleidende oorzaak tot die Stichting. De Heer* H. D. GUYOT *in die Kunst door* L'EPEE *in Frankryk onderweezen. Vangt zelve het onderwys aan. Voordragt der Uitwerkzelen. De Hoogleeraar* CHEVALLIER *te Groningen wegens zyne Nieuwejaarspreeke beschuldigd. Raadslag daar op uitgebragt, en besluit deswegen genomen. Vergeefsch tragt hy zich te verantwoorden. Den Kerkleeraar* VAN DER TUUK, *die mede in het oog liep, kwam niets over. Voorschrift des Gebeds den vier Hoogleeraaren gegeeven. De Stadhouder komt te Groningen, Woont de Landdag by. Welke nog onvereffende Geschillen op denzelven afgedaan worden. Een en ander Magtbetoon den Stadhouder opgedraagen. Komst van zyne Hoogheid in Drenthe. Veranderingen daar in den*

LXX. BOEK.

LXX. BOEK

den Etstoel gemaakt. Door den Stadhouder goedgekeurd. Veranderingen door zyne Hoogheid gemaakt. Afkondiging deswegen. Het Drenthsche Landregt te Coeverden ingevoerd. Des Stadhouders Reis door Friesland. De Conrector LINDENHOFF *te Deventer tot Boetedoening verweezen. Vreugde te Deventer over 's Erfprinsen Huwelyk bedreeven. Desgelyks in Zeeland. Geschil wegens de gestrande Goederen in Zeeland. Voordragt om den Stadhouder in dat Regt te herstellen. Besluit daar toe. Algemeen Reglement op de Dyken en Polders in Zeeland. Verkoopingen van verbeurd verklaarde Goederen in 't Sticht. Herstel der Hoogeschoole te Utrecht. Verzoek te 's Hertogenbosch om de wedergave der Burgergeweeren. Hoe 't zelve wordt aangezien en afgeslaagen. Verslag der Gecommitteerden tot de zaaken van de Oost-Indische Maatschappy, wegens de gedaane Geldheffing. Blyvende Geldbehoefte. Voorstel van Redmiddelen. Belastingen in de Indiën. Overblyvende Zwaarigheden. Voordragt van Bezuinigingen hier te Lande. Deeze niet aangenaam gekeurd. Bedenkingen op den Handel zelve. Verslag van de gesteldheid der zaaken in de Indiën. Bezwaarlykheid der Herstellinge. Bezuiniging aan de Kaap de Goede Hoop voorgeslaagen. De Gouverneur* CORNELIS JACOB VAN DE GRAAF *van daar opontboden. Ingediende stukken tot Herstel. Het middel eener Bezendinge aangepreezen. Wat ten dien einde voorloopig gedaan was. Op welk een voet men oordeelde dat die Bezending zou dienen ingerigt te weezen. Byzonder*

der noodig gekeurde verrigtingen. FREDRIK WILLEM BOERS *tot Advocaat Consulent aangesteld* WILLEM ABELEVEN *tot Amanuensis benoemd. Inhoud des ingediende Verslags. Grootheid en aanwas van de Schuld. Wat zy oordeelden van de Bezuinigingen hier te Lande. Blootligging van den staat der Inkomsten en Lasten in Indië Hoe het te kort komende in de Indische Kas te vinden. Beraadslaaging op de Redmiddelen. Wat zy oordeelden over de voorgestelde Inkortingen in Scheepvaart en Handel. Een ander Redmiddel aangepreezen. Zwaarigheden, welke zich daar by opdeeden, uit den weg geruimd. De Bezending noodig gekeurd. Persoonen tot die Bezending door zyne Hoogheid benoemd. Wegens den Lastbrief dier Bezendinge. Kosten van dezelve en vertrek. Hoe door veelen in Batavia te gemoet gezien. Geldopneemingen voor de Oost-Indische Maatschappy. Vryheid den Kooplieden gegeeven om met de Oost-Indische Compagnie Schepen Goederen te verzenden, en te krygen. Geschil over den tyd der Verkooping van Oost-Indische Waaren; als mede wegens de wyze van Verkooping. Over het verbod des Invoers van vreemde Thee. Ontbinding der West-Indische Maatschappye. Verschillen der Kameren over de Waardeering der Actien. Verslag wegens dit stuk door Gecommitteerden uit hun Hoog Mogenden. Besluit by hun Hoog Mogenden deswegen genomen. Staaten van Zeeland verklaarden hier in niet te kunnen berusten. By deezen de Verlenging van het Octroy beter gekeurd. Wat zy byzonder aanvoerden, wegens Essequebo en Deme-*

LXX. BOEK.

LXX. BOEK.

merary. Taal by die van Zeeland gevoerd, wegens de Ontbinding dier Maatschappye. Welke Punten zy vooraf wilden vastgesteld hebben. Het Besluit der Ontbindinge gaat voort. Bekendmaaking der Volvoering. Schepen na de West-Indische Volkplantingen gezonden. Ongeluk één deezer Fregatten overgekomen. Bepaalingen tusschen Spanje en onzen Staat, wegens de Overloopers in de Volkplantingen. Staat der zaaken met den Dey van Algiers. Met dien van Tripoli. Met den Keizer van Marocco. Hooge Watervloeden ten deezen Jaare in Sprokkelmaand op verscheide plaatzen in Holland; in Overysfel; in Zeeland; in Stad en Lande. Hoog Water te Spaarendam. Nieuw Waterleed in Zeeland en elders in Lentemaand.

1791. Overgang ter Gewestlyke beschouwing en stoffe deezes Boeks.

De byzondere Gewesten des Bondgenootschaps, schoon alle niet even ryk in het verschaffen van stoffe voor de pen der Geschiedkunde, blyven meest alle niet schaars in het opleeveren van zeer meldenswaardige byzonderheden, die met de algemeene zaaken der Vereenigde Gewesten in verband, of geheel op zich zelve, staan. *Holland* stellen wy, in de eerste plaats, ten voorwerpe onzer bespiegelinge. Desgelyks zullen wy, in dit Boek, ook mogen vervatten eene en andere Byzonderheid, den Handel betreffende, als mede de Lotgevallen der Handel Maatschappyen, en eenige gevallen van eenen anderen aart, dan Staats- en Stads gebeurtenisfen.

Eene

Digitized by Google

LXX. BOEK.

1791.

Behoedzaamheid by Staaten van *Holland* aangewend, omtrent de beroepen der Leeraaren.

Eene zorgvuldigheid in een ander Gewest reeds in agt genomen, ten aanziene der Beroepinge van Kerkleeraaren, die zich in 's Lands beroeringen gemengd hadden (*), bleef by Staaten van *Holland* niet onaangewend; immers zy ſtelden, in Lentemaand, vast, „ dat geene Predikanten, „ die, uit hoofde van wanbedryven, van „ welken aart ook, door Politieke Be „ ſchikkingen, binnen *Holland*, of elders, „ van hunne Ampten ontzet waren, met „ verbod, om binnen den omtrek van ee„ nige der Vereenigde Gewesten, van de „ Generaliteits Landen, of van het Land„ ſchap *Drenthe*, den Predikdienst en alle „ de deelen van het Leeraarampt, uit te „ oefenen, voortaan in eenige Gemeente „ van *Holland*, het zy in de Steden of ten „ Plattenlande, tot den Predikdienst of uit„ oefening der deelen van het Leeraarampt, „ zouden mogen toegelaaten, veel min als „ Predikanten in dezelve Gemeente ver„ kooren of beroepen worden, ten ware „ dezelve, met voorafgaande vergunning „ van hun Ed. Gr. Mog. naa genomene ken„ nis van zaaken, daar toe waren toegelaa„ ten. Dat, uit deezen hoofde, aan zoda„ nige Beroepingen, de Clasſen geene goed„ keuring zouden mogen geeven, zonder „ de bevelen van hun Ed. Gr. Mog. daar op

„ te

(*) *Friesland* was in deeze zorgvuldigheid voorgegaan. Zie onze *Vaderl. Hiſt.* XXIII. D. bl. 89. *Zeeland* in een niet weinig gerugts maakend geval gevolgd. Zie hier boven bl. 44.

Digitized by Google

LXX. BOEK. — 1791.

„ te hebben ingenomen. — Als mede dat te-
„ gen de Predikanten, die in 't gemelde ge-
„ val ſtonden, en zich, zonder byzonder
„ verlof der Staaten, den Predikdienst, of
„ eenige deelen van het Predikempt in dit
„ Gewest mogten onderwinden, naar bevind
„ van zaaken, zou worden gehandeld."

De Clasſen in *Holland* wierden ten zelfden tyde gelast, om, wanneer derzelver goedkeuring zou worden verzogt, op Beroepingen, in de Steden of ten Plattenlande, van eenige Predikanten, tegen welken, ſchoon zich niet in het geval der voorgemelden bevindende, egter binnen *Holland*, of de andere Gewesten, en het Landſchap *Drenthe*, of in de Generaliteits Landen, eenige Politieke Dispoſitien waren gedaan, „ door welke dezelven zich
„ van den Dienst, in hunne voorige Ge-
„ meenten ontſlaagen vonden, alvoorens
„ over zodanige Verzoeken ter Goedkeu-
„ ring te beſchikken, van dezelve aan
„ Gecommitteerde Raaden, in elk Kwar-
„ tier kennis te geeven: ten einde daar op
„ door dezelve mogt worden beſlooten,
„ naar omſtandigheden van zaaken, en
„ naa ingewonnen berigt van het volgend
„ gedrag dier Leeraaren, byzonder om-
„ trent die zaaken, uit welker hoofde zo-
„ danige beſchikkingen ten hunnen opzig-
„ te gevallen waren." —— Van dit tweevoudig Staatsbeſluit geſchiedde de uitgebreidſte kennisgeeving (*).

Het

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1791. bl. 375.

Digitized by Google

LXX. BOEK. —— 1791. Voorzorgen tegen de *Fransche* Tydingen in de Nieuwspapieren.

Het veelvuldig ophaalen, het ſtreng verbieden, het ſtraffen der Schryveren en Uitgeeveren, die men in handen kon krygen, van Schriften tegen de thans ſtandgrypende Staatsgeſteltenis aanloopende, of ter begunſtiging ſtrekkende van denkbeelden, welke men, ten deezen tyde, gaarne geweerd zag, of zogt te onder te houden, benam veelen den lust en moed om iets van dien aart der voorheen des zweetende Drukpersſe aan te bevelen. —— Dan, wanneer de grondbeginzels der nieuwe *Franſche* Conſtitutie, in dat Ryk niet alleen veld wonnen; maar meer en meer vastheids kreegen; en die denkbeelden van Staatshervorming zich wyd en zyd verſpreidden; wanneer het geſchaapen ſtondt, dat de *Franſchen*, door moedbetoon en veelvuldige opofferingen, geheel *Europa* een voorbeeld van Staatsomwenteling zouden geeven, dagt men, in eene en andere Stad van *Holland*, de verſpreiding van dusdanige beginzels, en begrippen te zullen kunnen weeren, althans te belemmeren, door de Schryvers der Couranten op de Raadhuizen te ontbieden; ten einde hun, door vermaaningen, en bedreigingen, af te ſchrikken, om, wegens de Gebeurtenisſen en Staatsbeſluiten in *Frankryk*, iets te melden, 't geen voedzel kon geeven aan de Patriotten hier te Lande, of argwaan wekken by de tegenwoordige Regenten. —— Men wil, dat de toenmaalige Regeering van *Haarlem*, die in yver voorbeeldlyk was, het zo verre trok, dat zy den Stads Courantier bykans durfde verbie-

LXX. BOEK. 1791.

bieden om iets gunstigs te vermelden uit *Frankryk*, terwyl de groote voorvallen aldaar het oog, en de aandagt, van geheel *Europa* trokken. Op de vraag, „ wat hy „ dan van daar berigten moest?" stondt men verlegen om een beslissend antwoord te geeven, 't welk eenigen schyn van voegLykheid hadt.

Bepaalingen ten opzigte van de Nieuwspapieren in eenige Steden van *Holland*.

Dan die zydelingsche en onderhandsche werking scheen aan het oogmerk niet te voldoen. Dit gaf gelegenheid tot het inslaan van eenen anderen, en openlyker, weg. In verscheide Steden, als *Dordrecht*, *Haarlem*, *Delft*, *Amsterdam* en *Rotterdam* geschiedde bykans gelyktydig eene Afkondiging deeze Nieuwspapieren betreffende, van eenen genoeg zeldzaamen inhoud om vermeld te worden. „ De Regeeringen „ dier Steden in ervaaringe gekomen zyn„ de, dat verscheide Courantiers, en an„ dere Schryvers van Nieuwstydingen, in „ hunne Geschriften niet alleen onwaar„ heden stelden; maar zich ook veroor„ loofden, aanmerkingen te plaatzen, 't „ zy van zich zelven, 't zy uit andere „ binnen- of buitenlandsche Papieren over„ genomen, die dikwyls, schoon onder „ bedekte, en dubbelzinnige, termen voor„ gesteld, zeer beledigend waren voor „ Vorsten, Regeeringen, en Leden van „ dien, en geschikt om de Leezers ver„ keerde denkbeelden in te boezemen — „ vonden goed, om deezen beter by hun „ pligt te houden, en met de daad te „ doen gehoorzaamen, een Staatsplakaat

„ van

„ van negen December MDCIX, vast te
„ ſtellen. — Dat van den eerſten April
„ deezes Jaars, en voortaan, geen Couran-
„ ten, Gazettes, of ſoortgelyke Schriften,
„ onder wat naam zulks zou mogen wee-
„ zen, binnen hun Stad of Jurisdictie van
„ dezelve, zouden mogen worden gedrukt,
„ verkogt of gedivulgeerd, dan naa dat
„ de Schryvers of Uitgeevers van dezelve
„ verlof daar toe aan Heeren regeerende
„ Burgemeesters zouden verzogt, en van
„ hun Ed. Groot Agtb. bekomen hebben;
„ offſchoon zy al zodanig een verlof van
„ Magiſtraat der Plaats, waar die Geſchrif-
„ ten, geſchreeven, gedrukt of uitgegee-
„ ven worden, mogten hebben beko-
„ men. — Dat mede, van nu voortaan,
„ wanneer bevonden mogt worden, dat
„ in eenige dier Nieuwspapieren, eenige
„ beledigende of ſteekende Perioden, wa-
„ ren ingelascht, door welke eenigen aan-
„ ſtoot aan Gekroonde Hoofden, Hooge
„ Perſoonadien of anderen, van welk een
„ ſtaat of conditie ook, zou kunnen wor-
„ den gegeeven, het drukken en uitgee-
„ ven van dusdanige Geſchriften, voor
„ altoos, zal worden verboden; en de ver-
„ gunning, wanneer zulks, naar het ver-
„ leenen van dezelve mogt geſchieden,
„ terſtond zou worden ingetrokken; on-
„ verminderd de ſtraffen by het gemelde
„ Plakaat van hun Ed. Groot Mogenden
„ gedreigd." Geldboeten en Neeringder-
ving zyn de Bedreigingen tegen de Ver-
ſprei-

Digitized by Google

LXX. BOEK. 1791.

ſpreiders van door de Regeeringen niet goedgekeurde Nieuwspapieren (*).

Het oogmerk dier Afkondigingen was geen ander, dan om die verleende vergunning, gegeeven ten wille van zodanige Steden als te veel jaargelds van de daar uitgegeevene Couranten trokken, om dezelve openlyk te onderdrukken, daar in, van ter zyde, te gemoet te komen, op de minſte aanleiding, te kunnen intrekken. Het bloot verhaalen der Gebeurtenisſen bleef des vry, en kon die ſchynbaar veel beduidende maatregel niet in 't minſte dienen om derzelver indruk, voor welke men zo zeer vreesde, voor te komen.

Vermeerderde Belastingen.

De toeneemende Uitgaven deezes Gewests vorderden vermeerdering van Inkomſten. Om deeze te vinden beraamden de Staaten, op eenmaal, en ſtelden vast vyf Plakaaten, daar toe ſtrekkende. Zy behelsden eenige veranderingen, en verhoogingen ten aanziene van eenige zogenaamde Gemeenelands Middelen; te weeten van het Heeren- en Redemptiegeld; van het Karosſen- en Plaiſiergeld; Pasſagiegeld; Koffy- en Theegeld; en de Belasting op het verkoopen van Rook- en Snuif-Tabak. Belastingen welke, op dien voet, met den aanvange des volgenden Jaars MDCCXCII, zouden geheeven worden (†).

Een

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1791. bl. 11. 16. 25. 90. en 134.

(†) In de *N. Nederl. Jaarb.* 1791. bl. 1496. enz. vindt men ze geheel.

Een Land, aan zulke groote en noodwendige uitgaven onderheevig, als dit Land, en dat, als eene Zeemogenheid, ten dien einde groote geldsommen behoeft, mogt zich thans verheugen Gebouwen te bezitten, in tyden van voorvaderlyken welvaard aangelegd, en die tot luisterryke gedenktékenen strekten van dat aangroeijend vermogen. Zodanig was het Zeemagazyn, een der schoonste Gebouwen, waar op *Amsterdam* hoe uitsteekend ook in dat opzigt anderzins, mogt roemen. De eerste steen aan 't zelve was in Lentemaand des Jaars MDCLV gelegd. Het praalde op den zuidwesthoek van *Kattenburg*, van hard gebakken steen gebouwd, stondt rondsom in het water, twee honderd voeten diep, en, buiten het dak, van drie verdiepingen voorzien. Voeglyke cieraaden, alle op de Zeevaard slaande, deeden den aanleg van dit Gebouw kennen. De afdeelingen in Kamers voor de Raaden der Admiraliteit, tot Magazynen der Scheeps- en Krygsbehoeften, tot Werkplaatsen voor Zeil- en Kompassemaakers, maakten 't zelve, ten bedoelden gebruike, allergeschiktst (*).

LXX. BOEK.

1791. Het Admiraliteits Huis te *Amsterdam* verbrandt.

Dit nuttig Praalgebouw aan 't *Y*, 't geen de onderhoudende hand, als in eersten welstand, deedt volduuren, scheen door den afgescheiden stand, door de zorgvuldige wagt

(*) Eene naauwkeurige Beschryving is 'er van voorhanden in WAGENAARS *Amsterdam* VII. Stuk bl. 273.

LXX. BOEK. — 1791. wagt in en by 't zelve, ongenaakbaar voor de gewoone rampen, zo dikwyls het lot veeler Gebouwen; dan het werd door een fellen brand aangegreepen, die dit ſchoone werkſtuk van menſchelyke kunst, met meest alles wat 'er in was, in puin en asch verteerde.

Deeze ontzettende en vernielende gebeurtenis viel voor in den nagt tusſchen den vyfden en zesden van Hooimaand. Omſtreeks twee uuren rook men, op die hoogte, een brandlugt. Welhaast zag men een zwaare en buitengewoone rook rondsom het Gebouw. De meening van de weinigen waakenden, in 't holle des nagts, dat een dikke nevel het Gebouw omcingelde, bleek een gerustſtellende harsſenſchim te weezen: dewyl de vlam eensſlags uit veele venſters van het Gebouw ſloeg. — Alles geraakte in de omliggende huizen terſtond in beweeging, geheel *Kattenburg*, en wat daar aan paalde, kwam op de been, en wilde dit kostbaar Geſticht van den dreigenden ondergang redden. Van alle kanten werden brandſpuiten, in grooten getale, met den gewoonen yver, en ook op ſchuiten, aangevoerd. Dan deeze bluschmiddelen konden het geweld des vuurs, 't geen reeds lang van binnen gewoed hadt, en ſteeds meer en meer de overhand nam, niet beteugelen (*). De onbeteugelbaare vlam, door

(*) Was 'er behoorelyke wagt gehouden, en hadt men nog in werking gehad de voorzorgmiddelen,

Brand ontstaan in het Admiraliteits Huis te AMSTERDAM.

Digitized by Google

door den wind aangestuwd, nam dermaate toe, dat in den morgenstond omstreeks vyf uuren, twee gevels met groot geweld te neder ploften. Het instortend dak deedt een vuurgloed ten hemel ryzen zo schriklyk voor het oog, als het dommelend geluid, by dit voorval, ontzettend voor het oor.

LXX. BOEK. — 1791.

Terwyl men den onredbaaren toestand van dit Praalgebouw bejammerde, deedt de klemmendste vrees de harten der aanschouweren, en boven al die der *Kattenburgeren*, krimpen. Aan den eenen kant dreigden de vlammen de naaste Huizen, terwyl de uitgeworpen en heromvliegende vonken, van eene verschriklyke groote, verder afstaande in gevaar bragten: ook hadt men, aan den anderen kant, geen genoegzaame zekerheid, dat 'er in het Magazyn geene vaten met Kruid voor handen waren. De vrees, die het ergste gelooft, verbeeldde zich derzelver ontsteeken, en het onbereken-

len, by den aanleg, daar gesteld, men zou dit onheil, gedeeltlyk althans, hebben kunnen voorkomen, of stuiten. Immers, naar WAGENAARS berigt, ter boven aangetoogene plaatze, loopt 'er tusschen de twee gedeelten van het dak, langs de zyd- en achter gevels van het Gebouw, een Waterbak, die zestien honderd tonnen waters houdt. Men pleeg dit water, langs looden buizen, in welke groote koperen kraanen staaken, op alle verdiepingen te kunnen brengen, om 'er zich, voornaamlyk by ongeval van brand, van te kunnen bedienen; doch, zedert de verbetering der Bluschgereedschappen daar ter Stede, waren deeze buizen en kraanen weggenomen.

Digitized by Google

LXX. BOEK. 1791. kenbaare verderf, daar uit te duchten. Kommer voor den ondergang des geheelen Eilands beving de harten. Vrees voor dit onzeker uitbarften, was eene medewerkende oorzaak, dat men op het redden van eenige goederen, uit het vuurbraakend gebouw, niet durfde denken. Weshalven 't zelve, met al den in hebbenden voorraad, byna geheel ledig brandde, zo dat 'er flegts de bloote muuren, benevens de voorpoort en de fteenenbrug agter dezelve, tot een droevig gedenkteken van overbleeven. Eenig Zeildoek, en eene vry groote menigte Koopers in bladen, met eenig Yzerwerk was alles wat uit de vlamme gered werd.

Naardemaal het geduchte gevaar van Kruid met het aanhouden van den woedenden brand afnam, werd men omftreeks acht uuren der vlamme volkomen meester, of liever hadt dezelve in de hoogte uitgewoed; doch men zag door de uitgebrande deuren en venfters nog als in een ysfelyken vuurpoel, die al het fmeltbaare daar door aangegreepen, deedt fmelten, Koper, Lood en Yzer in dien ftaat gebragt, met fmeulend hout, bepekt Touwen Zeilwerk, liet zich niet blusfen, fchoon veele fpuiten aan den gang bleeven. De hitte op *Kattenburg* was naauwlyks te verduuren. Gelukkig verloor niemand, by deezen geweldigen brand, het leeven, zo door het druipen des gefmolten Loods als anderzins werden 'er eenigen gekwetst, en bleeven de gedreigde Eilanden *Kattenburg*,

Oos-

Digitized by Google

Oostenburg en *Wittenburg*, als mede de Schepen in het dok liggende, ook de Huizen, die over het Magazyn ftonden, behouden. LXX. BOEK. 1791.

Groot zeker was de fchade den Zeeraad aan den *Amftel* hier door overgekomen. — Dan, hoe groot ook, maakte het vergrootende gerugt dezelve nog grooter, en men las eerlang, in buitenlandfche Nieuwspapieren, dat dit Admiraliteits Collegie geene uitrustingen ter Zee meer zou kunnen doen. Niet wel te bepaalen was het verlies in die weinige uuren geleden, volgens eeniger berekenig beliep hetzelve, het Gebouw 'er onder begreepen, twintig Tonnen Gouds.

Geen wonder, dat de nieuwsgierigheid reikhalsde om de oorzaaken van dit treffend onheil te weeten; geen wonder, dat de waare oorzaak onbekend zynde, deswegen veelerlei gisfingen opkwamen, en onder den man verfpreid wierden; dat men het aan opzettelyke Brandftichting van Vreemdelingen toefchreef, die, gelyk men 'er byvoegde, en na buiten 's Lands overbriefde, of voortvlugtig, of reeds gevat in hegtenis genomen waren. Zekerheids hebben wy altoos niet, wegens de oorzaak, en heeft men die vry algemeen willen zoeken in de doorgaande toevlugt, van allen onbekend opblaakenden Brand, het tabakrooken. Een bedryf wel ftrikt op 's Lands Werf en in de Geftichten daar toe behoorende, verboden; doch welk verbod maar al te dikwerf aanleiding geeft

 tot

LXX BOEK. tot het verbergen en wegstoppen der brandende pypen.

1791. Voorstel der Kooplieden tot Herstel van de Bank.

Gewaagden wy, het laatstverloopen Jaar beschouwende, van het ontzettende verschynzel, gebooren uit de daaling des Bankgelds te *Amsterdam*, en van de Middelen daar aangewend om het Credit van de Bank staande te houden (*). Het gevolg was, dat veele Kooplieden hun Geld uit de Bank in klinkenden munt terug vorderden. Men maakte des zwaarigheid, en trok de verpligting hier toe in twyfel. Een aantal der voornaamste Kooplieden vervoegden zich thans in Louwmaand by Burgemeesteren van *Amsterdam*, en leeverden hunne Bedenkingen in, over den laagen koers van het Bankgeld en de middelen tot deszelfs herstel. De kundige Regtsgeleerde NICOLAAS BONDT was de Opsteller van dit uitvoerig stuk, waar in hy, de nadeelige gevolgen van deeze gewigtige daaling des Bankgelds schetst — De verpligting van de Bank of van de Stad *Amsterdam*, als het Bestuur over de Bank hebbende, en voor dezelve moetende instaan, om het kwaad te herstellen, aantoont — en de Middelen opgeeft, welke daar toe in aanmerking kunnen en behooren te komen.

Inhoud van 't zelve.

Meer dan deeze aanduiding der hoofdzaaken vordert dit voor den Handel zo belangryk Vertoog. Zo kort mogelyk zullen wy des breeder Verslag doen. Om de

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXIII. D. bl. 333.

Digitized by Google

Om de nadeelige gevolgen der zo aanmerkelyke daaling des Bankgelds te ſchetzen, geeft de Opſteller te verſtaan; dat de ſom van geheel het Bankgeld ſlegts op veertig Millioenen geſteld zynde, die veertig Millioenen aan de Verkrygers vyf ten honderd daarenboven gekost hebben; dat het Bankgeld nog voor een Jaar van drie tot twee en een half ten Honderd waardig was; en dus die veertig Millioenen tot zeven en negentig en een half ten honderd gerekend, een verlies maakten van twee Millioenen voor de gezamenlyke Bezitters —— Dat de dobbering der waarde van het Bankgeld, den Koophandel belemmerde, daar voorheen het *Amſterdamsch* Bankgeld door gansch *Europa* de Standaard was geworden, waar op niet alleen allerlei Koopmanſchappen, alle berekeningen van Goud en Zilver; maar ook alle Wiſſelkoersſen gerekend werden —— Dit moest noodwendig den toevoer van Goud en Zilver ſtremmen —— Gelyk het gemak en de zekerheid van de Bank den Koophandel herwaards lokte, moest het Wancrediet den Koophandel verjaagen, ſchoon hetzelve ook ongegrond ware; en kon dit alleen worden uit den weg geruimd door de ryzing van het Bankgeld; eene ryzing die wederom afhing van de overtuiging en zekerheid, dat voor al het omloopend Bankgeld, de waarde in gemunt Geld, of Muntſtoffe, in de Bank daadlyk lag, en een ieder naar maate hy Bankgeld bezat, die ſpecie zelve kon erlangen.

LXX. BOEK. —— 1791.

Digitized by Google

LXX. BOEK. 1791.

Het tweede punt of de verpligting der Stad om het kwaad te herstellen, wordt beweezen — Uit het belang der Stad *Amsterdam* in den Koophandel — Uit het regt van aanspraak van ieder Burger op de handhaaving zyner Bezittingen; maar bovenal uit de Instelling van de Bank zelve, en de overeenkomst der Bank of der Stad met de Belanghebberen, welke overeenkomst heilig was, en uit de daar op gemaakte Keuren wordt beweezen: en byzonder daar op gegrond, dat de Stad hadt aangenomen voor de verpligting van de Bank *vast te staan en te respondeeren*. Woorden welke niet enkel betekenden, dat de Inbrengers of hun Regtverkrygenden, alleen by Afschryving over die sommen zouden mogen beschikken, (want dit was dan slegts Papierengeld,) maar dat de Stad daar voor in stondt, dat een ieder voor zyn Bankgeld wederom zyne Penningen kon terugtrekken — Dit werd nader aangedrongen uit den Eed van Commissarissen der Wisselbank „ dat der goeden luiden „ Penningen getrouwlyk ontvangen, wel „ bewaard, en wederom goedgedaan zouden „ worden;" voor welk een en ander de Stad hadt aangenomen *vast te staan*. — Uit welk alles in 't breede wordt afgeleid, dat de Inbrenger, of hy die diens regt bekomen heeft, ten zynen believe, de ingebragte Gelden weder uit de Bank mag trekken, 't zy in dezelve munte, of in zodanige andere munt als men zou verlangen, en zulks op eene billyke wyze, naar

de

de waarde. —— Voorts wordt uit de oorspronglyke instelling betoogd, dat zulks niet alleen betreklyk is op zulke Penningen, of Goud, of Zilver, 't welk op Recepissen werd ingebragt: naardemaal dit inbrengen op Recepissen, om aldus Geld by wyze van beleening op Specien voor de Bank te doen verstrekken van eene laatere uitvinding was. Het onbruik kon dit beweezen Regt geenzins vernietigen: dit onbruik was daar uit ontstaan, om dat men tot een redelyke *Agio* zyn Bankgeld kon verkoopen, en de Bank zelve door inkoop zorgde, dat het Bankgeld niet onder de drie ten honderd daalde. Dewyl dit thans niet geschiedde, herleefde eens ieders Regt om het ingebragte „ ten hun„ nen believe daar wederom uit te trek„ ken."

LXX. BOEK. —— 1791.

Tot het derde het gewigtige punt der Redmiddelen komende, deelt de Opsteller eenige aanmerkingen mede over de waare oorzaaken der daaling van de waarde des Bankgelds. Als zodanig vermeldt hy in 't byzonder eene onnatuurlyke vermeerdering van Bankgeld, of het scheppen van *Nominaal Bankgeld*, dat is zodanig, waar tegen wel vaste Zekerheden, doch geen gangbaare Specie of Muntstoffe in de Bank daadlyk bestaat. Op deeze wyze eene aanmerkelyke vermeerdering van Bankgeld gebooren zynde, ontstonden 'er meerder Verkoopers van Bankgeld, zonder dat de Bank, gelyk voorheen, de daaling door het inkoopen van Bankgeld stuitte. Dit

LXX. BOEK. —— 1791. deedt Wangeloof gebooren worden. Een Wangeloof niet te weeren, door het aanbod om Zilver voor een bepaalden Prys, op het Mark gesteld, uit te geeven (*): dewyl dit werd aangezien als eene Uitkeering van negentig ten honderd aan de Eigenaars. — Het voorgeslaagen Middel om herstel kwam neder om Bankgeld door de Bank met Specie in te koopen, en dus het verminderen van het Bankgeld tot die hoeveelheid, welke de Koophandel behoefde: waar door het Bankgeld weder moest ryzen, en de Eigenaars hunne schade zouden vergoed krygen. Niet alleen kon de Bank, naar het oordeel der Opstelleren, dit zonder schade, maar zelfs met voordeel, doen. —— De tegenwerping, dat door deezen maatregel te volgen, het Goud en Zilver, wegens den hoogen prys, het Land zou uitgaan, wordt getoetst en wedersprooken. 'Er was geen gebrek aan Goud en Zilver. Verscheide Muntspecien konden met geen voordeel worden uitgevoerd — den vryen loop, den uit- en invoer kon met geene mogelykheid bepaald worden — deeze was allernuttigst en noodzaaklyk; deeze rustte op de vereffening van de balans der gekogte en verkogte Goederen onder de Volken. Niets was meer geschikt om Goud en Zilver herwaards te trekken, dan het geloof in, en vertrouwen op de Bank, die 't zelve herwaards deedt komen, en tot een Fonds diende voor alle Volken van

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* ter laatstgem. plaatze.

van dit Werelddeel, om elkander hier, door LXX.
middel van de Bank, over en weder te BOEK.
betaalen, terwyl het Bankgeld ter algemee- ——
ne maatſtaf ſtrekte, naar welke de waarde 1791.
van Goederen en Koopmanſchappen, zo
wel als de Wisſel, in geheel *Europa*, zich
regelde.

De ſtelregel, dat Verbod van Uitvoer, te gelyk allen Invoer belette, en dus oorzaak werd van ſchaarschheid, goldt ook omtrent Goud en Zilver, welke men in de daad als Koopmanſchappen kon en mogt beſchouwen. —— Het eeuwig blyven leggen van gemunt of ongemunt Goud en Zilver in de Bank, tot nadeel der Eigenaaren, deedt geen meer nuts, dan die ſtoffen in de Mynen van *Peru* of *Potoſi*; zo veel Gouds en Zilvers buiten gebruik en omloop, benadeelde de Eigenaars door de daaling van het Bankgeld: en zou dan nooit, buiten toeſtemming der Eigenaaren, wederom in omloop gebragt kunnen worden, uit hoofde van de heiligheid der Eigendommen, dien hoofdzuil op welke alleen alle Staatsgebouwen kunnen rusten; en zou ook dan nog eerst in omloop komen, wanneer de ſchade reeds geleden, en de Koophandel zou geknakt weezen.

Eindelyk kon de Bank, ſchoon de vrees voor Uitvoer gegrond ware, geen regt hebben om dan nog de waare Eigenaars van Bankgeld, dat geen te onthouden, 't welk eigenlyk door het Bankgeld vertoond wordt, en aan de Bank alleen was toevertrouwd op de bekende voorwaarde „ van
„ het

Digitized by Google

LXX. BOEK. 1791.

„ het, naar beliefte, daar weder te kunnen „ uittrekken." — Nogthans hadt de vrees voor uitvoer van Goud en Zilver zulk eene kragt, dat men reeds hadt voorgeslaagen om eene Munt te doen slaan, van zo veel uiterlyke waarde boven de innerlyke, dat dezelve, niet dan met schade, versmolten en uitgevoerd zou kunnen worden, en om met die Munte het overtollige Bankgeld in te koopen. — Maar ook dit middel wordt wedersprooken uit hoofde van de onregtmaatigheid, nutloosheid en zelfs schadelykheid voor het Credit van de Bank; als mede van wegen de verwarring, welke daar uit zou kunnen gebooren worden, en de aanmerking, dat een Souverain, die zyne Munt in gehalte verminderd, niemand dan zyne eigene Onderdaanen benadeelt, behalven nog het gevaar van het naamaaken zulker Munten in vreemde Landen.

Het Besluit van dit uitgewerkte *Stuk is*, dat het eenigst middel tot herstel van vertrouwen op de Bank bestaat in de vermindering der hoeveelheid van Bankgeld, tot de behoefte van den Koophandel, en de zekerheid, dat de waarde van al het Bankgeld in Goud en Zilver daadlyk in de Bank berust. Dit kon door Inkoop met Specien geschieden. En mogten die niet in genoegzaame hoeveelheid voor handen zyn; mogt 'er geen gelegenheid zyn om die te doen munten, het aanzien en credit der Stad *Amsterdam* was nog groot genoeg, dat men zulks door Negotiatien kon daarstellen, en zich het noodige Fonds bezorgen, om

om de voorraad van het Bankgeld zodanig te verminderen, dat dezelve waarlyk gelyk ſtondt met het Goud en Zilver, waar van alleen hetzelve het repreſentatief moest zyn: terwyl het belang van de Stad. om den wil des Algemeenen Handels, hier by zo groot was, dat naauwlyks eenige opoffering te groot zou kunnen zyn, om dezelve tot dat einde niet te doen (*). LXX. BOEK. —— 1791.

'Er werd hier op bevel gegeeven tot het uitleeveren van gereed Geld uit de Bank; maar alleen aan de Kasſiers. Dan, in korten tyd, twee Millioenen, op die wyze uitgeteld zynde, werd dit opgeſchort. In de daad, de bepaaling „ alleen aan „ Kasſiers" kon de vorderingen van Geld uit de Bank niet beteugelen; dewyl 'er niets gemaklyker viel voor de Schuldeiſchers van de Bank, dan hun Bankgeld aan de Kasſiers te verkoopen, en het op die wyze door hunne handen te doen ontvangen.

Geldligting om Bankgeld in te koopen.

Intusſchen diende men op middelen bedagt te weezen om de waarde van het Bankgeld te doen ſtand houden, en, ware het mogelyk, hetzelve weder op den voorigen prys te brengen. Hier toe ſcheen niets geſchikter dan het voorgeſlaagen middel, het inkoopen van Bankgeld, voor al by daaling, om hetzelve wederom te doen ryzen: te meer, om dat men vermoedde, dat 'er wel te veel Bankgelds in omloop kon

(*) Het geheele Stuk vindt men in de *N. Nederl. Jaarb.* voor 1791. bl. 285—318.

Digitized by Google

LXX. BOEK. 1791. kon zyn, en dit mogelyk tot de Daling kon hebben medegewerkt. — Althans voornaame Kooplieden ſtelden, ten dien einde, de Regeeringe eene Geldligting van zes Millioenen voor, om daar mede het Bankgeld in te koopen. De voornaame Koopkantooren van HOPE *en Comp.*, DE SMETH, WILLEM en JAN WILLINK, en anderen, namen terſtond vyftien Tonnen Gouds in deeze Geldleening; de overige ſom werd door vier voornaame Ondernee-mers aangenomen, behalven zestien Tonnen, die men uitzonderde voor een ieder om daar in, zonder opgeld, tegen de Rente van drie en een half ten Honderd 's jaarlyks, deel te kunnen neemen (*).

Geſchil te *Amſterdam* in de *Lutherſche* Gemeente, tusſchen het Oude en Nieuwe Licht.

Schoon onze Vaderlandſche Historie hoofdzaaklyk ten doelwit hebbe, de Staatsgevallen, en Burgerlyke Geſchiedenis, met het geen daar toe betrekking heeft, te ontvouwen, en wy, uit dien hoofde, meest al het Kerklyke onaangeroerd laaten, hebben wy telken maale, wanneer dit zich met het Staatkundige of Burgerlyke vermengde, 't welk overal, waar Kerk en Staat niet van elkander geſcheiden zyn, dikwyls moet voorvallen, des melding gemaakt. Eene nieuwe gelegenheid biedt zich hier toe aan. — Zints de laatſte jaaren ontſtonden 'er, byzonder in *Duitschland*, veele geſchillen ten aanziene van de Hervorming der Kerkleere. Een overmaatige gehegtheid

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1791. bl. 319. 320.

heid aan het oude aan de eene zyde, een greetige gesteldheid op nieuwigheden aan den anderen kant, verbitterde de Partyen, en deedt dezelve, hoe langs hoe wyder, van elkander loopen. Uit dien hoek waaiden deeze Geschillen ook hier te Lande over, en beroerden eene en andere Gemeente van de *Augsburgsche Geloofsbelydenisse.* Dan nergens ging dit geschil hooger dan in *Amsterdam*, waar men de aanzienlykste en talrykste Gemeente dier Belydenisse hier te Lande aantreft. Een en ander der Leeraaren drukten zich, ten aanziene van deeze en geene Leerstellingen, niet op de oude wyze uit. Zy werden geoordeeld deswegen schadelyke begrippen te koesteren, en voort te planten. Zy vonden desniettemin hunne Aanhangers. Deeze werden met den naam van *Voorstanders van het Nieuwe Licht* bestempeld; terwyl allen, welken geen smaak in die Leerwyze vonden, zich gaarne met den tytel van *Voorstanders van het Oude Licht* lieten onderscheiden.

LXX. BOEK. — 1791.

Reeds eenige jaaren geleden, hadt het vuur van deeze Kerktwist gesmeuld en gevonkt; doch thans sloeg het ten dake uit, met zulk een openbaar geweld, dat het eene volkomene scheuring ten gevolge hadt. Een aantal Leden dier Gemeente in Amstelsveste kon niet langer goedvinden zich te vereenigen met de thans in hunne Kerk openbaar voorgedraagene Leeringen, en kwam tot het veel gerugts maakend besluit

Scheuring daar uit gereezen.

om

Digitized by Google

LXX. BOEK. — 1791.

om zich van de Kerkgemeenschap hunner overige Medeleden af te scheiden, en eene nieuwe Gemeente op te richten.

De Regeering in dit stuk gekend.

Een openbaare scheiding was eene daad van zulk eenen aart, dat dezelve, zonder toestemming en goedkeuring der Regeeringe van *Amstelsstad*, niet mogt gedaan worden. Hier van bewust verzogten eenigen dier Leden, uit aller naam, op den vyftienden van Lentemaand, om vrye en openbaare Godsdienstoefening binnen *Amsterdam*, zo voor zich, als voor allen, die met hun in dezelfde Godsdienstige begrippen stonden, en verder tot hun gemaakt Plan zouden willen toetreeden.

Voorstel deswegen door de Misnoegden by de Regeering.

By den aanvange van dit Stuk laaten die Leden der *Luthersche* Gemeente zich in deezer voege uit, „ dat zy, zo wel „ als een groot aantal Hoofden van Huis„ gezinnen, allen Leden dier Gemeente, „ zich in gemoede bezwaard vindende, „ om de Leeringen, thans aldaar voorge„ draagen, langer met stigting, en zonder „ ergernis aan te hooren, onder elkander „ besllooten hadden zich van de tegen„ woordige Kerkgemeenschap der *Luther„ sche* Gemeente te *Amsterdam* af te zon„ deren, en eene nieuwe Gemeente, zich „ bekennende tot de *Onveranderde Augs„ burgsche Geloofsbelydenis* te behooren, te „ dier Stede op te richten."

Zy gaven tevens te kennen het Fonds daar toe en tot onderhoud van Predikanten en Kerkdienaaren, by wyze van vrywil-

willige Infchryving reeds gevonden te hebben, en verder dagten te vinden, door middel der vrywillige toetreeding tot hun Ontwerp van eene menigte hunner Medeleden met hun in dezelfde begrippen ten opzigte van het Godsdienftige ftaande, en flegts na de goedkeuring der Regeeringe reikhalsden om deel aan dit Plan te neemen. „ Een Plan," gelyk zy fpraaken, „ waar „ door, aan de eene zyde, de Geweetens „ van zulk een groot aantal hunner Ge„ loofsgenooten gerust gefteld, en waar „ door tevens, aan den anderen kant, de „ verregaande verdeeldheden en onlusten, „ die, zedert eenige jaaren, in de *Luther-* „ *fche* Gemeente geheerscht hadden, ge„ ftild, en de onberaadene ftappen, waar „ toe een te heevige yver voor de zuivere „ Leere, eenige Menfchen, by verdere „ verwydering, zou kunnen vervoeren, „ doch waar van zy Inleeveraars des Ver„ zoekfchrifts ten uiterften afkeerig wa„ ren, voorgekomen worden.

LXX. BOEK.

1791.

„ Om deeze reden, en," voegen zy 'er by, 't welk zeker veel afdeedt, „ om alle „ Discusfien met de tegenwoordige Be„ ftuurderen der Kerk en Armengoederen „ te vermyden, deeden zy, en de verdere „ Deelneemers in hun Ontwerp, vrywillig „ afftand van het aandeel, 't welk hun daar „ in zou toekomen."

Op dien grond verzogten deeze Misnoegden, dat aan hun vrye en openbaare Godsdienstoefening, binnen *Amfterdam*, mogt verleend worden.

 Geen

LXX. BOEK. 1791. Niet ongunstig ontvangen.

Geen ongunstig, schoon eenigzins met verwyl gepaard, antwoord ontvingen die Verzoekers van wegen Burgemeesteren. Deezen verklaarden, dat zy, hoe zeer niet ongenegen, om op dit Verzoek een gunstig oog te slaan, egter, vóór volstrekt daar op te beschikken eenige meerdere en naauwkeuriger opening en onderrigt begeerden, wegens het ontworpen Plan; zo ten aanziene van het getal als de hoedanigheid der Leden, die 't zelve begunstigden, en daar toe zouden medewerken, als omtrent de verdere gronden waar op, en de middelen waar door, zy vermeenden 't zelve met eenige zekerheid van wel te slaagen, te zullen in werking brengen, en op den duur in stand houden, niet alleen ten opzigte van de Openbaare Godsdienstoefening; maar ook met betrekking tot het behoorelyk onderhoud der Armen, en nu en in het vervolg.

Gunstig besluit der Regeeringe.

De met zo veel reden gevorderde nadere openingen bleeven niet lang agterwege. Desgelyks draalde het gunstig besluit niet: immers Burgemeesteren betuigden, die onvangen hebbende, „ dat zy, „ agt slaande op de plegtige verklaaring „ en verbintenis der Inleeveraaren des „ Verzoekschrifts, en der geenen uit wier „ naam zy handelden, dat geene andere „ dan de zuivere *Luthersche Religie*, vol„ gens de *Onveranderde Augsburgsche Ge„ loofsbelydenis*, onder hun zou worden ge„ leerd — aan dezelven, en allen, die „ zich met hun zouden vereenigen, de

„ ver-

,, verzogte Vryheid verleenden om den ,, voorschreeven Godsdienst, binnen *Am-* ,, *sterdam*, in 't openbaar, te mogen oefe- ,, nen, op dien voet, en onder dezelfde ,, voorregten, als zulks voorheen aan de ,, *Luthersche* Gemeente toegestaan, en nog ,, in gebruik was, of door hun Ed. Gr. ,, Agtbaaren, in den tyd raadzaam zou ,, geoordeeld worden."

Openbaare Bekendmaaking der Scheuringe: Hoe beantwoord.

Geheel voldaan over deeze vergunning, preikten die van het *Oude Licht* daar mede onmiddelyk in de Stads Courant, en andere Nieuwspapieren, openlyk schryvende, dat een groot aantal der *Luthersche* Gemeente zich niet langer kunnende vereenigen, met de Leeringen, thans in dezelve openlyk voorgedraagen, tot het besluit hadden moeten komen om zich van dat Kerkgenootschap af te zonderen, en eene nieuwe Gemeente op te richten. — Geen wonder dat de Kerkenraad der Gemeente van welke zy dus openlyk verklaarden zich af te zullen scheiden, met eene Bekendmaaking daar tegen te voorschyn tradt, en zich verpligt oordeelde, ,, openlyk en voor ééns te verklaaren, ,, dat in hunne Gemeente geene andere ,, dan de *zuivere Leer, vervat in de Onveranderde Augsburgsche Belydenis*, werd ,, voorgedraagen; dat zy alle hunne Leeraaren hielden voor Regtzinnige Mannen, die zich aan geene de minste afwykingen van de Characteristique Leerstellingen hunner Symbolische Boeken ,, schuldig maakten, en dat dus aan het

LXX. BOEK. 1791. „ Consistorium geene Verschillen hoegenaamd. over de Leer; maar wel over „ eenige Uitlegkundige Byzonderheden bekend waren."

By deeze verklaaring kwam nog eene andere, „ dat het Consistorium de zodanigen, die zich, onder dat voorwendzel, „ van hun afzonderden, om eene eigene „ Gemeente op te richten, *niet langer*, „ als Leden hunner Gemeente de *Onveranderde Augsburgsche Geloofsbelydenis* toegedaan, erkende. —— Voor het overige „ aan hunne Kerklyke Vergadering overlaatende, om, ten aanziene van het onderhoud der Armen, en de Opvoeding „ der Weezen van hun, die zich aan zulk „ eene Scheuring schuldig maakten, en „ uit hunne Gemeente uitgingen, zodanige „ maatregelen te neemen, als dezelve, volgens Kerklyke Wetten, en in goeden „ gemoede, zou oordeelen te behooren." Ten slot vermaanden zy „ alle goede „ en welmeenende *Christenen* om zich niet „ langer door Onwaarheden en Lasteringen te laaten misleiden; maar van hunne vooroordeelen te rug te keeren, en „ dus mede te werken om eene Verwydering te helpen wegneemen, die alleen „ in *Misvatting* haaren grond hadt, en „ niet dan door een ontydigen en onberaaden yver vergroot werd."

Wederantwoord. Onbeantwoord bleef die Bekendmaaking niet door hun, die zich Directeuren tot Instandbrenging der Gemeente, toegedaan de *Zuivere Luthersche Geloofsbelydenisse* noemden,

den, en beriepen zy zich op de openlegging van de redenen huns gedrags, in een Boekje, ten dien dage uitgegeeven. De Drukpers zweette van Geschriften, tot deeze Kerktwist betrekkelyk; die toen met greetigheid geleezen; maar welhaast met meest alle andere dergelyke Geschriften, in welverdiende vergetelheid geraakten.

LXX. BOEK. —— 1791.

Zy, die het bestuur der nieuw opgerichte Gemeente op zich genomen hadden, verwylden niet om de Deelneemers in het Plan, met den aanvange van Bloeimaand, te verzoeken, om de sommen door hun ingeschreeven, in die Maand te betaalen; teffens noodigden zy alle hunne Geloofsgenooten, die zich met hun wilden vereenigen, uit, om, in dien tyd, ter aangeweezene plaatze, hunne milde Giften te doen bezorgen; desgelyks gaven zy aan alle weldaadige Lieden, in of buiten de Gemeente, die genegen mogten zyn het hunne tot opbouw dier Gemeente by te draagen, zonder daar voor bekend te willen weezen, daar toe gelegenheid (*). —— Men verzekert, dat deeze Bydraagen aanzienlyk waren, dat zy de uitnoodiging aan Lieden buiten de Gemeente niet te vergeefsch gedaan hadden; en niet weinigen de milde hand openden voor hunne *Broederen Lutheraanen*, die zy, in onderscheiding

Ruime Inzameling van Penningen.

(*) Men vindt de stukken daar toe behoorende in de *N. Nederl. Jaarb.* 1791. bl. 444—452.

Digitized by Google

LXX. BOEK. ding van de anderen, voor de zodanigen wilden groeten.

1791. Aanmerking hier over. De verſchillende denkwyze in het Staatkundige wrogt, zo veelen willen, niet weinig mede, zo by de Regeering om hun verzoek in te willigen, als by eenige Vermogenden der heerſchende Kerke om by te draagen tot de Penningen benoodigd in eene onderneeming, welke onvermydelyk op veel gelds moest te ſtaan komen, en in de aanvange, en in de volduuring. Want ſchoon alle Voorſtanders van het *Nieuwe Licht*, op dat wy die toen gebruiklyke onderſcheidings benaamingen bezigen, geen Patriotten, en alle Volgers van het *Oude Licht* der tegenovergeſtelde en nu heerſchende Partye niet toegedaan waren, zal men, over 't algemeen, mogen zeggen, dat de eerstgemelden verre weg het grootſte gedeelte bekend ſtonden voor Vryheidsgezinden, en de laatstgenoemden voor *Oranje* toegedaan. Het is meermaalen in bedenking gekomen, of, indien de ſcheuring zich omgekeerd hadt toegedraagen, de *Nieuwelichters* wel zo gereeden ingang zouden gevonden, en de zo billyk gevorderde, als billyk verleende, vryheid wel zouden verkreegen hebben; althans dat hun aanzoek niet bejegend zou geweest zyn met zulk een vaardig gunstbetoon en medewerking.

't Gebruik van twee Kerken, voor een Medewerking, ſchryven wy; want, daar het den geenen, die zich de *Herſtelde Lutherſche Gemeente* noemden, aan eene Plaats ter Vergaderinge ontbrak, en deeze niet on-

onverwyld in gereedheid kon weezen, verkreegen de Oprigters van Burgemeesteren, op hun aanzoek, ter handhaavinge van den openbaaren Eerdienst, by voorraad, het gebruik van de *Nieuwe Waalen Kerk* voor de morgenbeurt op Zon- en Feestdagen; en van de *Gasthuis Kerk* voor de avondbeurten des Zondags en Woensdags, onder betaaling van zodanig een som als Directeuren der nieuw opgerigte Gemeente, met Kerkmeesteren dier beide Kerken, zouden kunnen vinden. Ingevolge hier van hieldt de mede uitgeweeke Leeraar J. HAMELAU, die eene hoofdrol in al dit bedryf gespeeld hadt, in deeze afgescheide Gemeente, de eerste Leerreden op den derden van Oogstmaand deezes Jaars.

LXX. BOEK. — 1791. tyd, hun toegestaan.

Dit zelfde gunstbetoon der Stadsregeeringe bleef de Bestuurders dier Gemeente op zyde streeven: want wanneer zy, by het doen der Geld Inzamelinge onder de Leden hunner Gemeente, en verdere bekende milde Geevers, tot den Opbouw eener nieuwe Kerke, ontwaar geworden waren, dat ook veelen van andere Gezindheden niet ongenegen zouden zyn om het hunne daar toe by te draagen, stelden zy, met goedkeuring van Burgemeesteren, en toestemming der Regenten van het Burger Weeshuis, in dat Godshuis eene Kist, met een daar by liggend Boek, waar in ieder, des goedvindende, zyn Naam of Gifte zou kunnen aantekenen (*).

Inzameling van Penningen tot het bouwen eener nieuwe Kerke door de Regeering begunstigd,

In

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1792. bl. 222.

LXX. BOEK. — 1791. Bouwen een nieuwe Kerk.

In ſtaat geſteld door deeze Bydraagen, kogten zy eerlang het Stadsgebouw onder den naam van het *Krankzinnig-* of *Dolhuis* bekend, op de *Kloveniers Burgwal* naast het *Oostindiſche Huis* (*). Dit deeden zy ſlegten, en bouwden op dien grond een ruime Kerk, voorzien met een fraay Orgel, en in alles blyken draagende van den ruimen onderſtand verleend aan dit nieuwe Kerkgenootſchap (†). Eene Kerk door zommigen een Gedenkteken geheeten van de Onverdraagzaamheid, in het einde van de verlichtte Achttiende Eeuw. Met hoe veel regts of onregts men dit Geſticht met dien naam beſtempelt, uit te pluizen en te bepaalen, loopt buiten ons vak.

Het *Dierlyk Magnetismus* maakt opgang.

Binnen 't zelve valt eene byzonderheid van eenen anderen aart; doch welke voor veelen desgelyks een zonderling voorkomen hadt, in dagen van Verlichting. Wy bedoelen het *Dierlyk Magnetismus*, dat by veelen, ten deezen tyde, zo zeer gepreezen, en als voor Godlyk gehouden Geneesmiddel, reeds in zeer vroege dagen, door de bygeloovige onweetenheid met de grootſte lofſuitingen vereerd, en op zeer onderſcheide wyze bewerkſtelligd, met voorgeeven van een wonderdoend vermogen. Natuur- en Geneeskunde mogt zich ten

(*) Door Wagenaar beſchreeven in zyne *Beſchryving van Amſterdam* VIII. D. bl. 432.

(†) Op den vierden van July 1792 werd de eerſte ſteen aan dit Gebouw gelegd. *N. Nederl. Jaarb.* 1792. bl. 676.

ten eenigen tyde beroemen meest van de Alchimistische Dweepery gezuiverd te weezen, en dat de Magnetische Wondergeneezingen grootendeels derzelver geloofwaardigheid verlooren hadden, en bykans in welverdiende vergetelheid gevallen waren. Dan met de gelykheid, welke men veronderstelde tusschen de Magnetische en Electrieke kragten plaats te hebben, welker laatste, in verscheide lichaams ongesteldheden, eene heilzaame uitwerking baarden, kwam het Magnetismus, onder verscheidenerlei gedaantens, weder ter baane. MESMER te *Weenen* maakte, reeds in den Jaare MDCCLXXV daar mede grooten opgang: schoon de Heer HELL, te dier Stede een beroemd Starrekundige, en teffens een groot Voorstander en Beoefenaar van Magnetische geneezingen, MESMER voor een grootspreeker en onbeschaamden zwetzer hieldt; als mede de Academie van *Berlyn*, welker oordeel MESMER de stoutheid gehad hadt in te roepen, verklaarde, dat, indien ook de door hem verhaalde geneezingen waar mogten zyn, het 'er nog zeer verre af was, dat men de rede daar van moest zoeken in de Magnetische kragt. Die ongunstige uitspraak schrikte MESMER niet af om zyne Kunstgeneezing voort te zetten en te verdeedigen. Hy erkende, dat het *Dierlyk Magnetismus*, in de daad, niet zo zeer aan den Zeilsteen, als aan het Menschlyk Lichaam toe te schryven ware; hy beweerde, dat alle Dieren, en inzonderheid de Menschen, eene zekere byzondere

LXX. BOEK. 1791. kragt bezaten, welke uit de Hemelſche Lichaamen uitvloeide, in eene beſtendige ebbe en vloed bewoogen werd, en in veele opzigten eene overeenkomst hadt met de kragt van den Zeilſteen. Deeze kragt beſtondt, zyns oordeels, in eene zeer fyne aetheriſche Vloeiſtoffe, van dezelve hing het leevensbeginzel der Dieren af, en, door eene kunstmaatige beſtuuring dier kragt, kon men niet alleen verſchillende aandoeningen, en uitwerkingen in het Menschlyk Lichaam te wege brengen; maar ook allerlei hardnekkige ziekten geneezen.

Veel gerugtsmaakende Geneezing te *Rotterdam*. Hoe hy dit bewerkſtelligde, wat daar mede gepaard ging, en hoedanig de uitſlag was, loopt te verre buiten onze taak om te vermelden, het voorgaande oordeelden wy noodig tot inlichting, te moeten zeggen van die vreemde geneeswyze welke ook hier te Lande ingang vondt. *Rotterdam* leeverde des, ten deezen Jaare, een voorbeeld op. De Heer LAYEL, Leeraar der Gereformeerde *Schotſche* Kerk te dier Stede, ſtelde die Kunstbewerking te werk aan een ongelukkig Weesmeisje, met zulk een uitſlag, dat zy van haare ongeſteldheid geneezen werd. Eene Geneezing bekragtigd door het getuigenis van drie Stads Geneesheeren, aan welken de zorg der Zieken in dat Weeshuis was toevertrouwd, als mede door dat der Regenten van dit zelfde Godshuis, die verklaarden, „ dat deeze Geneezing met zeldzaa„ me verſchynzelen van Slaapſpreeken was „ vergezeld geweest, en in tegenwoordig-

„ heid

Digitized by Google

„ heid van een groot aantal aanzienlyke „ Lieden volbragt geworden, zonder dat „ eenig bedrog daar by plaats gehad hadt, „ of kunnen hebben (*).”

LXX. BOEK. —— 1791.

DE VEIRACS oordeel over die geneezingen.

Veel gerugts maakte deeze wondergelykende Geneezing. Een beroemd *Rotterdamsch* Geneesheer, J. DE VEIRAC, gaf 'er een kort en onpartydig verflag van, zonder iets ftelligs ten aanziene van de mogelykheid of onmogelykheid, van kwaade trouw, of iets diergelyks, te willen beflisfen, laatende zulks liever aan nadere Proeven, of wel aan den Tyd over, dikwyls de beste Geneesmeester van hun, die al te zeer tot het wonderbaare genegen, op het eerfte verfchynzel van diergelyke Gebeurtenisfen, vermoeden, dat de Gave om Wonderen te verrigten, op nieuw, aan zommige menfchen medegedeeld zou weezen (†).

Hoe veel gerugts deeze en dergelyke door die behandeling te wege gebragte Geneezingen maakten (§), behoefde het wei-

(*) Een Berigt over deeze Magnetifche Geneezing met de daar by gevoegde Getuigenisfen, is voorhanden in de *N. Nederl Jaarb.* 1791. bl. 453—457. Een Getuigenis van een ander voorbeeld te dier Stede vindt men *Ald.* bl. 1770.

(†) Dit treft men aan in Dr. VEIRACS Voorberigt zyner Vertaalinge der *Redenvoeringe van* F J. VOLTELEN *Hoogleeraar in de Genees- en Scheikunde, over het Dierlyk Magnetismus, uitgefprooken te Leyden den* 8 *Feb.* 1791. Te *Leyden* by J. MOSTERT.

(§) Voor omtrent drie jaaren bevondt zich in *'s Gravenhaage* een *Franscb* Predikant, die voorgaf, door het *Dierlyk Magnetismus*, veele ongeneeslyke Ziek-

Digitized by Google

LXX. BOEK. 1791. weinig nadenkens, en moeite om te bewyzen, dat het geheele Dierlyke Magnetismus voor een loutere harsfenfchim te houden was, en dat de Voorftanders van 't zelve uit bedrog, winzugt, bygeloof of dwaaling, handelden. De *Franfche Academisten*, door den Koning benoemd tot onderzoek van deeze zaak, verklaarden, dat 'er niet het minfte waarfchynlyk bewys zich opdeedt voor het beftaan van zulk eene algemeene fyne aetherifche Vloeiftoffe, aan welke hetzelve zyne werkingen zou verfchuldigd zyn. Zy toonden, dat 'er verfcheide bewyzen voor handen waren van gepleegde bedriegery. De Heer HOFMANN, vermaard Geneesheer te *Mentz*, loofde een prys uit van honderd Gouden *Louisfen* aan den geenen, die hem het beftaan van een Dierlyk Magnetismus, met egte, en door hem zelf te bepaalene Proeven, zou aantoonen. Volftrekt niemand deedt zich op om deezen aanzienlyken Prys te verdienen, en daar door een nieuwen luister aan die kunst by te zetten.

Het

Ziektens te kunnen herftellen; doch met geen anderen uitflag, dan dat Verftandigen des lachten, en de Bygeloovigen 'er eindelyk de kragtloosheid van ondervonden. — Het viel in vergetelnisfe; maar kwam, ter gelegenheid van het voorgevallene daar mede te *Rotterdam*, op nieuw ter baane, een jong vreemd Edelman was daar de Kunstbewerker, of liever de Bedrieger. De Geneesheer TAMÉ, en de Heelmeester LEURS ontdekten het Bedrog. Een leezenswaardige Brief deswegen treft men aan in de *Konst- en Letterbode* VI. D. bl. 129.

Digitized by Google

LXX. BOEK.

1791

Wat 'er de Hoogleeraar VOLTELEN over aanmerkt.

Het was 'er, op dat wy hier eene aanmerking van den Hoogleeraar VOLTELEN, dit ſtuk betreffende, uit de boven aangehaalde Redevoering, hoofdzaaklyk bybrengen, verre af, dat men alle de uitwerkzels van deeze zogenaamde Geneeswyze voor Verdichtzelen en Bedriegeryen te houden hadt. Immers waren de gevallen te menigvuldig, en de getuigen te geloofwaardig, om aan derzelver waarheid te kunnen twyfelen. Doch een ieder, die he naauw verband, en den wederkeerigen invloed van Lichaam en Ziel kende, zou deeze uitwerkzels zeer gemaklyk, en voldoende, uit andere oorzaaken, gelyk heftige Gemoedsbeweegingen, eene ſterke Verbeeldingskragt, een vast en bygeloovig vertrouwen, en de aandoening en zamenſtemming der Zenuwen, weeten te verklaaren. Het Magnetismus doet de ſterkſte uitwerking op Vrouwen, op zwakke en tedere verwyfde Mannen. Het gezigt van eene ongewoone plaats, waar men zich in een talryke kring van Zieken geplaatst vindt, en waar eene duisternis en diepe ſtilte heerscht, welke ſlegts nu en dan door muzyk en zang wordt afgebrooken, de ſchrikbaarende toeſtel, de geheimvolle handgreepen, de gedaante en houding van den Kunſtenaar zelve, die door zyn gelaad en gebaarden, nu eens inneemt, dan weder vreeze inboezemt, eene bygeloovige bewondering van de geheime en zo groote dingen beloovende kunst, en de verhitte verbeeldingskragt, — dit alles is over-

LXX. BOEK. —— 1791.

overvloedig in ſtaat om het Gemoed heftig aan te doen, wederkeerig op het Lichhaam te werken, en allerlei zwaare toevallen van het Zenuwgeſtel te wege te brengen. —— De Magnetiſche Toevallen worden des te ſterker, en duidelyker waargenomen, naar maate de Zieke ligter aantreklyk is door het voorbeeld van anderen, die door dergelyke aandoeningen worden aangetast (*).

Het heeft geen opgang, en dit komt verdere verſtands-bedwelmingen voor.

Eene Geneeswyze zo zeldzaam, zo zeer te verdenken, ſoms met zo veel ſlegts doormengd, by de opkomst hier te Lande zo verſtandig beſtreeden, viel welhaast in eene algemeene veragting, en bleeven de Ingezetenen dus bewaard voor de veelvuldige bedriegeryen dier Kunſte niet alleen; maar ook voor de daar mede gepaard gaande gevolgen welke zy in andere Landen hadt. Misſchien waren anderzins ook hier, gelyk in *Frankryk*, en in andere Gewesten van *Europa* ten deezen dage, *Harmoniſche Gezelſchappen* ontſtaan, opgericht met oogmerk om de zogenaamde verhevene Leerſtellingen van het *Dierlyk Magnetismus* te

(*) Wy zouden ongevoelig in verzoeking komen om meer hier van af te ſchryven, en deeze Kunstbewerking nader te ontleeden. Eene Kunstbewerking, die als dezelve tot het zogenaamde *manupuleeren* komt, de eerbaarheid kwetst; eene Kunstbewerking, waar in het opgewekte Medegevoel zo veel afdoet, en zommigen, Mannen inzonderheid, voor het *Magnetismus* geheel ongevoelig blyven; deezen noemde MESMER *Antimagnetisten*, en agtte derzelver tegenwoordigheid ſchadelyk voor zyne overige Lyders.

te verbreiden —— misschien hadt men op onzen grond ook gezien, de elders veel gerugts maakende Gezelschappen van *Somnanbulisten*, *Illuminaten* en *Clair Voyants* — misschien waren veelen de speelballen geworden van Mannen als GASSNER (*) en CAGLIOSTRO (†); want onze Landgenooten gaven te meermaalen blyken van maar al te vatbaar te weezen voor bedriegeryen van dien aart, inzonderheid dan wanneer het Godsdienstige 'er in gemengd was, en dit wist men 'er, hoe vreemd ook veelal, mede te paaren.

Ter-

(*) Wy drukken, dit schryvende, ons niet te sterk uit. De Hoogleeraar VOLTELEN vermeldt, in de aangetoogene Redenvoering, dat de beroemde LAVATER, door de vermeende wonderen van eenen eerloozen GASSNER, dermaate was ingenomen, dat hy hem vol eerbieds deeze woorden toevoegt, „ o GASSNER! ik weet dat ik onwaardig ben, aan „ een Man Gods te schryven; spreek gy Dienaar „ des Heeren, ik zal toeluisteren!" — De Vrouw diens *Zurichschen* Leeraars behoorde tot de Secte der *Illuminaten*. VOLTELEN vermeld van haar, dat zy, eens voorzegd hebbende op welk uur haar Magnetische slaap zou eindigen, door het buiten haar weeten veranderen van den uurwyzer by haar bedsteede, wakker werd op den tyd, dien de uurwyzer verkeerdelyk aanwees: een staaltje van de Bedriegery deezer Kunste.

(†) Een *Leevensschets van* CAGLIOSTRO, getrokken uit het tegen hem uitgeweezen Pleitgeding te *Rome*, zal kunnen dienen om den desbegeerigen eenig licht te geeven van de hier aangestipte mogelykheden der Volksverdwaazing in veelerlei opzigten; dezelve is voor handen in het *Historisch Schouwtooneel van 's Werelds Lotgevallen in 't Jaar* 1791. IV. D. bl. 41—72. Te *Haarlem* by A. LOOSJES Z.

Digitized by Google

LXX. BOEK. 1791.

Het beoefenend deel der Heel- en Vroedkunde te Leyden bevorderd.

Terwyl men dus gelukkig den veelzins verpestenden invloed dier bedriegeryen ſtuitte, namen nuttige Inrigtingen ſpoed. Aan 's Lands Hoogeſchool te *Leyden*, waar zeer onlangs een der Geneeskunde hoogst bevorderlyk Ziekenhuis was opgerigt (*), werd men te raade een gebrek aan te vullen van het Onderwys in twee gewigtige takken, het beoefenend gedeelte der Heel- en Vroedkunde. Men ſtelde hier toe tot buitengewoon Hoogleeraar aan den verdienstlyken Arts M. S. du Pui (†).

Vyf en twintigſte Verjaaring des Genootſchaps Kunst wordt door Arbeid verkreegen.

Veele Kunst- en Dichtgenootſchappen, in den Lande opgericht, vervielen tot een ſpoedige kwyning, eerlang van een geheel verval gevolgd, zo dat het Jaar der Geboorte en des Stervens, niet wyd van elkander afſtonden; het Taal- en Dichtlievend Genootſchap te *Leyden*, onder de Zinſpreuk *Kunst wordt door Arbeid verkreegen*, waar van wy te meermaalen, met onderſcheiding, gewaagden, als boven de meeste, zo niet boven alle andere van dien aart uitſteekende (§), trof een gunſtiger lot. 't Zelve mogt, op den twintigſten van Slachtmaand, in eene buitengewoone Byeenkomst, zyne vyf en twintigſte Verjaaring plegtig vieren. Het getal der zamengevloeide Leden; de luister der verlichte welgeſchikte Vergaderzaale; de treffende werking van een met ſmaak

(*) Zie onze *Vaderl. Hiſt.* XXIII. D. bl. 38.
(†) *Algem. Konst- en Letterbode* VI. D. bl. 169.
(§) Zie onder andere onze *Vaderl. Hiſt.* XXIII. D. bl. 43.

ſmaak uitgekoozen en kunſtig uitgevoerd Muzyk; het wel geregeld beſtuur en de toegejuichte Aanſpraaken des Voorzitters JAN DE KRUIFF; de belangryke Voordragt van de Geſchiedenisſe des Genootſchaps; de plegtigheid der Uitdeelinge van een Eerprys aan den Heere J. KANTELAAR, maar bovenal de verrukkende Feestzang, door den Dichter RHYNVIS FEITH, op uitdruklyk verzoek der Algemeene Vergaderinge vervaardigd, en door hem zelven met het volle vuur der Kunst uitgeſprooken: dit alles vereenigde zich om in dit heuchlyk Feest, het genoegen der Kunstgenooten ten hoogſten trap te voeren. — Op het einde der Vergaderinge werd dien Kunstvriend, in dankerkentenisſe voor zyn meesterlyk Dichtſtuk, een dubbele Zilveren Gedenkpenning, op eene verrasſende wyze, aangeboden. By den vriendſchaplyken Maaltyd, ten ſlotte van dit Feest, werd uit naam der Medebeſtuurderen, door een hunner den Heer A. SOEK, een fraay geſneeden en met toepasſelyke Opſchriften vercierden Beker, ter gedagtenisſe van dien blyden dag, den Genootſchappe ſtaatlyk toegewyd (*).

LXX. BOEK. — 1791.

Met genoegen vermeldt onze Geſchiedpenne dusdanige Gebeurtenisſen, der Vaderlandſche Taal- en Lettermin tot eere: desgelyks wil zy niet onopgetekend laaten, hoe, by zo veele reeds beſchreevene inrigtingen, om buiten de Kerken te begraa-

Een groot Kerkhof te *Diemen* aangelegd.

(*) *Algem. Konst- en Letterbode* VII. D. bl. 179.

LXX. BOEK. —— 1791. graaven, in de nabyheid van het volkryk *Amsterdam*, onder den Geregte van *Diemen*, eene bekwaame en uitgestrekte gelegenheid ter rustplaatze voor de Dooden, ten deezen Jaare, tot stand kwam. De Doodgraaver gaf des berigt, en maakte tevens bekend, in den voorleden Jaare, van hun Ed. Gr. Mogenden ontslag verkreegen te hebben van een aan zyn oogmerk hinderlyk en 't zelve bezwaarend Artykel in de standgrypende Ordonnantie op het begraaven (*).

Overgang tot *Stad en Lande*. Werd, ten deezen Jaare, in *Holland* Bygeloof, Dweepery en Bedrog, ten aanziene van de Geneeskunde bestreeden, greepen 'er Inrigtingen stand, strekkende om die pesten der Maatschappy te weeren, om Kunstmin te doen bloeijen, en, by het waarneemen der voeglykheid, de Dooden op eene wyze te bezorgen, dat zy den Leevenden geen nadeel toebragten, in een ander Gewest mogt men boogen op het invoeren van eene nieuwe, hier althans vreemde Inrigting, welker vermelding ons *Stad en Lande* aan *Holland* doet schakelen.

Verslag van het Instituut voor Dooven en Stommen te *Groningen*. Niet dat die Inrigting, ten deezen Jaare, eerst begon; maar dezelve kwam tot eenen stand, die haar meer bekend, algemeener, en hoogst vermeldens waardig maakte. —— Wy moeten dit, de eigene *Gedenkschriften van het Instituut tot Onderwyzing van Dooven en Stommen binnen Gronin-*

(*) In de *N. Nederl. Jaarb.* voor 1791. bl. 85—99. vindt men de berigten deswegen.

ningen ten geleide neemende (*), wat hooger ophaalen. —— Ter gelegenheid van het eerste Openbaare Onderzoek der Kweekelingen, in Lentemaand des Jaars MDCCXCI, deelde men der Wereld des een Verslag mede, de opkomst, voortgang en toestand deezer Inrigting vermeldende, waar uit wy de volgende hoofdtrekken overneemen, om dezelve nader te doen kennen.

LXX. BOEK. —— 1791.

Aanleidende Oorzaak tot die Stichting.

Niemand of hy weet voor welke elendige, en Ouders bykans onteerende Schepzels de meeste Doof- en Stomgeboorenen voorheen gehouden werden, dat men het als eene onmogelyke zaak aanzag deezen te leeren van hunne Rede gebruik te maaken, hunne denkbeelden, over eenigzins afgetrokkene zaaken, aan anderen mede te deelen, en hun in staat te stellen, om, door het gebruik van goede Boeken, zich zelven verder te oefenen, en dus te deelen in de middelen, door gelukkiger Medemenschen tot deeze den Mensch vereerende einden dagelyks, met zo veel vrugts, gebezigd. Dit onheil weg te weeren, dat voordeel aan die anders in veele opzigten voor zich zelven en anderen ongelukkigen te bezorgen, was weggelegd voor den Abt DE L'EPÉE, van *Versailles* geboortig, een diepdenkend Wysgeer, die God en Godsdienst eerde, en bykans geheel

(*) *Bericht aangaande het Instituut tot Onderwyzing van Dooven en Stommen binnen Groningen, op last der jaarlyksche Vergaderinge gedrukt en gemeen gemaakt.* Te Gron. 1791.

LXX. BOEK. —— 1791. heel zyn leeven aan dit zo vreemd als heilzaam werk opofferde. In 't midden deezer Eeuwe ſtichtte hy een School te *Parys*, nam een aantal Doove en Stomme Kinderen, zonder onderſcheid van ryk of arm, aan, onderwees hun in verſcheide Taalen, en in de gronden van den Godsdienst. Hy toonde door onbetwistbaare Proeven, dat Doof- en Stomgeboorenen, van welke men rekent dat omtrent één onder de drie duizend Menſchen gevonden wordt, vatbaar waren voor Opvoeding, en opgebragt konden worden in allerlei Kunſten en Weetenſchappen. Hy deedt dit door de Taal der Tekenen, hun natuurlyk eigen, door hem tot een ſtelzel gebragt, en dus geſchikt om door vaste beginzelen dezelve toe te pasſen op alle Taalen (*).

Eene

(*) Hier door onderſcheidde hy zich van anderen, die voorheen het hunne toegebragt hadden om die ongelukkigen, als 't ware, te leeren ſpreeken. Boven allen ons bekend ſtak daar in uit Jo. CONRADUS AMMAN, Med. Doct. te *Amſterdam*, in 't laatst der zeventiende Eeuwe, die Doofſtommen of ook Zwaarbeſpraakten, duidlyk leerde ſpreeken, en twee Latynſche Werkjes over dit onderwerp in 't licht gaf. Het eerſte onder den Tytel *Surdus loquens*, het andere *Disſertatio de Loquela, qua non ſolum vox bumania et loquendi artificium ex originibus ſuis eruuntur, ſed et traduntur media, quibus ii, qui ab incunabilis Surdi et Muti fuerunt, loquelam adipiſci, quique difficulter loquuntur, vitia ſua emendare posſint.* Van deezen verdienstlyken Man, en het geen hy in dit vak gedaan heeft, ontmoeten wy een keurig berigt in het *Nieuw Algemeen Magazyn van Kunst en Smaak*, te *Amſt.* by de Erven P.

LXX. BOEK. —— 1791.

Guyot in die kunst door L'Epée onderweezen.

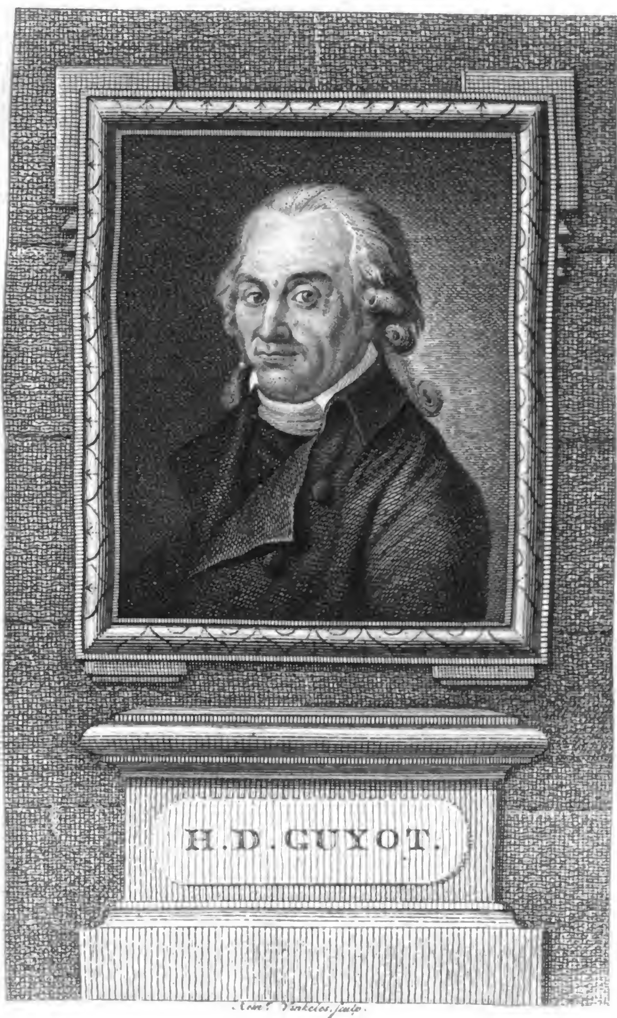
Eene gelukkige omstandigheid bragt den Eerw. H. D. Guyot, Leeraar der *Fransche* Gemeente te *Groningen*, zich in de Jaaren MDCCLXXXIV en MDCCLXXXV te *Parys* bevindende, in kennis met den Abt L'Epée. De vorderingen van diens Leerlingen ziende, wenschte Guyot eene leerwyze, zo nuttig als vreemd, in zyn Vaderland over, en in die betrekking zynen Landgenooten een zegen mede te brengen. Aanmoediging hier toe ontving hy van den *Franschen* Onderwyzer, die zich ook toelag, om, ter voortplantinge van zyne nieuwe uit-

P. Meyer en G. Warnars, door G. Hesselink *A. L. M. et Phil. Doct. Hoogleeraar by de Doopsgezinden te Amsterdam*, *Mengelwerk* V. D. bl. 753. Te recht merkt die Hoogleeraar ten slotte aan. „ Men verwondert zich met reden, hoe dusdanig „ een zaak, waar van de beginzels zo gelukkig „ scheenen tot stand gebragt, wederom zo geheel „ heeft kunnen ten val geraaken, dat de naam van „ dezelve naauwlyks in de geheugenis der nakome„ lingschap is bewaard gebleeven. Doch dit is „ het lot van veele Kunsten, tot welker uitvinding „ zeldzaame vernuften vereischt worden, indien „ zy niet openlyk aangemoedigd en door *Publiek* „ *Gezag* ondersteund worden. En hier in ligt, „ onzes agtens, een zeer gewigtige les voor allen, „ die met eenig openbaar Volksgezag bekleed zyn, „ om 't zelve te doen dienen om nuttige Kunsten „ en Weetenschappen aan te moedigen, en voor „ uitsterven te bewaaren." — Een geluk, 't geen wy zien zullen dat den Eerw. Guyot ten deele viel. Zeer verdient omtrent dit onderwerp geleezen te woorden eene *Verhandeling over de Spraak en Taal, toegepast op de Doofstommen* van dien zelfden Hoogleeraar, in 't zelfde Werk V. Deel bl. 159. Waar men tevens een kort Verslag aantreft van het Instituut te *Groningen*.

Digitized by Google

LXX. BOEK. — 1791. uitvinding, door de geheele Wereld, andere Leermeesters te vormen. GUYOT maakte gebruik van deeze uitnoodiging, zo zeer zamenstemmende met zynen menschlievenden wensch. Dan hier toe was een langer vertoeven te *Parys*, dan hy anders zou noodig gehad hebben, een volstrekt vereischte. Hy vroeg des, zynen toeleg ontdekkende, van Gedeputeerde Staaten van *Groningen* en *Ommelanden* verlof, om ten dien einde, nog eenigen tyd in *Parys* te mogen verblyven. Gereedlyk en goedgunstig werd zyn verzoek ingewilligd. Maanden bleef hy, op eigen kosten, te *Parys*, en ging naderhand nog twee keeren, om zich in dit Onderwys nog meer te bekwaamen, derwaards.

Vangt zelve het Onderwys aan. Vlytige beoefening stelde hem eerlang in staat, om van Leerling Leermeester te worden. Dan, by zyne wederkomst duidelyk bevroedende, dat het onmogelyk ware zynen Medeburgeren eenig gunstig denkbeeld te kunnen geeven van het groot nut te verwagten uit zulk een ongeloofbaar voorkomend Onderwys, waar van genoegzaam niemand iets gehoord, veel min gezien hadt, zonder hetzelve aan eenige ongelukkige Voorwerpen voor zich zelven beproefd, en met eenen gewenschten uitslag bekroond gezien te hebben. Welhaast vondt hy geschikte Persoonen, wier verstand hy, in naavolging van zynen Onderwyzer, begon te vormen door de natuurlyke Taal der Dooven en Stommen, zonder daar mede, op het spoor van zynen Leer-

Rein.t Vinkeles, sculp.

Digitized by Google

Leermeester, zich eenige vergoeding te bezorgen. LXX. BOEK.

Het Onderwys beantwoordde aan zyne verwagting en poogingen teffens; dan ten zelfden tyde deeden zich, tot het voortzetten van deezen arbeid groote zwaarigheden op, voornaamlyk ontſtaande uit de bekrompene omſtandigheden der Ouderen van zyne Kweekelingen, bovenal indien dezelve niet binnen *Groningen* woonden. Hoe zouden minvermogenden, hoe Ouders van den middelbaaren ſtand, die alleen voor zich een bestaan hadden, de middelen vinden, om hunne ongelukkige Kinderen, op eene vreemde plaats, onder een vertrouwd opzigt, in de kost te beſtellen, van al het noodige voorzien, en daar by een Handwerk bezorgen voor den overigen tyd, dien zy in de Leerſchool niet doorbragten. — Wel lag GUYOT, door Menschlievenden yver gedreeven, daar aan, wat zyne omſtandigheden toelieten, te koste; wel werd hy hier in onderſteund door rechtſchaapen Menſchenvrienden, dan de kosten liepen te zwaar om door weinigen gedraagen te kunnen worden.

1791. Zet het met eenige onderſteuning voort.

Om hier in te voorzien opende men eene Inſchryving tot eene geringe jaarlykſche toelaage. Deeze hadt een vry goed en aanmoedigend gevolg. De Oprichter kreeg, op zyn verzoek, Medebeſtuurders, en de Stichting zelve meer naams, 't welk werkzaamheden na buiten ten gevolge hadt, waar door het getal der Begiftigeren aangroeide. Veel bragt daar aan toe, eene gif-

Gronden der Stichting.

LXX. BOEK. 1791. gifte van zes honderd Guldens 's jaarlyks, door Directeuren van TEYLERS *Fundatie* te *Haarlem* beloofd, en de liefdaadige gaven van byzondere Perfoonen uit *Holland.* Daar door bemoedigd, werden Beftuurders te raade na alle plaatzen van het Gemeenebest Berigten ter Intekening van een geringe jaarlykfche toelaage (*) te zenden, ter uitbreiding van deeze Stichting, waar in Dooven en Stommen, uit alle Gewesten, volgens daar in bepaalde voorwaarden werden opgenomen (†).

Voordragt der Uitwerkzelen. Het loopt buiten ons vak, ons tot byzonderheden in te laaten. Dit algemeene moeten wy 'er, met de eigene woorden, uit overneemen. „ Van de eenvoudigfte „ begrippen worden de Leerlingen langzaamerhand opgeleid tot meerder kun„ digheden. Inzonderheid legt de Heer „ GUYOT zich toe op het verbeteren van „ hun hart en character. Hunne houding, „ die by de eerfte aankomst onnozelheid „ en verlegenheid vertoont, is, binnen „ weinig weeken, na dat zy van de School „ gebruik gemaakt hebben, zo zigtbaar „ veranderd, dat zy uiterlyk genoegzaam „ geene blyken vertoonen van hunne Doof„ heid. Zy zyn allen vrolyk en gewillig, „ opmerkzaam, en leergierig, fchoon de „ een

(*) Een Dukaat was de bepaalde kleinfte toelaage.

(†) Deeze Intekeningen waren zeer opmerkelyk. Op eenige plaatzen vondt het meer ingangs dan op andere: waar het meest bekend was, waren de toelaagen het grootfte.

Digitized by Google

„ een meerder vatbaarheids dan de ander
„ bezit. Zy zyn vaardig op den wenk
„ van hunnen Leermeester. Zy die te
„ vooren als uit de Maatſchappy geſloo-
„ ten waren, worden thans nuttige Leden.
„ Zy leeren denken. Zy deelen hunne
„ gedagten mede. Zy verſtaan het Schrift
„ van anderen. Zy leeren God, hunnen
„ Schepper kennen, ontvangen bezeffen
„ van Deugdzaamheid, van Zaligheid, van
„ Eeuwigheid. Zy eerbiedigen de pligten
„ jegens hunnen Evenmensch. Zy oefenen
„ een Handwerk, en kunnen beſtaan (*)."

Wy voegen 'er by, dat deeze Stichting, overeenkomſtig met den eerſten aanleg, geen onderſcheid maakte van rang, betrekking, of Godsdienstbelydenis van de Ouderen der Kweekelingen. Behalven *Frankryk*, waar aan het Menschdom deeze verbaazende uitvinding verſchuldigd is (†), kon-

(*) Behalven deeze korte zo veel bevattende opgave vinden wy, in de *Konst en Letterbode* VI. D. bl. 114 *enz.* een Verſlag van deeze Kweekſchool, waar in uit den mond van een ooggetuigen, voor wiens waarheidsliefde wy borg ſtaan, de Proeven worden opgegeeven, die de grenzen van het ongeloofbaare naderen. Zeer naaleezenswaardig ten deezen opzigte, zyn de Proeven deezer Kweekelingen, zo als wy dezelve vermeld vinden agter de keurige *Verhandeling over Spraak en Taal, toegepast op de Doofſtommen*, door den Hoogleeraar Hesselink, te vinden in het *Nieuw Algemeen Magazyn*, by de Erven P. Meyer en G. Warnars Wysbegeerte V. D. bl. 180 *enz.*

(†) Te *Parys* werd de eerſte School gedeeltelyk op kosten van den Uitvinder opgerigt. Naa diens dood, in den Jaare 1790, heeft de Stad *Parys* het In-

LXX. BOEK. 1791.

konden, ten deezen dage, buiten ons Vaderland, zich nog maar weinig Ryken of Staaten op het bezit daar van roemen (*). — De doorgaande agterlykheid in het omhelzen en voortzetten van iet vreemds, te meermaalen den Ingezetenen deezer Landen ten laste gelegd, kan in dit geval hun niet verweeten worden. Desgelyks moeten wy niet onvermeld laaten, dat de verdienstlyke Maatschappy *Tot Nut van 't Algemeen*, op derzelver jaarlyksche Vergadering te *Amsterdam* ten deezen Jaare gehouden, aan den Eerw. GUYOT een Gouden Eerpenning toewees, benevens het Lidmaatschap dier Maatschappye, op eene onderscheidene wyze, tot erkentenis van 's Mans loflyke en menschlievende poogingen, ten nutte der Dooven en Stommen aangewend (†).

De Hoogleeraar CHEVALLIER, wegens eene Nieuwejaars-preeke beschuldigd.

Bevallige, het Vaderland vereerende stoffe te verwerken, en zamen te schakelen, is ons eene aangenaame bezigheid, en het verdriet zeker onze Leezers niet, als wy daar in, zo veel de aart onzes Werks toelaat, uitweidende, eenige verademing schen-

Instituut onder haar bescherming, en het Huishoudelyke daar van, na zich genomen. De Abt SICARD, Leerling van den Abt DE L'EPÉE, werd zyn Opvolger.

(*) Keizer JOSEPHUS DE II. was de eerste, die van den Uitvinder een Leerling verzogt en bekwam. De Keurvorst van *Mentz* stelde een Medeleerling van den Eerwaardigen GUYOT tot dit menschlievend werk aan.

(†) *Algem. Konst- en Letterbode* VII. D. bl. 59.

Digitized by Google

schenken, van zo veel verdrietlyks en onaangenaams, als de Gebeurtenissen ons, in eenen maar al te grooten overvloed, verschaffen. Wy moeten 'er toch weder toe te rug komen. De eerste dag deezes Jaars, een Jaar voor *Groningen* zo luisterryk, door, met roem, bekend te worden als de wieg eener de Menschheid vereerende Instellinge, gaf gelegenheid, dat de oude wrok van Staatsonlusten weder opborrelde. —— Een Brief van Burgemeesteren en Raad der Stad *Groningen* hieldt deeze kennisgeeving aan Curatoren der Hoogeschoole in, „ dat hun Ed. Mogenden onderrigt waren, dat de Heer Professor CHEVALLIER, zich niet ontzien hadt, op den jongsten Nieuwejaarsdag Avond in de Academie-Kerk predikende, in zyne aanspraak, onder het negental der Stads Predikanten mede de Heer TH. B. DE BLAU te begrypen, schoon aan denzelven den Dienst als Leeraar in de Stad *Groningen* was opgezegd, en hy niet meer onder het Eerwaardig Ministerie dier Stad behoorde (*) — dat de Hoogleeraar CHEVALLIER zyne Aanspraaken met Uitdrukkingen vergezeld hadt, van welke hy zich hadt behooren te onthouden." —— Meer bepaald werd den Hoogleeraar ten laste gelegd, dat hy zou gezegd hebben, „ *dat hy den Heer* DE BLAU

LXX. BOEK. —— 1791.

(*) Wegens het gebeurde met dien Kerkleeraar zie men te rugge in het XXII. D. onzer *Vaderl. Hist.* bl. 100.

Digitized by Google

LXX. BOEK. 1791

„ BLAU *mede onder het Negental Predikan-
„ ten begreep.*" Voorts luidde de aanklagte, dat hy in de Aanspraak aan de studeerende Jeugd zich hadt uitgelaaten in woorden zaaklyk op deezen zin loopende; *dat de Heeren Studiosi zich niet moesten bekwaam maaken met oogmerk, om daar door de eene of andere Post te bekomen: wyl die, in deeze dagen, niet naar verdiensten werden begeeven; maar dat zy zich moesten zoeken te volmaaken, tot hun eigen voldoening en geluk.* —
„ Dat deeze of dergelyke gezegden van
„ den Heor CHEVALLIER, en 't geen de
„ Predikant VAN DER TUUK, op dien dag
„ in de A *Kerk* predikende, hadt her-
„ voortgebragt, terstond aanleiding gegee-
„ ven hadt tot een zeer vuil, boosaartig
„ en oproerig Paskwil, aan de Stads Waag
„ aangeplakt: waar by men aan die Hee-
„ ren dankbetuigde, dat zy het nog eens
„ goed hadden durven zeggen, en voor
„ de goede zaak uitkomen; voorts een
„ iegelyk aanmaanende om moed te hou-
„ den, zich te vereenigen, en by gele-
„ genheid te durven spreeken: wyl 'er
„ nog wel een andere tyd zou komen."

Raadslag daar op uitgebragt, en besluit deswegen genomen.

De Raadslag hier op uitgebragt, door Gecommitteerden van hun Ed. Mogenden, was van deezen zonderlingen inhoud,
„ dat het hun, aan den eenen kant, wel
„ was voorgekomen, dat de Heer Profes-
„ sor CHEVALLIER, in de gezegde Pre-
„ dikatie, uit het oog scheen verlooren
„ te hebben het IX Artykel des Plakaats
„ van één October MDCCLXXXIX, en in
„ plaats

„ plaats van zich daar volgens naauwkeu- LXX.
„ rig te gedraagen, het tegengestelde van BOEK.
„ de daar uitgedrukte welmeening van hun ——
„ Ed. Mogenden hadt uitgewerkt; doch 1791.
„ des niet te min, aan den anderen kant,
„ vermeenden, dat zulks alles niet in den
„ sterksten en nadeeligsten zin, zonder
„ een vooraafgaand regterlyk onderzoek,
„ waar door men van deszelfs eigenlyk
„ gezegden en derzelver waare meening,
„ volkomen was verzekerd, moest wor-
„ den opgevat, en deswegen het gebeur-
„ de, met voorbygaan van een Regterlyk
„ Onderzoek, van de gunstigste zyde be-
„ schouwd, men het, deeze keer, naar
„ der zaake omstandigheid, thans daar voor
„ zou kunnen houden, *dat de Heer Pro-*
„ *fessor* CHEVALLIER, *zich, op meergemel-*
„ *den Nieuwejaars-avond, door ongemesu-*
„ *reerde en onvoorzigtige Expressien, te veel*
„ *geëmancipeerd, en aanleiding tot ergernis-*
„ *sen gegeeven hadt, zonder nogthans daar*
„ *toe een opzettelyk voorneemen gehad te*
„ *hebben.*"

Op deezen grond wilden zy, „ dat Cu-
„ ratoren, den Hoogleeraar zyne Onvoor-
„ zigtigheid zouden voor oogen houden,
„ en ernstig vermaanen, in het toekomen-
„ de, omzigtiger te zyn, en zich zorgvul-
„ dig te wagten om, in het minste of
„ geringste, eenigen schyn te geeven van
„ een gepremediteerd voorneemen, tot vi-
„ lipendie van 's Lands Plakaaten in het
„ gemeen, en dat van één October
„ MDCCLXXXIX, in het byzonder; ten
„ ein-

Digitized by Google

LXX. BOEK. — 1791. „ einde aldus voor te komen de onaan-
„ genaame gevolgen, welke anderzins, by
„ ontstentenis van zulks, uit zyne eigene
„ daaden, noodwendig voor hem zouden
„ moeten voortvloeijen."

Vergeefs tragt hy zich te verantwoorden

Dit Verslag droeg de eenpaarige goedkeuring der Staaten van *Stad en Lande* weg, en werd in een Staatsbesluit veranderd. De Secretaris der Hoogeschoole deelde 't zelve den Hoogleeraar CHEVALLIER ten diens huize mede. Schrifdyk beklaagde deeze zich deswegen in eenen Brieve aan Curatoren, en riep by denzelven dier bescherming in; doch geheel zonder vrugt. Hy kreeg ten afwyzend antwoord, dat men de zaak voor afgedaan hieldt; met bygevoegden last om op zyne beurt te prediken, zich stil te houden, en de bevelen der Staaten te gehoorzaamen. Zyne daar op volgende Predikbeurte nam hy waar. Dan kon hy niet nalaaten zich naderhand by de Staaten te vervoegen met een Geschrift, ingerigt om de gronden, waar op het Staatsbesluit over hem geslaagen was, tegen te spreeken. Vrugtloos: dit stuk werd, zonder daar over te raadpleegen, terug gegeeven met het beslissend en tot zwygen dwingend antwoord, dat de Staaten, by het door hun genomen besluit, ten zynen opzigte, volhardden (*).

De Kerkleeraar VAN DER

Ten aanziene van den Leeraar VAN DER TUUK, een Vriend van den afgezetten DE BLAU, die, by het Verslag, in 't verschiet in-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1791. bl. 473 en 567—581.

inkwam, als een die zich mede, ten dien Nieuwejaarsdage, uitgelaaten hadt, op eene wyze, welke aanleiding gaf tot het aangeplakt Paskwil, vinden wy niets byzonders opgetekend: waarſchynlyk waren de beſchuldigingen tegen hem ingebragt, van een te blykbaar nietigen aart om 'er op aan te dringen, en hem deswegen onaangenaamheden aan te doen.

LXX. BOEK. — 1791. Tuur, mede in 't oog liep, kwam niets over.

Naalaatigheid, of, volgens der Staaten oordeel, verkeerdheid, moet 'er plaats gehad hebben by de vier Hoogleeraaren in de Godgeleerdheid, in de wyze van Voorbidding voor 't Vaderland, als mede de hooge en mindere Magten over 't zelve geſteld. Zy althans, die het bovengemeld goedgekeurd Verſlag ten aanziene van CHEVALLIER uitbragten, oordeelden het gepast en noodig die gelegenheid waar te neemen om Heeren Curatoren te verzoeken deezen Hoogleeraaren te kennen te geeven op welk eene wyze, en in welke bewoordingen, zy 's Hemels Zegen zouden hebben af te ſmeeken over de gemeene belangen van *Nederlands* Kerk en Staat, en het geen daar op betrekking hadt, zonder zulks, onder eenig voorwendzel, hoe genaamd, na te laaten. Zy leeverden, by dien Voorſlag, een Ontwerp in van die Voorbidding, 't welk van *veelheid der woorden* niet kan worden vrygeſprooken. Immers dit Gebeds Voorſchrift, welks Ontwerp der Staaten goedkeuring wegdroeg, was in deeze bewoordingen begreepen; „ Dat het „ den Opperſten Beſtuurder van alles ge-

Voorſchrift des Gebeds der vier Hoogleeraaren gegeeven.

„ na-

LXX. BOEK. 1791.

„ nadiglyk behaagen moge, het lieve Va-
„ derland, met allen wenschlyken voor-
„ spoed, te begunstigen, deszelfs Vrede,
„ Onafhanglykheid, Vryheid, en verdere
„ Burgerlyke en Godsdienstige Voorreg-
„ ten, tot hier toe zo gunstig als onver-
„ diend bewaard en bevestigd, verder te
„ beveiligen, en zynen milden Zegen, by
„ voortgang uit te storten over alle de
„ Bronnen van deszelfs tydlyken wel-
„ stand; — dat *Nederlandsch* Kerk, en die
„ van deeze Provincie in 't byzonder,
„ meer en meer in Leer en Zeden moge
„ gezuiverd worden, en de arbeid haarer
„ Leeraaren strekken ter bevordering van
„ Liefde en Eendragt, van Waarheid en
„ Godsvrugt — dat hun Ed. Mogenden
„ de Heeren Staaten van de Stad *Groningen*
„ en *Ommelanden*, de wettige Souverain
„ deezer Provincie, met die der overige
„ verbondene Gewesten, derzelver Vrien-
„ den, Buuren en Bondgenooten, steeds
„ bezield mogen worden met Wysheid,
„ Eenigheid, werkzaamen Moed en be-
„ langloozen Yver voor het geluk, de
„ veiligheid en de bescherming van ons
„ Land en deszelfs Vryheden, en alle
„ derzelver poogingen en besluiten vrugt-
„ baar gemaakt worden, ter aanmoediging
„ van Deugd en Godsdienst; — dat zyne
„ Doorlugtige Hoogheid, *Neêrlands* gelief-
„ de Erfstadhouder, zyne Koninglyke Ge-
„ malin, de Heer Erfprins van *Oranje*, en
„ de verdere Afstammelingen van dat
„ Doorlugtig Huis, overdekt mogen bly-
„ ven

Digitized by Google

„ ven met de beschermende hand des Al- LXX.
„ lerhoogsten; derzelver dagen lang en BOEK.
„ gelukkig mogen zyn; zy met de beste ——
„ Zegeningen van den Hemel beschonken 1791.
„ mogen worden, en de lust en liefde
„ van het Volk deezer Landen bestendig
„ mogen uitmaaken; — dat inzonderheid
„ zyne Doorlugtige Hoogheid, door de
„ Wysheid van zyn Bestuur, en door zy-
„ ne standvastigheid in het bezorgen der
„ belangen van zyn Vaderland, de waar-
„ neemingen zyner Hooge Bedieningen
„ moge doen strekken tot een algemee-
„ nen Zegen voor Kerk en Staat; en des-
„ zelfs Naakomelingschap den onsterfly-
„ ken Naam, dien dezelve draagt, ver-
„ dienende, onder de bescherming des He-
„ mels, aan deeze Vereenigde Gewesten
„ getrouwe Voorstanders van derzelver
„ Regten en Vryheden moge opleeve-
„ ren; — dat voorts de Edele Mogende
„ Heeren Opzienders en Verzorgers dee-
„ zer Hoogeschool, nevens alle verdere
„ Hooger Collegien van Staat en Regt,
„ in *Stad en Lande*, met eene ruime maa-
„ te van de dierbaarste Zegeningen, in der-
„ zelver Persoonen, Huizen, Geslachten
„ en onderscheiden kringen van werkzaam-
„ heden, mogen verrykt worden; de bloei
„ van deeze Hoogeschool, onder den werk-
„ zaamen yver van haare Voorgangeren,
„ toeneeme, en allerlei Tydlyk en Geest-
„ lyk Heil in ons midden bevestigd wor-
„ de, tot in lengte van dagen (*)."

Geen

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1791. bl. 581.

LXX. BOEK. —— 1791. De Stadhouder komt te *Groningen*.

Geen wonder dat zyne Hoogheid, in Herfstmaand deezes Jaars, de Stad *Groningen* bezoekende, daar ontvangen wierd met allen Eerbetoon; drie en zestig Kanonschooten dienden te zyner begroetinge. Staatlyk waren de Verwelkomingen, meer dan gewoon veelvuldig diens bywooningen van den Openbaaren Godsdienst. Hy bezigtigde de Inrigting tot onderwys der Dooven en Stommen; vereerde den Leermeester GUYOT een kostbaare Gouden Snuifdoos, en schonk twaalf Dukaaten aan de Kweekelingen. Naa een verblyf van negen dagen nam hy, de Afscheids groeten ontvangen hebbende, het middagmaal by de Heeren van de *Ommelanden*, en vertrok onder 't lossen van 't Geschut, het luiden en speelen der Klokken, na *Drenthe* (*).

Woont den Landdag by.

De komst des Stadhouders, en diens meer dan gewoon lang vertoeven in *Groningen* strekte niet enkel tot verlustiging, en werd den tyd niet geheel in afwisselende Kerkgangen, Bezigtigingen en Onthaalen gesleeten, hy woonde den Landdag op den vier en twintigsten van Herfstmaand by. Een Landdag zeer opmerkelyk, als strekkende om de nog onvereffende Geschilstukken tusschen de Stad en de *Ommelanden* uit den weg te ruimen. Het zal, daar wy, in den loop onzer Geschiedenissen, de zaaken deezes Gewests behandelende, zo menigwerf deswegen spraaken, niet ongepast weezen, hier den korten inhoud

(*) Van dit alles geeft de Jaarboekschryver een breed verslag 1791. bl. 1594.

houd te vermelden van het Staatsbesluit daar toe betrekkelyk.

LXX. BOEK.

1791.

Welke nog onvereffende Geschillen op denzelven afgedaan worden.

De Artykelen van onderlinge bevrediging kwamen hier op neder. —— Dat het *Stads* Stapelregt van Graanen, Kaas en Boter, in allen deele volkomen bewaard zal zyn en blyven, ingevolge en overeenkomstig de Vonnissen en Beslissingen der Algemeene Staaten, ten dien opzigte genomen, welke Beslissingen in alle deelen zullen blyven standgrypen: zo verre dezelve, door deeze Overeenkomst, niet waren veranderd. Dat, met betrekking tot de voorschreeve den Stapel onderheevige Waaren, de Ingezetenen van de *Ommelanden*, op eene proeve van de eerstkomende zes agtereenvolgende Jaaren, zich zouden hebben te schikken naar de thans gestelde Orders op de Koornbeurs; naa welker afloop, zo de Heeren der *Ommelanden* deeze Ordonnantien op de Koornbeurs alsdan, of by tydsvervolg, voor de *Ommelander* Ingezetenen min voordeelig mogten bevinden, om aan dezelve onderheevig te blyven, de geheele beheering en uitvoering van het *Stads* Stapelregt, met betrekking tot de *Ommelander* Ingezetenen, weder zou vervallen in de termen, dat hetzelve, overeenkomstig de Beslissingen van hun Hoog Mogenden door de Stad worde uitgeoefend. —— Dat de leevendige Have, als Paarden, Veulens en Hoornvee, voor altoos van het Stapelregt ontheeven zou weezen. —— Dat van deeze Overeenkomst aan de Ingezetenen, by openbaare Afkon-

LXX. BOEK. —— 1791. diging, door beide de Leden, zou kennis gegeeven, en niemand, wegens overtreedingen tegen het Stapelregt, geduurende deeze Geschillen, en vóór de gemelde te doene Publikatie, door de Olderman, bekeurd of in regten vervolgd zal worden.

Wegens den Uittocht na *Appingadam* in Herfstmaand des Jaars MDCCLXXXVII, dat groot Geschilstuk, verklaarden de Heeren van de *Stad*, dat zy dien Uittocht hadden besllooten, gedaan, en ondernomen geheel ten onregte, en zonder bevoegdheid; dat zy ook daarom alle Besluiten op dat stuk by de *Stad* genomen, zouden roijeeren, zonder daar uit, in 't vervolg, eenig gevolg te mogen trekken. Teffens zo aan zyne Doorlugtige Hoogheid, als Erfstadhouder van *Stad en Lande*, als aan de Heeren van de *Ommelanden*, de sterkste verzekering geevende, van nimmermeer zodanige Expeditien te zullen of te mogen doen, het zy in *Appingadam*, of andere Heerlykheden en Geregtigheden in de *Ommelanden*; daar by aanneemende om goed te doen en te betaalen alle de schade en nadeelen, welke de Uittocht na *Appingadam* aan eenige Persoonen of Goederen aldaar hadt veroorzaakt, of toegebragt; en dat de hoeveelheid daar van, op gronden van gedaan Onderzoek, by het Hof Provinciaal zou worden bepaald; ten einde het Hof van Justitie daar van de uitdeeling doe aan die Persoonen, welke dat Hof uit ingewonnene bescheiden of andere gron-

Digitized by Google

gronden weet, dat schade of nadeel geleden hadden (*). LXX. BOEK.

Voorts stelde men vast, dat, naardien met de Orde van Regeering niet bestaanbaar was, dat het eene Lid van Staat zich afzonderlyk, en zonder medewerking van deszelfs Medelid, eenig Gezag aanmaatige over Provinciaale Collegien of Amptenaaren, alles wat ten dien opzigte, zedert eenigen tyd, strydig hier mede gedaan, en ondernomen was, gerekend werd als niet geschied. —— Dat beide de Leden van Staat, voor het toekomende, zich verbonden, en plegtiglyk, zo aan elkanderen als aan den Heere Erfstadhouder der Provincie van *Stad en Lande* beloofden, zich daar van ten allen tyde te zullen onthouden. 1791.

Betrekkelyk de verschillende meeningen van de beide Leden over de Orde, die gevolgd behoorde te worden, ten opzigte van het plaatzen der naamen in de Notulen van de Afgevaardigden ter Vergaderinge van hun Hoog Mog. uit de beide Leden; het zitting neemen op de Stoelen in die Verga-

(*) Aan dit voor de Stad zo vernederend stuk werd de laatste hand ter voltooijinge gelegd, wanneer, in Wynmaand, Burgemeesteren en Raad, by kennisgeeving van deeze vereffening der geschillen, aan het Hof van Justitie verzogten, dat hun Edel Mogenden de belanghebbende Persoonen hier van wilden onderrigten, en aan hun te doen toekomen de begrooting van zodanige Schaden als eenige Persoonen, door die Stads Expeditie, mogten geleeden hebben, om daar door in staat gesteld te worden, aan dit gedeelte der Overeenkomst te kunnen voldoen. *Verzam. by* DE CHALMOT L. D. bl. 254.

LXX. BOEK — 1791. gaderinge voor de Provincie van *Stad en Lande*; het inleiden der Leden in de Generaliteits Collegien; en de Orde, die voornoemde Afgevaardigden in het ondertekenen der Brieven aan hunne Lastgeeveren hadden waar te neemen, ſtelde men, om in het vervolg alle geſchillen deswegen te voorkomen, vast, dat, in de Notulen eerst alle aanweezende *Stads* en vervolgens de *Ommelander* Leden, naar derzelver Rang, geſteld zouden worden; dat van de twee Stoelen in de Vergadering van hun Hoog Mog. de *eerſte* zou zyn voor de *Stad*, de *tweede* voor de *Ommelanden*; en dat het Voorzitterſchap aan dit Gewest vallende, de Stoel des Voorzitters door een *Stads Heer*, en de Stoel daar naast door een *Ommelander Heer* bekleed zou worden; dat nimmer een *Ommelander Heer* het Voorzitterſchap zou vorderen, wanneer 'er een *Stads Heer* tegenwoordig was, dat de Inleiding in de Generaliteits Collegien, indien 'er Heeren uit beide Leden zich tegenwoordig bevonden, zou geſchieden door een Heer van dat Lid, waar uit de inteleidene Heer was afgevaardigd; eindelyk, dat de Brieven, by kolommen zouden ondertekend worden op denzelfden voet als met de Provinciaale Rapporten geſchiedde; zo dat de eerſte kolom voor de *Stads* en de ander voor de *Ommelander* Heeren zou zyn.

Ten ſlotte voegde men 'er nevens, dat hier mede de Punten in zo verre bepaald afgedaan zouden zyn, zonder dat zulks ver-

verder in gevolge zou mogen getrokken worden tot zodanige andere gevoelens, meeningen of vermoedens, als in den loop deezer Geschillen, aan den eenen of anderen kant, mogten voortgebragt en aangevoerd zyn, en welke by deezen niet waren bepaald, als welke voor een ieder in derzelver waarde, en in haar geheel zouden blyven (*).

LXX. BOEK. 1791.

Een en ander Magtbetoon den Stadhouder opgedraagen.

Op deeze zo gewigtige Staatsvergadering bragten de Gecommitteerden tot de Petitien van den Raad van Staaten, en Provinciaale Finantien een Verslag uit van hun onderzoek der Staatsbesluiten in den Jaare MDCCXXXIV, op den negentienden van Oogstmaand, en den twee en twintigsten van Wynmaand genomen, by welke buiten kragt gesteld waren eenige Reglementen en Plakaaten, de Schouwbaare Voorwerpen in de *Ommelanden*, en de Bediening des Regts by de Hooge Justitiekamer deezes Gewests, betreffende. Het kwam hier op neder. Dat hun Ed. Mog. by een Staatsbesluit in den Jaare MCCCXLVIII aan zyne Hoogheid WILLEM DEN IV. hadden opgedraagen de volle magt, om de Regeerings Constitutie van *Stad en Lande* op vaste gronden te stellen, en het geen hy daar omtrent mogt bepaalen ten uitvoer te brengen. Dat deeze Stadhouder, uit hoofde van die opgedraagen volmagt, in het volgend Jaar, bepaalingen gemaakt hadt, ten opzigte van het Regtsgebied der Grie-

(*) *Verzam. by* DE CHALMOT L. D. bl. 244.

LXX. BOEK. 1791. Grietenyen, in een ander geval, om die, naar de oorspronglyke Fundatie Brieven, weder in te rigten. Dat hy in de Instructie van den Hove aan zich behouden hadt, het vaststellen van Reglementen, betreffende de Bediening der Justitie, by de Hooge Justitiekamer, en by de Gerichten in de *Ommelanden*.

Zy merkten op, dat, daar door het afsterven van dien Stadhouder, als mede van diens Weduwe Gouvernante, daar aan, in allen deele, niet hebbende kunnen voldaan worden, thans aan den Erfstadhouder, 's Vaders plaats in allen opzigten bekleedende, behoorde te worden overgelaaten, om ten uitvoer te brengen, 't welk men, met zo veel verlangen, by het leeven van dien Vorst, hadt te gemoete gezien. Te meer, dewyl, by bovengemelde Staatsbesluiten van den Jaare MDCCLXXXIV, deeze afzonderlyke Regten, den Stadhouder ten vollen toekomende, niet genoeg waren in 't oog gehouden. Uit deezen hoofde bragten zy als hunnen Raadslag uit, „ dat dezelve „ *qua ad jura principis*, door hun Ed. „ Mogenden behoorden te worden inge- „ trokken, en voorts aan zyne Hoogheid „ overgelaaten, om, uit kragt van het Re- „ glement Reformatoir, en de reservatoire „ Clausule by de promulgeerde Ordon- „ nantien van den twee en twintigsten Ja- „ nuary MDCCLI zodanige Schouwbaare „ Objecten en Reglementen in de *Omme-* „ *landen*, en administratie van Justitie te „ vooren gemeld concerneerende, te arres-

„ tee-

„ teeren, als Hoogstdezelve voor het be- „ lang der goede Ingezetenen, en tot be- „ vordering van het gemeene Welzyn, „ dienstig en noodig zou oordeelen." LXX. BOEK. 1791.

Nogthans, voegden zy 'er nevens, dat, gemerkt de menigvuldige bezwaaren, tegen de Plakaaten, en Reglementen in het Besluit des Jaars MDCCLXXXIV vervat, door veele Ingezetenen ingebragt, zyne Hoogheid diende verzogt te worden om dezelve (*) geen uitwerking te doen hebben, vóór dat hy die Stukken nader zou hebben ingezien, en aan de Belanghebbenden gelegenheid gegeeven om hunne Bezwaaren deswegen aan zyne Hoogheid voor te draagen, als mede om alle zodanige Ordonnantien, als zyne Hoogheid desaangaande zoude goedvinden vast te stellen aan hun Ed. Mogenden te zenden, ten einde dezelve te doen drukken, en te publiceeren.

Dat egter dit Regt, gelyk zy vervolgen, alleen aan zyne Hoogheid, als Erfstadhouder van de Provincie van *Stad en Lande*, en de plaats van wylen zyn Heer Vader bekleedende, toebehoort; dewyl aan gemelde Hooge Justitiekamer, geen het minste Regt van Wetgeeving toekwam, en

(*) Hier van zonderden zy, met naame, uit, het Reglement van wylen haare Koninglyke Hoogheid; betrekkelyk de Zylvesteryen, van den 8 Aug. 1755; benevens het Plakaat van zyne Hoogheid van den 27 Maart 1769, zo verre daar by bepaald was, dat de Schouwbreuken in de Zylvester Kas zouden worden gebragt.

LXX. BOEK. — 1791. en dus hier door geen kragt of eenig gezag aan Plakaaten zou worden bygezet, welke mede op naam van Luitenant en Hoofdmannen waren afgekondigd. —— Als mede dat de Staatsbesluiten in Wynmaand des Jaars MDCCLXXXIV, betreffende het beëedigen van Luitenant en Hoofdmannen, benevens derzelver Ministers, by voorraad, aan hun Ed. Mog. diende te verblyven: om die zaak betreffende, naa ingenomene bedenkingen van zyne Hoogheid, nader hunne gedagten te laaten gaan, welke schikkingen dien aangaande konden worden gemaakt, en des Verslag aan hun Ed. Mogenden te doen.

De Staaten bedankten de Gelastigden in deeze zaake voor de genomene moeite, en stemden onverwyld in met het voorgedraagene. —— Zyne Hoogheid verklaarde, dat het hem ten uitersten aangenaam was te zien, dat de verschillende Gevoelens en Meeningen, op eene zo harmonieuse wyze, wierden bepaald, en de zaaken hersteld. —— Met bygevoegde betuiging, dat hy gaarne zou voldoen aan het te kennen gegeeven verlangen der Staaten, en diensvolgens te zullen opschorten de gemelde Ordonnantien, tot dat hy gelegenheid zou gehad hebben, om de zwaarigheden, daar op ingebragt, te hooren, en te overweegen; gelyk mede om, in het vervolg, alle dergelyke Ordonnantien ten einde van Publicatie, aan de Staaten te zullen zenden: daar het gevoeglyk en billyk was, dat de Staaten de Wetten ken-

Digitized by Google

kenden, die in hunne Provincie plaats hadden (*). LXX. BOEK.

Het onthaal des Drosſaards van het Landſchap *Drenthe*, Graaf VAN HEIDEN, zyne Hoogheid op *Laarwoud* te *Zuidlaaren* ſtaande diens verblyf in *Groningen* gegeeven, was een voorbode van een nader bezoek dit Landſchap toegedagt. *Asſen*, de Hoofdplaats, genoot de voldoening van dit verlangen ten zelfden dage, waar op zyne Hoogheid *Groningens* Veste verliet. Verwelkomingen, begroetingen, en onthaal waren zodanig, als men mogt wagten van den Drost, de Gedeputeerde Staaten, en een groot deel der Inwoonderen (†). 1791. 's Stadhouders komst in *Drenthe*.

Hoe het in dit Landſchap woelde hebben wy geboekt, en tevens opgemerkt, dat het, naa de Omwenteling, volmaakt de rol ſpeelde der Bondgenootſchaplyk verbondene Gewesten, van welke het een Aanhangzel bleef, ondanks de poogingen om zich hooger te verheffen; het tragtte dezelve, ware het mogelyk, in yver voor het Huis van *Oranje*, op zyde te blyven, zo niet vooruit te ſtreeven (§).

Eene zeer aanmerkelyke verandering greep 'er ten deezen Jaare ſtand, en ging gepaard met een doorſlaand gezagsbetoon des Stadhouders. De *Etſtoel* des Landſchaps, met den tytel van *de Loſlyke* zints lang Verandering daar in den *Etſtoel* gemaakt.

(*) *Verz. by* DE CHALMOT L. D. bl 250.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1791. bl. 2565. 1596.
(§) Men ſlaa te rugge in onze *Vaderl. Hiſt.* XXI. D. bl. 318 *enz.* als mede XXIII. D. bl. 71.

LXX. BOEK. 1791. lang verwaardigd, zedert eeuwen het hoogſte Gerigtshof binnen het Landſchap van *Drenthe* (*), onderging eene geheele Herſchepping. In de inrigting van dien *Etſtoel* hadt men voor lange, zo men wilde, veele groote gebreken opgemerkt. Oudheid der Inſtellinge, gehegtheid aan Voorouderlyke gebruiken, invloed van Regeeringsleden, die tevens Leden van den *Etſtoel* waren, hadden, met andere oorzaaken, zamengeſpannen, om de daadlyke verbetering van dien Regtbank te verhinderen.

In het Jaar op de Omwenteling volgende, werd 'er eene Staats-commisſie benoemd, om de toen nader genomene Beſluiten in het Landregt in te voegen, en op nieuw door den druk gemeen te maaken. Die zelfde Staats-commisſie kreeg last om de Gebreken in het Juſtitie-weezen ingeſloopen, na te gaan, en ten opzigte van de Verbeteringen, den Staaten hunne bedenkingen, en raadgeevingen voor te draagen. Deeze Commisſie, werd, zo vermeld wordt, welhaast ontwaar, dat de wyze van procedeeren, en de *Drenthſche* Wetten, over 't algemeen waren ingerigt overeenkomſtig met de gelegenheid des Lands, het bedryf der Ingezetenen, en de gronden van het algemeen Regt, en dat men de plaatshebbende gebreken niet daar in,

(*) Eene breede beſchryving van dit Gerigtshof treft men aan in den *Tegenwoordigen Staat van Drenthe* I. Stuk bl. 34—49.

Digitized by Google

ni, maar in de gesteldheid van den Regtbank hadt te zoeken. LXX. BOEK.

Om dit vooraf te bearbeiden benoemden de Heeren tot de Herziening van het Landregt in Lentemaand des Jaars MDCCLXXXIX aangesteld, drie Leden uit hun midden, met naame HOFSTEDE, VAN LIER, en ERKENSWYK, die des een wydluftig Verslag uitbragten. Zy treeden in een vry breed onderzoek van de voornaamste en noodzaaklykste vereischten, in een Regtbank, geschikt om het Regt uit te oefenen; toetsten daar aan de tegenwoordige Inrigting des *Etstoels*, en vonden dezelve, bykans in alle opzigten, door en door gebreklyk. Gebreken, groote, met den vinger aangeweezene gebreken, waren 'er in, die om verbetering riepen; doch de vraag zou by niet weinigen opkomen, of zy die verbetering daadlyk daar, en geene andere gebreken in plaats stelden; althans dit straalt, in het beloop hunner voordragte, ten kennelykste door, dat zy de Leden van dien Regtbank niet alleen in aantal verminderd; maar ook van alle, huns oordeels, te *burgerlyke* Leden wilden gezuiverd hebben. De verkiezing geschiedde eertyds voor de eene helft by den Heer Drost, en voor de andere helft by de Leden van dien *Etstoel*, uit Persoonen genoegzaam gegoed, en woonende in het Dingspil, waar de plaats was opengevallen, niet naar maate van de kunde en de geschiktheid, doch naar het hoogste bod, zo dat hy, die het meeste geld boodt, hoe ongeschikt anderzins, de voorkeus hadt 1791.

bo-

LXX. BOEK. 1791.

boven eenen anderen van hoe veel kunde of ervarenheid ook; doch wien het niet gelegen kwam zo veel te betaalen. Die de aanſtelling hadden gaven alleen agt of de aan te ſtellene Perſoon, Meerderjaarig, Eigenerfde, Onbeſprooken, Lidmaat der Kerke was, leezen en ſchryven kon; bezat hy deeze hoedanigheden, en daarenboven Geld om te betaalen, dan was hy verkieslyk, offchoon geene deezer vereischtens, hoe nuttig en goed ook in het afgetrokkene, in zich ſloot de hoogstnoodige kennis van de Wet, veel min de kundigheid om dezelve, overeenkomſtig met derzelver aart, en oogmerk, behoorelyk toe te pasſen.

Ter weeringe van de verkiezing dier zeer mogelyk onbekwaame voorwerpen, wilden zy, dat vervolgens de *Etſtoel*, die voorheen, behalven de Drost, Adſesſor en Ministers, uit vier en twintig *Etten* beſtondt, buiten den Heer Drost beſtaan zou uit acht Raaden en één Minister (*), onder den naam van Landſchaps Schryver, dat de Raaden en Ministers onder andere vereischtens zouden moeten weezen *gepromoveerde Regtsdoctoren*, ſchoon men, by de eerſte oprigting, aan dit laatſte vereischte niet zou verbonden zyn. — By deeze eerſte oprigting zou de aanſtelling der Raaden, door den Heer Erfſtadhou-

(*) De gryze naam van *Etſtoel* werd, by de Acte van Aanſtelling, veranderd in dien van *Drosſaard en Raaden in den Hove van Juſtitie*, welke vervolgens ook alleen door dit Collegie wordt gebruikt.

houder gefchieden, en vervolgens, by openvalling, door afftand of fterven, mede door Hoogstdenzelven, uit een getal van drie Perfoonen, door Drost en Gedeputeerde Staaten, en den *Etftoel* gezamenlyk gemaakt.

LXX. BOEK. —— 1791.

Door den Stadhouder goedgekeurd.

Wegens de Veranderingen in den *Etftoel* was de Stadhouder reeds in Sprokkelmaand deezes Jaars, een Verflag toegezonden met de Artykelen van de *Concept-Ordonnantie*. Weinig vondt hy 'er op aan te merken, of daar in te veranderen; by het Eerfte Artykel, het Voorzitterfchap betreffende, zou, zyns oordeels moeten gevoegd worden, gelyk ook gefchiedde, „ de Heer Erfftadhouder in der „ tyd prefent zynde, zal, zo als in alle „ Hoven van Juftitie, binnen de Provin„ cien plaats heeft, in dit Collegie kun„ nen prefideeren."

Veranderingen, in gevolge hier van, door zyne Hoogheid gemaakt.

By deezen Brieve ter goedgekeurde beantwoordinge uit *Groningen* den vier en twintigften van Herfstmaand gedagtekend, maakte zyne Hoogheid onmiddelyk gebruik van de hem opgedraagene Magt in de grootendeels door hem bekragtigde nieuwe inrigting. Hy ftelde Mr. WARNER HENDRIK ERKENSWYK, Raad en Landfchryver aan tot eerften Raad in den Hove van Juftitie of *Etftoel* van het Landfchap *Drenthe*, met behoud van den Tytel van *Raad en Landfchryver Honorair*, zullende hy in die kwaliteit, de Politieke Functien van het Landfchryvers Ampt, zo ter Staatsvergaderinge als elders in den Landfchappe blyven bekleeden; en verder tot Raaden Mr.

LXX. BOEK. 1791. Mr. Johannes Henricus Petrus van Lier, Mr. Wolter Kymmel, Mr. Hendrik Vos, Mr. Michiel Dassen, Mr. Evert Jan Wittenburg, Mr. Lambertus Oortwyn, en Mr. Menso Alting, tot Raad en Landschryver; doch om alleen in die kwaliteit in Justitieele zaaken te fungeeren, en als Minister by het Hof van Justitie te dienen Jan Linthorst Homan. Deeze Heeren ontvingen teffens de noodige bescheiden hunner aanstellinge, met verzoek om hun als zodanig in den Eed te neemen. Aan het hoofd deezes Raads bleef als Drossaard Sigismund Pierre Alexander Graave *van Heiden.*

Afkondiging deswegen. Drost en Gedeputeerden, mitsgaders de verdere Gecommitteerden van de Heeren Ridderschap en Eigenerfdens, Staaten des Landschaps van *Drenthe*, gaven van deeze Verandering in den *Etstoel* by openbaare Afkondiging kennis. In dezelve alle de Heeren Leden, die dus lange den *Etstoel* des Landschaps hadden bekleed, in 't algemeen, en ieder hunner in 't byzonder, in naam en van wegen de Heeren Ridderschap en Eigenerfdens, voor den yver en moeite ten dienste der Justitie aangewend, dankbetuigende; met bygevoegde verklaaring, dat deeze ingevoerde Verandering niets zou verminderen aan den Tytel en Rang hun toebehoorende, als mede dat, ten aanziene der zittinge in de Kerk binnen *Assen*, alles zou blyven op den ouden voet. Terwyl de bepaalde Pensioenen, welke ter schadeloosstellinge aan dezelve in-

Digitized by Google

ingevolge van het Staatsbesluit van den twee en twintigsten van Lentemaand deezes Jaars, 'sjaarlyks zouden worden betaald, en gerekend worden ingegaan te zyn met den twaalfden van Herfstmaand des Jaars MDCCXC (*). LXX. BOEK. —— 1791.

Het Drenthsche Landregt te *Coeverden* ingevoerd.

Schoon de Stad en Heerlykheid *Coeverden* onder het Landschap *Drenthe* behoort, hadt men zich aldaar, volgens een oude gewoonte, ten aanziene der Regtspleeging in Burgerlyke zaaken, gedraagen naar het Landregt van *Overysfel*. De langwyligheid en kostbaarheid strekte, zo men wil, tot geen gering nadeel der Ingezetenen. Meermaalen waren 'er poogingen aangewend om hier in verandering te erlangen; doch vrugtloos. Nu gelukte de Invoering van het *Drenthsche* Landregt, onder eenige bepaalingen, op eenstemmig verzoek der Ingezetenen, en werd zulks vastgesteld, by een Staatsbesluit van den twee en twintigsten van Lentemaand deezes Jaars (†). — Die dag bragt ook in 't licht een nieuw Reglement op de Jacht en Visschery in dit Landschap (§).

Des Stadhouders reis door *Friesland*

Was in *Stad en Lande*, als mede in *Drenthe*, het bezoek des Stadhouders, ten dee-

(*) De oorspronglyke stukken, hier toe behoorende, zyn voorhanden in den *Tegenwoordigen Staat van Drenthe* I. D. bl. 179—213.

(†) Dit stuk treft men in het laatstgemelde Werk bl. 216—220 aan.

(§) *N. Nederl. Jaarb.* 1791. bl. 1476—1491.

LXX BOEK. 1791. deezen Jaare, meer geweest dan enkel zich vertoonen, niet veel meer dan dit laatste was diens bezoek, op die zelfde Reize, in *Friesland* afgelegd. Het vermelden van de Eerbetooningen, de Begroetingen en Onthaalen, in de voornaamste en mindere Steden, als mede Dorpen van dat Gewest, kunnen wy agterwege laaten als niets weezenlyks behelzende, onderscheiden van 't geen gewoonlyk by dusdanige gelegenheden plaats grypt, en dkimaals genoeg door ons vermeld is (*). —— Veelen der Uitgeweekenen en Gebannenen bevonden zich, volgens de over hun gestreeke Vonnissen (†), nog buiten dit Gewest, en behoeven wy naauwlyks te vermelden, dat de daar overgebleevene Aanhangers der Patriottische Partye zich geheel stil hielden, volkomen bewust, met welk een naauwlettend oog men hunne gangen gadesloeg; en dat de minste zweem van te hunkeren na iets 't welk tot zugt na nieuwigheid of verkleefdheid aan de voorige Staatsbegrippen kon gebragt worden, noch het oog ontgaan zou, noch de straffe ontkomen.

Overysfel. De Conrector LINDEN- Wie zich iets zodanigs mogt vermeeten, zou misschien eene andere straffe ondergaan hebben, dan den Conrector der *Latyn-*

(*) Verlangt iemand van Stad tot Stad, van Plaats tot Plaats bykans, deswegen een verslag, de *Jaarboekschryver* geeft het van bl. 1578—1593.

(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXII. D. bl. 24 *enz.*

Digitized by Google

tynsche Schoole te *Deventer* LINDENHOFF, werd opgelegd, die, om dat hy, terwyl de Heeren van den Raad zyn Huis voorbygingen, met een pyp tabak in den mond, voor zyn deur op den ſtoep ſtondt, met den hoed op 't hoofd, en het hoofd wat ter zyde gedraaid, zonder de minſte wenk van groeten te maaken, volgens Beſluit der Magiſtraat „ zou gehouden en „ verpligt zyn, zo als hem, by 't zelve, „ dit opgelegd wordt, om, naa verloop „ van zyne zesmaandige Schorting in den „ Schooldienst, en vóór zyne readmisſie, „ in den vollen Raad, te moeten verſchy- „ nen, en zyn berouw openlyk over dit „ zyn alleszins læſif gedrag te moeten be- „ tuigen, met behoorelyke afbede, en be- „ lofte van beterſchap, voorts verzoek „ van en om vergiffenis, alles volgens het „ voorſchrift van zodanig een Declaratoir „ als dan aan hem zal worden voorge- „ ſchreeven, en dien naa dit zelfde De- „ claratoir door hem getekend, in het Boek „ der Memorien te inſereeren; zo als me- „ de hy Conrector geordonneerd wordt, „ in *pleno ſenatu*, en met open deuren, „ op heden (den zevenden September) te „ moeten compareeren, aldaar deeze Re- „ ſolutie te hooren voorleezen, en om „ dien naa, in naam van hun Wel Ed. „ en Hoog Agtb., door den oudſten Heer „ Preſident, naar behooren te worden ge- „ reprimendeerd, en by monde op nieuw „ gecorrigeerd, met aanzage, dat dit is „ de laatſte maal, dat hy aldus genadigst

LXX. BOEK.

1791.

HOFF te *Deventer* tot boetedoening verweezen.

Digitized by Google

LXX. BOEK. „ door Schepenen en Raad wordt behan-
„ deld (*)."

1791. Vreugde daar over 's Erfprinsen huwelyk bedreeven.

Om de geesten te dier Stede in Oranje opgetoogenheid te houden, werd, ten dage der Huwelyksvoltrekking van den Erfprins, veel vreugds bedreeven. Ter verdere opwinding vorderde de Stads Regeering van de Kerkleeraaren om op den *Zondag*, dien Vreugdedag volgende, 's Hemels Zegen over het voltrokken Huwelyk op het nadruklykst af te smeeken (†).

Desgelyks in *Zeeland*.

Staaten van *Zeeland*, die wy met deeze Egtverbintenisse zodanig ingenomen zagen, dat zy voorbeeldlyk waren in het schenken eener Lyfrente ter Huwelyksgave (§), hoorden met algemeene, en onverwylde goedkeuring het voorstel van den Raadpensionaris om de Magistraaten der stem in Staat hebbende Steden aan te schryven, en te verzoeken, om, op den Dag der openbaare Feestlykheden in *'s Gravenhaage*, wegens de Huwelyksvoltrekking, welke aan dezelve op de eerste berigtgeeving deswegen zou worden bekend gemaakt, met het luiden en speelen der klokken, het doen

(*) *Verzamel. by* DE CHALMOT XXXVIII. D. bl. 277. Wy hebben, om des Styls wille, dit woordlyk afgeschreeven. Dan het gedrag des Conrectors, hoe brusk ook, vindt genoegzaame verschooning, by hun die weeten, hoe het naa de Omwenteling, eenigen tyd met *Curatoren* gesteld was, welke Lieden men daar toe benoemd hadt, Lieden die moeite hadden om hun naam eenigzins leesbaar te schryven.

(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1791. bl. 1782.

(§) Zie hier boven bl. 166.

doen van eerefchooten, en met het uitfteeken der vlaggen van een der Stads Toorens, de algemeene vreugde en blydfchap over die Gebeurtenis te doen blyken. — Ten zelfden tyde deedt hy eenen mede omhelsden voorflag, wegens eene verandering in de openbaare Gebeden, voor het Vorstlyk Huis, naar deeze omftandigheid gefchikt (*).

Gefchil wegens geftrande Goederen in *Zeeland*.

Stelde men by *Zeeland* zo veel belangs in den vermoedelyken Opvolger des tegenwoordigen Stadhouders, men bleef niet on werkzaam om den laatstgemelden, alles te doen erlangen wat immer aan eenig Stadhouder was opgedraagen. De erflyk verklaaring van Eerften Edelen, ftrekte onder andere daar van onlangs ten blyke (†). — Zints eenigen tyd hing, wegens het aanflaan en verkoopen van eenige Goederen, opgevischt en geborgen uit een onbekend Schip, binnen den hoek van *Westkapelle* geftrand, een gefchil tusfchen L. H. DE HAZE BOMME, Baljuw der Wateren van *Zeeland* en P. J. CLYVER, Burgemeester der Stad *Vlisfingen*, die voor een tyd, het Rentampt der Domeinen van zyne Hoogheid als Erfheer van *Vlisfingen* waarnam (§). Eerstgemelde beriep zich op zynen Lastbrief; laatstgenoemde beweerde, dat het ge-

(*) *Not. van Zeel.* 27 Oct 1791.

(†) Zie onze *Vaderl. Hift.* XXII. D. bl. 128 *enz.*

(§) In ftede van eenen eerloozen en thans voortvlugtige Rentmeester VAN ROSENTHAL, aan wien wy, te zyner fchande, reeds gedagt hebben in onze *Vaderl. Hift.* XVIII. D. bl 392.

LXX. BOEK. 1791. gedeelte der Stroomen van *Zeeland*, waar de gestrande Goederen aangebragt waren, door de Staaten aan den Heer van *Vlissingen* waren afgestaan. Schoon deeze zich beriep op een Voorregtsbrieve van MARIA VAN BOURGONDIEN, tot de oudheid van MCCCCLXXVII opklimmende, was het zeker, dat hier over tusschen de Bedienden der Graaflykheid, en die van den Marquis van *Veere* en *Vlissingen*, geduurende veele jaaren, verschillen hadden plaats gehad. Wel was 'er eene bepaaling van den Jaare MDCLXXXVIII voor handen, die het ten voordeele van den laatstgemelden besliste; doch by dezelve een mits gevoegd „ dat, „ ingevalle zyne Hoogheid, zonder eenige „ Descendenten naa te laaten, mogt ko- „ men te overlyden, in zulk een geval „ deeze Resolutie zou gehouden worden „ voor geëxtingueerd, en van dien effecte „ of dezelve nooit genomen ware geweest, „ zonder dat deeze Concessie of overgifte, „ als specteerende alleen tot hooggedagte „ zyne Hoogheid en diens wettige Des- „ cendenten, aan het Regt der Graaflyk- „ heid competeerende, noch aan de Hee- „ ren Marquisen van *Veere* en *Vlissingen*, „ in den tyd, eenige prejudicie zou kun- „ nen geeven."

By de Opdragt van die Heerlykheid en dat Markgraafschap aan den laatst overleeden Prins van *Oranje*, scheen aan deeze zaak niet gedagt te weezen; „ Doch," voegden de Heeren, in die zaak ter Staatsvergadering een Verslag uitbrengende, 'er ne-

nevens, „dat, met allen grond, mogt on- LXX. BOEK. — 1791.
„ dersteld worden, dat, indien men, in
„ den Jaare MDCCXLVII, aan het Staats-
„ besluit van 't Jaar MDCLXXXVIII, en de
„ Concessie, als waar voor toen geen min-
„ der redenen waren, mede zou zyn ver-
„ nieuwd geworden: te meer dewyl, naar
„ alle waarschynlykheid, de bepaaling toen
„ gemaakt, alleen ontstondt uit het voor-
„ uitzigt, dat zyne Hoogheid kinderloos
„ zou overlyden, wanneer het onzeker
„ worden zou aan wien het Marquisaat
„ van *Veere* en de Heerlykheid van *Vlis-*
„ *singen*, by de verdeeling der Nalaaten-
„ schappe, zou overgaan. De Staaten kon-
„ den toen niet weeten, dat het een en
„ ander, op een Prins uit het zelfde Huis
„ van *Nassau*, en zo na aan *Zeeland* ver-
„ bonden, zou nederdaalen."

Voordragt om den Stadhouder in dat regt te herstellen.

Bovendien hielden de Heeren tot het onderzoek deezer zaake benoemd, zich ten vollen verzekerd, dat by de Staaten thans jegens zyne Hoogheid den tegenwoordigen Marquis van *Veere*, en Heer van *Vlissingen*, geen mindere dankbaarheid en hoogagtende gevoelens plaats hadden, dan in den Jaare MDCLXXXVIII, jegens WILLEM DEN III: weshalven zy voorstelden, om het Staatsbesluit des laatstgemelden Jaars op den zelfden voet te vernieuwen, en hier door het gereezene geschil uit den weg te ruimen.

Besluit daar toe.

Gereeden ingang vondt zulk een Raadslag by de Staaten, en het volgend Besluit werd overeenkomstig met denzelven daar

 uit

LXX. BOEK. — 1791. uit gebooren. „ Dat, by Uitbreiding van „ het Staatsbesluit van den zestienden Mey „ MDCCXLVII, in 't welke aan den laatst „ overleden Heer Prins van *Oranje* en „ *Nassau* was wedergegeeven het Marqui- „ saat van *Veere*, en de Heerlykheid van „ *Vlissingen*, het vroegere Staatsbesluit den „ twintigsten April des Jaars MDCLXXXVIII „ genomen, en bepaalende de toen ten „ tyde gereezene Geschillen tusschen de „ Graaflykheid ter eenre, en wylen zyne „ Hoogheid WILLEM DEN III. ter andere „ zyde, in allen deele, en op denzelfden „ voet, zou worden vernieuwd, en mits- „ dien vastgesteld, dat, van nu voortaan, „ aan zyne Doorlugtige Hoogheid, den „ tegenwoordigen Marquis van *Veere* en „ Heer van *Vlissingen*, en deszelfs wettige „ Afstammelingen, zou volgen het volle „ bezit, gebruik en regt, tot de Zeevon- „ den, Zeedriften en *Lachaën*, overeen- „ komstig de Brieven van Investiture daar „ van zynde. Invoegen dat Hooggemelde „ zyne Hoogheids Rentmeesters van *Veere* „ en *Vlissingen* zouden hebben het bewind „ en administratie van Wrakken en Goe- „ deren aan de Zeestranden, Banken en „ voorliggende Gronden aangesmeeten of „ gezonken, en dat onder de Limiten, „ zo de oude Brieven daar van melden. — „ Dat desgelyks de voornoemde Rent- „ meesters alleen en primative zouden heb- „ ben het bewind en administratie van de „ Zeedriften in de Zee, de Zeegaten, en „ op de Graaflyke Stroomen onder de Li-

„ mi-

„ miten van *Vlissingen* en *Veere* gevischt, „ en die aldaar zullen worden opgebragt: „ zodanig nogthans, dat dezelve Rent- „ meesters en Bedienden van zyne Hoog- „ heid in deezen zullen gehouden worden „ by hun pligt, en tot nakoming van het „ Reglement op het Strandregt ten Jaare „ MDCCLI by hun Ed. Mog. reeds vast- „ gesteld, of nog nader vast te stellen." — Van dit het geschil geheel afdoende Staatsbesluit kreegen de twistende Partyen berigt (*).

LXX. BOEK. — 1791.

Algemeen Reglement op de Dykadien en Polders in *Zeeland.*

Veele der Bondgenootschaplyke Gewesten hebben tot derzelver instandhouding en beschutting kostbaare Dykwerken noodig; dan geen derzelven meer dan *Zeeland.* De Staatsstukken van dit Gewest vloeijen ook, ten allen Jaare, over van verzoeken deswegen, als mede van geschillen, daar uit ontstaan. Een stuk van dit gewigt vorderde eene byzondere voorziening. Het mangelde niet aan Staatsbepaalingen deswegen gemaakt; doch, naar het oordeel der tegenwoordige Staaten, waren 'er verscheide Misslagen ingesloopen in het Bestuur der Dykadien binnen *Zeeland*, en waren de meeste onvoorzien van goede, van door hun, en van hunnen wege, goedgekeurde Reglementen: terwyl de algemeene Orders, op dit stuk, door de Hooge Regeering, van tyd tot tyd vastgesteld, in vergetelheid en onbruik scheenen geraakt. — Hier by kwam, dat wanneer door eenige Pol-

(*) *Verz. by* DE CHALMOT XLVI. D. bl. 188 *enz.*

LXX. BOEK. — 1791. Polders aan de Staaten verzoeken wierden gedaan, om uit 's Lands Kas onderſteund te worden tot het maaken, herſtellen en onderhouden van Zeewerken, zodanige verzoeken gemeenlyk met veelerlei moeilykheden te worſtelen hadden, en daar door lang onafgedaan bleeven, tot geen gering nadeel van 's Lands Finantien en de Polders zelve. —— Het was te deezer oorzaaken, dat de Staaten, in die gebreken willende voorzien, en overtuigd, dat 'er niets beters was tot bewaaring van de goede orde, en van eens ieders voorregten in den Burgerſtaat, dan dat de Wetten duidelyk, en aan de Ingezetenen bekend waren; op dat de welgezinden mogten weeten waar aan zy zich hadden te gedraagen, en de kwalykgezinden, door eene ſtipte uitvoering der Wetten, by hun pligt gehouden mogten worden, alle de orders op het ſtuk der Dykadien, zo in de Keuren van *Zeeland*, als in verſcheide Plakaaten en Staatsbeſluiten verſpreid, by een deeden verzamelen, en begreepen in een *Generaal Reglement op het Beſtuur der Dykadien binnen Zeeland*, met byvoeging van zodanige Artykelen als zy tot dit heilzaam werk noodig oordeelden, als mede van een nieuw Reglement, welk laatſte den voet inhieldt op welken alle noodlydende Polders, in het vervolg, zouden kunnen worden onderſteund. By 't zelve betuigden zy, in 't oog gehouden te hebben, aan de eene zyde, den Staat der Provinciaale Financien, welke niet gedoogde zulke zwaare

n-

onderstandgelden aan Polders uit te geeven, als, zints eenigen tyd, gedaan was; maar ook, aan de andere zyde, de zekerheid der Ingezetenen, dat de Belastingen van hunne vaste Goederen in zodanige Polders, niet tot eene onbepaalde hoogte konden loopen, en, voor al, dat alle noodlydende Polders, hoe of waar ook gelegen, op een en denzelfden voet werden behandeld (*).

LXX. BOEK. —— 1791.

Utrecht. Verkoopingen van verbeurd verklaarde Goederen in 't *Sticht.*

Van de naaween der vervolgingen den Patriotten in het *Sticht*, met zo veel zwaarte, aangedaan (†), zag men nog in deezen Zomer blyk by de verkoopingen gehouden van de verbeurd verklaarde Goederen der Heeren EYK en GORDON. Van eerstgemelden Heer verkogt men te *Utrecht* twee Huizen, de Buitenplaats *Eykenstein* en eenige Landeryen, voor 17400 Guldens; in het Rechthuis te *Leusden*, naby *Amersfoort*, werden nog eenige Landeryen hem toebehoorende, verkogt. Van den Heer GORDON bragt men by openbaare opveiling aan den Man eene Leevendige Canonicaale Prebende in het Capittel van *St. Jan*, ten beloope van 7800 Guldens (§). —— Dan werden ter Staatsverga-

(*) *Not. van Zeel.* 21. Jan. 1791. Men vindt dit stuk mede in de *N. Nederl. Jaarb.* 1791. bl. 96—120.

(†) Met vrugt zal men hier te rugge zien op het door ons vermelde in onze *Vaderl. Hist.* XXI. D. bl. 127 en XXIII. D. bl. 53. als mede hier boven bl. 32.

(§) *N. Nederl. Jaarb.* 1791. bl. 813.

Digitized by Google

LXX. BOEK. —— 1791.

gaderinge de Ordinaris Gedeputeerden gevolmagtigd, om, overeenkomstig met eenen jongst genomen Raadslag, de afkoop der Verbeurtverklaaring van Goederen aan Mr. J. C. SMISSAERT te bepaalen op 2000 Guldens, en van H. SCHILGE op 200 Guldens vry geld, boven de kosten dier afkoop (*).

Herstel der Hoogeschoole te *Utrecht*.

Niet onvermeld lieten wy den staat der *Stichtsche* Hoogeschoole, zo in het barnen der Staatsonlusten, als in de eerst op de Omwenteling volgende tydperken (†). Alles kreeg allengskens den ouden luister, en, ten deezen Jaare, byzonderlyk een aanmerklyke aanwinst in het vak der Geneeskunde, door eene inrigting, waar by ook deeze Hoogeschool. niet min dan de *Leydsche* (§), van een *Nosocomium Practicum* of Academisch Ziekenhuis voorzien stondt te worden.

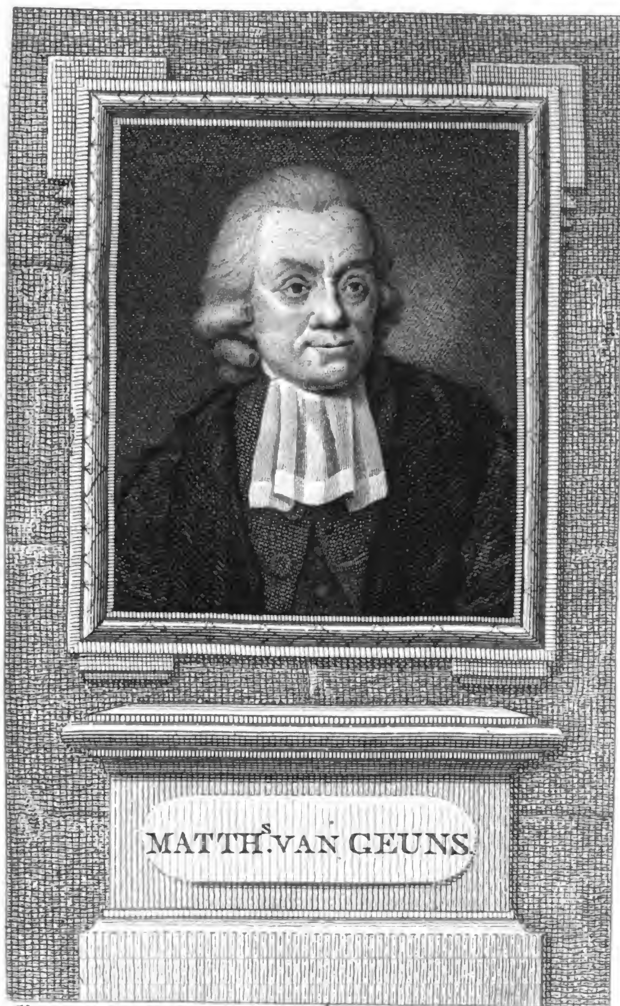
Naamlyk toen de Stadsregeering, als Curatoren deezer Academie, te raade werd, om aan den wydvermaarden JOANNES OOSTERDYK SCHACHT, die, door het onderwyzen van de voornaamste takken der Geneeskunde, geduurende een byna onvoorbeeldlyke reeks van één en zestig jaaren, aan de Hoogeschoole tot langduurig nut en cieraad verstrekt had, eindlyk, in het ze-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1791. bl. 1185.

(†) Men zie inzonderheid te rugge op ons XII. D. bl. 404. XXI. D. bl. 132. 163 *enz.*

(§) Wegens die te *Leyden* onlangs gemaakte Inrigting hebben wy verslag gedaan in onze *Vaderl. Hist.* XXIII. D. bl. 38.

Digitized by Google

... pinx. Rein. Vinkeles, sculp.

Digitized by Google

zeven en tachtigste jaar zyns ouderdoms, een welverdiend en zeer vereerend ontslag aan te bieden, hadt men, ook op aanbeveling van den verdienstlyken Grysaard, beslooten, om in zyne plaatse te roepen den Hoogleeraar en Archiater van *Gelderland* MATTHIAS VAN GEUNS. Deeze, wanneer hem, naa eenigen tyd beraads, nog daar by de waardigheid van *Archiater*, of Opper-arts, welke hy vroeger in *Groningen*, zyn Geboortestad, en nu laatst in *Gelderland* bekleedde, ook door de Staaten 's Lands van *Utrecht* werd aangeboden, aanvaardde het beroep. En hier mede kreeg deeze Hoogleeraar, als *Archiater*, van de Staaten, onder anderen ook den vryen toegang tot het Provinciaal Hospitaal of Catharine-Gasthuis binnen *Utrecht*, met het regt, en de noodige daar by gemaakte inrigtingen, om de Zieken, die daar wel bezorgd worden, en doorgaans in vry goeden getale voorhanden zyn, of die ook door hem zelven daar in gebragt zouden kunnen worden, te gaan zien, met dezulken zyner Leerlingen, als hy geschikt oordeelen zoude om hunne opgedaane kundigheden, door het waarneemen der Zieken zelven, en het zien uitoeffenen der Geneeskunst, tot een trap van volkomenheid te brengen, welke door welbestuurde oeffening by het Ziekbedde best verkreegen wordt (*).

LXX. BOEK.

1791.

By

(*) *Algem. Konst- en Letterbode* VI. D. bl. 3. 67. 185. Dit alles kwam met de daad, binnen korten tyd

LXX. BOEK. 1791. By zulk eene nuttige beroeping en aanstelling hadden teffens de Curatoren en Staaten, gelyk te vooren in *Gelderland*, zo nu ook hier, en wel met overleg van den Stadhouder, getoond, dat zy zich wisten te verheffen boven een zeker onstaatkundig vooroordeel, waar op men soms groote en verdienstlyke Mannen van Eereposten weerde; het was toch allen bekend, dat VAN GEUNS met alle de zynen, schoon gematigd van denkwyze, doch geen Lidmaat was der openbaare Kerke, maar van die der *Doopsgezinden*.

Grootlyks strekte vervolgens nog tot genoegen van deezen Vader, dat, wanneer in dit eigenste Jaar, de Hoogleeraar A. P. NAHUIS, wegens lichaamszwakheid, van de *Kruidkunde*, en de *Physiologie*, als het werklykst deel van zyn Hoogleeraarampt, vrywillig afstand deedt, zyn Zoon STEVEN JAN VAN GEUNS *Matthz.* zints korten tyd de Geneeskunst te *Amsterdam* oefenende, ook op NAHUIS aanbeveling, in die takken weder werd aangesteld, en daarenboven als gewoon Hoogleeraar in de *Medicynen* hem ten Amptgenoot toegevoegd. Deeze kundige en verdienstlyke Jongeling, werd dus ook, en vroegtydig, op zyne waarde geschat, en in een post geplaatst, waar toe hy eenen aanleg en bekwaamheid getoond hadt, in een leeftyd, waar in veele anders be-

tyd tot stand. Zie denzelfden *Konst- en Letterbode* IX. D. bl. 15.

bekwaame Mannen nog bezig zyn met de gronden hunner Letter- en Kunstoefeningen te leggen (*). De Staaten voegden by deeze aanſtelling die van *Medicus Academicus*, waar door aan den Zoon het aantekening houden, en dagelyks beſtuur werd opgedraagen van de Zieken, welke de Vader als Archiater in het *Noſocomium Academicum*, ten nutte van beider Leerlingen, zoude opneemen en behandelen. Eindelyk, om aan dit nieuw Academisch Inſtitut nog ruimer nuttigheid te geeven, werd het ook vervolgens uitgeſtrekt tot zulke gebreken, welke de hulp der uitwendige Heelkunst vereiſchen.

LXX. BOEK. —— 1791.

Verzoek van *'s Hertogenbosch* tot wedergave van der Burgeren Geweeren.

Mogten wy naauwlyks een der Bondgenootſchaplyke Gewesten, ten deezen tyde, intreeden, of wy vonden 'er nog overblyfzels van de vroegere Staatsonlusten, wanneer wy 'er den voet buiten zetten, zal ons iets dergelyks ontmoeten. De Stad *'s Hertogenbosch*, in veelerlei opzigten, zo ten tyde der voorige Staatstwisten bekend, als, tot haare gevoelige ſmert, naa dezelve geteisterd, zal ten ſpreekenden voor-

(†) Men zie een kort verſlag, van diens vroeg ontlookene bekwaamheden en daar mede gepaarde vorderingen, in de *Algem. Konst- en Letterbode* VI. D. bl. 21 en 22. Zeer vereerend voor deezes vroeg geſtorvenen Naagedagtenisſe is de Redenvoering ten dien einde uitgeſprooken, door diens Amptgenoot en Vriend JODOCUS HERINGA *Eliza*'sz. Te *Utrecht* by G. T. VAN PADDENBURG 1796.

LXX. BOEK. — 1791.

voorbeelde kunnen ſtrekken. Immers de Raaden dier Stad dienden by hun Hoog Mogenden een Verzoekſchrift in, om wedergave der Geweeren aan de in den Wapenhandel zich geoefend hebbende Rotgezellen van de vier Schutteryen daar ter Stede. 't Zelve werd onderſchraagd door een ſtuk daar toe betreklyk te dier Vergaderinge ingeleeverd, door den Voorzitter Mr. JAN HENDRIK VAN HEURN, nevens eenige anderen.

Hoe aangezien en waarom afgeſlaagen.

Weinig dagen ſlegts leedt het of een weigerend en dreigend Antwoord was de vergelding dier moeite. Althans hun Hoog Mogenden beſlooten, Schepenen, Gezwoorens en Raaden van *'s Hertogenbosch* aan te ſchryven, dat zy geen reden vonden waar om aan die Leden der Schutteryen, behoord hebbende tot het afzonderlyk Exercitie-corps, in Wynmaand des Jaars MDCCLXXXVII ontbonden, weder zouden ter hand geſteld worden de Geweeren en Wapenen hun als de zodanigen afgenómen. Eene daad tot herſtel der rust en goede orde geſchied, en als zodanig door hun Hoog Mog. goedgekeurd. —— Vooral konden zy tegenwoordig niet goedvinden, dat de verzogte wedergave geſchiedde, naa dat zy onderrigt waren, hoe zommige onwillige Schutters deeze Onthouding hunner Geweeren genomen hadden tot een voorwendzel om het opbrengen te weigeren van eene geringe belasting van vier Stuivers, welke ieder Rotgezel, alle drie Maanden,

den, ingevolge van een Staatsbesluit des Jaars MDCCL moest opbrengen: terwyl zy nogthans wel zeer bewust behoorden te weezen, dat zy daar door niet ontslaagen waren van hunne verpligting als Schutters, en dat hun die Geweeren niet in die hoedanigheid, maar als Leden van het ontbondene Exercitie-corps waren afgevorderd. Ook waren derzelver Geweeren onderscheiden van die, welke zy voorheen, als Schutters bezaten; laatstgemelde waren hun gelaaten, tot het verrigten van Schutterlyke diensten, wanneer zulks van hun werd gevorderd.

Met ongenoegen hadden hun Hoog Mogenden vernomen, dat die Weigering, en daar door noodzaaklyk gewordene Panding der Gebrekkigen, aanleiding hadt gegeeven tot zamenrottingen en ongeregeldheden; ter versmaadinge van de agtbaarheid der Regeeringe en der uitvoerderen van derzelver bevelen, welke van nadeeligen invloed op de rust, en goede orde, binnen *'s Hertogenbosch* zouden kunnen zyn.

't Was, diensvolgens, het oogmerk van hun Hoog Mogenden, dat men zich niet langer aankantte tegen het betaalen van de gemelde Belasting; ten welken einde zy de Magistraat dier Stad, (vóór zo veel des noods) volmagtigden om de onwilligen daar toe, by Panding, overeenkomstig het bovengemelde Staatsbesluit, te executeeren, en om de werkstellers dier Executie, tegen alle feitlyke tegenkanting en beledi-

LXX. BOEK. — 1791.

gingen te beveiligen, de ſterke hand en byſtand des Krygsvolks te verzoeken, en aan te wenden; hun voorts gelastende om tegen de zodanigen, die eenigen wederſtand mogten bieden, of zich aan ongeregeldheden, zo ten aanziene van die, welke dezelve bevelen uitvoerden, als de Militaire Wagten, en Afgezondenen, mogten ſchuldig maaken, met alle ſtrengheid te werke te gaan (*).

Verſlag der Gecommitteerden tot de zaaken van de O. I. Comp. wegens de gedaane Geldligting.

De beide Handeldryvende Maatſchappyen, de *Oost-* en de *West-Indiſche*, waar op wy, de laatſte jaaren, een treurig oog moesten vestigen, leeveren, ten deezen tyde, geen gunſtiger vertoon op. Wat de *Oost-Indiſche* aanbelangt, wy zagen eene Commisſie door den Opperbewindhebber benoemd, en door hun Hoog Mogenden goedgekeurd, aanvanglyk werkzaam (†), en moeten thans aanwyzen wat zy verder ten deezen Jaare uitvoerde. Reeds den één en twintigſten van Louwmaand deeden die Heeren een nader Verſlag van hunne verrigtingen en bevindingen, inzonderheid van het wel opneemen der Geldligtinge, gepaard met aanmerkingen, gerigt tegen die min gunſtige bedenkingen, welke zommigen, ten opzigte van de wyze, gemaakt hadden.

Blyvende Geldbehoefte.

Op de groote vraagen, of die Tien Millioenen voldoende geweest waren? en verder

(*) *Verz. by* DE CHALMOT XLVII. D. bl. 170.
(†) Zie hier boven bl. 80 *enz.*

der voldoende zouden zyn? moesten zy een ontkennend antwoord geeven; als mede dat 'er, ten einde van dit Jaar, op nieuws, eene aanmerkelyke som zou te kort komen. Tot verzagting, 'er nogthans byvoegende, de hoope, dat, ten minste voor dit loopende Jaar, uit den boezem der Maatschappye, dit te kort komende zou kunnen aangevuld worden. —— Tegen deeze hoope stondt over de noodzaaklykheid van de Aflossinge der Geldopneeminge van acht Millioenen des Jaars MDCCLXXXIII, waar voor hun Ed. Groot Mogenden zich wel borgen gesteld hadden; doch de Maatschappy de oorspronglyke Schuldenaresse bleef, die met geene mogelykheid aan haare verpligting, ten bestemden tyde, zou kunnen voldoen. Dan deeze voor een oogenblik ter zyde gesteld zynde, en het oog alleen geslaagen houdende op het te kort komende, ten einde van dit Jaar, viel de vraag, op welk eene wyze, en langs welk eenen weg, dit, ten minste bezwaare van de Maatschappy, zou kunnen gevonden worden?

LXX. BOEK. —— 1791.

Wel boodt zich aan het gewoone redmiddel, van Geldopneeming, onder Vrywaaring van hun Hoog Mogenden; doch daar het geschaapen scheen, dat verscheide Leden der Hooge Vergaderinge, in dit middel niet gereedlyk zouden toestemmen, moest men na andere middelen uitzien; middelen egter van dien aart, dat ze daadelyk, en zonder uitstel, de plaats eener Geldleening konden vervangen.

LXX. BOEK. 1791. Voorstel van Red-middelen

Hier op peinzende, was hun voorgekomen, dat 'er eene onverwylde Bezuiniging en vermindering van Omslag hier te Lande, en eene daadlyke en verhaaste Invoering van buitengewoone Belastingen in de *Indiën*, (door welk laatste de verzending van gereede Penningen uit het Moederland, by voorraad, niet weinig zou worden verminderd,) voornaamlyk overweeging verdiende.

Belastingen in de *Indiën*.

Van die redmiddelen hadden zy eene schets opgegeeven, daar over met de Kamer van Zeventienen gehandeld, en deeze met hun ingestemd in de noodzaaklykheid om de door hun beraamde Lasten in de *Indiën* in te voeren, en ook daadlyk de bevelen daar toe aan de Hooge Regeering laaten afgaan. Deeze bestonden in een *Amptgeld* — *in een Hoofdgeld van de Slaaven* — *in eene Belasting op het Collateraal*, en de *Heffing van een vyf en twintigsten of vyftigsten Penning*, by wyze van vrywillige gifte.

Overblyvende Zwaarigheden.

Doch, hoe zeer die Belastingen daar ingevoerd, aan het te kort schietende, ten deezen Jaare, op eene aanmerkelyke wyze zouden te gemoet komen, kon het alles niet aanzuiveren. Waar om zy, by herhaaling, voorstelden het ten voorleeden Jaare, in beraad gehoudene middel, overeenkomstig het Plan van den Raadpensionaris VAN DE SPIEGEL, te weeten „ de Guarantie van de nog ongeconverteerde Recepissen van Anticipatie-Penningen." Zwaarigheden hadt zulks in, en stondt dit ge-

geſchaapen een nieuw bezwaar voor 's Lands Geldmiddelen te zullen daarſtellen — een bezwaar 't geen zy, in hunnen voordragt, poogen te verminderen.

LXX. BOEK. 1791.

Dan, met dit alles was men niet geheel gered, de groote vraagen bleeven, hoe het nog ontbreekende zou aangezuiverd? en waar uit het gevonden zou worden? Ter beantwoording hier van beriepen zy zich op de vermindering, welke in het te kort komende voor dit Jaar, zou plaats hebben, als men het thans onder handen zynde Ontwerp omhelsde.

Eene gereed hier op te maakene bedenking, wat men doen zou, indien deeze Middelen, op tyd werkende, eens aan zodanige onoverkomelyke zwaarigheden onderhevig bevonden wierden, dat men het invoeren te waagen hachlyk zou oordeelen, beantwoorden zy met te erkennen, „ dat zy, in zodanig een geval, zich niet „ weinig zouden verlegen vinden:" dan, voegen zy 'er nevens, „ daar wy ons met „ betere uitzigten eenigermaate durven vlei- „ jen, zo wenschten wy van harten, dat „ de uitkomst die flikkerende hoope niet „ geheel zal verydelen; maar ons dat aan- „ genaam genoegen verſchaffen, dat, on- „ der GODS Zegen, de wankelende Maat- „ ſchappy, ten minſten dit Jaar, zonder „ Onderſtandgelden, zal kunnen ſtaande „ gehouden worden."

Verder zich de vraagen voorgeſteld hebbende, of dan de zaaken der Maatſchap-

LXX. BOEK. — 1791. pye, voor het toekomende, gered en herfteld waren? Of dan de Maatfchappy, op den duur, kon ftaande blyven? Of men zich, op eenigen grond, daar mede vleijen kon? daar zy, zelfs dit Jaar, niet dan door buitengewoone Geldopneemingen en Belastingen, waar op zy voor het vervolg geen rekening kon maaken, was te redden geweest — gaven zy ten antwoord,
„ Dat, zo wanneer 'er geen middelen van
„ Redres, zo daadlyke, als op tyd wer-
„ kende, in trein te brengen waren; zo
„ men genoodzaakt was af te zien van
„ die geenen, welke reeds waren aange-
„ ftipt, en nog nader zouden opgegeeven
„ worden, dan moesten, dan mogten zy
„ voor hun Ed. Groot Mogenden hunne
„ regtmaatige bekommering niet langer
„ verbergen; dan zouden zy zich genood-
„ zaakt vinden rondborstig te verklaaren,
„ dat men op middelen zou moeten be-
„ dagt zyn, om, zo veel mogelyk, voor
„ te komen de onheilen, van den val der
„ Compagnie onaffcheidelyk."

De zaak van den donkerften kant dus verre befchouwd hebbbende, gaan de Commisfarisfen voort om te bezien, of de gefteldheid der zaaken hier te *Lande* en in de *Indiën* geen middelen in bedenking gaven, welke, voor 't vervolg, en op tyd, van vrugt zouden kunnen weezen.

Voordragt van Bezuinigingen. Ten aanziene van den Staat der zaaken hier te Lande, meenden zy zich zelven te moeten afvraagen; of door eene daadly-

lyken Invoer van eene algemeene Bezuiniging en Affnyding van al het overtollige, de Lasten van de Maatfchappy dermaate zouden kunnen worden verminderd, dat die vermindering, zonder benadeeling van haare weezenlyke belangen, dien trap en dat vermogen zouden kunnen bereiken, dat zy, in de daad, van een belangryken invloed wierd op het geheele weezen van de Maatfchappy? —— Ten anderen, of, door eene verandering in de Directie, en de wyze van Handel, zodanige aanmerkelyke voordeelen zouden kunnen worden behaald, dat de fchadens, en verliezen, welke de Maatfchappy nu Jaar op Jaar, onderging, daar door zouden kunnen voorgekomen, of opgewoogen worden?

LXX. BOEK. —— 1791. hier te Lande.

Met veel behoedzaamheids behandelen zy dit teder onderwerp, en willen, in eenige gevallen, de tegenwoordige Bezitters van deeze en geene voordeelen, van dezelve, niet verfteeken, maar dit in vervolg laaten werken. —— „ Wel hadden wy gewenscht," luidt hunne taal op 't einde van deeze voordragt der Bezuinigingen in het Beftuur en de Werkzaamheden der Maatfchappye „ dat Bewindhebbers, de „ voorgeflaagene Byzonderheden, uit het „ zelfde oogpunt, als wy, befchouwd had„ den; maar hebben met leedweezen gezien, „ dat de meeste derzelven, zo door de Ver„ gadering van Zeventienen, als door de „ byzondere *Hollandfche* Kameren, (die van „ *Zeeland* was niet byzonder aangefchree„ ven,) of geheel verworpen waren, als

Deeze niet aangenaam gekeurd.

LXX. BOEK. — 1791. „ by voorbeeld de vermindering der Jachten, en der Bediendens, zo in getal, als in belooning; of dat, byaldien de Gecommitteerdens, onderfteund door het gezag van hunne Hooge Committenten, niet deswegen zodanige bepaalingen maakten, als zy zouden oordeelen, in de bekrompene omftandigheden der Compagnie volftrekt noodig te weezen, het verlangde oogmerk om deeze daar door ten minften gedeeltlyk te gemoet te komen, niet zou bereikt worden."

Bedenkingen op den Handel zelve.

Wyders het oog flaande op den Handel zelve, neemen zy in overweeging, het vaaren met gehuurde Schepen; of 'er geen verbetering ware in te voeren in het Maakzel, de Tuigadie, de wyze van Inlaading, alles ter bezuiniging dienende; de Inkoop der Scheepsnoodwendigheden; de verkorting van den tyd op de reizen befteed; of daar toe zou kunnen medewerken, het verminderen van het getal der onlangs aangelegde Paketbooten, die in aantal fteeds toenamen (*). Byzonder vestigen zy het oog op het verbaazend verfchil in den Prys van de Inkoop of Aanbefteeding der meeste Goederen, zo voor den eisch van de behoeftens voor de *Indiën*, als voor de noodwendigheden hier te Lande, by onderfcheide Kamers; en ftaan eindelyk ftil op

(*) Deezer getal was tot *tien* aangegroeid; en werden met dezelve verfcheide ongeoorloofde Goederen aangebragt. *Zaaken van Staat en Oorlog* by ALLART XXIII. D. bl. 96 en 126.

Digitized by Google

op de verzending van Goederen en Waaren na *Indiën* voor Rekening van de Maatschappy. LXX. BOEK. 1791.

Tot het tweede Hoofdpunt de verandering in de Directie, en in de wyze van Handel hier te Lande, zich bepaalende, gewaagen zy met lof van het Stuk door een der Hoofddeelhebberen, den Heer TITSINGH, ingediend. Doch mogten niet verbergen, dat daar tegen reeds gewigtige Bedenkingen in 't midden gebragt waren (*); dan zy zagen hier op te gemoete wat de Vergadering van Zeventienen deswegen zou uitbrengen.

Verslag van de gesteldheid der zaaken in de *Indiën*.

Schoon eenige harde waarheden het Bestuur der zaaken hier te Lande, in dit deel des Verslags, aangestipt hebbende, bespeurt men veel al eene verzagtende behoedzaamheid in de voordragt. Deeze verdwynt bykans te eenemaale, als zy hun Ed. Gr. Mog. wegens den staat der zaaken in de *Indiën* wat meer van naby onderrigten. „ Wanneer wy," met deeze betuiging vangen zy aan, „ op denzelven onze aandagt „ naauwkeurig vestigen, zo kunnen wy „ niet ontveinzen, dat wy daar over met „ de uiterste ontroering zyn aangedaan, „ en niet dan met schrik aan denzelven „ kunnen denken. —— Doorwandelen wy „ de voornaamste Posseſſien en Etablisse„ menten, en geeven wy agt op de in„ trin-

(*) Zie hier boven bl. 86 *enz.* waar wy des in 't breede gesprooken hebben.

LXX. BOEK. — 1791.

„ trinsique gesteldheid van den binnenlandschen Handel, de toeneemende en hooggaande vermindering der Lasten; het aanhoudend gebrek van het Numeraire, de nog loopende massa van Papierengeld; de onbeteugelde schraapzugt, en trouwloosheid van veele van 's Compagnies Dienaaren; den daar uit voortvloeijenden Smokkelhandel van vreemde Natien; de kwaade trouw der Inlandsche Vorsten, met welke de Maatschappy in verdrag staat; de zwakheid en toegeevenheid der Hooge Regeering; de excessive kostbaarheid van het Militaire Departement, en het geen tot Defensie vereischt wordt; in één woord, op het geheele Ensemble van dit alles — dan zouden wy het schier hooploos moeten opgeeven, indien 'er geen Leden onder het Bewind gevonden wierden, welken zich de moeite hebben gegeeven om op dit alles hunne byzondere aandagt te vestigen, en zodanige middelen voor te slaan, welke, naar hun inzien, nu nog in staat zyn om den totaalen val der Maatschappye te voorkomen, en de verouderde kwaal, zo veel mogelyk, te geneezen: immers voor eene inkankering te bewaaren."

Bezwaarlykheid der Herstellinge.

Alvoorens hier van meer byzonder te spreeken, geeven zy een algemeen denkbeeld op van den veragterden staat der *Indische* Kantooren; ten einde daar uit, als 't ware, te doen gevoelen, hoe moeilyk, ja

ja byna onuitvoerlyk, het weezen zou, het Inkomen, aan de Lasten, voor het vervolg, te doen evenaaren, en de jaarlyks meer en meer toeneemende vermindering te voorkomen. —— Uit de opgaven uit de Boeken was Commisſarisſen gebleeken, dat, in de vyf laatſte Jaaren, de Lasten in *Indiën* weinig minder dan vyf Millioenen de Baaten te boven gingen. —— „ Wanneer men daar by in agt nam," dit zyn de eigene woorden, „ dat die Lasten reeds „ van overlang tot zulk eene hoogte geklommen waren, dat de Gouverneur „ Generaal IMHOFF, MOSSEL en VAN DER „ PARRA, reeds in hunnen tyd, voorſtelden, dat de Maatſchappy, onder de *Indiſche* Lasten, ééns eenmaal zou moeten „ bezwyken, en dat deeze zedert, en „ vooral in de laatſte Jaaren, in eene verbaazende progresſie waren toegenomen, „ dan behoefde men niet langer te vraagen, van waar het agterweezen der „ Maatſchappye ontſtondt; ja hoe moeilyk „ en byna ondoenlyk het worden zou, „ zulk eene verouderde kwaal in den grond „ aan te tasten, en radicaal te geneezen."

Bezuinigingen aan de *Kaap de Goede Hoop* voorgeſlaagen.

Aan voorgeſlaagene Redmiddelen ontbrak het egter niet. Als een eerſte diende een ſtuk ingeleeverd, het Beſtuur en de Lasten van de *Kaap de Goede Hoop* betreffende. De Lasten waren 'er, in de laatſte Jaaren, dermaate toegenomen, dat, daar die tusſchen de Jaaren MDCCLXII en MDCLXXVII, 's jaarlyks niet meer beliepen dan ruim vier maal honderd duizend Guldens,

LXX. BOEK. dens, dezelve in den Jaare MDCCLXXXVII reeds geklommen waren tot vyftien Tonnen Gouds.

1791. De Gouverneur na den *Haage* opontboden.

Om hier in herstel te wege te brengen was men reeds werkzaam geweest. By de Vergadering van Zeventienen waren de voorslagen deswegen gedaan omhelsd: men hadt daadlyk, zo aan de Hooge Regeering van *Indiën*, als aan het Gouvernement aan de *Kaap*, op eene ernstige wyze, aangeschreeven, om daar aan, zonder uitstel, te voldoen. —— Men was verder gegaan, de veelvuldige gebreken in het Bestuur aldaar ontdekt, als mede de kostbaarheid en verkwisting in alles, hadt Commisfarisfen doen voorstellen om den Gouverneur CORNELIS JACOB VAN DE GRAAFF in Persoon, ter verantwoording op te ontbieden. Aan welken voorslag, met voorkennis van zyne Hoogheid als Opperbewindhebber, onmiddelyk was voldaan; zodanig nogthans, dat dit Opontbod derwyze was ingerigt, dat het geene voorloopige veroordeeling van den Gouverneur behelsde (*). —— De schikkingen voorts ten opzigte van de zaaken aan dien uithoek van *Africa* gemaakt, zou de *Kaapsche* Lasten eenige Tonnen Gouds doen verminderen, en der Maatschappye een dubbel voordeel toebrengen.

By

(*) In Wynmaand deezes Jaars bevondt deeze zich reeds in 's *Gravenhaage*. *N. Nederl. Jaarb.* 1791. bl. 1632.

By Heeren Gelastigden in deezen was ingekomen een ander Stuk, behelzende de opgaaf van verſcheide Veranderingen en Verbeteringen, welke niet alleen hier te Lande, maar voornaamlyk in de *Indiën*, zo in de Huishouding en Beſtuur, als ten aanziene van den Handel, huns oordeels, zouden kunnen en behooren te worden ingevoerd. Deeze was naderhand verſterkt en onderſteund door een nader Geſchrift, voorzien met veele bylaagen. Die Stukken waren nog in overweeging by de Vergadering van Zeventienen.

LXX. BOEK. 1791. Ingediende Stukken tot herſtel.

Onder de voorgeſlaagene Middelen, in 't laatstgemelde ſtuk, vinden wy ten ſlot aangepreezen het zenden eener *Extraordinaire Commisſie na Indiën*, voorzien met de behoorelyke magt om de ingeſloopene Misſlagen en verkeerde Maatregels aldaar te verbeteren, en de hoognoodige Hervormingen in te voeren. —— Dit Middel, waar over anderen geheel anders dagten (*), „was Gecommitteerden," gelyk zy zich in dit hun Verſlag uitdrukten, „van dien „aart voorgekomen, dat het niet genoeg „kon worden aangepreezen, als mede niet „ſpoedig genoeg ten uitvoer gebragt; „ten einde aan de reeds genomene maat-„regelen, en den daadlyken Invoer van „de vastgeſtelde Belastingen den vereisch-„ten klem by te zetten."

't Middel eener Bezendinge aangepreezen.

Eene

(*) Men leeze wat de Heer TITSINGH van dit Herſtelmiddel gezegd hadt hier boven bl. 91.

LXX. BOEK. 1791.

Eene Bezending na de *Kaap de Goede Hoop*, om aldaar, uit naam van het Bewind, op het een en ander de vereischte orders te ſtellen, en den hoog geſteegen geest van Partyſchap te beteugelen, ſcheen hun ook raadzaam.

Wat ten dien einde voorloopig gedaan was.

De Voorſlag der Bezending na *Indiën* hadt by de Vergadering van Zeventienen zo veel ingangs gevonden, dat 'er reeds, met medewerking der Gecommitteerden, een vrugtbaar beſluit was genomen. Men hadt de Voorzittende Kamer verzogt om den noodigen Lastbrief voor Commisſarisſen, die met onderlinge medewerking van zyne Hoogheid zouden benoemd worden, op te maaken, en in gereedheid te brengen. De Voorſtanders dier Bezendinge hadden het niet ongeſchikt geoordeeld, dat aan de Commisſarisſen, hier uit het Vaderland benoemd, zouden behooren toegevoegd te worden eenige Leden uit de Hooge Regeering van *Indiën*, en wel in 't byzonder de zodanigen, welken, door hunnen hoogeren Rang, en daar door meerderen invloed, het meest in ſtaat zouden weezen aan zulk eene Bezending den grootſten klem, en meesten luister by te zetten. —— Deeze bedenkingen gevielen niet alleen aan de Vergadering van Zeventienen; maar hadt dezelve haare aandagt bereids in 't byzonder gevestigd op den tegenwoordigen Gouverneur en Directeur Generaal. Dan dit behoorde tot de ſtukken, vervolgens, nevens andere, nader te bepaalen.

Naar

Digitized by Google

Op welk een voet dezelve zou behooren ingerigt te zyn.

Naar 't gevoelen der Gecommitteerden kon eene Bezending, van dat aanbelang, uit den Lande na de *Indiën* niet voegzaam vertrekken, dan op een luisterryken voet. Derhalven zou, huns oordeels, de noodige aanſtalte behooren gemaakt te worden tot het in gereedheid brengen van een klein Esquadertje van Oorlogſchepen. Dat deswegen diende verzogt te worden daar omtrent de noodige orders te ſtellen; ten einde, in het aanſtaande Voorjaar, zo ſpoedig mogelyk, te kunnen onder zeil gaan, en te gelyk het Esquader te vervangen, 't welk zich thans in de *Indiën* bevondt, en in 't volgend Jaar, na 't Vaderland zou ſtevenen.

Byzonder noodig gekeurde verrigtingen.

Dit hun hoogst geliefd ontwerp zo ver gebragt en aangepreezen hebbende, beſteden zy het overige van hun Verſlag om opgave te doen van eenige byzondere verrigtingen, die, zonder verwarring te veroorzaaken, niet voegzaam by het voorgemelde konden worden ingevlogten. Als daar was de opgave van een Algemeenen Staat van het geen men onderling ſchuldig was, en te goed hadt by de onderſcheide Kameren: dat hun mogt worden ter hand geſteld den waaren Financieelen Staat tusſchen de *Hollandſche* en *Zeeuwſche* Kameren. — Hunne poogingen by *Zeeland* aangewend om hun agterweezen ten ſpoedigſten aan te zuiveren; dewyl van de *Hollandſche* Kameren niets meer kon gevergd worden. Poogingen welke van vrugt geweest waren. —— Wat zy verrigt hadden om-

LXX BOEK. — 1791.

omtrent den Theehandel op *China* — als mede ten aanziene van de wyze der verkoop der aangebragte goederen, en de verandering daar in gemaakt.

Boers tot Advocaat Consulent aangesteld.

Wyders geeven zy berigt, dat zy, den raad en voorlichting van kundigen, noodig hebbende, de Heer FREDRIK WILLEM BOERS, die als eerste Advocaat, de Compagnie verscheide jaaren, met lof, bediend hadt, en voor een kundig door ondervinding ervaaren Minister gehouden werd, ten Raadsman genomen hadden, en zyne Hoogheid als Opperbewindhebber verzogt, door diens veelvermogende invloed uit te werken, dat die Heer, geduurende den tyd, dat hy de eer zoude hebben deeze Commissie te bekleeden, zou mogen worden toegelegd een belooning van vyf en twintig honderd Guldens 's jaars. — Aan dit voorstel werdt door de Kameren voldaan, en hadt de Heer BOERS zich verbonden tot Advocaat Consulent.

W. Abeleven tot Amanuensis benoemd

Desgelyks hadden zy, uit hoofde van het menigvuldig werk, eenen Amanuensis aangesteld, en daar toe bestemd den Klerk ter Secretarie WILLEM ABELEVEN, in vertrouwen, dat hun Ed. Gr. Mog. zich deeze benoeming zouden laaten welgevallen, en dat aan hem, voor twee derde deelen, uit de kas van *Holland* zodanig eene belooning of Daggelden zouden worden toegelegd als zy Gecommitteerden billyk oordeelden (*).

Dat

(*) Dit geheele Rapport is voorhanden in de *Zaa-*

Digitized by Google

Dat het deezer Commisſie niet aan veelvuldige werkzaamheid ontbrak, wyzen de Stukken uit, welke zy ter tafel der Staaten van *Holland* bragten. In 't bovengemelde Verſlag, waar van wy het der moeite waardig oordeelden eene hoofdzaaklyke opgave te doen, hadt dezelve veel moeten laaten berusten by eene enkele aanſtipping, en zich beroepen op 't geen de Kamer van Zeventienen des zou oordeelen. Ingevolge hier van liep een Verſlag, met eene groote menigte Bylaagen vergezeld, op den veertienden van Hooimaand, ter tafel van hun Ed. Gr. Mogenden gebragt, grootdeels over dezelfde Onderwerpen, en diende om aan te wyzen, waar in gemelde Kamer met dezelve zamenſtemde, waar in verſchilde, als mede ter oplosſinge van het groote Vraagſtuk, wegens het in ſtand houden der *Oost-Indiſche Maatſchappye*, en de middelen noodig gekeurd, indien men ter inſtandhouding beſloot. Zeer verkort moeten wy den inhoud voordraagen.

LXX. BOEK. —— 1791. Inhoud eens ingedienden Verſlags.

In de eerſte plaats hingen de Gecommitteerden een Tafereel op van den Staat en Financieele omſtandigheden der Maatſchappye, waar in men, met eenen oogſlag, aanſchouwde het ontzettend groot verſchil, 't welk in de laatſte Jaaren tusſchen de Lasten en Baaten plaats hadt (*).

Grootheid en aanwas van de Schuld.

Met

Zaaken van Staat en Oorlog by J. ALLART XXIII. D. bl 48—94.

(*) Wy hebben te meermaalen de ſommen, die verbaazende ongelykheid uitwyzende, opgegeeven. Zie

LXX. BOEK. 1791. Met verbaazing bleek uit het openleggen der staaten, dat, geduurende de vyf laatste jaaren, 's jaarlyks door een genomen, te kort gekomen was de som van 8734962 Guldens. — Dat de Schulden der Maatschappy, naa aftrek van 't geen zy aan voorraad van Gelden en Goederen te baate hadt, in Bloeimaand des voorleden Jaars bedroegen 80937737 Guldens, terwyl die schuld, zints dien tyd, door Geldopneemingen, ten behoeve der *Hollandsche* en *Zeeuwsche* Kameren, met nog vyftien Millioenen Guldens was vermeerderd.

Wat zy vermelden wegens Bezuinigingen hier te Lande. Zeer breedvoerig is het tweede Lid deezes Verslags, behelzende eene overweeging of dit verschil voor het toekomende zou kunnen worden weggenomen. Op denzelfden voet als in het voorgaande neemen zy eerst in overweeging wat hier te Lande in verscheide opzigten, ten voordeele zou kunnen strekken, en de Bezuinigingen, welke 'er zouden kunnen plaats hebben, in de voorheen daar toe opgegeeven Artykelen. Ten deezen opzigte verklaaren zy, „ Wy kunnen over het geheel wel „ niet ontkennen, dat aan zommige, meer „ of min, bereids is voldaan geworden; „ doch wy hadden wel gewenscht, dat wy „ het genoegen konden hebben U Ed. Gr. „ Mog. te informeeren, dat dienaangaan„ de met eene meerdere Cordaatheid was

„ te

Zie onder andere onze *Vaderl. Hist.* XXII. D. bl. 216. en XXIII. D. bl. 173. als mede hier boven bl. 306.

LXX. BOEK. —— 1791.

„ te werk gegaan. Het is alleen de con- „ victie, dat, zo niet alle zeilen worden „ bygezet, het met de Compagnie gedaan „ zal zyn, welke ons hoope geeft, om „ van Heeren Bewindhebberen te mogen „ verwagten, dat zy, even als wy, daar „ van eindelyk overtuigd zynde, met ons, „ ten deezen opzigte, meer en meer de „ handen in een zullen ſlaan, en van „ trap tot trap alle perſoneele genoegens, „ welke wy wenſchen, dat langs dien weg, „ voor het toekomende in eene dubbele „ maate, zullen kunnen te rug keeren, aan „ de welvaard van het algemeen opoffe- „ ren."

Alle de byzonder door hun opgegeevene Stukken gaan zy naa, en toonen by ieder, waar in zy min of meer geſlaagd, of geheel te leur geſteld waren, met byvoeging van redenen tot wederſpraak van de gronden, waar op, in een en ander geval, de weigering om 'er in toe te ſtemmen, van de zyde der Bewindhebberen, ſteunden.

Blootlegging van den ſtaat der Inkomſten en Lasten in *Indie*.

Vervolgens den ſtaat der Winſten en Inkomſten, en de Lasten der Maatſchappye in de *Indiën* blootleggende, weezen twee Boekjaaren (*) uit, „ dat de Lasten, ge„ duurende dat Tydvak, de Winſten en In„ komſten 's jaarlyks te boven gingen de „ ſom van *vier a zeven en dertig Tonnen* „ *Gouds*." Zy mogten met regt daar op laaten volgen; „ Een ontzettend verſchil, „ en

(*) Te weeten die van 178^{6}_{7} en 178^{7}_{8}.

LXX. BOEK. 1791. ,, en zo ontzettend, dat, indien daar op, ,, by aanhoudenheid, zou moeten gerekend ,, worden, 'er geene mogelykheid zou zyn ,, om dat Excedent te vinden!" —— Tot troostgronden voeren zy aan, dat deeze berekening gemaakt was, toen de Maatſchappy nog gebukt ging onder de buitenwoone bezwaaren, de gevolgen van den Oorlog met *Engeland*; dat men moest opklimmen tot het tydperk, 't welk dien Oorlog onmiddelyk voorging. De Berekeningen gemaakt over de Jaaren tusſchen MDCCLXX en MDCCLXXX weezen uit, dat de Lasten, de Winſten en Inkomſten telken Jaare *vier en twintig Tonnen Gouds* overtroffen. Dan dit verſchil zelfs was, gelyk zy met regt 'er byvoegen, ,, groot genoeg ,, om met zo veele kundige Generaals, ,, die in *Indiën* zich de belangen der Maat- ,, ſchappye het meest aantrokken, te mo- ,, gen vastſtellen, dat, indien 't *zelve niet* ,, kon worden weggenomen, de Maat- ,, ſchappy onder de *Indiſche* Lasten een- ,, maal zou moeten bezwyken."

Hoe het te kort komende in de *Indiſche* Kas te vinden.

De groote vraag bleef, derhalven, over, of dit verbaazend tekortkomen der *Indiſche* Kasſe in de *Indiën* zelve zou te vinden zyn? Hier beriepen zy zich op de aanſchryvingen reeds gedaan aan de Hooge Regeering van *Indiën*, als mede aan het Gouvernement van de *Kaap de Goede Hoop*, wegens de daar in te voeren Belastingen, en Bezuinigingen; zy ſpraaken van de verſcheide ſtukken den Handel aldaar betreffende, die hoop van Bezuiniging gaven,

In

In veele byzonderheden aangeweezen hebbende de voordeelen, en uitſpaaringen, welke zo hier te Lande als in *Indiën*, door de voorgeſlaagene veranderingen, en verbeteringen, zouden kunnen behaald worden, die niet ſlegts *Tonnen* maar *Millioenen* Schats bedraagen zouden, bleef de groote vraag nog onbeantwoord, of byaldien deeze gelukkig ſlaagden, dan nog de zaaken van de Maatſchappy, zonder nieuwe Onderſtandgelden, of Geldleeningen, voor eerst, zouden kunnen worden aan den gang gehouden? —— Van het Bewind hadden de Gecommitteerden daar op een ontkennend antwoord bekomen, en zich by den eerſten Advocaat der Maatſchappye vervoegd met de Vraage, welke en hoedanige Middelen als dan, naar zyne gedagten, zouden behooren te worden in 't werk geſteld?

LXX. BOEK. —— 1791. Beraadſlaaging op redmiddelen

Het antwoord van dien Heer kwam neder op aanmerkelyke Inkortingen, zo in den Handel als in de Scheepvaard der Maatſchappye. Wel durfden de Gecommitteerden zich daar van eenen goeden uitſlag voorſtellen; doch zy vonden zich, aan den anderen kant, bezwaard, ter oorzaake van de geringe Uitrusting van ſlegts *tien Schepen* 's jaarlyks, waar op het groote voordeel voornaamlyk zou nederkomen, om het ter hand neemen daar van, met volle gerustheid, aan te pryzen.

Wat zy oordeelen wegens de voorgeſtelde Inkortingen, zo in Scheepvaard als Handel.

't Is der moeite waardig eene aanmerking dier Heeren, die wy elders zo zeer van opofferingen hoorden ſpreeken, af te

LXX. BOEK. — 1791.

ſchryven. „ Het ſpreekt van zelfs, dat „ het Lichaam van de Maatſchappy niet „ *in abſtracto*, en op zich zelven, moet beſchouwd worden; maar zo als die, zedert Jaaren, in de Republiek gevestigd „ is, en zo als dezelve in verband ſtaat „ met de Stedelyke Belangens: waar aan „ dit Plan, (dit kon niet ontkend worden,) zekerlyk nadeelig zou weezen: „ terwyl de gevolgen voor die Steden, alwaar Kamers zyn, en het minder vertier, 't welk langs dien weg over het „ geheel, in beide de Provincien zou veroorzaakt worden, misſchien in een en „ ander opzigt, ſchadelyker zou weezen, „ dan het voordeel, 't welk de Maatſchappy, als Maatſchappy, daar van trekken „ zou. — Ja, wy zyn daar omtrent des „ te huiveriger, om dat de Middelen by „ het Plan voorgeſlaagen, toch niet in „ train te brengen zyn, zonder eene daadlyke Onderſteuning van vyf of zes Millioenen; met behulp van welken Onderſtand, de door ons opgegeevene Verbeteringen buiten twyfel, met de Stedelyke en Provinciaale belangens meer „ ſtrookende, zouden kunnen daargeſteld „ worden."

Een ander Redmiddel aangepreezen.

Om dit te toonen brengen zy den Staaten onder 't ooge de Calculative Staaten of Berekeningen van den vermoedelyken Ontvangst en Uitgave voor de vier Jaaren MDCCXCI tot MDCCXCIV, alle geſchoeid op den voet van en ingericht overeenkomſtig met de voorgedraagene Middelen van Her-

Herstel; ten einde, het eerste tegen het laatste opgewoogen zynde, met eenen opslag, daar uit zou kunnen worden opgemaakt, of het geheel zamengenomen, niet slegts een *vleijend*; maar, zo veel de zaak toelaat, een *zeker* vooruitzigt gaf, waar op men zich gerust kon verlaaten. —— Zy oordeelden dezelve van dien aart, en dat gewigt, dat ze het eenig rigtsnoer moesten uitmaaken, waar volgens de Raadpleegingen en Besluiten van hun Ed. Groot Mog. en van de Staaten van *Zeeland*, wegens het toekomend lot der Maatschappye, behoorden bestuurd te worden. LXX. BOEK. —— 1791.

Naa deeze aanpryzing voegen zy 'er woordlyk nevens —— „ Wanneer U Ed. „ Gr. Mog. deeze Stukken naazien, zul„ len Hoogstdezelve daar uit bemerken, „ dat 'er, tot schraaging van het wanke„ lend Gebouw der Maatschappye, en eer „ en alvoorens, dat zy, zich zelve, uit „ haar eigen Inkomsten zal kunnen staan„ de houden, over het geheel, zo voor „ het tegenwoordige als voor het toeko„ mende Jaar, nog vereischt wordt een „ Kapitaal van tusschen de *zes en zeven* „ *Millioen* Guldens. —— Voorwaar eene „ zeer aanzienlyke Schat; een Schat, welke „ al wederom niet te bekomen zal zyn, „ dan door tusschenkomste van het Cre„ diet der beide Provincien, en tot be„ zwaar van derzelver Finantien, het zy „ dan dat die Penningen werden gesubsi„ dieerd, het zy onder derzelver Guaran„ tie genegocieerd."

LXX. BOEK. —— 1791.

„ Wy bezeffen zeer gemaklyk, Ed. Gr. „ Mog. Heeren! dat, op den eerften klank „ van dit Voorftel, zommige Leden zul- „ len weezen aangedaan, en welligt hui- „ verig zyn om daar aan hunne toeftem- „ ming te geeven. —— Wy verwagten „ zulks, en wy willen niet betwisten, dat „ in den eerften opflag, voor die huivering „ gewigtige redenen pleiten. —— Wy „ ftemmen gaarne toe, dat op de verze- „ keringen, welke, van tyd tot tyd, door „ het Bewind gegeeven zyn geworden, U „ Ed. Groot Mogenden het Crediet van „ hoogstderzelver Financien, hebben tus- „ fchen beiden doen komen, in die vaste „ hoop en veronderftelling, dat eens een- „ maal daar aan een eindpaal zou gefteld „ zyn, en dat welligt U Ed. Gr. Mog. „ indien zy het tegendeel hadden kunnen „ voorzien, zich in de zaaken van de „ Maatfchappy niet zo verre, en zo aan- „ houdend, zouden hebben ingewikkeld.

„ Maar Ed. Groot Mog. Heeren! daar „ gedaane zaaken geen keer hebben; daar „ die verzekeringen, op geene genoeg- „ zaame gronden, gelyk van agteren ge- „ bleeken is, veel min op wisfe bereke- „ ningen, gefteund hebben; daar zulks al- „ leen, aan het zich te veel gevleid heb- „ bend Bewind, moet worden toegefchree- „ ven, daar wordt het nogthans eene „ Vraag van het hoogfte belang, (en hier „ mede treeden zy tot het *Derde* Hoofd- „ punt, 't geen zy zich ter behandelinge „ hadden voorgefteld, over,) zal men de

„ Maat-

„ de Maatschappy, naa alle de Opofferin- LXX. BOEK. 1791.
„ gen aan haar gedaan, nu laaten vaaren?
„ of zal men haar nu nog éénmaal ter
„ hulpe komen? Zal men haar laaten vaa-
„ ren; daar zich niet slegts eene deure
„ van Hoope begint te openen; maar daar
„ zelfs, blykens de *Calculative Staaten*,
„ voor het Jaar MDCCXCIII en MDCCXCIV
„ reeds in het verschiet een gunstig Ta-
„ fereel ontslooten wordt, het welk, zon-
„ der onvoorziene toevallen, voor het toe-
„ komende, de streelendste uitzigten op-
„ leevert."

By dit gunstig vooruitzigt voegen zy, als *Consiliarii Principis*, een voordragt der zwaarigheden van beide de kanten, zodanig ingerigt, dat zy ten besluite deeze taal voeren. „ Kortom, Ed. Gr. Mog. Hee-
„ ren! wanneer men dit alles by den an-
„ deren voegt, en in een onderling ver-
„ band beschouwt; wanneer men, zonder
„ vooroordeel, en met dat vooruitzigt,
„ het welk het kenmerk is der waare Staat-
„ kunde, zich de gevolgen, welke de daad-
„ lyke val der Maatschappye naa zich zou
„ sleepen, voor den geest brengt, dan
„ schynen de redenen, welke de Hooge
„ Regeering behooren te rug te houden
„ van de handen van de Maatschappy af
„ te trekken, allergewigtigst te weezen."

Te regt begreepen de Voordraagers van dit nieuw verzoek om Onderstand, dat hun voordragt niet ten vollen beantwoordde aan het beoogde eens Geheimen Besluits in Hooimaand des voorgaanden Jaars

LXX. BOEK. — 1791. genomen, naamlyk, „ welke Middelen by
„ de hand zouden behooren genomen te
„ worden, indien de bevoorens reeds ge-
„ accordeerde Subſidien, niet toereikend
„ zouden weezen," gelyk thans plaats
hadt. — Doch zy betuigden geene andere
Middelen, dan de voorgeſtelde, te kennen;
en zo de Regeering der Stad *Dordrecht*,
op wier voorſtel dit Beſluit genomen was,
daar mede eenige andere beoogd mogt
hebben; by voorbeeld het openſtellen van
de *ganſche Vaart en Handel*; of de Ont-
binding der Maatſchappye op zulk een voet
en wyze als thans ten opzigte van de *West-
Indiſche* Maatſchappy in overweeging werd
genomen, „ dan moesten zy rondborstig
„ verklaaren, dat zy, niet tegenſtaande
„ alles wat daar voor, in den eerſten op-
„ ſlag, ſcheen te pleiten, onbevooroordeeld
„ by hun in overweeging was genomen,
„ daar in zo veele, en zulke onoverkome-
„ lyke, hinderpaalen ontmoet hadden, dat
„ zy de gevolgen daar van niet konden
„ doorzien, en overzulks geene vryheid
„ vonden dit Middel aan te raaden."

De Bezending noodig gekeurd. Eindelyk komen deeze Heeren in hun
Voordragt tot de Buitengewoone Bezen-
ding na de *Indiën*, welker hooge noodzaak-
lykheid zy oordeelden, in hun voorig Ver-
ſlag, aangetoond te hebben. Zy betuigen
het genoegen gehad te hebben van te mo-
gen beſpeuren, „ dat die noodzaaklykheid
„ in het algemeen niet alleen erkend was;
„ maar dat 'er by het Bewind, en by de
„ Hooge Regeering deezer Landen, de

„ noo-

„ noodige schikkingen gemaakt waren, om, „ hoe eer hoe beter, en nog in den af- „ loop van dit Jaar, dezelve in 't werk „ te stellen."

LXX. BOEK. —— 1791.

Persoonen tot die Bezending door zyne Hoogheid benoemd.

Men hadt naamlyk, op een Adres der Vergadering van Zeventienen, en een daar op volgend Besluit van hun Hoog Mogenden, zyne Hoogheid verzogt om de benoeming te doen deezer Bezendinge. Diens keuze was gevallen op Mr. SEBASTIAAN CORNELIS NEDERBURGH, eerste Advocaat van de Generaale *Oost-Indische* Compagnie deezer Landen, benevens den Heer SIMON HENDRIK FRYKENIUS, Capitein ter Zee by de Admiraliteit van *Westfriesland* en het *Noorder Kwartier*, mitsgaders den tegenwoordigen Gouverneur van *Neêrlands Indiën*, Mr. WILLEM ARNOLD ALTINGH, en den Directeur-Generaal HENDRIK VAN STOKKUM. Op den voorslag des Stadhouders zouden deeze Heeren den Tytel voeren van *Commissarissen Generaal*, en moesten zy aangezien worden als verbeeldende den *Opperbewindhebber en Gouverneur Generaal van Neêrlands Indiën.*

Wegens den Lastbrief deezer Bezending.

Deezer Mannen talenten en bekwaamheden tot die gewigtige Bezending haalen zy in hoogsten top; met byvoeging, dat, aangemerkt de uitslag van alles, wat hier te Lande beraamd was, en verder moest beraamd worden, ten aanziene van het Bestuur, en de Schikkingen in *Indiën*, geheel en voornaamlyk zou afhangen van de verrigtingen, en den uitvoer deezer Commissie, het onmogelyk was hun Lastbrief

zo-

Digitized by Google

LXX. BOEK. — 1791. zodanig in te rigten, dat men daar in alle Punten, op welke zy byzonder hadt agt te geeven, naauwkeurig bepaalde. — De omſtandigheden, waar in zy, by hunne komst, de zaaken zouden aantreffen, duldden dit ook in geenen deele. Het was daarom ten hoogſten noodig, dat die Heeren, buiten de duidlyk aangeweezene Punten, in 't algemeen, bekleed wierden met een zeer uitgebreid vermogen en gezag, 't welk hun in ſtaat ſtelde, om, naar omſtandigheden van tyden, en zaaken, zodanige ſchikkingen te beraamen, en zulke orders te ſtellen, als zy meest nuttig voor de Maatſchappy oordeelden.

Kosten deezer Bezending. Zints den Jaare MDCCLXXXIV hadt 'er geene buitengewoone Bezending na *Indiën* plaats gehad. De perſooneele gevaaren, als ook de meuigvuldige en onaangenaame bezigheden daar aan onafſcheidelyk verknogt, het gemis der voordeelen, en aangenaamheden, die de eerstbenoemden van een veelgeevend en aanzienlyk Ampt trok, zou, zo zy vertrouwden, alle bedenklykheden en aanmerkingen weeren, op de geldige Voorwaarden, waar op die beide Heeren de Commisſie hadden aangenomen, en de Financieele Schikkingen deswegen door het Bewind, met goedkeuringe van zyn Doorlugtige Hoogheid, en hunne voorkennisſe, gemaakt. „ Zy waren, dit konden zy niet ontveinzen, onereus voor „ de Maatſchappy; dan evenredig aan het „ gewigt van den last, de gevaaren en „ de opofferingen; zy konden in geene

„ ver-

„ vergelyking komen met die voordeelen, LXX.
„ welke daar uit, onder den Godlyken BOEK.
„ Zegen, voor de belangens der Maat- ——
„ schappy, zouden kunnen gebooren wor- 1791.
„ den (*)."

In

(*) Zo spraaken Commissarissen zelve van de groote Kosten op deeze Bezending loopende, en maakt deeze, in de daad, een vreemd vertoon by 't steeds spreeken van en aandringen op bezuiniging. Men hadt deeze en andere Stukken gaarne geheim willen houden, en klaagde, in 't slot van dit Verslag, dat men, by *voornaame Boekverkoopers*, *de Secreete Stukken van Staat* verkogt. Het zal der moeite waardig weezen hier geheel af te schryven de Nota der *Pecunieele* Voorwaarden aan den eersten Zendeling NEDERBURGH aangeboden; als mede die den Capitein FRYKENIUS betreft.

„ 1. Dat aan zyn Ed. geduurende die Commis-
„ sie, en wel voor den tyd van drie Jaaren, zal
„ betaald worden jaarlyks eene somma van *f* 90000
„ Holl. Cour. in te gaan met den dag dat zyn Ed.
„ zich aan boord zal hebben begeeven; waar van
„ *f* 50000 in vier egaale Termynen jaarlyks zullen
„ moeten worden betaald hier te Lande aan zyne
„ Gemagtigdens, en de resteerende 40000 aan hem
„ in *Indiën*.

„ 2. Dat, wanneer genoemde Commissie langer
„ dan de voorschreeve tyd van drie Jaaren duurde,
„ als dan de betaaling der voorschr. somme van
„ *f* 40000 blyvende voortloopen, aan zyne Gemag-
„ tigdens hier te Lande, in voege voormeld *f* 25000
„ in stede van *f* 50000 zal worden betaald, en zal
„ de Betaaling der totaale som van *f* 90000; of
„ waneeer de Commissie langer mogt duuren dan
„ drie Jaaren *f* 65000 jaarlyks, ophouden met den
„ dag van zyn Ed. behouden terugkomst in de Ha-
„ venen deezer Landen.

„ 3. Dat, wanneer zyn Ed. kwam te overlyden
„ in het eerste Jaar van die Commissie, als dan de
„ volle som van zyn geheel inkomen van dat Jaar
„ aan zyne Weduwe, of Erfgenaamen, zal worden

goed-

LXX. BOEK. —— 1791. Dezelve vertrekt.

In Wintermaand ſtaken de *Commisſarisſen Generaal*, over wier Zending zeer verſchillend gedagt en geſprooken werd, met 's Lands Fregat van Oorlog *de Amazone*, onder bevel van den Zee-Capitein AB. KEUVEL, uit *Texel* in Zee, met nog eenige Schepen, en een Paketboot der *Oost-Indiſche* Maatſchappye (*).

Schoon

„ goedgedaan met een jaarlyks Penſioen van *f* 3000 „ haar leeven lang geduurende. — Dat zo zyn Ed. „ in het tweede Jaar der Commisſie komt te ſterven, dit Penſioen op *f* 2000, en zo in het derde „ Jaar op *f* 1000 wordt bepaald, en in die beide „ laatſte gevallen, de betaaling der *f* 40000 zal „ worden goedgedaan tot het einde der Maand, „ waar in zyn Ed. zou zyn geſtorven, en de betaaling in *Nederland* ophouden met het laatſte „ quartaal dat verſcheenen zou zyn vóór de aankomst hier te Lande der tyding van zyn overlyden.

„ Voorts, dat by ontydig overlyden van zyn „ Eds. Huisvrouw, zyne Kinderen zouden blyven „ jouisſeeren van dat Penſioen, tot de jongſte zou „ hebben bereikt den ouderdom van vyf en twintig „ Jaaren

„ 4. Voor zyne Uitrusting, en die van eenige „ *Europiſche* Bediendens, die zyn Ed. zal moeten „ medeneemen, zal worden betaald *f* 15000 — en „ daar en boven drie Maanden Gagie aan zyn Ed. „ hier te Lande voor uit worden verſtrekt.

„ 5. Voorts, dat de Compagnie aan zyn Ed. een „ jaarlyks Tractement van *f* 5000 zal toeleggen, in „ te gaan met den dag dat zyn Ed. binnen de Havenen deezer Landen zal zyn geretourneerd, en „ zulks tot zo lang zyn Ed. in een Convenabele „ Post zal zyn geſteld, en dat wanneer het zuiver „ Inkomen van zodanige Post minder mogt bedraagen, het daar aan ontbreekende tot gemelde „ ſom-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1791. bl. 1955.

Schoon deeze bestemming eener Bezendinge na *Batavia* van de bestelling des Opper-Gouverneurs WILLEM DEN V. ware, of althans met diens goedkeuring benoemd en afgevaardigd; „ schoon men „ deezen Vorst," om met de woorden van G. STAUNTON te spreeken, „ wegens „ zyne hooge Bediening, en vooral we- „ gens zynen invloed in de zaaken van „ de

LXX. BOEK. —— 1791. Hoe door veelen in *Batavia* te gemoet gezien.

„ somme jaarlyks door de Compagnie zal worden „ gesuppleerd.

„ 6. Zullen de Persoonen, welke aan de Com- „ missie tot haare adsistentie zullen worden toege- „ voegd, door de van hier gezondene Commissa- „ rissen, geduurende de Commissie, worden gede- „ froyeerd van alle Onkosten van Logies, Tafel „ en Rydtuig, tegen een ronde som aan gemelde „ Commissarissen daar voor toe te leggen, waar „ van nadere opgave zal worden gedaan. Eindelyk

„ 7. Dat de gestipuleerde Betaalingen hier te „ Lande, op de bedongen Termynen, zullen geschie- „ den uit het Provenu der jaarlyksche Retouren of „ Verkoopingen, en zulks by præferentie."

Aan den Capitein FRYKENIUS, den tweeden benoemden, werd aangeboden:

„ 1 Dat aan zyn Ed. geduurende de Commissie, „ zal betaald worden voor den tyd van drie Jaaren „ jaarlyks eene som van *f* 70000, in te gaan met „ den dag dat zyn Ed. zich aan boord zal hebben „ begeeven, waar van *f* 30000 in vier termynen „ jaarlyks zullen moeten worden betaald hier te „ Lande aan zyne Gemagtigdens, en de resteeren- „ de *f* 40000 aan zyn Ed. in de *Indiën*.

„ 2. Dat wanneer de Commissie langer dan de „ voorschr. tyd van drie Jaaren duurt, als dan de „ betaaling der voorschr. som van *f* 40000, blyven- „ de voortloopen, aan zyne Gemagtigdens hier te „ Lande in voege voorschr. maar *f* 15000, in stede „ van *f* 30000, zal worden betaald: en zal de be- „ taaling der totaale somme van *f* 70000, of wan- „ neer

LXX. BOEK. — 1791. „ de *Oost-Indische* Maatschappy, op eenen „ gelyken rang stelt met eenen Souverain; „ en aan de Algemeene Staaten, en de „ Staaten der byzondere Gewesten, min- „ der agting, en verknogtheid betoont dan „ aan

„ neer de Commissie langer mogt duuren, dan drie „ Jaaren, *f*55000 jaarlyks ophouden met den dag „ van zyn Ed. behouden terugkomst in de Have- „ nen deezer Landen.

„ Dat, wanneer zyn Ed. kwam te overlyden in „ het tweede Jaar der Commissie, of laater, de be- „ taaling der somma van *f*40000 zal worden goed- „ gedaan tot het einde der maand, waar in zyn Ed. „ zal zyn gestorven, en de betaaling in *Nederland* „ ophouden met het laatste quartaal, dat verschee- „ nen zou zyn vóór de aankomst hier te Lande „ der tyding van zyn overlyden.

„ 4. Voor zyne Uitrusting en die van eenige „ *Europische* Bediendens, die zyn Ed. zal moeten „ medeneemen, zal worden betaald *f*15000, en „ daarenboven aan zyn Ed. drie Maanden Gagie „ hier te Lande worden vooruitgestrekt.

„ 5. Dat aan zyn Ed. by behouden Retour, en „ in cas van overlyden, aan zyne Weduwe, haar „ leeven lang geduurende, zal worden goedgedaan „ een jaarlyks Pensioen van *f*1500; en eindelyk

„ 6. Dat gestipuleerde Betaalingen hier te Lande „ op de bedongen Termynen zullen geschieden, „ uit het Provenu der jaarlyksche Retouren of Ver- „ koopingen, en zulks by præferentie."

Dit laatste Artykel zo in deeze, als in de Nota den Heer NEDERBURGH betreffende, rustte op den grond eens Staatsbesluits van hun Hoog Mogenden, by't welk het aanstellen dier Bezendinge toegestaan wordt, waar in de Afgevaardigden der Gewesten betuigen zulks te doen „ in het vertrouwen, dat „ de kosten van dezelve niet ten laste van den „ Lande zullen gebragt worden." *Resol. Gen.* 19 Mey 1791. — Men vindt alle stukken gewisseld ten aanziene deezer Bezendinge in de *Zaaken van Staat en Oorlog* by ALLART XXIV. D. bl. 206—225.

In

Digitized by Google

„ aan hem," was het oordeel op *Batavia*, wegens die Bezending niet gunstig. Althans de evengemelde Schryver, gewaagende van de Commissarissen uit deezen Lande verwagt, om de Misbruiken te verbeteren, drukt zich in deezer voege uit; „ Dewyl de Zending van zodanige Com„ missarissen, een groot wantrouwen te „ kennen gaf, kon zy niet met een „ goed oog worden aanschouwd; ook was „ het niet volkomen zeker, of derzelver „ komst niet hartlyker, dan van eenen „ Vyand, door zommige gemoederen ge„ vloekt werd (*)."

LXX. BOEK. 1791.

Geldopneemingen by de O. I. Maatschappy.

Om de Geldbehoefte ter Kamer *Zeeland* te gemoet te komen diende, by den aanvang deezes Jaars eene Geldopneeming van drie Millioenen, en driemaal honderd duizend Guldens, by wyze van Schuldbrieven, of vyf en twintigjaarige Renten, onder Vrywaaring der Staaten van *Zeeland* (†). —— Tot dat zelfde einde wierd 'er, ten behoeve van de *Oost-Indische* Compagnie, in *Holland* eene Geldopneeming van vyf Millioenen, in Herfstmaand werkstellig gemaakt (§). —— Staaten van *Holland* verleenden Bewindhebberen verlengde Handflui-

In dat Deel, als mede in het voorgaande deezes Werks, zyn alle de oorspronglyke Stukken met de Bylaagen tot de Commissie, van wiens Rapport wy het hoofdzaaklyke opgaven, te vinden.

(*) *Reis van Lord* MACARTNEY *naar China*, door GEORGE STAUNTON II. D. bl. 66 en 151. Te *Amst.* by J. ALLART.

(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1791. bl. 404—411.

(§) *N. Nederl. Jaarb.* 1791. bl. 1559.

Digitized by Google

LXX. BOEK. 1791. ſluiting, wegens het betaalen van Recepisſen der Anticipatie-penningen, eerst voor veertien Dagen, en vervolgens voor zes Maanden (*).

Vryheid de Kooplieden gegeeven, om met *Oost-Indiſche* Schepen Goederen te verzenden en te krygen.

De Vergadering van Zeventienen beſloot aan byzondere Kooplieden de vryheid te geeven, om na *Batavia*, *Ceylon*, *Croomandel*, *Bengalen*, en de *Kaap de Goede Hoop*, met 's Compagnies Schepen, voor eigen rekening, Goederen, Waaren en Koopmanſchappen te zenden, uitgenomen *Amunitie van Oorlog*, *Opium*, en *Oli Vitriol*, mits de Vragtpenningen daar toe bepaald betaalende; als mede om, behalven eenige Goederen, welke de Maatſchappy aan zich behieldt, als Nagelen, Nooten, Foely, Kaneel, Peper, Koffy, Zuiker, Indigo en Sappanhout, Tin, Spiauter, Salpeter, Thee, Porceleinen, en alle andere Goederen van *China*, ook Lywaaten van de Overwal Compagnies *Sorteering herwaards over* te zenden (†). Grond tot die Verzending met de Schepen der Maatſchappye, hadt de Heer Hoofddeelhebber TITSINGH gelegd in zyne *Conſideratien over de oorzaaken van de Veragtering der zaaken van de Compagnie, en de verbetering derzelve.* Dan deeze, gelyk uit dit zyn meermaals gepreezene Geſchrift blykbaar is, hadt wel gewenscht, dat die Verzending eenigzins ruimer opengeſteld geweest ware.

Eene

(*) *Reſol. van Holl.* 5 en 16 Nov. 1791.

(†) *Zaaken van Staat en Oorlog*, by ALLART XXIII. D. bl. 177—193.

Eene nieuwe Vryheid in den tyd des Verkoops van onverkogte en opgehoudene Goederen, thans by de Maatschappy ingevoerd, en het verkoopen uit de hand, welk laatste niet alleen gehouden werdt te stryden met de bestendige gewoonte daar omtrent; maar ook met den uitdruklyken wil en last van den Souverain, wekte het beklag van een aantal Kooplieden te *Amsterdam*, die, in Wynmaand, deswegen een Verzoekschrift by de Algemeene Staaten inleeverden. Aan het hoofd stonden de Kooplieden WILLEM VAN BRIENEN *en Zoonen*, WILLEM en JAN WILLINK, HENDRIK GILDEMEESTER, JAN VAN ALSTÉE en VAN BERGEN. —— Dit Verzoekschrift door hun Hoog Mogenden om berigt aan de Vergadering van Zeventienen gezonden zynde, werd eerlang breedvoerig beantwoord. —— 't Welk een nader Verzoekschrift, gepaard met stukken ter opheldering, van de zyde der gemelde Kooplieden, ten gevolge hadt (*). Dit geschil bleef hangen tot in het naastvolgend Jaar, wanneer wy van de afdoening voeglyker, dan hier, zullen gewaagen.

LXX. BOEK. —— 1791. Geschil over den tyd der Verkoopinge van O. I. Waaren.

Behalven deezen stryd tusschen de Maatschappy, en de Kooplieden, die in den Handel der *Oost-Indische* Waaren groot belang hadden, waren 'er andere ongenoegens ontstaan, die zeer hoog liepen. Het ver-

Geschil wegens de wyze van Verkooping.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1791. bl. 1750. 1842. 1962. 1983. 1985. 2017.

LXX. BOEK. — 1791. verkoopen by den Afslag, van wegen de Maatschappy, zints de Naajaars Verkooping van den Jaare MDCCXC ingevoerd, gaf daar toe aanleiding. Van ouds af werden alle de Goederen hier te Lande uit de *Oost-Indien* aangekomen, by den Opslag, aan de meestbiedenden verkogt. Men begreep van de zyde der Maatschappye, dat, langs dien weg, de Makelaars meesters waren van den Prys, en beweerde, dat zy de gewoonte hadden om de onderscheide orders, hun door de Kooplieden gegeeven, te vereenigen, de Pryzen onder elkander te berekenen, waar van het gevolg was, dat die niet hooger te brengen waren, dan tot de door de Makelaars goedgevondene hoogte. — Lang was zulks onder opmerking gevallen; veranderingen daar in te maaken, hadt men meermaals voorgenomen; doch 't was op den ouden voet gebleeven. De tegenwoordige Gecommitteerden tot de zaaken van de *Oost-Indische* Compagnie begreepen, dat de reden van het standhouden dier Verkoopwyze alleen moest toegeschreeven worden aan den invloed der Makelaars, en anderen, die zich daar tegen altoos ten kragtigsten verzet hadden. Zy wilden doortasten en gaven den Leden van 't Bewind in overweeging, om de Goederen, in plaats van met den *Opslag*, by den *Afslag* te verkoopen aan den eerstmynenden; naa dat dezelve door deskundigen gewaardeerd waren, beneden wier waardeering men dezelve niet zou afgeeven. —— Bewindhebbers ontmoeten hier

hier in groote tegenkanting (*), welke zo verre ging, dat voornaame Makelaars en Kooplieden te kennen gaven geen bod op de geveild wordende Waaren te zullen doen. Door deeze Bedreigingen liet het Bewind zich niet afschrikken, en meende reden te hebben om by den uitflag te zegepraalen op hunne Tegenstreevers (†).

LXX. BOEK. 1791.

Wegens het Verbod des Invoers van vreemde Thee.

Van hooger hand ontving de *Oost-Indische* Maatschappy een door veelen voor zeer sterk aangezienen steun, wanneer hun Hoog Mogenden, by een Plakaat, aankondigden, dat, geduurende den tyd van het tegenwoordig loopende Octroy dier Maatschappye, allen Invoer en Verkoop van Thee buiten de geene, welke door die Compagnie zou zyn of worden ingevoerd, zou zyn verboden, op straffe van verbeurd verklaaring, en de vierdubbele waarde der ingebragte Thee. Met uitzondering van de zodanige, welke na deeze Landen reeds zou-

(*) Onder andere Stukken, tot dit geschil behoorende, verdient inzonderheid, van de zyde der Kooplieden, nagezien te worden, eene Verzameling van zes Insinuatien en twee Declaratien en Commissien van aanzienlyke Huizen van Koophandel, in druk verscheenen, onder den tytel, *Stukken raakende den Inkoop van de Java Koffy, aan de Verkoopingen der Generaale Geoctroyeerde Nederlandsche Oost Indische Compagnie, door de uitvoerende Directie van dezelve Inkoop, mitsgaders de handelwyze, door de voornoemde Compagnie gehouden, ten aanziene van haare Verkoopingen* 1791.

(†) Men zie hier over het *Tweede Rapport* in de *Zaaken van Staat en Oorlog* XXIII. D. bl. 89 en 90. en het *Nader Rapport Ald.* bl. 11.

Digitized by Google

LXX. BOEK. — 1791. zouden zyn of nog mogen ingescheept worden binnen de daar by uitdruklyk bepaalde Tydperken; terwyl men ook den zodanigen, die door vooruitverschot in *Europa* of *America* partyen Thee hadden, welke door mangel aan Schepen of andere belemmeringen, vóór de gestelde Tydperken niet konden worden ingevoerd, gelegenheid gaf om zich des gerust te stellen (*).

Ontbinding der *West-Indische Maatschappye.* Langs deeze wegen, en door die middelen poogde men den val of de ontbinding der *Oost-Indische Maatschappye* te voorkomen, en dit laatste, het lot, 't welk haare Zuster-maatschappy de *West-Indische*, ten deezen Jaare trof, en waar op men zydelings het angstig oog wierp (†), af te weeren. Een dit ondergang spellend teken, lieten wy onze Leezers, in den voorleeden Jaare, zien (§). Thans moeten wy de Ontbinding vermelden eener Maatschappye, die den eersten aanleg te danken hadt aan 's Lands Advocaat JOAN VAN OLDENBARNEVELD; doch met den Jaare MDCXXI tot stand kwam, en veel lotwisfels van voor- en tegenspoed doorgestaan hadt (**).

De

(*) *Resol. Gen.* 14. Juny 1791. *N. Nederl. Jaarb.* 1791. bl. 829.

(†) *Zie* hier boven bl. 330.

(§) Zie hier boven bl. 100.

(**) Men leeze het Verslag deswegen in den *Tegenwoordigen Staat der Vereenigde Nederlanden* IX. D. bl. 513 *enz.* en wat 's Lands Geschiedschryver WAGENAAR in zyne *Vaderlandsche Historie*, en wy in ons *Vervolg*, vermeld hebben, op de veelvuldige plaatzen, in welke ons Geschiedblad van deeze Maat-

Digitized by Google

De waarschynlykheid deezer Ontbindinge hadt maatregelen doen neemen op de waardeering der Goederen, Effecten en Schulden dier Maatschappye, en derzelver vereffening, tegen de Schulden ten haaren laste loopende. In de onderhandelingen deswegen gehouden, hadden de Deelhebbers ter Kamer *Amsterdam*, wier aandeelen omtrent drie vierde uitmaakten van de Actien uit welke het Capitaal der *West-Indische* Maatschap-

LXX. BOEK. 1791. Verschillen der Kameren over de waardeering der Actien.

Maatschappy gewaagt. — Met zonderling genoegen laazen en herlaazen wy het schoon Verslag zo van de *Oost-* als *West-Indische Maatschappye* voor handen in het meesterlyk geschreeven Stuk van STYL *De opkomst en bloei der Vereenigde Nederlanden.* Te Amst. by *P. Conradi* en te Harlingen by *F. van der Plaats* 1774. Wy schryven hier het slot, deeze beide Maatschappyen betreffende, af. „ Wy kun„ nen en moeten dusdanige Maatschappyen twee„ zins beschouwen. Wat zy in haare eigene Huis„ houding zyn? en hoe veel zy toebrengen tot den „ bloei van het Gemeenebest? zyn twee zeer on„ derscheidene vraagen. Want, schoon het vast „ gaat, dat, onder een goed bestuur de voordee„ ligste staat van hunne zaaken ook de nuttigste „ zal zyn voor het Vaderland, echter is die op„ klimming zo evenredig niet, dat men altoos, „ uit haare nadeelige omstandigheden, het ver„ lies van den ganschen Staat zou kunnen op„ maaken. Integendeel kunnen zy, zonder haare „ Leden merkelyk te bevoordeelen, aan den Staat „ nog groote diensten doen; en dit laatste geval „ is buiten twyfel betrekkelyk tot onze *West-* „ *Indische* Maatschappy. Ieder opmerkzaam Lee„ zer, bezeft ook dat het verhandelde nopens „ beide de Maatschappyen voornaamlyk strekken „ moest om de zaaken van die zyde voor te draa„ gen; dewyl wy hier niet afzonderlyk van den „ Koophandel, maar van de algemeene belangen „ des Vaderlands redenkavelen. De groote en besten-

LXX. BOEK. 1791. schappye bestondt, eenpaarig besloten zich in de goedgunstigheid van hun Hoog Mogenden aan te bevelen, verzoekende, dat het Hoogstdezelve mogt behaagen, de Aandeelen der Deelhebberen, by schikking tegen *dertig ten honderd* over te neemen tegen betaaling in Gelde, of, dit niet gevallig zynde, tegen rentegeevende Schuldbrieven, ten laste van 't Gemeene Land, tot drie ten honderd 's jaars. —— De Kamers in het Noorderkwartier te *Hoorn* en *Enkhuizen* stemden met *Amsterdam* ten vollen in. De meerderheid der Kamer aan de *Maas* maakte veele zwaarigheden. Nog veelvuldiger waren die, welke de Deelhebbers ter Kamer *Zeeland*, uitmaakende omtrent twee vyftienden van het Capitaal der Com-

„ stendige Winsten der *Oost-Indische* Maatschappy „ hebben ons dit, ten haaren opzigte, gemaklyk gemaakt [men zie boven de Jaartekening van de Uitgave deezes Werks 1774] Maar zal dit zo geheel toegestemd zyn, wanneer wy beweeren, dat „ de *West-Indische*, ondanks haare zwakheid, onder de vermogende oorzaaken van onze welvaard „ moet gerekend worden? Men bedenke zich een „ oogenblik. Regelt zy den *West-Indischen* Handel niet voor alle byzondere Persoonen, welke „ zich, onder haar opzigt, daar toe begeeven? „ Houdt zy niet door dit middel, ontelbaare werktuigen in beweeging? Vormt zy dus geen groot „ aantal bekwaame Zeelieden? Brengt zy dan „ niet, zo wel als de *Oost-Indische*, het haare toe, „ om onze Zeemagt aanzienlyk te maaken; en doet „ zy daar omtrent niet ruim zo veel als onze *Groote en Kleine Visscheryen*, onze *Levantsche* Kamer, „ en alle de overige Smaldeelen van onze uitgestrekte Zeevaard immer deeden!" bl. 618. Eerste Druk.

Compagnie, in 't midden bragten. — Van de Deelhebbers by de Kamer *Stad en Lande* was geen antwoord ingekomen.

LXX. BOEK. 1791.

Verslag wegens dit stuk door Gecommitteerden uit hun H. Mog.

De Gedeputeerden tot de zaaken van de *West-Indische Compagnie* uit hun Hoog Mogenden, een breed verslag deswegen gedaan hebbende, vaaren woordlyk in deezer voege voort; „ Dat uit dit alles aan „ hun Hoog Mogenden zou consteeren, „ dat door de ongedecideerdheid der Par- „ ticipanten van eenige der Kamers, tot „ nog toe, geen vasten voet en wyze van „ Æstimatie der Eigendommen en Liqui- „ datie der Schulden van de *West-Indische* „ *Compagnie*, in het geval van geene Con- „ tinuatie van het Octroy, hadt kunnen „ bepaald worden. Dat zy nogthans ver- „ meend hadden niet langer te mogen uit- „ stellen aan hun Hoog Mogenden Rap- „ port te doen van de omstandigheden „ der zaak; dewyl de tyd van het ten „ einde loopen van het Octroy sterk in- „ schoot, en het zeer ligt zou kunnen ge- „ beuren, dat of de Participanten geen „ nieuw Octroy kwamen te vraagen, ge- „ lyk het ook onmogelyk was, dat de- „ zelve, op den tegenwoordigen voet van „ Bestuur, en zonder kragtdaadige Subsi- „ dien, eenig voordeel van een nieuw Oc- „ troy konde genieten — of ook dat hun „ Hoog Mogenden niet goedvonden het „ Octroy te continueeren; waar door der- „ halven alle Bestuur over en in de Co- „ lonien, uit naam van de *West-Indische* „ *Compagnie*, met het eindigen van dit

 „ Jaar,

LXX. BOEK. — 1791. „ Jaar, *ipso facto* zou ophouden, en dee„ ze Bezittingen van zo veel importantie „ voor den Handel en Scheepvaard dee„ zer Republiek, zouden fluctueeren, in„ dien daar op niet in tyds orde werd „ gesteld.

„ Dat ondertusschen," vervolgen zy, „ vermids alle Colonien behooren onder „ de Souverainiteit van den Gemeenen „ Staat, het buiten allen twyfel was, dat, „ zo dra het Lichaam, het welk met de „ Administratie derzelven, in naam van „ hun Hoog Mogenden, was geoctroyeerd „ geweest, kwam op te houden, deeze „ Administratie daadlyk en immediaat viel „ in den boezem van hun Hoog Mogen„ den: terwyl de vertraaging der Delibe„ ratien van zommige Participanten, over „ het bepaalen der Æstimatie en Liquida„ tie, geen rede of oorzaak behoefden te „ zyn, waar om hun Hoog Mogenden, „ in het gestelde geval van Expiratie van „ het Octroy, zouden wederhouden wor„ den van de Immediaate Directie te aan„ vaarden."

Besluit by hun H. Mog. deswegen genomen.

Op deeze Voordragt steunde het Besluit van hun Hoog Mogenden; „ dat, ten „ einde de Colonien van den Staat, onder „ het Octroy van de *West-Indische* Com„ pagnie zynde, voor verloop, en desor„ ders te bewaaren, en aan de Participan„ ten, die zich in hun Hoog Mog. Be„ nevolentie bevolen hadden, het conve„ nabel genot van hunne betoonde Bereid„ willigheid niet te doen verliezen, alle

„ Gou-

„ Gouverneurs, Directeurs, of andere Bevelhebbers van de Colonien en Etablissementen van den Staat, onder het Octroy van de *West-Indische Compagnie* tot nog toe zynde, zo in *America*, als op de *Westkust van Africa*, zouden worden aangeschreeven; ten einde dezelven, *ipso momento*, by het expireeren van het gemeld Octroy, het welk weezen zal met den laatsten December van dit loopende Jaar, *de Regeering van de Colonien aanvaarden in Naam en van wegen hun Hoog Mogenden:* dat provisioneel, en tot nader order, werden gecontinueerd in hunne respective Bedieningen alle hoogere en laagere Officianten, staande de Administratie van de *West-Indische* Compagnie aangesteld; dat ook desgelyks, tot nadere order werden geconfirmeerd, de Instructien, Reglementen en Orders door Bewindhebberen der *West-Indische* Compagnie gesteld, zo wel in zaaken van Politie en Justitie als anderzins.

„ Dat wyders, vermids de Intentie van hun Hoog Mogenden niet kon zyn om iemand der Participanten in zyn regt of actie te præjudicieeren, deeze orders gesteld worden; onverminderd zodanige Æstimatie en Liquidatie, als naar reden en billykheid zou kunnen gemaakt worden. Weshalven de voornoemde Gouverneurs, Directeurs of andere Bevelhebbers zouden worden aangeschreeven, om, wanneer zy onvermydelyk noodig hadden gebruik te maaken van Vivres

„ en

LXX. BOEK. 1791.

„ en Ammunitie. of van iets hoegenaamd,
„ de *West-Indische* Compagnie toebehoo-
„ rende, zy daar van alvoorens eene be-
„ hoorelyke Taxatie zouden maaken en
„ overzenden, welke in de Æstimatie en
„ Liquidatie van de *West-Indische* Com-
„ pagnie zou worden toegerekend."

Ten besluite voegden zy 'er nevens,
„ dat zyne Hoogheid, als Capitein Gene-
„ raal en Admiraal deezer Landen, zou
„ verzogt worden om een genoegzaam ge-
„ tal Manschappen, onder bekwaame Of-
„ ficieren, of eenige Fregatten, tegen ge-
„ melden tyd, na die Colonien en Eta-
„ blissementen te zenden: ten einde alle
„ desorders te weeren, en de *Regeering*
„ *van hun Hoog Mogenden* te doen respec-
„ teeren (*)."

Staaten van *Zeeland* verklaarden hier in niet te kunnen berusten.

Wegens het Verslag, waar op dit Be-
sluit der Ontbindinge van de *West-Indische*
Maatschappy rustte, hadden Staaten van
Zeeland, in 't breede vermeld, dat zy daar
in niet konden berusten, en in 't byzonder
aangemerkt, ten aanziene van de te doe-
ne Aanschryvingen na de Volkplantingen,
„ hoe zy het daar voor hielden, dat alle
„ Deliberatien, over de al of niet te ver-
„ leenen verdere Prolongatie van het met
„ dit Jaar expireerende Octroy, daar door
„ uit haar geheel zouden gebragt worden,
„ en dat hun Hoog Mogenden door deeze
„ Daad een irreparabele grief leggen zou-
„ den aan de Belangen van de Compagnie,
„ en

(*) *Resol. Gen.* 27 Mey 1791.

Digitized by Google

„ en van die Participanten, die tot nog LXX. BOEK.
„ toe, om gemoveerde zwaarigheden, zich
„ niet hadden kunnen vergenoegen met
„ het Aanbod van dertig ten Honderd 1791.
„ voor derzelver Aandeelen in de Com-
„ pagnie; en waar op zy geene elucidatie
„ hadden kunnen bekomen, dan alleen,
„ dat zy als refractaire Ingezetenen be-
„ schouwd wierden; terwyl de voorge-
„ melde Aanschryvingen een begin zou-
„ den maaken met de Executie zelve.
„ Hun Edel Mogenden wilden gaarne aan
„ het billyk oordeel van hun Hoog Mo-
„ genden onderwerpen, of Hoogstderzel-
„ ver *Dominium eminens* zich zo verre uit-
„ strekte, dat over de Particuliere Bezit-
„ tingen der Ingezetenen, op zodanigen
„ willekeurigen voet, in dit ons Vrye
„ Land, kon worden beschikt. Verklaa-
„ rende hun Ed. Mogenden, dat zy voor
„ zich, de vertegenwoordiging der Opper-
„ ste Magt van het gansche Bondgenoot-
„ schap, door de Vergadering van hun
„ Hoog Mogenden, ook uit hun naam
„ geoefend, zo verre niet uitstrekten;
„ maar gedienstlyk verzogten, dat hun
„ Hoog Mogenden in 't algemeen, en by-
„ zonder in dit geval, zich daar van ge-
„ liefden te onthouden, en het doen der
„ bedoelde Aanschryvingen te staaken, tot
„ tyd en wyle dat dit of dergelyk een
„ Besluit, met eene eenpaarige toestem-
„ ming van alle de Bondgenooten, en naa
„ dat de daar van verschillende Deelge-
„ noo-

LXX. BOEK. „ nooten te vrede waren gesteld, zou kun-
„ nen genomen worden."

1791. By hun de verlenging van het Octroy beter gekeurd.

Staaten van *Zeeland* hadden op dit stuk Gedeputeerde Bewindhebbers der *West-Indische Maatschappye* ter Kamer huns Gewests gehoord, die hun onder 't oog bragten den voorleeden en tegenwoordigen Staat dier Maatschappye; als mede hunne gedagten, dat eene Verlenging van het Octroy verkieslyk was; doch onder alle zodanige veranderingen, en bepaalingen, als naar de tegenwoordige omstandigheden het meest geschikt, en tot bevordering van de welvaart der Volkplantingen en den Handel der Ingezetenen op dezelve nuttigst en voordeeligst zou bevonden worden.

Deeze bedenkingen waren den Staaten van *Zeeland* van zo veel gewigts voorgekomen, dat zy dezelve ter ernstige overweeginge der hooge Bondgenooten aanboden, om des gebruik te maaken by eene Verlenging van het Octroy op zulk een voet, en met dusdanige veranderingen als in allen opzigten het bevorderlykst waren voor de belangen des Lands en des Handels. Voor dusdanige veranderingen was, naar hunne overtuiging, het tegenwoordige Bestuur wel vatbaar, „ al „ was het dat hun Hoog Mogenden," gelyk zy met zo veele woorden zeggen, „ by eene gelegenheid als deeze, gelief- „ den zorg te draagen, dat de eene Ka- „ mer door de Superioriteit van andere „ Kameren, niet konde onderdrukt wor- „ den,

„ den, gelyk de Kamer *Zeeland* nu, zedert Jaaren herwaart, hadt moeten ondervinden."

„ Zodanig een, naar tydsomſtandigheden ingerigt Octroy," zeggen Staaten van *Zeeland* verder, „ kwam hun voor aan „ minder zwaarigheden onderhevig te zyn, „ dan een geheel Nieuw Plan van Directie, al ware 't zelve al eenigzins gemodificeerd; en zo bedenkelyk niet als het „ laatstvoorgeſtelde Plan: vermids het, in „ onze Regeeringsvorm gevaarlyk is oude „ paalen te verzetten, dit kon aanleiding „ geeven op één voorbeeld, dat voor handen is, al ras alles los te maaken. Die „ bedenking was, in het tegenwoordige „ geval, van te meer belangs, om dat met „ het voorgeſtelde Plan, en het invoeren „ van een Collegie, alleen afhangelyk van „ hun Hoog Mogenden Vergadering, geene ſchaduw meer overbleef van het Beſtuur der *West-Indiſche Compagnie*; maar „ dat hetzelve in tegendeel geheel afweek van de Oorſpronglyke Inſtelling. „ En zo lang het *onmogelyke* om de Compagnie te behouden, het geen wel gezegd, maar niet beweezen wordt, niet „ werd aangetoond, was 'er ook geen de „ minſte grond om dit voor eene beweezene waarheid aan te neemen; veel min „ om daar aan eene blinde toeſtemming „ te geeven."

Wat zy byzonder aangevoeren

Eenige aanmerkingen, wegens het geen tot zulk een bewys noodig zou zyn, by gebragt, en aangeweezen hebbende welke gaa-

Digitized by Google

LXX. BOEK. — 1791. wegens *Essequebo* en *Demerary*.

gaapingen by het nu voorgedraagene Plan openstonden, roeren zy de snaar nooit, bykans onaangeroerd gelaaten door de Staaten van *Zeeland*, wanneer het de zaaken der *West-Indische Maatschappy* betrof. „ Geene verzekering," zo laaten zy zich hooren, „ was 'er gegeeven, of, en welke „ faveurs de *Zeeuwsche* Ingezetenen zou„ den blyven behouden in de Vaart op de „ Colonien van *Essequebo* en *Demerary*: „ dit hadt alles moeten vastgesteld zyn „ om het Plan op eene hebbelyke wyze „ aan hun Ed. Mog. smaaklyk te maa„ ken; 't was niet te verwonderen dat „ het nu een tegengestelde uitwerking „ hadt; ja by veele Ingezetenen van *Zee*„ *land* eene groote bekommering veroor„ zaakte, daar dezelve eene gegronde „ vrees hadden, dat dit voorgestelde Plan, „ (indien het tot stand kwame,) die ge„ volgen zou hebben, dat vroeg of laat „ deeze byna eenige overgebleevene Tak „ van Commercie, door den weinigen in„ vloed, die de Hooge Regeering van „ *Zeeland*, daar in zou blyven behouden, „ geheel en al zou worden gediverteerd, „ en de ruine van de kwynende Negotie „ volkomen gemaakt. — Gevolgen, die „ de Staaten vertrouwden, dat by het „ Verslag ter Generaliteit niet gebuteerd; „ doch die de ondervinding geleerd hadt „ dat te voorzien waren, en tegen welke „ met geen genoegzamen ernst kon gewerkt „ worden. — Hierom behielden hun Ed. „ Mog. byzonder aan zich, om, by eene

„ Ver-

Digitized by Google

„ Vernietiging van de *West-Indische* Compagnie, den Eigendom op de Colonien van *Essequebo* en *Demerary* te kunnen reclameeren, en des noods, het Regt van *Zeeland* daar op, door alle gepaste middelen, te defendeeren (*)."

LXX. BOEK. 1791.

Sterke taal by die van *Zeeland* gevoerd tegen de Ontbinding der Maatschappy.

Geen wonder, dat Staaten van *Zeeland*, wanneer, ondanks deeze voorslagen, en aanbiedingen, doormengd met scherpe aanmerkingen, en van verre gedaane bedreigingen, het Besluit overeenkomstig met het door hun gewraakte Verslag genomen was, en zy van hun tegenstand geene vrugt altoos zagen, eene Aantekening uitbragten, en ter tafel van hun Hoog Mogenden deeden inleeveren, by welke zy eene taal voerden, die geraaktheid ter penne instortte, dezelve liep op deezen verwytenden zin; „ dat hun Ed. Mogenden zich ten „ sterksten beklaagden over het onlangs „ besluiten der Aanschryvingen aan de Bestuuren der onderscheidene Vastigheden, „ onder het Octroy der *West-Indische Compagnie* behoorende; niet alleen in weerwil van de gegronde aanmerkingen, en „ poogingen, daar tegen gedaan in een „ Staatsbesluit den drie en twintigsten van „ Bloeimaand by hun genomen; maar zelfs „ zonder dit Staatsbesluit tot een voorwerp van onderzoek, en raadpleeging te „ maaken.

„ Dat Staaten van *Zeeland*, alzins goedkeurende de vertoogen daar tegen door „ hun-

(*) *Not. van Zeel.* 23 Mey 1791.

Digitized by Google

LXX. BOEK. — 1791. „ hunne Afgevaardigden gedaan, dit Besluit bleeven aanzien als *informeel* en „ *beledigend*, en ten kragtigsten moesten „ aandringen dat het buiten werking gesteld mogt worden. — Dat, door deezen overhaasten en willekeurigen stap, „ nimmer overeen te brengen met de „ *eguards*, die de Bondgenooten aan elkanderen niet alleen verschuldigd waren; „ maar die hun Ed. Mogenden zodanig „ aandeedt, dat zy byna twyfelden of zy „ meer als zodanig in aanmerking kwamen, de zaaken betreffende het Bestuur „ der Volkplantingen, zonder noodzaaklykheid, uit haar geheel gebragt waren „ op eene wyze, welke zy met geene „ onverschilligheid konden aanzien, en „ waar tegen zy redenen zouden hebben, „ om zich door een Adres aan de Medebondgenooten te verzetten.

„ Voor als nog hadden zy egter liever „ verkooren de inschiklykheid te gebruiken om dit uit te stellen, in het billyk „ vertrouwen, dat hun Hoog Mogenden, „ zo dra mogelyk, by de hand zouden „ neemen het onderzoek der gronden en „ beweegredenen, in het meergedagte by „ hun genomene Staatsbesluit te neder „ gesteld tegen de daadlyke overneeming „ der *West-Indische Volkplantingen* onder „ de onmiddelyke Regeering van hun „ Hoog Mogenden; maar voor al dat die „ Vergadering zich zou onthouden van „ eenige verdere Bepaaling te maaken, of „ Besluit te neemen, op het Verslag ter

„ Al-

„ Algemeene Staatsvergadering uitgebragt, „ den voet inhoudende op welken alle de „ *West-Indische Vastigheden* tot een Eigen„ dom der Algemeene Staaten zouden „ overgaan, en vervolgens bestuurd wor„ den, zonder dat alvoorens, met *Zee„ lands* toestemming, de volgende Punten „ waren geregeld en vastgesteld.

LXX BOEK. —— 1791.

„ *Ten eersten.* Hoe veel soms zouden „ bedraagen de Fondsen benoodigd, zo „ tot redelyke Schavergoeding der Deel„ hebberen in de tegenwoordige Com„ pagnie, als tot het betaalen haarer Schul„ den; voorts tot het bekostigen des Nieu„ wen Bestuurs, en der Onderstandgelden, „ die terstond tot het gaande houden van „ zaaken in de Volkplantingen en vervol„ gens 's jaarlyks, zouden worden ver„ eischt. —— *Ten tweeden.* Of deeze Som„ men, welke aanmerkelyk zouden wee„ zen, tot lasten van de Generaliteit, dan „ wel van de onderscheidene Gewesten „ zouden komen, en in welk eene even„ redigheid. —— *Ten derden.* Welke de „ Werkzaamheid en Magt van de voor„ gestelde *Nieuwe Directie*, en van de by„ zondere *Departementen*, zou moeten zyn: „ waar omtrent het noodig was eene In„ structie te ontwerpen, en met toestem„ ming der Bondgenooten vast te stel„ len. —— *Ten vierden.* In gevalle hun „ Edel Mogenden mogten goedvinden, „ om, door het beraamen van voldoende „ schikkingen, over het Bestuur der Volk„ plantingen, af te zien van hun Regt

Welke Punten zy vooraf wilden vastgesteld hebben.

Digitized by Google

LXX. BOEK. 1791. „ op den privativen Eigendom van *Esse-* „ *quebo* en *Demerary*, in allen gevalle de „ Beheeringe en Administratie, die in de- „ zelve daar over, tot nu toe heeft plaats „ gehad, blyve stand grypen: gelyk ook „ in 't byzonder dat zy worden gehand- „ haafd by de faveurs op het bevaaren „ dier Vastigheden, die hunne Ingezete- „ nen wettig toekomen, en nog laatstlyk „ aan hun waren toegekend, by het Besluit „ van hun Hoog Mogende in Slachtmaand „ des Jaars MDCCLXXXIX genomen."

Staaten van *Zeeland* hielden het verder voor zeker, dat die der overige Gewesten even zo min als zy genegen zouden zyn om toe te laaten, dat, buiten hunne uitdruklyke toestemming, eene Overneeming der Volkplantingen geschiedde; eene Overneeming waar van hunne Financien, of die der Generaliteit, de last zouden moeten draagen; „ doch dat *Zeeland* in 't byzon- „ der, uit hoofde van het rechtstreeks be- „ lang in het Bestuur derzelven, en in „ de Handel daar op gedreeven, nimmer „ zou kunnen dulden, eenige benaadeeling „ of verkorting van zyne Regten ten dee- „ zen opzigte.

„ Egter gaf het Besluit by hun Hoog „ Mogenden tot Aanschryving aan de Di- „ rectien in de *West-Indische Volkplantin-* „ *gen* genomen, tegen het verklaarde oog- „ merk van *Zeeland*, den Staaten diens „ Gewests, een gegrond vermoeden, als „ of het voorneemen van hun Hoeg Mo- „ genden zou kunnen zyn, om op gelyke

„ *in-*

„ *inconstitutioneele wyze* voort te gaan, en „ verdere maatregels ten deezen opzigte „ *eigendunkelyk* te beraamen."

1791.

Voorts hielden Staaten van *Zeeland* zich aan het by hun vastgestelde op den drie en twintigsten van Bloeimaand: en drongen op nieuw aan op het neemen van geen Staatsbesluit op het meergedagte Verslag, buiten medewerking huns Gewests: zy verzogten, binnen het verloop van Zomermaand, daar omtrent stellige verzekering te erlangen „ wyl zy;" dus luidt het slot deezes scherp geschreeven Staatsbesluits, „ by ontstentenisse daar van, hoe ongaar- „ ne ook, zouden moeten overgaan, om „ tegen alle verdere Inbreuk op hunne „ Regten, zich aan de verdere Bondge- „ nooten by rondgaande Brieven, en aan „ zyne Hoogheid te vervoegen, en der- „ zelver bystand, op de meest kragtigste „ en gevoeglykste wyze, in te roepen en „ te vorderen (*)."

Het Besluit ter Ontbindinge gaat voort.

Maar wat baat Besluit als 't boven kragten gaat, en de tegenwerkende stroom te sterk is om 'er tegen op te roeijen (†)? Op den dertienden van Herfstmaand werden, by Besluit van hun Hoog Mogenden hun

(*) *Not. van Zeel.* 2. Juny 1791.

(†) Deeze zo noode ondergaane slag hadden die van *Zeeland* voor geen gering gedeelte toe te schryven aan hunnen geweezen Raadpensionaris VAN DE SPIEGEL, thans Raadpensionaris van *Holland*, die zelve ten deezen aanziene verklaart, dat de Uitbreiding en Verbetering der Volkplantingen van den Staat, vooral in *America*, hem voor veele verbe-

 te-

LXX. BOEK. — 1791. hun Gedeputeerden tot de zaaken der *West-Indische* Maatschappy gevolmagtigd om het Bestuur over de Volkplantingen, onder het Octroy van de *Generaale Geoctroyeerde West-Indische Compagnie* behoord hebbende, met den eersten van naastvolgende Louwmaand, *ad interim*, te aanvaarden.

Eene

teringen vatbaar scheenen; „ maar dat het onmogelyk was die te wege te brengen, onder de Directie van eene Compagnie, daar de Mercantile Comptoir-geest meest altoos de ziel der werkzaamheid was, en de slenter genoegzaam de geheele Weetenschap was geworden." — Hy erkent met de Vernietiging van de *West-Indische Compagnie* een tweede oogmerk gehad te hebben, te weeten „ het vooruitzigt, om den grondslag te beproeven van een form van Bestuur, naar 't welk in 't vervolg andere groote Lichaamen zouden kunnen ingerigt worden, voornaamlyk de *Admiraliteiten* en de *Oost Indische Compagnie*." — Hy voegt 'er by, „ Onze geheele Republiek is, om zo te zeggen, byeen gelapt met stukken van onderscheiden aart en belangen, waar door 'er nooit in dezelve heeft kunnen gebragt worden die eenheid en kragt in het Bestuur, en in de Finantie, voor welke anders zulk een vermogend Lichaam vatbaar was.

„ Groote Mannen hebben lang te vooren dit gebrek beklaagd, en men heeft wel eens voorgesteld, om, door middel van eenen Algemeenen Raad, met genoegzaame authoriteit voorzien, dit gebrek te verhelpen; doch deeze wenschen zyn meer pryslyk dan mogelyk. — De groote Lichaamen in den Staat hebben alle, 't zy uit noodzaak, of uit navolging, den geest van zamenstel in hun bestuur overgenomen, en gaan dus alle aan het zelfde euvel ziek. — Dit weg te neemen, ten minsten in de Admiraliteiten, en de twee groote Handel-Compagnien, had ik my voorgesteld, en met dit inzigt formeerde ik myn

„ plan

Digitized by Google

Eene Bekendmaaking van hunnen wege diende om alle Deelhebbers van die Maatschappye, welke genegen mogten zyn hunne Aandeelen, tegen Dertig ten Honderd van het Capitaal aan hun Hoog Mogenden over te draagen, te onderrigten, dat zy zich, ten dien einde, binnen de eerste Maand van het aanstaande Jaar MDCCXCII, konden bekendmaaken, 't zy by de Griffie van hun Hoog Mogende in *'s Gravenhaage*, of by de Kamers der *West-Indische Compagnie*, op welke de Actien luidden. Zy zouden voor hunne Actien, naa het ten einde loopen van het Octroy, ontvangen Recepissen, getekend door Geauthoriseerden van hun Hoog Mogenden, die verwisseld stonden te worden in Gewoone Schuldbrieven, ten laste der Generaliteit, rentende drie ten Honderd, waar van de Renten zouden ingaan met den eersten van Louwmaand des gemelden Jaars. —— Ten aandrange om hier mede niet te marren was 'er bygevoegd, dat die Heeren, zich niet wilden gehouden rekenen, om aan zodanige Deelhebberen, die zich, naa het bepaalde Tydsbestek, kwamen aanmel-

LXX. BOEK.

——

1791.

Bekendmaaking der volvoeting.

„ plan op de *West-Indische* Compagnie op zoda-
„ nig eenen voet, dat, met eenen gemaklyken
„ overgang van verandering van Bestuur, de ver-
„ eischte eenvormigheid daar in gebragt wierd, en
„ dat het zelfde Plan, *mutatis mutandis*, ook tot
„ de andere kon overgebragt worden, indien men
„ met 'er tyd besloot, dezelve te hervormen."
Nadenking van eenen Staatsman, wegens zyn Ministerie in Holland 1800. bl. 50—52.

Digitized by Google

LXX. BOEK. melden, even 't zelfde faveur te bewyzen (*).

1791. Het voorgestelde middel om de Regeering van hun Hoog Mogenden in die Volkplantingen en Vastigheden te doen eerbiedigen, en alle ongeregeldheden te weeren (†), werd met de daad te werk gesteld. Behalven de reeds bevolen Tocht van twee Fregatten na de Volkplantingen van *Essequebo* en *Demerary*, *St. Eustatius* en *Curacao*, zou, op voorstel van Staaten van *Holland*, een Fregat na de Kust van *Africa* bestemd, en de bevelen aldaar volbragt hebbende, na de Rivier van *Suriname* verzeilen; en nog een Fregat nevens een Brik na de *West-Indien* worden verzonden, voorzien met zodanig een last als aan het oogmerk van deeze Tocht meest geschikt en voldoende zou worden geoordeeld (§).

Schepen na de W. I. Volkplantingen gezonden.

Ongeluk één der Fregatten overgekomen.

Een deezer Fregatten, met Krygsvolk na *Demerary* bestemd, onder het bevel van den Zee-Capitein OTTO WILLEM GOBIUS, verviel, met donker en stormweer, niet ver van *Falmouth*, op den *Engelschen* wal, stootte, en werd terstond zo lek, dat geen pompen kon baaten, en de Manschap zich op de best mogelyke wyze moest redden, 't geen door behulp der Scheepsloepen en der *Engelschen* geschiedde; één der Officieren en vier Man van de Landtroepen ver-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1791. bl. 1871.
(†) Zie hier boven bl. 346.
(§) *Resol. Gen.* 21. Nov. 1791.

verongelukten; één Capitein des Landvolks met twee Scheeps Luitenanten, en vyftien Man kwamen naa vier en twintig uuren, zonder eeten of drinken in een ſloep op Zee gezworven te hebben, behouden aan Land. Het Volk, van alles ontbloot, kon op een klippig Dorp bezwaarlyk eeten en huisvesting krygen. Van het Schip werd weinig geborgen. In een daar toe aangelegde Krygsraad werd de Capitein van allen pligtverzuim vrygeſprooken, en hy kort daar op, met een ander Schip begiftigd (*).

Gesteldheid te *Suriname*.

In *Suriname*, waar de Volkplanting tot den Staat eene geheel andere betrekking heeft dan de andere in de *West-Indien*, hielden de Oproerigheden der Boschnegeren, hoe zeer bedwongen, nog aan, en maakte het toeſchikken van Manſchap derwaards noodzaaklyk (†). —— Als eene byzonderheid wordt vermeld, dat de Posthouder by de bevredigde *Mouſinga* of *Matuarie Boschnegers*, in Wintermaand deezes Jaars, op *Paramaribo* aankwam, met twee Negers, veel hooger op dan de Dorpen der gemelde Boschnegers gevangen. Hun taal was onverſtaanbaar, zy waren by hunne gevangenneeming, met Boomſchors bekleed; in ſtede van yzeren gereedſchappen hadden zy ſteenen om Palmietboomen te kappen, en eenige eetbaare Wortelen uit den grond te delven. By het nagaan van het

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1791. bl. 2023. en voor 1792 bl. 132. 372.

(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1791. bl. 2033.

LXX. BOEK. —— 1791. het ſpoor deezer vreemde lieden bevondt men, dat zy uit het Zuid Oosten gekomen waren, en van de droogte gebruik gemaakt hadden om de Rivier *Coppaname* te doorwaaden. Het hadt allen voorkomen, dat deeze nieuw ontdekte Menſchenſoort uit een Zuidlyk gelegene, nog onbekende, Landſtreek kwam (*).

Bepaalingen tusſchen *Spanje* en onzen Staat wegens de Overloopers in de Volkplantingen.

Het wederzydsch overloopen en *vlugten* der Blanken en Zwarten in de *Spaanſche* Volkplantingen, en die van onze Gewesten in de *West-Indien*, van tyd tot tyd, toeneemende, gaf zulks aanleiding tot eene Overeenkomst tusſchen den Koning van *Spanje*, en de Algemeene Staaten, ſtrekkende ter wederzydſche Teruggaave of Uitwisſeling van alle zodanige Overloopers en Vlugtelingen, welke daar by tusſchen de Bezittingen des Konings in *America* en alle *Hollandſche* Volkplantingen, doch byzonder tusſchen die bepaald wierd, waar in van wederzyden de meeste klagten, wegens dit overloopen gehoord waren, te weeten tusſchen *Porto Rico* en *St. Euſtatius*, tusſchen *Cora* en *Curacao*, en tusſchen alle *Spaanſche* Bezitttingen aan de *Oronoque* en *Esſequebo*, *Demerary*, *Berbice* en *Suriname*. —— By deeze Overeenkomst werd de wyze van Opeiſching en Wedergave bepaald, en vastgeſteld, dat voortaan geene gevlugte Negers of Negerinnen, by derzelver terugkomst, uit hoofde van dit wegloopen, zouden mogen geſtraft worden,

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1792. bl. 420.

den, met eenige Doodſtraf, Verminking, LXX. altoosduurende Gevangenis, of dergelyke: BOEK. vooral zo zy, behalven het wegloopen, niet ſchuldig waren aan eenige Misdaaden, 1791. die uit hoofde van derzelver aart of grootheid, de Doodſtraf verdiend hadden, die, in zulk een geval, by de opeiſching moesten bekend gemaakt worden. — Voorts zouden de Regters der plaats, werwaards de Negers of Negerinnen gevlugt waren, indien zy aldaar eene misdaad gepleegd hadden, welke ſtraffe vorderde, daar op onderzoek doen, en de Schuldigen niet mogen overgeeven, dan naa dat het Regt zou voldaan weezen; en zou zulks, in het geval van Dievery niet mogen geſchieden, alvoorens de Meesters de waarde van den Diefſtal vergoed hadden. — Wyders mogten de *Hollandſche* Vlugtelingen, die, geduurende hun verblyf in de *Spaanſche* Volkplantingen, den Roomsch-Catholyken Godsdienst omhelsd hadden, daar by blyven naa hunne wederkomst in de *Hollandſche* Volkplantingen, waar zy, zonder hindernis, genot konden hebben van de Vryheid van Godsdienstoefening in alle Landen des Gemeenebests vastgeſteld. — Eindelyk werd de wederzydſche overgaave der Soldaaten, onder de benaaming van Blanke Vlugtelingen begreepen, mede bepaald tot alle die geenen, welke den dienst der *Spaanſche* of *Hollandſche* Volkplantingen verlaatende, zich na *Hollandſche* of *Spaanſche* Bezittingen begaven; doch onder voorwaarde, dat 'er voor deezen geen Gratifi-

ca-

Digitized by Google

LXX. BOEK. — 1791. catie betaald, maar alleen de kosten der Gevangenneeming, als mede die volstrekt noodzaaklyk geweest waren tot de Overgave toe, door de opeischende Eigenaars zouden vergoed worden; de Overgave zelve zou moeten geschieden met de kleeding, de wapenen, en alles wat zy by zich mogten hebben (*).

Staat der zaaken met den Dei van *Algiers*.

De Koopvaardy deezer Landen in de *Middellandsche Zee* ging ongestoord. De Dei van *Algiers* ontving den Zee-Capitein VAN PEER, die, by zyne aankomst, met één en twintig schoten begroet werd, zeer vriendlyk, onder betuiging, dat de *Hollanders* zyne Vrienden waren. Op diens berigt, en dat van den Consul FRAISSINET, dat de Admiraliteit van *Amsterdam*, aan zynen Oom AGI OMAR, die zich te dier Stede bevondt, uit hoogagting voor denzelven, hadt toegestaan, om de Goederen door hem gekogt, vry te mogen inscheepen, betoonde de Dei deswegen zyn genoegen, gepaard met dankbetuiging (†).

Met dien van *Tripoli*.

's Lands Zee-Capitein VAN KERCHEM bragt den Dei van *Tripoli* Geschenken van den Staat, die hem zeer welgevallig waren, en den onmin van dien Vorst tegen den *Hollandschen* Consul WARNSMAN opgevat, dermaate leenigde, dat hy een Paard van diens hand ten geschenke ontving (§).

Van

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1791. bl. 1820—1824.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1791. bl. 1757.
(§) *N. Nederl. Jaarb.* 1791. bl. 1835.

Digitized by Google

Van *Tetuan* liep berigt in, dat 's Lands Zee-Capitein A. BOLS, Gezant van deezen Staat by den Keizer van *Marocco*, in een openbaar gehoor by dien *Moorſchen* Vorst, zeer veel eerbewys ontving, en tevens de verzekering, dat de *Hollanders* en *Engelſchen* zyne goede Vrienden waren. Uit welken hoofde men niet twyfelde, of die Heer zou het oogmerk zyns Gezantſchaps, de Vernieuwing van den Vrede, ten vollen bereiken. — Aan deeze verwagting beantwoordde de uitkomst, en de vrye Vaart en Handel op *St. Croix* kreeg haar beſlag (*). LXX. BOEK. — 1791. Met den Keizer van *Marocco*.

Niet zelden hebben wy ons in de onaangenaame gelegenheid gevonden, om, by het voltrekken eens Jaarkrings, van Waterwee den Lande overgekomen, te ſpreeken. Meest al ontſtondt het uit hooggezwolle buiten de oevers treedende, en dykbraaken veroorzaakende Rivieren, zomtyds berokkende het door ſtorm aangeſchonne Zeewater dit leed. 't Laatſte was het geval met den aanvang van Sprokkelmaand deezes Jaars, en waren verſcheide Gewesten in dien ramp betrokken. Hoog water ten deezen Jaare in Sprokkelmaand.

Kortlyk moeten wy des eene opgave doen. Op den eerſten, tweeden en derden dag der gemelde Maand woei het een hevige Storm uit den Noord Westen, op zommige plaatzen met Donder en Blixem vergezeld. De Wind dreef het Water in het Y te *Amſterdam* tot drie en negentig Dui- Op verſcheide plaatzen in *Holland*.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1791. bl. 1955.

Digitized by Google

LXX. BOEK. —— 1791. Duimen boven peil, en dus omtrent ter hoogte welke 't zelve in 't geduchte Vloedjaar MDCCLXXV bereikt hadt. De laage zyde der Stad liep geheel onder, en werd met schuiten bevaaren. —— Te *Rotterdam* verschilde de vloed slegts een half voet in hoogte by die des evengemelden Jaars. Dan, en in *Amsterdam*, en in *Rotterdam* was de toegebragte schade minder dan men gevreesd hadt. —— Te *Delfshaven*, waar de waterhoogte met *Rotterdam* gelyk stondt, en alles in de weer was om gevreesde Dykbraaken te voorkomen, kwam men met den schrik vry. —— Grooter was het leed in den omtrek van *Haarlem*. Door het overloopen van den *Slaaperdyk* tusschen *Spaarendam* en de *Zandpoort*, werd genoegzaam alles rondsom *Haarlem*, en het laagste gedeelte der Stad zelve, onder water gezet; hier klom het dreigend nat bykans een half voet hooger dan in het nog met schrik herdagte Jaar MDCCLXXV. Veel Vees kwam in het water om. De Straatweg na *Amsterdam* leedt door den geweldigen stroom des waters tusschen *Haarlem* en de *Lie* zo veel, en was door de aan- en opgespoelde balken der Houtzaagmolens dermaate bezet, dat dezelve op den derden dier maand, toen het water reeds zeer veel gezakt was, niet kon bereeden worden. Het Jaagpad langs de Trekvaard was, op veele plaatzen, dermaate uitgekolkt en weggespoeld, dat in omtrent eene week geen Jaagschuit na *Amsterdam* kon vaaren; de anders by open water nooit stilstaande vaart werd

Digitized by Google

werd niet alleen hier zo lang, maar ook tusschen *Haarlem* en *Leyden* meer dan één dag gestremd. — Te *Zaandam* stondt het water in de *Voor-zaan* aan de *Oostzyde* tusschen twee en drie voeten op den Dyk, en aan de *Westzyde* tot aan den kruin, stortende geduurende den geheelen vloed, met geweld, over de Sluisdeuren, en den *Dam* heenen.

In *Overyssel* hadt men, ten zelfden tyde, by zwaaren Storm, mede aanmerkelyke Overstroomingen. By *Zwol* brak de Binnendyk door, het water liep agter de *Sassenpoort* heen; een aantal Beesten moest men 's nagts in de Stad bergen. Een uur van *Zwolle* by de *Berkenbrug* viel mede een Doorbraak, ook een in den *Gennikerdyk*; daar scheurde mede een gat in den Zeedyk tusschen *Kampen* en *Elburg*, waar door het water tot aan *Hattem* voortbruischte.

In *Overyssel.*

Die zelfde vliegende Storm deedt zyn geweld in *Zeeland* gevoelen, op den Middag van den tweeden rees het water te *Middelburg*, en *Vlissingen*, doch vooral te *Veere*, tot zulk eene ontzettende hoogte, dat het in de Kelders en Huizen op de Kaaden liep; te eerstgemelde Stede kon men met booten hier en daar over dezelve onbelemmerd heenen vaaren. —— In het Land van *Cadzant* leedt de *Wulvenpolder* byna een onherstelbaar nadeel; gelyk ook die Storm en Vloed aan den *Westkappelschen* Dyk, als mede aan den kant van *Domburg* schade toebragt; zommige Polders in het Land van *ter Goes* leeden niet weinig.

In *Zeeland.*

Niet

LXX. BOEK. —— 1791. In *Stad en Lande.*

Niet verschoond van dit Waterwee bleef *Stad en Lande.* Te *Delfzyl* verbryzelde de zwaare Zee, door harden Storm voortgestuwd, veel Paalwerks, rukte 't zelve uit den grond, en deedt den Zeedyk dermaate uitkolken, dat men een Doorbraak vreesde. Een onheil, voor 't welk men nog gelukkig bewaard bleef. Gelaaden Schepen, aldaar in de haven liggende, slingerden bykans in den grond; twee reeds van de touwen losgerukt, werden nog door ongemeen vlytbetoon gered. —— In de Stad *Groningen* deedt de Storm het water in zulker voege ryzen, dat het, op drie duimen na, dezelfde hoogte beklom als in den Jaare MDCCLXXVI; een gedeelte der Stad, benevens eenige omliggende Landen, werden onder water gezet, en de Dyken in dit Gewest leeden veel.

Hoog water te *Spaarendam.*

Eer deeze Sprokkelmaand en de volgende, ten einde liep, moesten een en ander der gemelde Gewesten op nieuw het leed van Wind en Water verduuren. Een Storm uit het Noord Oosten, den zes en twintigsten opsteekende, baarde door zyn geweld een ontzettend vertoon, en geen geringe schade te *Spaarendam.* De uitwerkzels daar door veroorzaakt, gaven stoffe tot zo veel gespreks, dat men het dienstig oordeelde, des een getrouw berigt mede te deelen, 't geen hoofdzaaklyk hier op neder kwam. Ten gemelden dage stak 'er 's morgens vroeg, een Noordoostlyke Storm op, en hieldt tot den avond aan. Hier door werd het Y voor *Spaarendam* tot vyf en

en veertig, en, geduurende eenige uuren, tot zeven en veertig duimen boven het *Amsterdamsche* Peil opgezet. Die hoogte des waters op zich zelve kon geen hinder baaren aan een Dyk, welke nog deeze zelfde maand een vloed van zeven en tachtig duim boven Peil hadt moeten keeren; doch de ſtrekking der Wallen, tusſchen de *Woerder- Kolk-* en *Kleine Sluizen*, en derzelver onbeſchermde ligging voor den Noordoosten wind, ſtelde dezelve bloot aan de volle kragt der golven, die door den fellen wind van de hoogte van drie tot vier voeten opgejaagd, den Dyk en de voorliggende houten beſchoeijingen, op het allergeweldigst beukten. — Hier door werden de ondergronden voor de ſchoeiwerken, losgemaakt, en zeer aanmerkelyk verdiept; hier door ſlingerde de geheele wal tusſchen de *Kolk-* en *Woerder-Sluis*, hoe zeer door diep geheid en wel gegordingd Paalwerk bezorgd, heen en weder. De ſchoeiplanken geraakten voor een groot gedeelte los, en werden uitgeſlaagen, de aarde agter dezelve kolkte uit, en hoe veel zorgs men daar tegen aanwendde, door de gewoone hulpmiddelen in zulk een geval, kon men niet beletten, dat te gemelder plaatzen, hier meer, daar minder, een ſleuf in den wal kwam.

Dit alles leeverde een akelig tooneel op; dan hoe akelig in zich zelve was de vertooning, door het geduurig overſlaan der golven, veel ontzettender dan de zaak in de daad het kundig oog voorkwam. De

LXX. BOEK. —— 1791.

Windstreek zelve, die uit eigen aart een laage *Zuiderzee* veroorzaakte, nam alle reden voor een aanmerkelyken aanwas des Waters weg, en de golven, die met ontzettend geweld kwamen aanrollen, begonnen den losſen grond rondsom het Paalwerk weggeſlaagen hebbende, op den vasteren een ſchuinte te vormen, langs welke zy even onſchadelyk konden afloopen als langs andere glooiende wallen. —— Met dit alles moest, toen de nood zich op het dreigendst vertoonde, en geen plaats liet tot geruststellende overweegingen, de hand uit de mouw geſtoooken, en kloek gearbeid worden. Het Rhynlands Werkvolk, en den meesten Ingezetenen van *Spaarendam* gaat de lof na zich aan een zwaaren, langduurigen en gevaarlyken arbeid ten dien dage blootgeſteld te hebben (*).

Nieuw Waterleed in *Zeeland* en elders in Lentemaand.

Naa zo veel waterleeds in *Zeeland* in Sprokkelmaand geleden te hebben, joeg een Storm uit het Noordwesten, op den een en twintigſten van Lentemaand, het Zeewater tot eene buitengewoone hoogte in *Zeeland* op, en baarde het grootſte geweld te *Vlisſingen*, waar, door den ſlag des waters tegen den *Westdyk* een ſtuk van de muur des gemelden Dyks inſtortte: eene opening terſtond met alles wat men by de hand vondt geſtopt, waar door men de voortgang deezer verwoesting ſtuitte; doch niet kon

(*) Wy ontleenen deeze byzonderheden, *Spaarendam* betreffende, uit de *Algemeene Konst- en Letterbode* VI. D. bl. 80.

kon voorkomen dat de Dyk zelve eene LXX.
geweldige verzakking leedt, welke eene BOEK.
schade veroorzaakte, bezwaarlyk met der- ——
tig duizend Guldens te boeten. —— By 1791.
Axel, in *Holländsch Vlaanderen*, braken twee Polders door, veel Vees verdronk, veele goederen dreeven weg, en een aantal Menschen werd in den jammerlykſten nood gedompeld. — Ook werden omſtreeks *Kampen* in *Overysſel* veele Landeryen, die een bly vooruitzigt by de Lente opleeverden, geheel onder water gezet. Dan de ſchade hier door veroorzaakt was minder dan de vrees eerst inboezemde.

BLADWYZER

DER

VOORNAAMSTE ZAAKEN.

De-

C.

D.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Mag-

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

gen

Digitized by Google

BERICHT VOOR DEN BINDER.

De Plaaten moeten tegen over de volgende Bladzyden ingevoegd worden.

Digitized by Google

Digitized by Google

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY
REFERENCE DEPARTMENT

This book is under no circumstances to be taken from the Building

form 410

